

Universitätsbibliothek Paderborn

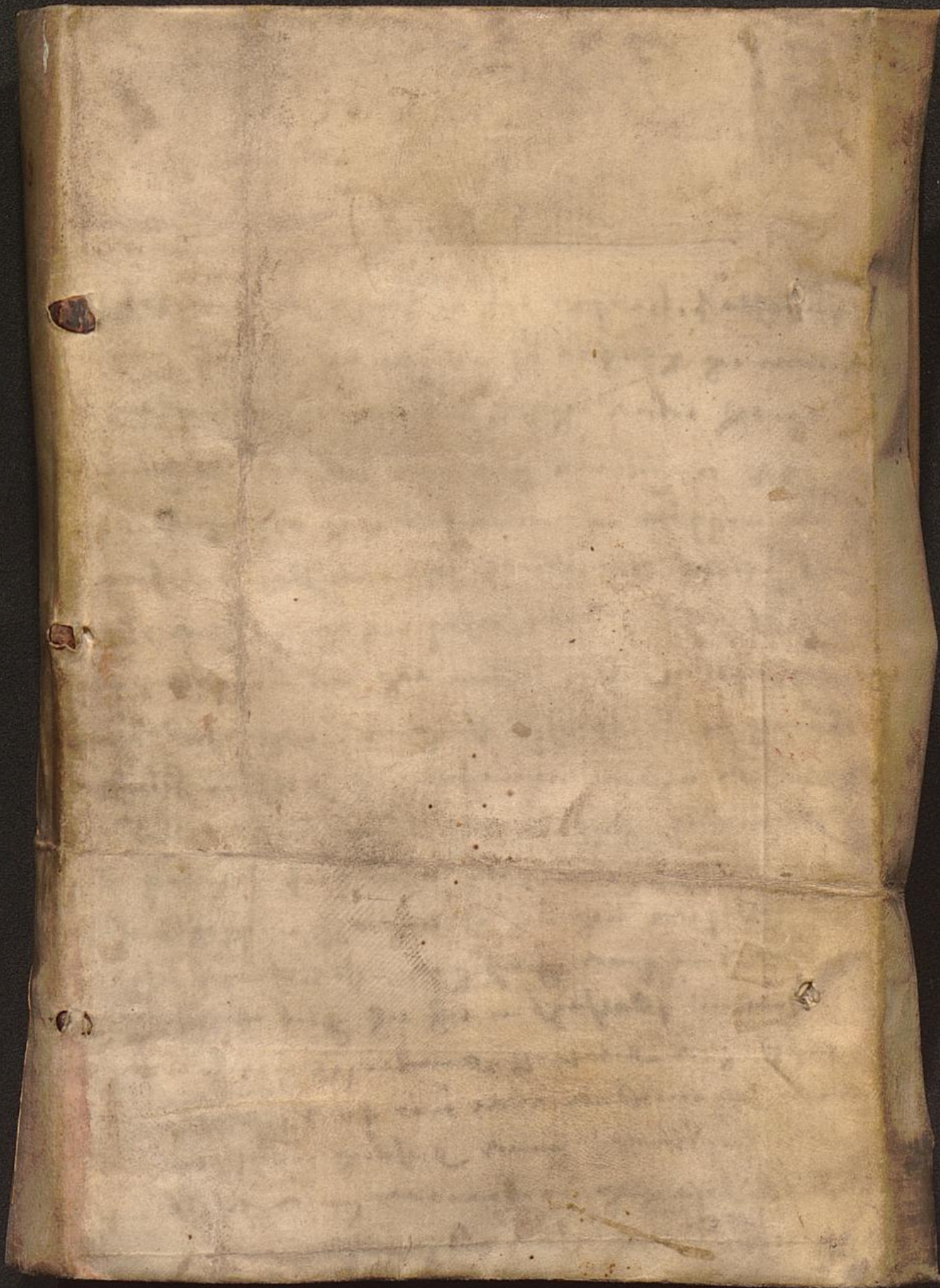
**D. Tilman||ni Smelingi Segeber=||gensis de VII.
Sacramentis Liber I. in || VII. capita iuxta numerum
sacramen||torum digestus, quorum assertionem,||
defensionemq[ue] aduersus hæreticos con||tinet, ...**

Smelingus, Tilmannus

Coloniæ, 1538

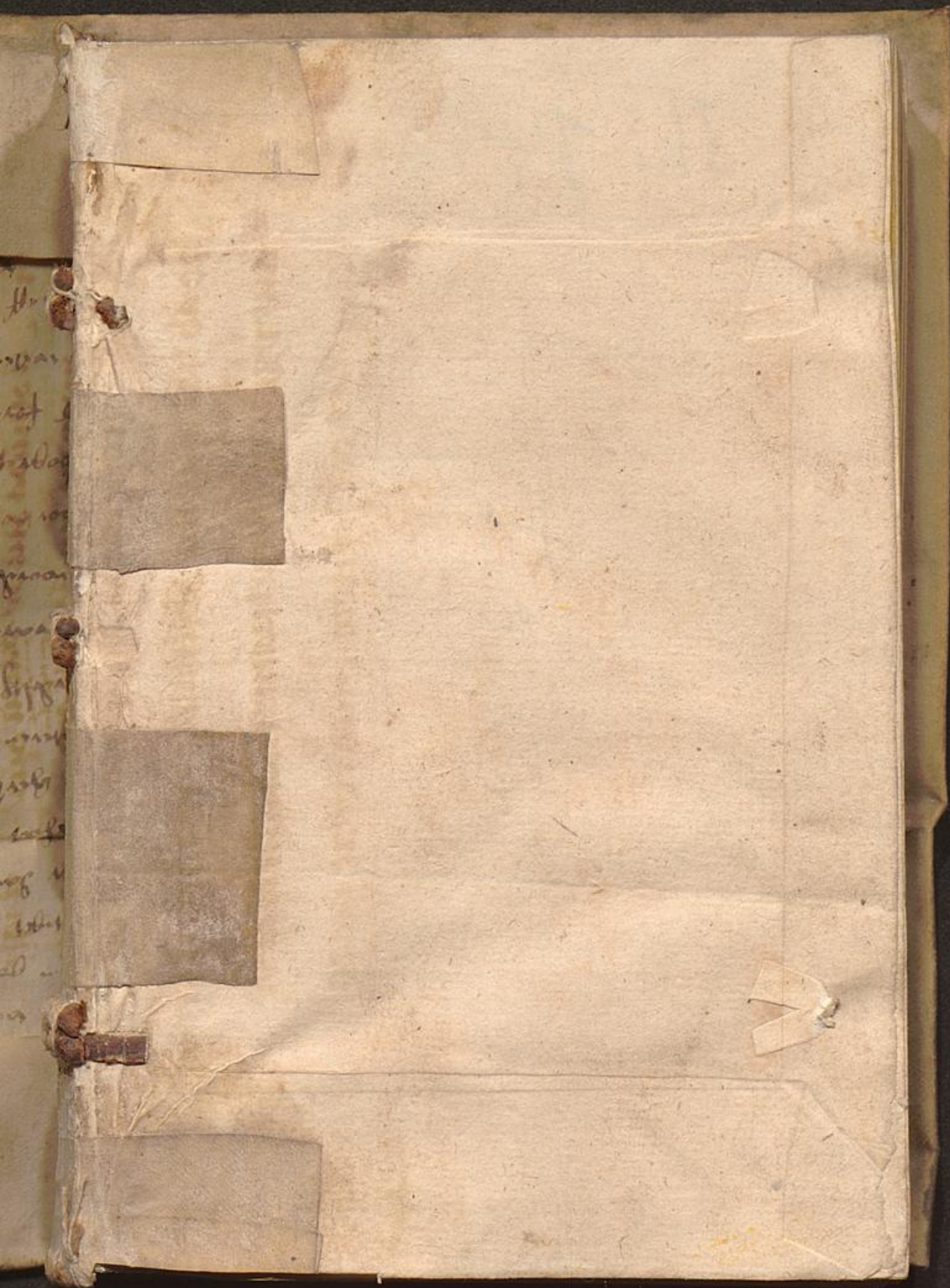
VD16 S 6802

urn:nbn:de:hbz:466:1-30214

[illegible]

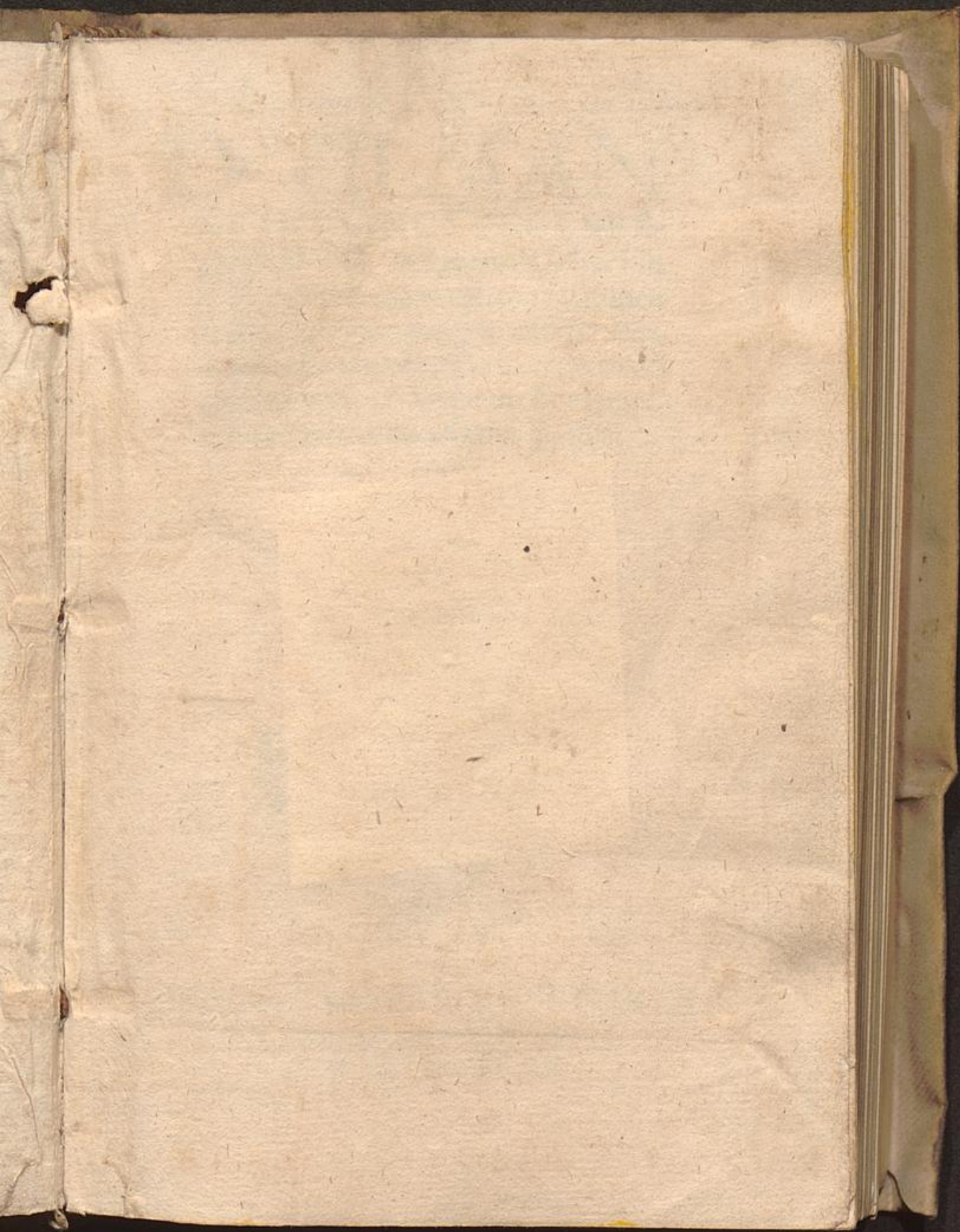
[illegible]

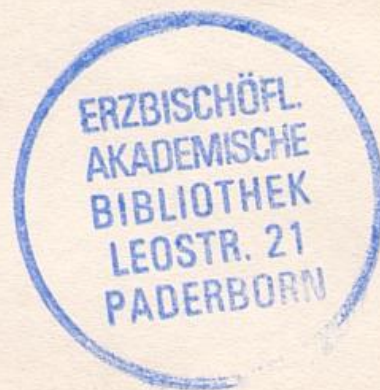

Th. 74 26.

F III

40.

Ex donatione R. D. Sebastiani Scholten.

D. TILMAN

NI SMELINGI SEGEBER
genfis de VII. Sacramentis Liber I. in
VII. capita iuxta numerum sacramen
torum digestus, quorum assertionem,
defensionemq; aduersus hæreticos con
tinet, omnibus Christianis hoc tempo
re haud minus necessarius q̃ utilis.

Nunc primum æditus.

Collagij Societatis Jesu Paderbornæ. 1598

Imprimebat MELCHIOR NOVESIA
NVS Coloniae, Anno à CHRISTO
nato M. D. XXXVIII.

REVEREN

DO IN CHRISTO PATRI,
ac Domino Iohanni à Furstēberch, Ab
bati monasterij Segebergensis, qđ vul
go dicitur, Mons sancti Michaelis, Til
mannus Smelingus Segebergensis, S.
P. D.

NIHIL PRORSUS
errauerit, qui Lutherum ty
ranno cuipiam, aut vrbium
euerfori similem dixerit.

Nam qui ciuitatē aliquam
expugnare nititur, primum ad hoc inuigi
lat, vt arcem, si quam forte habet, valido
munitam p̄sidio, omnibus copijs ac ma
chinis bellicis aggrediatur: nō ignarus op
pugnationē vrbis, capta arce, fore vel mi
nus operosam, vel certe minus diuturnā.
Haud secus sese habet, pater integerrime,
non impiger h̄retici belli signifer Luthe
rus in oppugnanda ciuitate Dei, quę est ec
clesia, super firmā petram fundata. Quam
quum suscepto semel impietatis cum or
thodoxis certamine, hostili animo decre
uisset expugnare, & arma parricidalia ad:

aa ij uer

EPISTOLA

uersus eam sumpsisset, summa vi arcem
eius demoliri, columnasque eius, quibus
subsistit, diruere atque deicere conatus est
ut ipsa subuerfis, conculcare atque pessunda-
re totam possit ecclesiam, & in populum
Christianum omnibus modis debaccha-
ri. An non hoc animo ecclesiae bellum in-
dixit Lutherus, qui sacramenta ceu arcem
fortissimam, aut potius VII. eius columnas,
ingenio truci, lingua virulenta, ore foetido
ausus est adeo indignis modis tractare, la-
cerare, dānare? Nec prorsus frustratus est
spe sua. Videt enim viam sese aperuisse ad
totius fidei expugnationem, quod iam diu
animo destinauit, quem fructum veluti vni-
cum scopum hæreseon suarum omnibus
libris suis quærit. Quod cum saluis sacra-
mentis, quorum summa & saluberrima in ec-
clesia est autoritas, fieri nequeat, omnes malis-
tiae suae vires ad ea subuertenda conuertit,
& tanquam securi ad radicem posita, fontes vi-
tæ obstruere cōtendit, quo facilius gratia-
rum arecant riuuli. Quid enim salui esse
potest Christianæ religioni cōtritis ac dissi-
patis ecclesiae sacramentis, quibus (ut ait
Augustinus) numero paucissimis, obser-
uatione

NVNCVPATORIA.

uatione facillimis, significatione præstantissimis, societatem noui populi Christus colligauit: Iam si sacramenta non agnoscimus, quibus sanctificamur, quibus regeneramur ad uitã, quibus armamur ad prælium, quibus initiamur sacris, quibus prolapsi Saluatoris gratiã recuperamus, quomodo distabimus à paganis? Tulit ergo omnem Christianam religionem Lutherus, qui sacramenta subuertit, utpote, quibus efficimur, conseruamurq; Christiani. Arrianis cupientibus hæreticam tempestatem cunctis mundi partibus inferre, nihil aliud erat in votis, quàm fortissimũ fidei propugnatorem Athanasium Alexandrinæ vrbs antistitem, murum se pro fide catholica aduersus spurcam hereticorum doctrinam ponentem, de medio tolleretur: ut extincto tanto lumine fidei, hæreticorum tenebræ ingruerent, totum mundũ pestifera dogmatum caligine replerent. At agonothesa noster Christus militem suum adeo non deseruit, ut etiam multis ereptum insidijs & mille periculis, laboribusq; exagitatũ, ac toto mundo profugum, reddiderit clariorem. Et Lucius Ca

a a iij tilina

EPISTOLA

tilina non ignobili genere præditus, dum
 sibi regnum pararet, & Rempublicam Ro-
 manam ex atrocissimis bellorum ciuiliū
 vulneribus paulisper respirantem nouis in-
 fidijs perditum iret, Ciceroni optimo con-
 suli omnibus modis infidias parabat, ni-
 mirum intelligens illo sublato viam latissimam
 libidinibus suis continuo patere. Sed
 & Nero, qui primus Romæ Christianos
 supplicijs ac mortibus affecit, ac per oēs
 prouincias pari persecutiōe excruciarī im-
 perauit, postq̃ Christianum nomen extir-
 pare constituisset, beatissimos Christi apo-
 stolos, Petrum cruce, Paulum gladio occi-
 dit. Sperabat impius ille facile se Christi
 gregem dispersurū, trucidatis tantis pasto-
 ribus atq; magistris. Hōrū exemplo Chri-
 stianæ religionis hostis Lutherus, sacra-
 menti, quātum potest, bellum inferre co-
 natur, vt ijs cōfossis & cōtritis, pessum eat
 religio Christiana, nihilque reliqui nobis
 maneat, præter falsam Christiani nomi-
 nis vmbra. An quisq̃ vsque adeo cæcus
 est, qui hoc non perspiciat? Quomodo enī
 parceret Christianæ religioni, q̃ nec Chris-
 sto, nec sacramenti eius parcat? Et qui
 sic

NVNCVPATORIA.

ſic inſanit aduerſus leges diuinas, quid mi-
rum ſi contemnat leges humanas? Quum
itaq; Reuerēde in Chriſtopater ac domi-
ne, diuerſos autores legiſſem, & ex ijs non
pauca (vt inter legendum fere fit) memo-
riæ cōmendaviſſem, vt vbi noſtrum areret
ingenium, de illorum fontibus poſſet irri-
gari, viſum eſt tandem, præſertim petenti-
bus amicis, ea alijs ſine inuidia cōmunica-
re, vt in promptu habeant, vel quod alios
doceant, vel oblatrātibus hēreticis respon-
deant. Quāuis em̃ multi eloquentes iux-
ta ac docti de ſacramētis ſcripſerint, haud
tamen propterea mihi tacēdum fuit, quū
hēretici belli finem necdū audiuerimus.
Incendium, quo nunc ardet Germania,
nondum extinctum eſt, nondum Luthē-
rum furiam, facemq; huius incendiij quies-
ſcere percepimus. Quin potius videmus
ſuppoſitum dudū ignem creſcere, & iam
ad culmina fere flammam eius perueniſ-
ſe, ipſosq; hēreticos noctes atque dies no-
uos errores tanq̃ ignis materiam ſemina-
re, & graſſanti incendio fomentum dare
vt merito ad commune incendium reſtin-
guendum concurrere debeam. Hoc incen-
dium

EPISTOLA

dium etiamnum ipse hæresiarcha Lutherus, nō ex turre Mœcenatica cum parricida Nerone, sed ex spelunca Saxonica, vbi est synagoga Satane, prospectat letus pulchritudine flammæ, quam adeo nō cupit restringere, vt etiā indies studeat magis ac magis alere ac nutrire, & oleū (qd̄ dici solet) camino addere. Et quemadmodū Nero urbē incendit, quo nouę vrbis cōdendę & cognomēto suo appellandę gloriā quęreret (destinauerat em̄ Romam Neropolim nūcupare) ita & Lutherus orbē conatur impijs dogmaticus incēdere ac funditus perdere, vt vetere appellatione Christianis detracta, nouā inducat ex suo noīe, & nō Christiani, sed Lutherani hoīes dicant. Tantum valet ingeniosa perfidia, & incōsulta æternitatis, perpetuęq; famę cupidō. Scripsi itaq; quantū licuit per occupationes librū vnum de sacramentis, succinctam assertionē, defensionemq; eorū aduersus hæreticos cōtinentem: quē in enchiridij forma digestū, typis excudendū tradidi, quo saltē gratificarer ijs, quibus adhuc lacte opus est, & quibus integrum nō est, ingētia aliorū volumina, vel per otium
lege

NVNCVPA TORIA.

legere, vel præ angustia rei familiaris com-
parare. Sequutus autem sum peritorum medi-
corum studium, quorum est adhibere medica-
menta his præcipue corporis partibus, in
quibus sentiunt maxime grassari vim mor-
bi aut veneni. Quam ob rem non omnia com-
plexus sum, quæ dici potuissent, nec singu-
lis sacramentis ex æquo immoratus sum,
ne libri modum excederent: sed pessime vexa-
tis veluti maiori morbo laborantibus, ma-
iori remedio studui succurrere, quæ græ mē-
tes ab hæretica contagione subtraherent, fa-
cilis sanarentur. Hoc nomine prolixior esse
volui, in sacramento poenitentiae & eucharis-
tiae, in quæ infinitos impij homines inuexe-
runt errores, sicut plane perspicuum hoc li-
bello feci, quem quam potui, paucissimis
absolui, & tuæ celsitudini potissimum de-
dicare volui, quum ob patriam meam Se-
gebergium, cui merito præfides, tum ob
beneficia tua haudquaquam vulgaria mi-
hi largiter sæpe impensa, ut saltem hoc li-
terario munusculo testarer animum me-
morem officiorum: Vale, Colonia, Anno
M. D. XXXVIII.

aa v Rerum

R E R V M

ATQVE SENTENTIARVM,
 quæ in hoc opere continentur, magis
 notabiliū syllabus alphabeticus.

A	Bba pater quid sit	424
	Abſtinentia Deo grata	234
	Abſtinentiæ utilitates	218
	Abſtinemus à quibſdā cibis edomādi corporis cauſa	237
	Abſtinendū quomodo ſit chriſtianis, & quomodo he retici abſtineant	240
	Agnus paſchalis typus oblationis Chriſti	274
	Ambroſius orauit pro defunctis	287
	Ambroſius catechumenus in epiſcopū electus	97
	Ananias & Sapphira ob fraudē & mēdaciū pcuſſi.	72
	Antichriſtus nō veniet niſi miſſe ſacrificium abroga tum fuerit	323
	Apoſtoli ad apoſtolatum aſſumpti, reliquerunt vxor es ſuas	467
	Apoſtoli ſacerdotes ordinati	336
	Apoſtolici hæretici nihil poſſidentes	62
	Aqua admiscenda eſt vino in calice	351
	Athanafius Iudi puerilis epiſcopus	9
	Auſter locum beatorum designat	276
B	Baptiſmus Iohannis ſacramentū non fuit	11
	Baptiſmus Chriſti præſtātor baptiſmo Iohan nis	13
	Baptiſmus ſuccedit circuncifioni	14
	Baptiſmus paruulorū nō eſt iterandus	21
	Baptiſmus eſt qdā ſpiritualis regeneratio	23
	Baptiſmus eſt mortis Chriſti ac ſepulture & reſurre ctionis configuratio	23
	Baptiſmus characterem imprimi	144
	Baptiſmi materia aqua naturalis, ſed conſecrata	7
	Baptiſmi aqua cur conſecretur in vigilia paſchæ & Pentecoſtes	8
	Baptiſmi	

I N D E X.

Baptismi vicem quandoq; supplet passio Christi	47
De baptismatis iteratione diuersi errores	17
Baptizati ab hæreticis, sed nō in noīe trinitatis, quū ad ecclesiam veniunt, baptizandi sunt	60
Baptizati quidam in aqua non consecrata	8
C Aietani opinio atq; Gersonis expendit de ba- ptismo puerorū adhuc in vtero matrū exis- tentium	49
Cantica ecclesiæ quō moueant affectus hominū	105
Cardinalium institutio	113
Cardinales quō episcopis sint superiores	114
Caro non prodest quicq; sicut Iudæi intelligebāt	321
Carnes quare ad edendū homini concessæ sint	243
Carnium post catadysmum comedendæ licētia das- ta est	242
Carnibus vesci cū pusillis; scādalo, pētī graue	234
Catechismus & exorcismus præcedunt baptismū	7
Catechismū & exorcismum vbi docuerit Christus. 10	
Catechumeni ante baptismum morientes, ob votum baptismi sumendi saluantur	42
Coelibatus non est homini impossibilis	439
Cœnæ dominicæ mysteria	93
Ceremoniæ cur fiant in missa	393
Chrisina cur ab episcopo consecretur	82
Chrism̃ compositum	84
Chrismatis beneficia & figuræ	95
Christus in cœna, nō in cruce sacerdos fuit secundū ordinem Melchisedech	386
Christus inuisibiliter & in sacramēto semper nobiscū est	323
Christus in cruce fecit oblationem secundū ordinem Melchisedech	375
Christus vnctus	83
Christus a chrismate dictus	96
Cibus damnatorum & electorum	235
Cibus secundum se non coinquinat hominē	221
Ciborum libertas tollitur, vel p̃ceptū superiorū, vel per	

I N D E X.

p vortū, vel per gñalē consuetudinem	225
Cibis quibusdā certis, cur abstinuerint Iudæi	244
Cyprianus ab Augustino excusatur	59
Cyprianus cur existimauerit hæreticos nihil potestas in conferendis sacramentis habere	60
Cypriani opinio de baptismo hæreticorum	18
Clerici non debent habitare cum mulieribus	471
Communio sub vtraq; specie an vnq; per totum mundum fuerit generalis	340
Communia omnia iure diuino ac naturali, exponitur	73
Communia non oportet omnia esse ad tollendū meū & tuum de medio	76
Communitas reg; non est christianis necessaria	65
Communitas rerum in primitiua ecclesia Hierosolymis fuit, sed non præcepta	69
Cōmunitas reg; continet vitiorum licentiam	79
Concupiscentia carnis quare peccatum esse dicat	214
Confessio à Christo instituta	151
Confessio in collatione clauium præcepta	152
Confessio est iuris diuini	153
Confessio præfigurata	157
Confessio non est idem quod contritio	158
Confessio non idem quod correctio fraterna	159
Confessio non idem quod reconciliatio	163
Confessio quō debeat esse integra	164
Confessionis testimonium ex Cypriano	154
Confessionem non tollit, quod Christus absq; confessione plerosq; absoluit	165
Confessionum multa genera ponūt ab hæreticis	157
Confirmatio est sacramentum	79
Confirmatio, quomodo necessaria	80
Confirmationis materia	81
Confirmationis forma	85
Confirmationis minister episcopus	85
Confirmationis institutio	89
Confirmationis materia & forma quomodo inueniuntur	

I N D E X.

untur in nouo testamento	90
Confirmationis sacramentum an ab apostolis sit promulgatum	92
Consortia impiorum fugienda	77
Constantinus exussit Arrii libros	26
Constantini Imperatoris veneratio erga sacerdotes	406
Consuetudines generales, vim legis habent	228
Consuetudo in ecclesia paulo post tempora apostolorum	266
Consuetudinis generalis auctoritas pro lege habenda est	417
Contritio quid sit	138
Contritio & attritio differunt	138
Contritionis causa & vnde oriatur	139
Contritio non facit hypocritam	147
Contritio paratur fide cōminationis diuinæ	148
Contritio quō de oībus peccatis sit habenda	159
Corpus Christi verum & sanguis in eucharistia	311
Corpus Christi in eucharistia nō sicut in signo	313
Corpus Christi in eucharistia spiritualiter, id est, impassibiliter & virtute spiritus sancti	320
Corpus Christi non est in sacramento eo modo quo corpus dicitur esse in loco	325
Corpus Christi in cœlo est sicuti in loco & visibiliter in sacramento modo sacramentali per modū substantiæ	126
Creatura Dei omnis bona, contra Manichæos	238
Crescite & multiplicamini, exponitur	474
Crucis signationes in missa quid significant	407
Culpa remissa, remanet plerūq; homo obnoxius peccatæ temporariæ	171
Curiositas vitanda in his quæ sunt fidei	312
D ebitor quomodo nobis efficiatur Deus	197
Defunctorū animæ quatuor modis iuuant.	272
Defunctorū apparitiones non semper sunt diabolicae illusiones	ibidem (pus. 318)
Dæmones credūt in eucharistia verè Christi esse corpus	pus

I N D E X.

pus	138
Deus quandoq; subito cōuertit hominem, quandoq; non subito	18
Deus non alligauit potentiam suam sacramentis	48
Dies dominicus quare sit institutus	249
Dies non omnes sunt pares	249
Dies anniuersaria ex Tertulliano	265
Digamus indignus censetur sacerdotio ratione sacra menti	446
Dona spiritus sancti citra charitatem non prosunt ho mini ad salutem	142
Donatistarum hæresis	19
E Brietas dominici calicis	354
Ecclesia non orat pro damnatis	265
Ecclesia in his quæ instituit errare nō pōt	431
Ecclesia propter hereticos nominum vocabula immu tat, vt significantius rerum naturas exprimat	135
Ecclesia non potest laicis vtrinq; speciem sacramenti	
Episcopatus an sit ordo	104 (adimere. 347
Episcopus à quibus sit ordinandus	101
Episcopus & presbyter vnus vxoris vir, quomodo debeat intelligi	466
Episcopi quo à presbyteris differant	112
Episcopi quare sibi reseruent quædam crimina	154
Episcopi multi fuerūt, q nung habuerūt vxores.	463
Esus carnis Christi quid	335
Eucharistia non est sumenda post cœnam	415
Eucharistia sacramentum fidei	313
Eucharistia à communibus cibis differt	316
Eucharistia cur à laicis sumenda sit sub altera specie tantum, à sacerdotibus autem sub vtraq;	328
Eucharistia quomodo sumenda sit	365
Eucharistia est nouæ legis sacramētū & sacrificiū.	342
Eucharistiæ altera species laicis adēpta, ne qua irre uerentia fiat sacramento	330
Eucharistiæ materia, quid	311 (implentur. 367
Eucharistiā indigne sumētes, immūdis spiritibus ad	

INDEX.

Eucharistiam coniugati post concubitū sumere nō debent	367
Eucharistiam indigne sumētes, grauissime peccāt.	337
F estiuitates cur honorandæ & celebrandæ sint a christianis	229. & 243
Festiuitas paschæ quō & quare sit instituta.	247
Fides vnius etiam alijs prodesse potest	36
Fides sine operibus nō sufficit ad salutem	392
Fides informis quō iustificet	399
Fides sine charitate potest esse, sed non prodesse	543
Fidem cur apostoli prius insinauerint	201
Funeris pompa quid significet	258
G loria in excelsis quā in missa dicendū est	397
Gratia Dei maioris est potētia quā natura.	315
Gregorius Nazianzenus & Basil ⁹ magnus laudantur, quod seipsos non docuerint	96
Gregorij Nazianzeni & Basilij magni perpetua continentia	495
H alleluia in missa dicitur ad significandam spiritalē exultationem	398
Halleluia institutum est	402
Helena mater Constantini virginibus Deo dicatis famulæ habitu succincta, seruiuit.	460
Hæreses sunt doctrinæ dæmoniorum pruriētibus auribus natæ	452
Hæreses contra veritatē præualere non possunt	435
Hæretici simijs comparantur	17
Hæretici perfidiæ pœnas dantes, martyres esse nō possunt	26
Hæretici extremo possunt plecti supplicio	27
Hæretici quō ad fidē cogendi sint	28
Hæretici ex verbis Augustini errandi occasionē sumpsērunt in sacramento eucharistiæ	320
Hæretici præcursores Antichristi	323
Hæretici scripturas, quas allegant, deprauant	360
Hæretici piscatoribus similes	360
Hæretici non bibūt calicē dñi, sed dæmoniorum.	391
Hæretici	

I N D E X

Hæretici sicut vulpes Sampsonis caudas habent col-	436
ligatas	437
Hæretici inter se non conueniunt	419
Hæretici non sunt admittendi ad disputationē de scri-	419
pturis	427
Hæreticorum cantica humano ingenio per rithmos	(riales 31
composita	106
Hæreticorum pœna secundum canones et leges impe-	146
Hymni & psalmi ad cantandū quādo sint instituti.	146
Hyprocrisis quid sit	419
Horæ canonicae nō sunt lingua vernacula decantan-	336
dæ	219
I acobellus Misnensis hæreticus	221
Ieiunandum quare sit quarta & sexta feria	222
Ieiunandum quomodo sit	222
Ieiuniū spiritale est, sine quo corporale nō valet.	219
Ieiunium redditur vitiosum ex praua intentione aut	210
peruerso fine	216
Ieiunium Deus approbat	174
Ieiunium mentē eleuat ad sublimia contēplanda.	215
Ieiuniū elemosyna oratio ad pœnitentiā ptinēt.	233
Ieiunium cōcupiscentiæ carnalis flāmā reprimat.	217
Ieiuniū tēpore abstinendū a carnibus	279
Ieiunio satisfacimus pro peccatis	280
Ignis quō post hāc vitā purgabit iustos & iustos.	281
Ignis inferni an sit eiusdem naturæ cum nostro igne,	182
quo hic vtimur	297
Ignis multis modis sumitur in scripturis	298
Ignis purgatorius est corporeus	309
Indulgentiæ non tm̄ valēt ad remissionē pœnæ in iu-	298
dicio ecclesiastico, sed etiā apud iudiciū diuinū	298
Indulgentiæ etiam animabus in purgatorio accōmo-	298
dantur	298
Indulgentiæ animabus in purgatorio impenduntur	298
non per modum absolutionis, sed suffragij	298
Indulgentiæ promanāt ex merito passionē Christi	298
& sanctorum	Indul

I N D E X

Indulgentiarū dispensatio ad prælatos pertinet & ad summum præcipue pontificem	296
Infantes Cypriani tempore sub vtrāq; specie commu- nicabant	339
Infantes manducant Christi carnem & sanguinem eius bibunt	332
Iniuriæ Dei non sunt tolerandæ	30
Intemperantia fœdissimum monstrum	217
Introitus missæ laudem diuinam continet	397
Julianus apostata baptismum abluit, quem sequitur anabaptistæ	61
Iustificatus est Abraham ex operibus exponitur	194
Iustificatur impius gratis per gratiam	195
Iustitia quæ in lege est, ad comparisonem euangelis- cæ puritatis, immunditia nominatur	211
Iustitia Iudæorū panno menstruata cōparatur	212
Iustus in omni opere bono non peccat	209
Iustus nemo est, quin aliquando peccet	213
Kyrie eleeson cur ter in missa dicatur	397
L Aici sumētes eucharistiam sub altera specie tan- tum, nō minus sumūt quā sacerdotes vtrāq; speciem sumentes	334
Linguae tres sacrae maxime excellentes	422
Luminaria portantur quādo euangelium legendum est	102
Lutherus cur plures habeat discipulos ac sectato- res	452
Lutherus cur sacerdotibus vxores permittat	445
Lutheri præparatio ad eucharistiam	365
Lutheri doctrina nō est euāgelica, sed Epicurea	451
M Achabcorum libri ab ecclesia inter canoni- cas scripturas computantur	284
Mali ministri etiam possunt sacramentum baptismi conferre	359
Manducat carnem Christi, qui in eius corpore per charitatem manet	334
Manichæi non recipiunt actus apostolorū	410
bb manuum	

INDEX.

Manuum eleuatio, quę fit à sacerdote in missa myste- rium crucis representat	366
Manuum impositio quid significet	360
Martinus exorcista factus	303
Matrimonium pagani an sit sacramentum	444
Matrimonium apud Iudęos sacramentum fuit	446
Matrimonium non est illicitum	440
Matrimonium est nouę legis sacramentum	441
Matrimonium gratiam habet adiutricem	442
Melchisedech typum Christi portauit	352
Meruit Christus nobis, non alij homines	302
Meretur iustus operibus suis	196
Mereri & impetrare differunt	197
Mereri non possunt animę in purgatorio	285
Meritum Christi quomodo sit remuneratum	292
Meritum Christi licet sit infinitum, nõ tamen totum infinitum nobis impartitur	300
Meritum omne in hac vita comparatur	285
Meritum & satisfactio differunt	302
Merita Christi & sanctorum non tatum per sacramenta, sed etiam per indulgentias nobis accomodant.	300
Missa duabus constat partibus	310
Missa Christi	310
Missa sacrificium est	343
Missa cõposita & augumẽtata à diuersis patribus.	396
Missa nõ debet esse nuda, & ceremonijs spoliata.	414
Missa non tantum representat cõnã domini, sed etiã oblationem Christi in cruce factam	389
Missa non tantum cõnam, sed etiam mortem Christi representat	358
Missah interpretatur oblatio siue sacrificium	359
Missah non est testamentum	363
Missah est opus bonum	364
Missę sacrificium cur quotidie iteretur	371
Missę additio facta	350
Missę sacrificium offertur in memoriam Christi im- molati	356
Missę to	

I N D E X.

Missæ totius mysteria expenduntur	399
Missæ canon ab apostolis institutus	258
Missam esse sacrificium non repugnat æternitati sacerdotij Christi	385
Missam sacrificiū esse negantes, Danielis testimonio probantur esse præcursores Antichristi	399
Mysterium idem quod sacramentum	447
Mysteria ex ritu apostolico super defunctis	261
Monachorum & monialiū origo ab apostolis est.	460
Monasteriensis ciuitatis obsidio & expugnatio	64
Mors Christi non est testamentum, sed noui testamenti confirmatio	369
N ero neminē hoīem putabat esse pudicū.	439
Nestorius hæreticus	330
Noe typum Christi gessit	351
Nubere melius q̃ vri exponitur	455
O blatio quotidiana Christi in missa, in veteri lege præfigurata	377
Oblationes pro defunctis faciendas probat Tertullianus ex consuetudine ecclesiæ	267
Officiorum dignitatumq; in ecclesia diuersitas	108
Oleum pinguedinem gratiæ designat	21
Oleum quo caruerunt virgines fatuæ, quid	308
Opus idem dicitur meritorium & satisfactorium.	301
Opera extra charitatem facta an profint	145
Opera bona impio ad iustificationem necessaria	190
Opera bona iusto necessaria ad salutem æternam consequendam	191
Opera fidem præcedentia non iustificant	194
Opera bona facta à peccatoribus pœnitentibus impetrant gratiam	198
Opera impij bona, quæ in impietate sua permāns faciunt, ad quid profint	204
Opera bona sanctorum vt satisfactoria fuerunt, persefcte remunerata non sunt	294
Orandi tempora, hora prima, 3. 6. 9	107
Orationes pioꝝ indignis non profunt	261
b b ij	Ordo

I N D E X.

Ordo quid sit	97
Ordo nouæ legis sacramentum	97
Ordinis sacramentum quomodo gratiæ promissionē habeat	117
Ordinis sacramentum iterari non potest	128
Ordinis sacramenti institutio	98
Ordini septem gradus ecclesiastici assignantur	102
Ossa Chrysostomi Constantinopolim translata	299
P apa cur regi in canone missæ præferatur	407
Paruuli ob votum & desiderium parentum & fi dem ecclesiæ, membra efficiuntur ecclesiæ.	43
Paruuli ante baptismū morientes, an possint voto pa rentum fidelium saluari	44. & 46
Paruuli Iudæorum ante octauū diem morientes an fu erint saluari	45
Paruuli in vteris existētes capaces esse possunt bap tismi fluminis, non fluminis	55
Paruuli in Adam peccauerunt	13
Paruuli ad Christum veniunt per baptismum	15
Paruuli non suscepto baptismate morientes, damnan tur	16
Paruuli credunt per actus & verba ecclesiæ	33
Paruuli in veteri lege saluabantur sacramento circun cisionis	38
Paruulorum baptismum docet Dionysius Areopagita	40
Paruulis in vtero existentibus, ex speciali priuilegio à Deo salus conferri potest	53
Paruulis non est denegandus baptismus, nec in longū tempus differendus	13
Passio Christi infinitæ virtutis est	292
Passio Christi quō nobis accommodatur	285
Passionis Christi hebdomada honoranda	231
Pastores pecorum Abraham & Loth quare iurgari sint	75
Paulus Samosatenus Christū Deum esse negabat.	433
Paulus quare non sit vsus potestate sua	70
	Peccato

INDEX.

Peccato mortali auertit se homo à bono incommutabili, ad bonum cōmutabile, exponitur	168
Peccati mortalis macula, quid sit	ibid.
Peccatum mortale consequitur reatus poenæ	169
Peccatum non semper culpam significat, sed quādoq; poenam peccati, aut hostiam pro peccato	214
Pœnitentia sacramentum est	132
Pœnitentia tribus constat partibus	133
Pœnitentia solennis quid sit	161
Pœnitentia solennis non iteratur	ibidem
Pœnitentia publica quid sit	162
Pœnitentia secunda tabula post naufragium	166
Pœnitentia Adæ	170
Pœnitentiæ sacramenti materia & minister	131
Pœnitentia quatuor modis sumitur	129
Perfectus nemo in hac vita	213
Petrus addidit missæ orationem dominicam	395
Petrus vicarius Christi constitutus	108
Philonis testimonium de christianis	69
Philonis testimonium quō passiōis Christi memoria apud apostolos celebrata sit	232
Philonis testimonium de ieiunio christianorū	241
Plato voluit matrimonia esse communia	445
Plato voluit omnia esse communia	61
Platonis absurdum dogma de cōmunitate rerū exploratur	78
Plato marium officia assignauit fœminis	118
Proprietas possessionum non est contra ius diuinum aut naturale, sed eis superadditur	74
Prouidit Deus homini in quocunq; statu	50
Purgatorij necessitas	251
Purgatorij fides scripturis probatur	252
Purgatorium esse asserit Dionysius Arcopag.	261
Purgatorium asserit Tertullianus	265
Purgatorium ex Cypriano probatur	269
Purgatorium australis plaga dicitur, non vt terminus, sed vt via	277

I N D E X

Quadragesimā ex traditiōe apostolorū accepimus	229
R atus pœnæ semper remanet in dānatis	170
Rebaptizare, grauissimum est peccatum	24
Rebaptizatores male sentiunt de trinitate diuina	60
Rebaptizatores nō tribuūt verę ecclesiæ baptisma	60
Religiosi proprietarij	71
Renunciare omnibus & relinquere omnia quomodo differant	72
Romana ecclesia suprema est	165
S acerdos in missa se inclinat, manus eleuat, manus iungit, vertit se ad populum	402
Sacerdos offerēs sacrificium, eiusdem sacrificij debet esse particeps	328
Sacerdotes Orientales sponte cœlibes manent	467
Sacerdotes non consensu communitatis eligēdi	100
Sacerdotes in missa non occidunt Christum	382
Sacerdotib⁹ & monachis nō licet ducere vxores	454
Sacerdotium Christi adumbratū in veteri lege	346
Sacerdotium nō vno mō accipit in scripturis	120
Sacerdotiū externū tres exigit condiciones	122
Sacerdotium spiritale omnibus commune	123
Sacramenti varia significatio	1
Sacramenti varia definitio	2
Sacramenta nouæ legis gratiam conferunt	3
Sacramenta differunt à sacramentalibus	3 & 5
Sacramentorum institutor solus Deus	3
Sacramentorum numerus sufficiens	4
Sacramentorum necessitas	4
Sacramentorū quædā imprimunt characterem, quædam minime	5
Sacrificium cruentum & incruentū quō differūt	373
Sacrificium c. uentum, quod Christus obtulit, iterari non potest	379
Sacris se indigne ingerentes puniuntur à Deo	127
Sanctorum intercessio à Deo ordinata	264
Satisfactio sctōrū nobis etiā accōmodatur	295
	Satisfactio

INDEX

Satisfactio Christi nostram satisfactionem non tolle	lit	185
Satisfactionē docuit Iohannes baptista		176
Satisfactionem docent prophetae		180
Satisfactiōis vocabulū, quō iueniat i sacris literis		181
Satisfactionum tria genera		173
Satisfacere potest homo Deo pro peccato adiutus gra	tia Dei	184
Satisfacere non dicunt proprie aīa in purgatorio.		286
Satisfaciens pro alio, necesse ut intentionem suā diri	gat ad eum pro quo satisfacit	295
Scripta non sunt omnia		134. & 10
Scriptura sacra quō sit exponenda		178
Sepulchra quare monumenta dicantur		289
Sermo Christi elementorū species pōt mutare		315
Sepulchra hæreticorum fœda		290
Seruus inutilis quis sit		202
Sinus Abrahæ, quid		283
Spiritus seductores in hæreticis		238
Status medius non datur, inter statum salutis, & sta	tum damnationis	274
Superbiendum non esse in bonis operibus		202
Sursum corda sacerdos dicit in missa, ut admoneat	nihil aliud esse cogitandum, quā dominum	394
T estamentum nouum quid sit		362
Theodosius Imperator orauit pro parentibus	suis defunctis	290
Theodosius Imperator ieiunabat		215
Titulus crucis Christi quid significet		423
Timor charitatem introducit		207
Transubstātiatur panis in corpus Christi & vinum	in sanguinem Christi	314
Trigesimi pro defunctis observatio initiū habet ex	scripturis	287
V alerianus Impator catechumenus moriē.		42
Valentiniani lex de duabus vxorib⁹ simul du	cendis	450
Vinum		

I N D E X.

Vinum adolescentulis declinandum	276
Virgines Deo dicatæ non debent cū viris simul habitare	458
Virginitas nuptiis præferenda est	438
Virginitatis laus ex Cypriano	478
Virginitatis præmia	479
Virgo post votum nubens damnatur	457
Votum Rechabitarum Deo gratum fuit	227
Vota Deo reddenda sunt	228
Vxorum pluralitas illicita est	473

ERRATORVM CATALOGVS,

in quo notandus duplex numerus, prior paginam, posterior eiusdem paginae versum indicat.

Pagina 7. versu 26. lege, in aqua. 11. 2. vniuersalis. 15. 10. Stephanæ. 16. 7. baptizati susceperant pro, &c. 16. 25. Si quis, Hæreticus, inquit, 26. 30. beatorū. 60. 11. sarmentum. 87. 12. Quod si hoc. 91. 26. canone. 92. 31. habuere. 124. 6. præfides. 128. 9. documento. 196. 6. in sordibus iacentes. 208. 18. Ita docet. 209. 4. produxerit. 244. 25. de sacris. 252. 32. certum tempus significat. 255. 9. remissio purgatiove. 266. 25. presidentiū 273. 3. apparuisse. 329. 12. Huic. 359. 24. permittens. 365. 20. turbata. 300. 2. sacramenta, nullus ergo indulgentiarum thesaurus esse. 373. 2. 5. errorū. 376. 31. anniculos. 395. 7. dicemus. 409. 27. rimam. 410. 31. corruptor. 408. 29. triphariam. In epistola nuncupato. folio 4. facie 2. versu 13. lege, dogmatibus. Quod si quæ alia occurrât, prudens lector facile corrigeret.

D. TILMAN

NI SMELINGI SEGEBERGEN

sis, de sacramentis Liber vnus, in septem
capita iuxta numerum sacramentorum
digestus.

De sacramento Baptismi.

CAPVT I.

E sacramentis tractaturus opere-
precium duxi, paucis ante osten-
dere, quid ipsum nomen sacramen-
ti significet, & in qua significatio-
ne septem dicantur esse ecclesie sa-
cramenta. Nam varia ac prorsus diuersa, tam
in sacris literis quam doctoribus ecclesiasti-
cis, eius nominis reperitur significatio. Ange-
lus Raphael Tobia dixit: Sacramentum re-
gis abscondere bonum est. Vbi sacramentum
significat rem secretam seu occultam, siue sa-
cra sit, siue non. Daniel quoque hortatus est so-
cios suos, vt peteret misericordiam dei cœli su-
per sacramento isto, ne periret. Vbi sacramen-
tum accipitur pro somnio, quod Nabuchodo-
nosor viderat de statua, quo occulta dei ordina-
tio de progressu quatuor regnorum occulte de-
monstrabatur, & ipsorum destructione, quæ per
Christi regnum futura erat. Paulus apostolus
sacrum incarnationis Christi ac humanæ re-
demptionis mysterium sacramentum appellat,
dicens; Secundum reuelationem notum mihi

Tob. 12.

Danie. 2.

Ephe. 3

A

factum est sacramentum, prout potestis intelligere prudentiam meam in ministerio Christi. Et paucis interpositis addit: Mihi sanctorum minimo data est gratia hæc, in gentibus evangelizare inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in deo, qui omnia creauit. Loquitur hic Paulus de sacramento humanæ redemptionis, quæ per Christum facta est.

1. Tim. 3.

Et iterum: Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatū in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mūdo, assumptum est in gloria. In Apocalypsi Iohan.

Apoca. 1.

primus & nouissimus ait: Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextra mea, & septem candelabra aurea. Septem stellæ, angeli sunt septem ecclesiarum: & candelabra septem, septem ecclesiæ sunt. Et Augustinus: Sacrificiū est visibile inuisibilis sacrificij sacramentum. Ex quibus verbis colligitur hæc generalis sacramenti descriptio: Sacramentū est sacræ rei signum. Quæ quidem descriptio non solum cōpetit sacramentis nouæ legis, verumetiam sacramentis & sacrificijs ceremonijsque veteris instrumenti, ob id ipsum quod omnia sacra fuerint signa eorum, quæ per Christum Iesum seruatore nō merāt adimplēda. Oīa em̄ (ait Apo.) in figura cōtingebāt illis. Alio quoque loco sacramenti definitionē ponit August. in hunc modū: Sacramentū est, per quod sub tegumento rerū visibiliū, diuina virtus secretius salutē operatur. Et ex hac definitionē trahitur consequi

August. 1.
de ciui. dei
ca. 5.

1. Cor. 10.

turque peculiaris ac vera definitio sacramenti nostro instituto deseruiens: Sacramentum est inuisibilis gratiae visibilis forma, ut ipsius imaginem gerat & causa existat. Quae definitio si vera est sicuti haud dubie est, primum consequitur, ipsa sacramenta nouae legis a Christo esse instituta. Nam solus deus dat gratiam, sicut scriptum est: Gratiam & gloriam dabit dominus. Quare sacramenta instituire, quae non solum inuisibilis gratiae imaginem gerant, sed etiam gratiam efficiant & secum afferant, solius dei munus esse, necessum est. Iam Christum verum esse deum & hominem, in confesso est. Ut deus ergo nouae legis sacramenta instituit, per quae nobis gratiam confert, ut precipuus author ac fons omnis gratiae: ut homo, idem facit potestate excellentissima atque suprema. Ministri vero ecclesiae cooperantur ipsi perinde atque instrumenta quodam, suum exhibendo ministerium in sacramentorum administratione, iuxta Pauli vocem: Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum dei. Sacramenta quoque instrumenta gratiae afferimus, sed inanimata, sic enim gratia conferunt: sicut & definitio sacramenti satis liquido ostendit. Deinde ex ipsa definitione perspicuum fit, quanto discrimine distent sacramenta & sacramentalia ab ecclesia instituta. Nam quae appellantur sacramentalia, ut sunt orationes, benedictiones, ritus ceremoniarum, & id genus alia, quae observantur in sacramentorum dispensatione gratiam minime conferunt, sed de his suis locis non nihil dicitur. Septem sunt nouae legis sacramenta hoc est visibilia signa, quae inuisibilem gratiam non solum significant, sed etiam significando conferunt a Christo seruatore nostro, ut diximus, instituta. Hoc enim cōe

Psalmo. 39

1. Cor. 4.

est omnibus sacramētis nouæ legis, vt id efficiant, quod significant: nisi forte fuerit obex aut impedimentum in suscipiente impediēs sacramenti effectum, ne cōsequatur gratiam, quod sæpenumero v̄suenire solet, quādo quis illotis (quod aiunt) pedibus sese sacris ingerit mysterijs, & sacramenta indigne suscipit. Ista autem sunt sacramēta: Baptismus, confirmatio, eucharistia, pœnitentia, ordo, matrimonium, & vñctio extrema. Et quod iste sacramentorum numerus sufficiat, & sit conueniens, bea. Thomas Aquinas 3. par. q. 68. a. 1. conatur persuadere, & rationes affert, quas ne prolixior videar, certū est omittere. Septē hæc sacramēta omnia quidem sunt necessaria ecclesiæ, non ramen cuius homini aut singulis ecclesiæ membris. Si q̄dem solus baptismus absolute necessarius est omni homini, ita vt nemo siue sit puer siue ætate confectus, absq̄ baptismo aut voto aut reipsa suscepto, salutē consequi possit ipso dño dicente: Nisi quis renatus fuerit. &c. Confirmatio vero & Eucharistia sunt quidem necessaria, quia & robur conferunt, & nutrimentum vitæ spiritualis afferunt: sine his tamen (modo desit contemptus) homo saluari potest. Constat ergo hæc tria sacramenta homini esse necessaria ad vitam spiritualem aut Christianam, etiamsi immunis a peccato fuerit, & in peccatum non inciderit. Atqui vbi in peccatū lapsus fuerit, necessaria illi sunt alia duo sacramenta, nempe pœnitentia & extrema vñctio: diuersis tamen rationibus. Nam pœnitentiam omnino necessariam esse, nemo profecto tam

Iohan. 3.

cæcus est, qui non videat. Hinc Christus dicit: Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis. In hanc sententiam facit, quod Hieronymus dicit: Secunda post naufragium tabula, est culpam simpliciter cōfiteri. Et Bernardus. Prior iustitiæ portio est, non peccare: secunda, per poenitentiam damnare peccatum. Et hoc modo sacramentum extremæ vnctionis, non asserimus necessarium. Et quia ecclesia est fidelium hominum congregatio, sacramentum ordinis ecclesiæ necessarium est, sicut & matrimonij. Ordo quidē (quo mysteriorum ministri & sacramentorum administratores in clericos ordinantur) ad gubernationem ecclesiæ, vt sit discriminē inter sacerdotes & laicos, & ne omnes eandem habeant potestatem in quocunq; sacramento. Matrimonium vero, quod honorabile facit cōnubium & thorum immaculatū, ad procreandos liberos constat esse necessariū, vt ecclesia conseruetur. Horum autem sacramentorum tria baptismus, confirmatio, & ordo, characterem imprimunt, & eo noīe iterari non possunt. At quatuor reliqua quæ characterem indelebilem minime imprimūt, haud dubie iterari possunt. Adhibentur etiam circa sacramenta, præter ea quæ sunt de necessitate sacramenti, vt est forma materia & minister, iuxta Christi institutionē alia quædam sacramentalia, vt orationes, bñdictiones & id genus alia, ad sacramenti solennitatē ab ecclesia ordinata, partim ad excitandā fidelium deuotionem & reuerentiā erga sacramenta ac instructionē eorum, partim ad coercendā malitiā ac vīdemonis conātis impedire effectū sacramenta

A 3

Luc. 13.
Hieronymus ad pā
mach. &
Oceanum
Bernard.
Sermo. 1.
in Annūci
atiōe do
minica.

Hebræ. 5.

Hebræ. 13

6 DE SACRAM. BAPT.

semper eiuscemōi sacramētalīa. Et propterea
a catholicis haudquāq̃ spernēda sunt aut in-
termittenda, citra vrgentē necessitatē. Adhibē-
tur autē huiusmōi sacramētalīa potiss. in bap-
tismi administratione & eucharistiæ cōsecratio-
ne in missa. Quod cur fiat, forte nimis lōgū ēēt
dicere. Legat q̃ velit b. Tho. 3. par. q. 66. a. 10.
& q. 83. a. 4. At Lutherus in captiuitate sua
Babylonica hunc assignatū sacramentorū nu-
merum damnat, quū ait: Negāda mihi sunt se-
ptem sacramēta, & tantum tria pro tēpore po-
nenda, baptisumus, poenitentia, panis. Quāq̃
si vsu scripturæ loq̃ velim, nō nisi vnū sacra-
mentum habēā, & tria signa sacramentalīa.
Hic Luth. proprio ore seipsū hereticū & schi-
smaticū manifeste proclamat ac protestatur, di-
uersum ab ecclesia, q̃ septē cōfiteatur, sentiens.
Qui em̃ secus de sacramētis sentit, credit, aut
docet, q̃ ecclesia veritatis colūna & firmamen-
tū tradit, hæreticus ab ecclesia dānatus est, ex-
tra, de hæreticis, ca. Abolendā. Vniuersos qui
de sacramento corporis & sanguinis dñi nr̃i
Iesu Ch̃i, vel de baptisumate, seu de peccatorū
cōfessiōe, matrimonio, vel reliq̃ ecclesiasticis
sacramētis, aliter sentire aut docere, nō metuūt
q̃ sacrosancta Roma, ecclesia p̃dicat & obser-
uat, & g̃naliter quoscūq̃ eadē Ro. Eccle. vel
singuli episcopi per dioceses suas cum cōcilio
clericorū, vel clerici ip̃i, sede vacāte, cū cōcilio
si oportuerit, vicinorū episcoporū, hereticos iū-
dicauerit, vinculo perpetui anathematis inno-
damus. Quū igitur Lutherus neget septē sacra-
menta, & tātū tria ponat, nec q̃cūq̃ probet, iure

condemendus est hereticus, q̄ cōtra fidē vniuersa-
lis ecclesiæ, septē sacramenta cōuellere, imo
damnare, non vereatur.

¶ Et si hæreticorū nemo baptismū negauerit
sacramentum a Ch̄o institutū, diuersi tñ diuer-
sos in ipsum introduxerūt errores. Et q̄a multi
nostri temporis hæretici, multa atq̄ admodū
grauia cōmittunt sacrilegia, nō obseruantes ri-
tū ecclesiæ in administratione baptismi: idcir-
co nunc aduersus eos disputationē instituē
a catechis. & exorcis. initiū sumētes. Catechi-
smus igitur, id est, neophyti instructio, & exor-
cism⁹, i. maligni spūs adiuratio, q̄uis nō p̄stet
gratiā, debēt nihilominus iusto ordine p̄cede-
re baptismum. Nam per exorcismū arctatur
diaboli potestas in exorcizato per diuinā vir-
tutem assistentem, vt nō possit impedimētū p̄-
stare sacramento suscipiendo. Per catechismū
vero instruitur is, q̄ baptizari debet, in fide qd
sit credendū: adultus quidē per se propria fide
& voluntate, paruulus autē puer, qui nōdū ad
vsum rationis peruenit, per vicarios ac fide-
iussores siue susceptores. Præterea notandum
est, propriam materiam baptismi aquā esse na-
turalē: qui tamen conferri nō debet (modo nō
adsit vrgens necessitas) nisi aqua fontis ba-
ptismalis in vigilia paschæ & pentecostes so-
lēniter cōsecrata, qm̄ solēnis baptismus agitur
in ecclesia, eo q̄ baptism⁹ virtutem suā habe
28 ex passiōe Ch̄i, secūdū illud Apo. Quicūq̄ Rom. 6.
baptizati sum⁹ in Ch̄o Iesu, in morte ip̄i⁹ ba-
ptizati sum⁹. Ioh. quoq̄ baptista virtutē bapti-
smi Christi, spiritui s̄cto tribuit dicēs: Ille vos Matth. 3

8. DE SACRA. BAPT.

baptizabit in spiritu & igni. In vigilia autē Paschæ fit commemoratio dominicæ sepulturæ & resurrectionis eius; & in vigilia pentecostes incipit solennitas spiritus sancti, quæ tunc celebratur. Hinc nonnulli putant ac tradunt pueros octo dies ante vigiliam paschæ aut pentecostes natos, reservandos, ut in istis vigilijs baptizentur, nisi forte periculum moram non admiserit. Hoc ipsum etiam in catecuminis adultis observandum docent. His igitur duobus temporibus solenniter benedicitur aqua baptismi, non quod eam benedictionem baptismus necessario exigat, sed adhibetur perinde atque alia sacramentalia adhiberi solent: sicut etiam est usus olei seu chrismatis, quo baptizandus inungitur in pectore & in scapulis.

Actu. 8.

Lib. 10. capitulum 14.

¶ Nam quantum ad baptismum spectat, legimus in Actis apostolorum, quosdam baptismi gratiam consecutos in aqua non consecrata. Et in Ecclesiastica historia huius rei apertissima inuenimus argumenta. Tempore enim quo apud Alexandriam Petri martyris diem Alexander episcopus agebat, cum post expleta solennia conuenturos ad conuiuium suum clericos expectaret in loco mari vicino, videt enim puerorum supra oram maris ludum, imitantium (ut fieri solet) episcopum, atque ea quæ in ecclesijs geri mos est. Sed quum intentius diutius pueros inspectaret, videt ab his geri quædam etiam secretiora & mystica. Perturbatus ilico, vocari ad se clericos iubet, atque eis quid eminus ipse videret, ostendit. Tum abire eos, & comprehensos ad se perducere omnes

pueros imperat. Cumq; adessent, quis is ludus, & quid egissent, vel quomodo, percunctatur. Illi, vt talis habet ætas, pauidi, negare primo; deinde rem gestam per ordinem pandunt & baptizatos a se esse quosdam catechuminos confitentur per Athanasium, qui ludi puerilis episcopus fuerat simulatus. Tum ille diligenter inquirens ab his qui baptizati dicebatur, quid interrogati fuerint, quidve responderint, simul & ab eo qui interrogauerat, vbi videt secundum religionis nostre ritum cuncta constare, conlocutus cum concilio clericorum, statuisse traditur, illis, quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismum non debere, sed adimpleri ea quæ a sacerdotibus mos est. Hactenus ex historia Ecclesiastica.

¶ Verum hic veritatis inimici ac ministri diaboli, qui hoc tpe non secus atq; flagella quædam Aegyptiaca in ecclesiâ dei irruerunt, sub nomine Christi, cupientes perdere populum Christi, nobis insultant & obijciunt, percunctantes vbi nam hic baptizandi ritus in sacris literis sit traditus, aut a Christo vel apostolis eius præceptus? Vbi enim Christus, inquit, præcepit vt baptizandus prius catechizetur, exorcizetur, et ipsa aqua benedicatur? Ad hæc euangelium satis manifeste testatur Christum baptizatum a Iohanne in Iordane, quem constat non fuisse consecratum aut benedictum.

¶ Respondemus, catechismum & exorcismum manifeste Christum in euangelio nobis tradidisse. Catechismum tradidit, quum diceret discipulis:

A 5

Luc. 10.

Ioha. 22.

1. Cor. 11.
2. Thess. 2.

Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Exorcismum vero eo loco docuit, ubi apostolis dedit potestatem spirituum immundorum. Sic enim refert Lucas: Convocatis Iesus duodecim apostolis, dedit illis virtutem & potestatem super omnia demonia. Et vide, quod ridicula ac absurda sit ista consequentia, omnibus tamen hæreticis familiaris: Non est scriptum in euangelio, aut a Christo aut apostolis eius traditum: ergo observari non debet. Nam eam colligendi formam, infirmat euangelista, quum dicit: Multa sunt facta, quæ non sunt scripta in libro hoc. Et omnes dialecticorum scholæ clamant, argumentum ab autoritate negative non concludere. Quare licet non legantur hæc a Christo, aut eius apostolis tradita, tamen Christus ecclesie suæ reliquit potestatem hæc instituendi, quo maior honos ac reverentia habeatur sacramentis. An non instituit Christus dignissimum eucharistie sacramentum? Et tamen Paulus apostolus ritum conficiendi, dispensandi, aut sumendi illud sacramentum & multa alia tradidit Corinthiis, quæ in euangelio non sunt scripta. Nec etiam ipse Paulus omnia scripta reliquit, sed sibi multa reservavit ordinanda absens, quæ præsens voluit statuere. Vnde dicit: Cætera quum venero disponam. Et alibi: Itaque inquit, fratres state & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem siue per epistolam nostram. Ex quibus verbis ligido apparet, apostolum permulta verbis docuisse, quæ scripta non sunt, quæ tamen observata sunt a Christianis & nobis deinceps quasi per manus tradita, & idcirco

eo vi legis habere dinoscuntur. Vñ Aug. cōtra Donatistas ait: Cōsuetudines Eccle. vniuersales ab apostolis fuisse traditas existimandū est, q̄uis multa non inueniantur in literis eorū, nec in cōcilijs posterorū: & tamē q̄a custodiuntur per vniuersam ecclesiam, nō nisi ab iplis tradita & commendata creduntur.

¶ Nūc superest, vt respōdeamus ad id quod afferunt de baptismo Christi, q̄ in aquis Iordanicis baptizatus legitur a Iohan. Et iniqua sane fuerit collatio, si baptismus Ioha. quo Christum scimus baptizatum, cōferatur baptismō Christi, quum baptismus Iohan. nō tam fuerit sacramentum, q̄ sacramentale quoddam p̄uium, & sicut disponens ad Christi baptismum. Quis em̄ dubitat Christi baptismū longe esse p̄stantiorē baptismate Iohannis? Hinc Aug. dicit: Baptizati baptismate Ioha. nō renascebantur, sed quodā p̄cursorio illius ministerio, q̄ dicebat, parate viā dño, huic vno in quo solo renasci poterāt, parabātur. Huius em̄ baptismi est, nō in aqua tantum, sicut Iohannis fuit verumetiā in spū sancto, vt de illo spū sancto regeneretur, q̄squis in Christum credit, de quo Christus gñatus, regñatiōe nō eguit. In aqua em̄ voluit baptizari a Ioh. nō vt ei⁹ iniquitas vlla dilueretur, sed vt magna cōmēdaretur humilitas. Quocirca nihil mir⁹, si Christi baptismi ampliori celebretur solennitate. Nec venit vt ait Beda, Christ⁹ baptizari a Ioh. anxia necessitate abluendi alicuius sui peccati, q̄ peccatū non fecit vllum, nec inuentus est dolus in ore eius: sed pia dispensatione abluendi omnis

Matt. 3.

Beda.

nostri contagionem peccati, & ut tactu suæ mundissimæ carnis, vim regeneratiuā & purgatiuam conferret aquis. Non igitur opus erat ut aquæ Iordanis benedictione humana prius sanctificarentur, q̄ benedictione fluēte de saluatoris baptismate, sanctificandæ erant: ita ut accedente verbo, hoc est, forma sacramentali, ad aquæ elementum, fieret baptismi sacramentum. Quid ergo? An ideo peccant, qui priusq̄ verbum accedat ad aquæ elementum, ipsum solenni cōsecratione benedicūt? Minime. Sanctificatur, ait Apostolus, creatura, per verbum dei & orationem. Quin potius consequitur ipsos hereticos tota via errare ac insanire, dū tanta impudentia spernunt omnes orationes benedictionesq̄ ecclesiæ, quas institutas esse cōstat ad honorem dei & decorem domus eius, ad maiorem solennitatem & reuerentiam sacramentorum, ad instructionem fidelium, & ad excitandam deuotionem populi, deniq̄ ad cōprimendas immundorū spirituum vires. Et Cypriani tēpore, ista benedictio aquæ in ecclesia celebrabatur, dicit em̄: Oportet vero mundari & sanctificari aquam prius a sacerdote, ut possit baptismi suo peccata hominis, qui baptizatur, abluere. Non ergo peccant qui ista obseruant, quæ obseruat ecclesia, sed peccant q̄ ista rident & contemnunt, qui ceu spurij & inobedientes filij exhæreditabuntur hæreditate cœlestis gloriæ. Quo modo, inquit Cyprianus, potest esse cum Christo, qui cum sponsa Christi atq̄ in eius ecclesia non est?

¶ Paruulis iam recens natis, nō est baptis-

2. Tim. 4.

Cyprianus
li. 2. epist.
epist. 8.
ad Corn.
Papam.

simus denegandus, nec in longum tempus differendus. Priorem huius axiomatis partem, manifestabo rationibus, scripturis, & exemplis. Prima ratio sit ista: Paruuli quando nascuntur per peccatum Adæ obnoxij efficiuntur æternæ dānationi, quare baptizandi sunt, vt per Christum renati, salutem consequantur æternam. Omnia ista clariora sunt, quam vt probatione indigeant. Dicit enim Apostolus: Sicut per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines (haud dubie etiā in paruulos) mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Quare si omnes in Adam peccauerunt, cur non parimodo omnes per vnum Christum Iesum, non solum adulti sed & paruuli, in baptismo regenerandi sunt ad vitam, vt gratiam consequantur, & salui fiant? Vnde Apostolus paucis interiectis subdit, dicens: Si enim vnus delicto, multi mortui sunt, multo magis gratia dei & donum, in gratia vnus hoīs Iesu Christi in plures abundauit. Et post pauca: Si enim vnus delicto, mors regnauit per vnum, multo magis abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnū Iesum Christum. Igitur sicut per vnus delictum, in omnes homines in cōdemnationem: sic & per vnus iustitiā in omnes homines in iustificacionem vitæ. Si ergo in omnes homines, ergo etiam in paruulos vsu rationis carentes, nisi quis adeo desipuerit, vt neget paruulos homines esse. Sed q̄ talis est, nauiget, iuxta consiliū poetæ Anticyram, voret helleborum, quicquid & in

Rom. 5

Ibid.

1. Cor. 15. tota nascitur Anticyra. Secunda ratio etiam ex Apostolo sumitur. Dicit enim: Sicut in Adā oēs moriuntur ita & in Christo omnes viuificabuntur. Atqui in Adam oēs moriuntur, ergo in Christo oēs viuificabuntur, nō solū a naturali morte ad vitā naturalē, quod fiet per resurrectionē, ad quā vitā oēs viuificabūtur sicut Apostolus eodem loco docet: sed etiam a morte peccati & culpæ, quam sequitur mors naturæ. Manifestum est aut̃ paruulos originali contagione ac peccato in Adam mori, & ideo necessum est, vt per Christum & in Christo ab hac morte viuificētur. Quod fieri per baptismū testatur idem Apostolus cū dicit: Quicūq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Cōsepulti enim sumus cum illo per baptismū in mortē, videlicet peccati originalis, vt quō Christus surrexit a mortuis per gloriam patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

Gene. 17. ¶ Tertia ratio, paruuli Iudæos circumcidebantur octaua die, ne perirēt. In circūcisione enim nō circūcisionis, sed fidei passionis Christi virtute (cuius signum erat) conferebatur gratia delens atq; auferens originis peccatum. Et q̃ tam ignarus est, diuinarum literarū, qui nesciat circūcisioni succedere baptismum in noua lege? Sicut ergo in veteri lege circūcisio necessaria erat pueris, ne perirent: ita in noua lege Christianorum pueris baptismus, ne & ipsi pereant. Idem enim deus (vt ait Beda) est qui olim in lege clamabat: Masculus cuius præputij caro circūcisa nō fuerit, peribit aīa illa de

Beda.

Gene. 17.

populo suo, q̄a pactum meū irritum fecit: nūc
per euāgelium suum terribiliter salubriterq̄
clamat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spi Iohan. 3.
ritu sancto, nō potest introire in regnum dei.

¶ Quarta ratio, Christus dixit apostolis: Si-
nite paruulos venire ad me, & nolite eos prohi Matt. 19.
bere, talium est regnum ccelorum. Amen di Marc. 10.
co vobis, quisquis nō receperit regnum dei ve-
lut paruulus, nō intrabit in illud. Et cōplexās
eos, & imponens manus super illos, benedice-
bat eos. Et quō paruuli ad Christum veniunt,
nisi per baptismum, quo Christo incorporātur
atq̄ ipsius membra fiunt? Propterea paruuli
nequaquā sunt prohibendi, ne ad Christum per
regenerationis lauacry veniāt. Apostolus Pau 1. Cor. 1.
lus agit gratias deo, q̄ neminē Corinthiorū ba-
ptizauerit, nisi Crispū & Caiū, ne qs diceret,
q̄ in noīe suo baptizatus esset. Addit tamen
& dicit, se Stephani domum baptizasse. Cō-
stat autem in domo aliqua aut familia infan-
tes esse & paruulos. Baptizauit igitur paruu-
los. Idem apud Philippēses noctu baptizauit Acto. 16.
carcerarium cum vniuersa familia. Ab eodem
quoq̄ Apostolo baptizata est Lydia purpura
ria ciuitatis Thyatirorū, & domus eius. Præte
rea Petrus in Cēsarea baptizauit Cornelij cen Acto. 10.
turionis non tantum familiam, sed etiam co-
gnatos eius & necessarios amicos, quos ille
sub aduentum Petri conuocauerat. Iam qs du-
bitat in his domibus & familijs paruulos &
infantes fuisse baptizatos, vbi tota domus
aut familia indiscriminatim legitur ba-
ptizata?

Ephē. 2
Psal. 50.

¶ Istis rationibus scripturis ac exemplis ceu quibusdam fundamentis iactis, facile perspicuum fit, baptismum paruulorum non esse differendum. Quis enim tam stultus esset, ut eo dimisso quod certum est, incertum ac nondum satis discussum, imo periculosum ac mortiferum quippiam sequeretur atque acceptaret? Certum est autem, paruulos extra Christum mortuos, siue Christo per baptismum non incorporatos hinc decedentes damnari. Nascimur enim oēs filij iræ. Ecce, inquit regius ille propheta, in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Certum quoque est paruulos in Christo baptizatos saluari. At vero quæ incerta sit hominum vita, luce clarius patet. Quis enim nouit, aut cui reuelatum est, quando infans modo natus, sit victurus, aut quando moriturus? His accedit, quod multa sepe in mero eueniunt pericula mortis: & tamen ipsis pueris sine hoc regenerationis antidoto subueniri non potest. Sunt ergo paruuli quam primum baptizandi, nec est eorum baptismus in longum tempus differendus.

¶ Baptismi sacramentum nullo pacto iterari debet. Verum anteaquam ad huius rei probationem aut declarationem progrediamur, altius quædam repetenda sunt. De iteratione ergo baptismatis olim diuersæ nate sunt opiniones atque sententiæ, & opinionem suam, pro se quisque, diuersis rationibus & scripturis statuere ac roborare conati sunt. Fuerunt quos Pauli verba mouerunt, qui de resurrectione mortuorum disputans meminit quorundam

inter Corinthios fidelium, mortuorum resurre-
ctionem credentium, quibus persuasum erat,
baptizatum Christianum viuentē, denuo pos-
se baptizari pro his quos mors in infidelitate
inueniat & subtraxerat: vt sic & illi virtute
baptismi, quem viuentes iam ante pro seipsis
baptizati, pro alijs iam vita functis suscepti,
ac Christo incorporati, & secum in nouissimo
die resuscitandi, gloriosam consequi possent
resurrectionem. Nam & hoc argumento pro-
bat resurrectionem mortuorū futuram. Dicit
enim: Quid facient qui baptizantur pro mor-
tuis, si omnino mortui non resurgunt? Vt quid
& baptizantur pro illis? Præterea nec defue-
runt alijs, errantes & in errorem mittentes, quo-
rum error alio promanauit fonte. Dicebāt em̃
hæreticos, ob hoc ipsum quod extra vnitatem
sunt ecclesie, sacramenta neq; cōficere ipsos,
neq; alijs administrare posse. Atq; hac ratione
censebāt eos q ab hæreticis baptizati essent,
baptizandos, quum ad vnitatem ecclesie re-
dierint. Huius sententiæ fuit beatus Cyprianus
martyr. Sic enim scribit ad Iubaianum de hæ-
reticis baptizandis, & habetur. i. quæst. i. ca.
Si quis, inquit, hæreticus (de Nouatiano sentit)
simiarum more, quæ cū hoīes non sint, homi-
nes imitantur: vult ecclesie catholicæ autho-
ritatem sibi vendicare, quum ipse in ecclesia
non sit: benedicit, quum a deo sit maledictus:
vitam pollicetur, quum sit mortuus: Deum in-
uocat, quum sit blasphemus: sacerdotium ad-
ministrat prophanus, munus ponit ante alta-
re sacrilegus. Et post pauca infert: Ergo q̃cūq;

B

1. Cor. 15.

Cyprianus

Cyprianus
contra epi-
st. Ste.

faciunt hæretici, carnalia sunt, & inania & falsa, ita ut nihil eorū, quæ illi gesserunt, a nobis probari debeat. Et in epist. ad Pompeia, in calce epistolæ cōcludit, dicens: Obseruatur itaq; a nobis & tenetur, frater charissime, explorata & perspecta veritate, ut oēs qui ex quacūque hæresi ad ecclesiam conuertuntur, vnicō & legitimo baptismo baptizentur, exceptis his, qui baptizati prius fuerant, & sic ad hæreticos transierunt. Hos em̄ oportet quum redeunt, acta pœnitentia per manus impositionem solam, recipi, & in ouile, vnde errauerant, recipi. Huc vsq; Cyprianus. Nec tamen est, q̄ quis in aīm inducat ut credat, Cyprianū cum suis episcopis, q̄ diuersum ab eo nō sentiebāt, anabaptistis voluisse subscribere, & rebaptizationē quandā docere. Nā istud sanctus martyr ne somniauit quidem. Vnde Adelphus a Thasbalte vnus ex episcopis Carthaginī congregatis, vbi deliberatū est de hæreticis baptizandis, dixit: Sine causa quidā falso & inuidioso verbo impugnant veritatē, ut rebaptizare nos dicant, q̄n ab ecclesia hæreticus non rebaptizetur sed baptizetur. Et Demetrius Aleptuninus dixit: Vnum baptismum nos custodimus, quia ecclesiæ catholicæ soli rem suam vendicamus. Qui autem dicunt, quia hæretici vere & legitime baptizare possunt, ip̄i sunt qui non vnum, sed multa baptismata faciunt. Nam quum hæreses multæ sint, pro earū numero & baptismata computabuntur. Cyprianus quoque ad Iubaianum: Quum in vnum conuenissemus tam prouinciæ Aphricæ,

quam Numidiæ episcopi numero vnus & septuaginta, hoc idem denuo sententia nostra firmauimus, statuentes vnū baptisma esse, quod sit in ecclesia catholica cōstitutum, ac per hoc non rebaptizari a nobis, sed baptizari. Quicūque ergo ab adultera & prophana aqua veniunt, abluendi sunt, & sanctificandi salutaris aquæ veritate.

¶ Nam & Donatistæ fuerunt, contendentes apud se solos in Aphrica (est hoc fere etiānum oībus hæreticis cōmune, vt ad se Christum & eius ecclesiam trahant) Christum esse & ecclesiam, & proinde apud ipsos tantum verum esse baptisma, & hac de causa eos qui a catholicis & peccatoribus baptizati erant, suo pestifero seductos dogmate, rebaptizabant. Ad hanc vipereā Donatistarū doctrinā extirpandā non mediocriter sudatum est ab August. cuius ætate venenū istud in lucē prodijt. Multis em̄ lib. editis blasphemiam hanc amoliri & cōterere conatus est, præsertim aduersus epistolam Parmeniani ad Ticonium, & contra literas Petilianī, & tandem impietas illa per gratiam dei contrita est. In Donato completum esse dicit August. illud saluatoris: In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Sicut em̄ CHRISTVS TVM diuidere conatus est, sic ipse a suis quotidiana concisione diuisus est. Completum hoc etiam videmus nostris temporibus in Luthero. Nā ille Christū & eius ecclesiam diuidere conatus est, & ipse a suis quotidiana

August.
de agone
Christia-
no: ca. 29.
Matt. 7.

na concisione diuiditur, vt nunc non solū sint Lutherani, sed & Oecolampadiani, Zuingliani, catabaptistæ, & innumeri alij, a Luthero orti, nunc cōtra Lutherum diuisi, diuersum ab eo in multis articulis sentientes, ac docentes.

¶ Dubitatum etiam fuit aliquando a multis, an baptizatus a Iudæo aut alio quouis pagano & ethnico hoīe, a Christiano rebaptizari deberet. Dubiū istud mouet August. reliq; indiscussum & insolutū li. 2. cōtra epist. Parme. ca. 13. Vex ecclesia postea determinauit etiā ipsos Iudæos siue paganos (mō formā ecclesiæ obseruent) quum ipsi non sint baptizati, alios posse baptizare, & sacramentum baptismi conferre, adeo, vt hoc modo ab infideli Iudæo siue alio quouis ethnico baptizatus, rebaptizari haudquaquam debeat. Vnde Nicolaus papa responder ad consulta Bulgarorum de cōs. dist. 4. cap. A quodam, in hunc modum: A quodam Iudæo, nescitis vtrum Christiano an pagano, multos in patria v̄ra asseritis baptizatos, & quid inde sit agendū, consulitis. Hi profecto si in nomine trinitatis baptizati sunt, rebaptizari non debent. Si autem forma ecclesiæ non fuerit obseruata, sacramentum baptismi non confertur. Hoc modo intelligendum est, quod Gregorius secundus scribit Bonifacio episcopo: Quos a paganis baptizatos esse asseruisti, hoc est, non obseruata forma ecclesiæ, vt de nouo baptizes in nomine trinitatis, mandamus.

De conse.
dist. 4. ca.
Quos.

¶ Postremo excitata est nepharia illa pestis catabaptistarum, qui asserunt paruulorum

baptismus ante rationis vsum prorsus inu-
lidum esse atque inanem, & propterea par-
uulos rebaptizandos, quum adoleuerint, & ra-
tionis capaces effecti, doctique in fide fuerint.

¶ Sancta vero ecclesia catholica, quæ nō re-
gitur spiritu dissensionis, semper sibi constat,
docetque baptismum Christi, (nam de Iohan-
nis baptismo alia est ratio) siue paruulo siue
adulto, tam ab impio, hæretico, aut alio quopi-
am infideli, quā a catholico bono & iusto col-
latum, nullo prorsus pacto iterandum. Potest
enim paganus atque impius, nedum Christianus
ac iustus sacramentum cōferre baptismi, eo quod
baptismus virtutem ac efficaciam suam ha-
beat in baptizato non ab hoīe, qui tñ minister
est sacramenti, sed ab ipso Christo, qui intus
baptizat in spiritu sancto, qui ex æquo utitur
& bonis & malis ministris, ad quodcunque vo-
luerit. Hoc est quod Augustinus libro. 2. ca. 27. Iohan. 1
scribit contra literas Petiliani; Illi, inquit, di-
cunt duo baptismata, qui aliud existimant ha-
bere iustos, aliud iniquos, quum neque istorum
neque illorum sit, sed Christi in vtrisque vnū,
quamuis ipsi non sint vnum, sed id quod est
vnum isti habeant ad salutem, illi ad pernī-
ciem. Et lib. 2. ca. 20. contra Cres. grammaticū
Christus mundat accipientum conscientias, si-
ue per bonos ministros baptismi, siue per ma-
los. Baptizant ergo quantum attinet ad visibi-
le ministerium & boni & mali, inuisibiliter
autem per eos baptizat, cuius est & visibile
baptisma, & inuisibilis gratia. Ille vero qui ac-
cipit, si homo bonus ab homine malo, si fidelis

ca. 6.
1. Cor. 3.
Ezech. 34.
Eccle. 34.
Rom. 6.
Ioh. 2.

a perfido, si pius ab impio, perniciosum erit danti, non accipienti. Illud quippe sanctum male utentem iudicat, bene accipientem sanctificat. Et lib. 3. Et ideo per ministros dispares dei munus æquale est, quia non illorum, sed eius est. Quoniam, inquit Apost. neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Et apud prophetam dominus dicit: Ego pascam oves meas, & ego accubare eas faciam. Obijcienti quoque illud Sapientis: Qui baptizatur a mortuo, non prodest ei lauatio eius, respondet Augustinus, dicens: Christum iam vivere, & non mori. Ipse est qui baptizat in spiritu sancto. Baptizantur autem a mortuis, qui baptizantur in idolorum templis. Non enim & ipsi a sacerdotibus suis se accipere arbitrantur sanctificationem quam putant, sed a dijs suis. Qui quoniam homines fuerunt, & ita mortui sunt, ut neque super terras, neque in requie sanctorum vivant, vere ipsi a mortuis baptizantur.

¶ Ex his arbitror liquere, baptismum nullo pacto iterandum. Ut tamen ea que generatim paucis perstrinximus, accuratius explicemus lubet rationes aliquot in medium afferre. Principio satis constat, præter carnalem illam generationem, qua ex parentibus carnalibus omnes filij iræ nascimur & gehennæ, aliam esse generationem, qua in filios DEI, hæredesque cœlestis regni regeneramur, quam non iniuria natiuitatem spirituales nuncupare solemus. Nisi enim quis renatus fuerit, ait serua-

tor, ex aqua & spiritu sancto, non potest ingredi, neque videre regnum dei. Et APOSTO- Tit. 3.

LVS: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Sicut igitur fieri non potest, vt quis ex carne, siue secundum carnem prognatus, in ventrem matris suæ ingrediatur, & carnaliter renascatur: ita quoque impossibile est, hominem per baptismi sacramentum semel regeneratum, eiusdem sacramenti lauacro regenerari. Ad hoc facit, quod AVGVSTINVS August. Iohan. 3. habet in Iohannem: Spiritus loquitur, & ille (de Nicodemo sentit) carnem sapit. Non nouerat iste nisi vnam natiuitatem ex ADAM & Eua, & ex deo & ecclesia nondum nouerat. Sic tu tamen intellige natiuitatem spiritus, quomodo intellexit Nicodemus natiuitatem carnis. Quomodo enim vterus non potest repeti, sic nec baptismus.

¶ Accedit ad hæc, ipsum baptismum esse quandam mortis, sepulturæ, ac resurrectionis CHRISTI configurationem. Quicumque enim baptizati estis, ait Apostolus, in CHRISTO IESU, in morte ipsius baptizati estis, hoc est, Christo pro peccatis nostris mortuo, per baptismi sacramentum incorporati & commortui estis. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Quemadmodum igitur Christus semel

Rom. 6.

Ephē. 5.

Heb. 6.

Tit. 3.

mortuus est peccato, nec amplius moritur, ita semel baptizati, denuo baptizari non debent. Quid hic de catabaptistis dicemus, qui baptismi sacramentum iterantes, summam Christo exhibent contumeliam? Quid enim, quæso, aliud significat rebaptizatores nostri, nisi vel Christum rursus moriturum, vel mortem eius qua semel in ara crucis semetipsum exhibuit deo patri oblatione & hostiâ pro peccatis nostris in odorem suauitatis, non sufficere semel baptizato ad salutem? Neque enim hoc solum heresim sapit, sed summam etiam blasphemiam in Christum secum affert, & baptismi sacramento iniuriam facit, ipso Apostolo teste, ubi contra quosdam rebaptizari volentes, ait: Impossibile est eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœlestē, & participes facti sunt spiritus sancti (quod per baptismi sacramentū fieri constat) gustauerunt nihilominus bonum dei verbum, virtutesque seculi venturi & prolapsi sunt, rursus renouari ad poenitentiam. Prolabuntur autem, quando in peccata graua & enormia incidunt, quo fit, ut merito spolientur prædictis gratiis & donis. Dicit autem hoc modo lapsos non posse renouari ad poenitentiam, non quod excludat aut reiiciat poenitentiae sacramentum, sed quod neget baptismum posse repeti aut iterari. Quod enim renouatur, innouatur & nouum fit, quod fieri non potest nisi per lauacrum regenerationis & renouationis. Addit Apo: Rursus crucifigentes sibi metipsis filium dei, & ostentui habentes. Hoc faciunt secundum glossam, quantum ad se. Non

enim in re crucifigunt, sed similes sunt irrisoribus & crucifixoribus, quia una mors Christi, unum baptisma consecrauit, quod sufficit ad omnia peccata, etiam sequentia (modo faciunt dignos poenitentiae fructus) tollenda. A paruulo, inquit, Augustinus, recens nato usque ad decrepitem senem, sicut nullus prohibendus est a baptismo; ita nullus est, qui non moriatur in baptismo. Sed paruuli tantum originali, maiores autem his omnibus moriuntur peccatis, quaecumque male viuendo addiderunt ad illud, quod nascendo contraxerunt. Iam qui iterant baptismum, an non ipso facto indicant unam Christi mortem, & unum baptisma, quo in eius morte conspelimur, non sufficere? Sic autem iterare mortem Christi, ut ex ea iterata, fiat iterata remissio peccatorum, quid aliud est, quam Christum secundo quantum ad ipsos pertinet, crucifigere, & ostentui habere aut irridere?

¶ Præter istas rationes, quas modo diximus inuenimus apud patres orthodoxos & alias, quibus docent baptismum nullo modo repetendum, tum ratione characteris, quem indelebilem imprimit, tum originalis peccati conditione, quod iterari non potest, & per baptismi virtutem deletur. Verum nimis longum esset omnia prosequi. Hic velim videas, quantis ignorantiae tenebris sint excæcati sacrilegi hæretici rebaptizatores, & quod immane facinus admittant. Meminit & Augustinus huius rei in epistola ad Maximinum, ubi hunc in modum scribit: Re baptizare hæreticum hominem, qui sanctæ tri-

Lucæ. 3.
Augustin
Enchi. ca.
42.

August.
de. conf.
dist. 4. ca.
Rebapti
zare.

Leo
 .i. q. i
 ca: Hanc
 regulam.
 Ephe. 4.

nitatis signa susceperit, quæ Christiana tradidit disciplina, omnino peccatum est. Rebaptizare autem catholicum, immanissimum scelus. Leo item ad Nicetem episcopum, eadem fere habet, quum dicit: Hanc regulam conseruādam in omnibus ecclesijs prædicamus, vt lauacrum semel initum, nulla iteratione violetur, dicente apostolo: Vnus deus, vna fides, vnum baptisma, cuius ablutio nulla iteratione violanda est, sed sola spiritus sanctificatio inuocanda, vt quod ab hæreticis nemo accepit, a catholicis sacerdotibus consequatur.

August. li.
 3. cōtra
 Cres grā:
 naticum.

¶ Quum itaq; hæc ita se habeant, quis tam cæcus est, qui non perspiciat, rebaptizatores iustissime pœnis affici atq; flammis tradi, siue sacri canones, siue leges imperiales spectentur. Quis cūm Constantinū magnū, q prim⁹ Romanorū principū repudiatis erroribus, maiestate dei singularis ac veri, & cognouit & honorauit, impietatis audeat imitare, q nō solū prauā Arrii doctrinā iusserit igne cōsumi, sed etiā (ne quæ impietatis remanerēt reliquię) omnes mortis supplicio plectēdos pcepit, qui eius scripta aut libros nō statim in publicū flāmis tradendos proferrent, sed absconderent? Nolo mihi hic quispiam obijciat indoctum ac incertū vulgus, quod iuxta poetā, scinditur in contraria studia, a quibus eiusmodi heretici perfidie pœnas dātes, pro martyribus habentur, & in beato martyrum numerum referuntur. Nolunt miseri intelligere, pœnam non facere martyrem C H R I S T I, sed causam, sicut recte ab Augustino dictum est. Et Cyprianus

ad Cornelium papam de Nouatianis scribens ait: Quamquam & si aliquis ex talibus fuerit apprehensus, non est quod sibi quasi in confessione nominis blandiatur, quum constet, si occisi eiusmodi extra ecclesiam fuerint, fidei coronam non esse, sed poenam potius esse perfidia, nec in domo dei inter vnanimes habitaturos esse, quos videmus de pacifica & diuina domo, furore discordiae recessisse. Inquam sententiam, quod voluit, CYPRIANVM perlegat de simplicitate praelatorum. Nam si haeretici non possunt plecti extremo supplicio, quomodo verum erit, quod in lege dominus praecepit dicens: Si frater tuus & amicus & uxor quae est in sinu tuo, deprauare te voluerit a veritate, sit manus tua super eos: et effunde sanguinem eorum, & auferes malum de medio Israel? Quid posset dici manifestius? Sanguinem inquit, eorum effunde, qui te deprauare voluerint a veritate. At, inquis, non decet CHRISTIANVM tanta crudelitas. Audiergo quid dicat HIERONYMVS: Sacrilegium tantum audire non possum. Legi enim Syromasten Phinees, austeritatem Heliae, Petri seueritatem ANANIAM & Saphiram trucidantis, Paulique constantiam, qui Helymam magum vijs domini resistentem, aeterna caecitate damnauit. Non est crudelitas pro deo, sed pietas. Iam securis ad radicem arboris posita est. Omnis enim arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur. Et iterum ad Pammachium:

Deut. 28.

Hieron. ad
Riparium
aduersus
Vigilantium.

Matt. 21.

- Hierony. aduersus errores Io-
han. Hie-
rosolymis-
tani.
Deut. 33. Ego si patrem, si matrem, si germanum, aduer-
sus Christum meum, audiuissem ista dicentem
(de heresi Arriana loquitur) quasi rabidi canis
blasphemantia ora lacerassem, & fuisset im-
primis manus mea super eos, Qui patri & ma-
tri dixerunt, non nouimus vos, hi impleuerunt
voluntatem dñi. Ex quibus verbis satis inclare
scit, non esse crudelitatem, si occidatur hæ-
reticus, sed pietatem. adeo vt verissime cum
Hiero. ad Heliodor. Hieronymo dicere possimus, quod ille alibi ha-
bet, Solum pietatis genus est, in hac re esse cru-
delem. Et quid pluribus moror? Omnes hæreti-
ci qui surrexerunt iam inde a morte Christi,
dogmatizare conati sunt, hæreticos nō eē occi-
dendos, sed surdis (quod aiunt) hætenus cecine-
runt. Nam Gaudentius Donatista hoc ipsum
obiecit Augustino: Ad docendum, inquit, popu-
lum Israel, deus prophetas dedit, non regibus
imperauit, Christus quoque ad insinuandam
fidem piscatores, non milites misit. Addit præ-
terea multa alia: sed omnia eo tendunt, ne quis
inuitus cogatur ad veritatem & fidem. Atqui
August. lib. 2. con-
tra secundā
epist. Gau-
den. hunc Augustinus suoipsius quodammodo iur-
gulat gladio. Dicit enim: Si Christus misit pro-
phetas & piscatores sanctos, audite eos, & mo-
lestos non patiemini religiosiss. reges. Quod
autem vobis videtur, inuitos ad veritatem non
esse cogendos, erratis, & nescitis virtutem dei
qui eos volētes facit, dum coguntur inuiti. Nun-
quid enim poenitentiam Ninuitæ inuite eger-
unt, quia hoc rege suo compellente egerunt?
Iona. 3. Quid igitur opus erat regis imperio, vt humili-
ter supplicaretur deo, q nō intuetur ora, sed cor

da, nisi quia erant in eis quidam, qui nec cura-
rent, nec crederent prædicta diuina, nisi terri-
ti potestate terrena? Ista igitur iussione regiae
potestatis, multis ad salutem præstatur occasio
quæsi violenter adducuntur ad cenam tanti patris-
familias, sed compelluntur intrare, intus tamen inueni-
unt, unde se letentur intrasse. Vnde Christus di-
cit: Compelle intrare. Exi in vias & sepes, & Lucæ. 14.
compelle intrare. Intelligimus vias hæreses, se-
pes schismata. Viæ quippe hoc loco significat
diuersas opiniones, sepes autem peruersas opi-
niones. Vnde Nabuchodonosor rex eos qui bla-
sphemarant deum Sidrach, Misac, & Abde-
nago, religiosa seueritate coercuit.

¶ At, inquit Gaudentius, deus dimisit vnum
quemque in arbitrio libertatis suæ, quia fecit Eccle. 15.
iuxta scripturam hominem rectum, & dimi-
sit eum in manu arbitrii sui. Quid mihi nunc
humano imperio eripitur, quod largitus est de-
us? Respondet Augustinus: Secundum has va-
nissimas rationes, habentis laxatis atque dimis-
sis, humanæ licentiæ impunita omnia relinque-
tur, nullis oppositis repagulis legum, nocendi
audacia, & lasciuendi libido bacchetur, non rex
suum regnum, non dux militem, non dominus
seruum, non maritus uxorem, nec pater filium
a libertate & suauitate peccandi minis ullis pe-
nisve compescat. Auferte quod sana doctrina
pro sanitate orbis terrarum sapienter per
Apostolum dicit, & ut confirmetis in arbitrio
tanto peiore, quanto liberiore filios perditionis Rom. 13.
delete quod ait vas electionis: Omnis anima
potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est

enim potestas nisi a deo. Quæ autē a deo sunt ordinata sunt. Quapropter q̄ resistit potestati dei ordinationi resistit. Qui autem resistit, ip̄i sibi iudicium acquirunt. Principes enim non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autē non timere potestatem? bonū fac, & habebis laudem ex illa. Dei em̄ minister est, vindex in iram ei, qui male agit. Habete de his oībus pessimū arbitrium, ne perdati liberi arbitrium. Aut certe clamate si audetis, puniantur homicidia, puniantur adulteria, puniantur cetera quātalibet sceleris siue libidinis facinora seu flagitia, sola sacrilegia volumus a regnantū legibus impunita. O dolor, fraudata sunt tali magisterio tēpora antiqua, quū nondū eras natus, q̄n̄ sanctus Moyses iniurias suas leuiss̄, pertulit, dei vero seuerissime vindicauit. Tu autē doctor hæretica p̄sumptione inuidiosissime clamas: Fecit deus hoīem, & dimisit eū in manu arbitrii sui. Et paulo post: Datū est ergo hoī liberi arbitriū q̄n̄ creat⁹ est, sed ut si eēt malefaciēs, fieret patiens. Deniq; illi primi hoīes quū peccassent morte dānati sunt, & priusq̄ morse eis extrema etiā corporis suppleret, in exilium de paradiso missi sunt. Den̄ Donatianis de martyrii palma ob persecutiōes sibi blādiētibus, eo q̄ Ch̄s⁹ dicat bti eritis cū vos persecuti fuerint hoīes & maledixerit & dixerit aduersū vos oē malū, propter filiū hoīs. Gaudete et exultate, q̄a merces v̄ra multa est in cœlis: respōdit August. dicēs: recta ista dicerētur a vobis q̄rētibus martyꝝ gloriā, si haberetis martyꝝ causā. Nō em̄ felices ait dñs, q̄ mala ista patiūtur sed q̄ propter filiū hoīs patiūtur, q̄ est Ch̄s⁹ Iesus. Vos

Matt. 5.

aut nō propter ipm patimini, sed contra ipm. Patimini qppe ideo, qā nō ei creditis, & toleratis ideo, ne credatis.

¶ Nunc restat vt deinceps videamus, quas poenas sacri canones & leges imperiales, de quibus supra mētionē fecimus, in rebaptizatores statuūt atq; decernūt: De con. d. 4. scribitur hoc mō: qui bis ignorāter baptizati sunt, nō indigent pro eo poenitere, nisi q̄ secūdu canones ordinari nō possunt, nisi aliqua magna necessitas cogat. Qui autē non ignari, iterū baptizati sunt, qā quasi iterū crucifixerūt Chr̄m, per septem annos poeniteāt, IIII & VI feria, & tres quadrages. ieiunēt, si pro vitio aliquo fecerint. Similiter si pro mūditiā putauerit, trib⁹ ānis si militer poeniteāt. Itē Alexāder tertius scribēs abbati sanctę Genoseuę virginis decernit eū, q̄ egritudie lōga cōfect⁹ infano sortilegarij mulierē credēs cōsilio, vt sanaretur per iterationē fecit iuriā baptismatis sacramēto, quē minor aetate & intentio fraternę salutis excusare videbatur, ad superiores ordies promoueri (si publicū fuerit) nō valere nisi ad religionē trāsire voluerit, vt fauore religiōis ip̄i⁹, circa eū valeat dispēsari. Si vero occultū, promoueri posse, & excessū suū dignis poenitētię fructib⁹ expiare debere. Et Imperator. c. Ne sanctū baptismas iteretur. l. pri. Antistitē inqt q̄ sanctitatē baptismatis illicita v surpatioe geminauerit sacerdotio idignū eē cēsem⁹. Et iterū: Si q̄s rebaptizare quempiam de ministris catholice sectę fuerit detectus, vna cum eo qui piaculare crīmen commisit, si tamen per etatem capax sit, cui persuasum sit, vltimo supplicio percellatur.

De conse.
d. 4. cap.
Qui bis.

Extra. de a
postatis. c.
Ex litera.

Cod. l. pri.

Ibid. l. 1.

Porro hoc loco aduertendum est, hos canones & leges decernere de ijs qui scienter aliqua ex parte, aut per ignoratiam, aut alia quauis causa saltem secundum speciem excusabili, baptismum iterant, cum quibus perspecta causa vel mitius vel seuerius agendum est. Verū hoc discrimen in nostris anabaptistis locum nō habet, qui prudentes ac dedita opera, imo ex certa malitia suo anabaptismate publicos se hostes ecclesiæ aut transfugas constituūt, qui ecclesiæ fidem nituntur prorsus pessundare atque extinguere, nedum labefactare. In hoc manibus pedibusque laborāt. Hunc scopum omnes quanquam diuersis atque repugnantibus vijs petunt. Proinde non est quod succenseant Germaniæ principibus & rectoribus populi, si poenalia Cæsariæ maiestatis edicta in ipsos fulminata, non segniter exequantur, & maleficos tātos non patiantur viuere super terram.

Matt. vlt.
Marc. vlt.

¶ Hic rursus nobis oblatrat aspis surda, quæ cum hæreticis libenter accommodat aures, obturat tamen eas ne audiat vocem incantantiū, hoc est, catholicorum patrum. Dicit enim: Nemo baptizandus est, nisi ante in fide eruditus credat ipso domino dicente: Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Et apud Marcum dicit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Ex quibus verbis colligunt hæretici, eū qui baptismi gratiam suscipere velit, ante in fide instruendum, ut sciat quid credere debeat. Infantes autem propter ætatem doceri non possunt, quum nullius doctrinæ sint capaces, vnde & baptismum

eis negat. Et quia baptismum paruulorum in-
anem ac inefficacem esse arbitrantur, sic in te-
nera etate baptizatos, posteaquam adoleuerit
& compotes rationis facti fuerint, stultissima
presumptione rebaptizant. Huic pestifero ar-
gumēto mordicus inharēt infelices anabapti-
stæ, nec vlla ratione ab hoc insano dogmate
ceu omnium malorum lerna, sese patiūtur a-
uelli aut dimoueri, adeo vt apud ipsos solos (si
dijs placet) sit Christus, ipsi soli sint Christia-
ni & euangelici: alios autem omnes nomine so-
lum Christianos arbitrentur, reuera autem eth-
nicos, imo ipsis ethnicis deteriores.

¶ Hanc venenatam assertionem olim ex-
plotam afferentibus facile respondemus, Chri-
stum apostolos suos misisse ad prædicandum
gentibus adultis, quibus ad discendū ætas iā
erat idonea, non infantibus. Et qui sic ætatem
habent, in fide sunt prius instruendi, prius sint
catecumeni, & postea baptizentur. Quis enim
pateretur se baptizari, nisi ante sciret propter
qd baptizaretur? Sed istud in infantibus, locū
nō habet, quorū ætas imbecillior doctrinam nō
capit. Paruulorum, inquit Augustinus, qui ba-
ptizantur, nōdum est velle aut nolle. Nā quod
infantili motu faciunt, si eorum voluntati iu-
dicaretur esse tribuendum, quando baptizan-
tur, quum resistunt, quātum possunt, etiam no-
lentes saluos eos fieri diceremus. Quum itaq;
vsu rationis careant, neque instrui, neque cre-
dere per seipsos possunt, tamen credunt per a-
lios, a quibus ad baptismum offeruntur, quorū
actus & verba ecclesia paruulis accommodat

August.
Enchi. c.
96.

C

Ephe. 2
Ephe. 3
1. Cor. 12.

Rom. 12.

Et recte quidem, ut quemadmodum aliena per
uauicatione peccatum contraxerunt, ut filij iræ
nascantur: ita quoque aliena intercedente fide
mundentur, ut filij regenerentur ecclesiæ. Quod
quidem quo pacto fiat, haud difficile fuerit o-
stendere. Ait enim Apost. Christum esse caput
super omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius.
Sicut enim corpus vnum est, & membra ha-
bet multa, omnia autem membra corporis, quæ
sint multa, vnum corpus sunt, ita & Christus.
Etenim in vno spiritu, omnes nos in vno cor-
pus baptizati sumus. Non potest autem dicere
oculus manui, opera tua non indigeo: aut iterum
caput pedibus, non estis mihi necessarij. Deus
enim temperauit corpus ut non sit schisma in
corpore, sed in idipsum pro inuicem sollicita sint
membra. Et si quid patitur vnum membrum,
compatiuntur omnia membra: siue gloriatur vnum
membrum, cõgaudent omnia membra. Vos autem estis
corpus Christi, & membra de membris. Et alio
loco: Sicut in vno corpore multa membra ha-
bemus, omnia autem membra non eundem actum
habent: ita multi vnum corpus sumus in Chri-
sto, singuli autem alter alterius membra. Docet
hic Apost. ecclesiã mysticã quoddã esse corpus
sub capite Chro. Et sicut fit in corpore natura-
li vbi caput cæteris membris influit, et membra
sibi inuicem seruiunt, ut conseruetur & saluũ sit
totum corpus, ut oculus nõ sibi soli, sed toti cor-
pori & relijs membris videat, idemque faciunt cæ-
tera membra: ita fit in corpore mystico, quod est
ecclesia. Sumus. n. membra, quæ pro se inuicem so-
licita sunt, inuicem sibi seruiunt, vnum indiget et

utitur opera et auxilio alterius, & actus vnus
 v' aliorū accōmodatur ijs pro qbus fit, adeo vt
 illorū esse dicatur, pro qbus fit. Atqui paruuli,
 quū manib. gestantiū ad baptisimū veniūt, per
 baptismum in vnū mysticum ecclesie corpus
 cum relijs Christianis conueniunt. Oēs enim,
 ait Apost. in vnū corpus baptizari estis. Actus
 ergo membrorū ecclesie, hoc est offerentiū par
 uulos ad baptismum, q etiam pro ipis rñdent,
 efficiūtur actus paruulorū, perindeq valent &
 paruulis profunt, ac si ipsi illa agerent aut dice
 rent. Et sic ecclesia, cuius brachijs ad Chr̄m de
 ferūtur infantes, illis cor accōmodat ad creden
 dū, aures ad audiendū, intellectum ad capien
 dum, linguam ad rñdendum. Credūt ergo per
 fidem ecclesie, in qua catechizantur, et Sata
 næ abrenunciāt. Christus quoq ceu caput illis
 in baptismo, quo corporis mystici mēbra effi
 ciuntur, grām largitur et virtutes. Et si eos sta
 tim post baptismum mori cōtigerit, saluātur, nō
 per proprios actus virtutū (id. n. infantilis etas
 nō finit) sed per infusos virtutū habitus, quorū
 actus ecclesia illis, vt dixim⁹, accōmodat. Nō
 ergo inanis aut nullus est paruulorū baptism⁹,
 sed oīno firmus, validus et efficax, et nullo pa
 cto quū adoleuerint, iterandus. His astipulatur
 Aug. d. Paruuli fideles recte vocātur, q fidem
 per verba gestantiū quodā mō cōfiteantur, et per
 eorundē verba, diabolo et mūdo abrenūntiant,
 et hoc fit vi sacramēti et diuinæ græ, quā deus
 dedit ecclesie. Paruul⁹ aut q baptizatur, si ad
 annos rōnales veniēs non crediderit, nec ab il
 licitis abstinerit, nihil ei prodest, q paruulus
 accepit, Idē h; de meritis & remissioe pētorū.

1. Cor. 22,

Augu. de
 conf. d. 4.
 ca. paruuli

Augu. de
 cō. d. 4. ca.
 Mater ec.

C 2

Rom. 10

Mater ecclesia os maternum paruulis præbet
ut sacris mysteriis imbuantur, quia nondum
possunt corde proprio credere ad iustitiam,
nec ore proprio confiteri ad salutem. Nec ideo
tamen eos quisquam fidelium, infideles dice-
re potest, eo quod a credendo utique nomen est, quã
uis hoc non ipsi, sed alij pro eis inter sacramen-
ta responderint. Si autem propterea recte fide-
les vocantur, quoniam fidem per verba gesta-
rium quodammodo profitentur, curetiam non
pœnitentes habeantur, quum per eorum verba
gestantium, diabolo & huic seculo abrenunti-
are monstrantur? hæc Augustinus.

Matt. 9.

Marc. 8.

Matt. 15.

¶ Quod si aliena fides suffragatur his qui cor-
poris morbo laborant, ut curentur ab infirmi-
tatibus suis, cure ecclesiæ fides in sacramento
fidei succurrere non potest animæ morbo labo-
rantibus, maxime quum plus curæ sit deo ani-
marum quam corporum salus? Atqui quosdam
aliena adiutos fide esse pro corporis sanitate re-
cuperanda, historia probat euangelica exem-
plis multis. Siquidem fides offerentium paraly-
ticum Christo, profuit illi ad salutem corporis
& animæ. Ita enim scribitur: Quorum fidem
videns Iesus, ait illi: Confide fili, remittuntur
tibi peccata tua. Surge tolle lectum tuum, &
vade in domum tuam. In hunc modum Centu-
rionis fides, puero suo salutem obtinuit. Nec
mulieris Cananæ fides minoris virtutis fuit,
qua filiæ suæ impetrauit sanitatē, ac dæmonis
expulsionem, a quo male vexabatur. Hæc ex-
empla beatus Bernardus sermone LXVII
super Cantica canticorum non dubitauit obij-

hecere hæreticis. Quid enim, inquit, si infans
per se loqui non potest, pro quo vox sanguinis
fratris sui, & talis fratris clamat ad dominum
de terra? Astat & clamat nihilominus mater
ecclesia. Quid tamen infans? Nonne & ipse vi-
detur tibi quodammodo de fontibus saluato-
ris vociferari ad deum, & suis vagitibus cla-
mitare, domine vim patior, responde pro me?
Flagitat auxilium gratiæ, quia vim patitur a
natura. Clamat innocētia miseri, clamat igno-
rantia paruuli, clamat addicti infirmitas. Ita
ergo clamāt hæc oīa, sanguis fratris, fides ma-
tris, destitutio miseri, & miseria destituti. Et
clamatur ad patrē. Porro pater seipsum nega-
re non potest, pater est. Nemo mihi dicat, quia
non habet fidem, cui mater impartit suam, in-
uoluens illum in sacramento, quousq; idoneus
fiat, suo assensu euolutam percipere. An breue
pallium est, vt non possit duos cooperire? Ma-
gna est ecclesiæ fides. Nunqd minor fide Cha-
naneæ mulieris, quam constat & filiæ suffice-
re potuisse & sibi? Ideo audit: O mulier mag-
na est fides tua, fiat tibi sicut petisti. Nunquid
minor fide illorū, qui paralyticum per tegulas
demittentes, animæ illi simul & corporis ob-
tinuerūt salutem? Deniq; habes: Quorū fidem
vt vidit, ait paralytico: Confide fili, remittun-
tur tibi peccata. Et etiam paulo post. Tolle gra-
batum tuum, & ambula. Qui hæc credit, faci-
le huic persuadebitur, merito ecclesiam præsu-
mere non solum paruulis baptizatis in sua fi-
de salutem, sed etiam interfectis pro Christo
infantibus coronam martyrii. Quæ quum ita

Matt. 15

Matt. 9

Hebræ. ix.

Matt. vii.

Rom. 5

sint, nullū p̄iudiciū sustinebūt regnāti, de eo q̄ dictū est, imposs. ē, sine fide placere deo, quū si ne fide nō sint, q̄ in testimoniū fidei, baptismi grām per ceperūt. Sed neq; de eo, quod item dictum est, q̄ vero nō crediderit, cōdemnabitur. Quid em̄ credere est nisi eidem h̄rēt? Hæc ille. Quare si fides prædictorū profuit adultis, ecclesiæ fides non suffragabitur paruulis, quā per baptismū Ch̄ro et eccles. inserūtur? Quis hoc insanus dixerit? Nisi forte quis adeo desipiat, vt plus dicat potuisse p̄ctm̄ primi hoīs, quā Christi grām, quē errorē reprobāt Apost. quum ait: Non sicut delictū, ita et donum. Si. n. in vnius delicto mors regnauit per vnum, multo magis abundantia gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes in vita regnabunt per vnū Iesum Christum. Et sicut per vnius delictū in oēs hoīes in cōdēnationem, sic et per vnius iustitiam in oēs homīes in iustificationem vitæ. Quum igitur p̄ctm̄ Adæ tam late serpat, vt vitiosa gñatione in totā transmittatur posteritatem, nephas est credere, Christi iustitiam & gratiā tā cōtractā esse, vt nequeant per regenerationem spiritus in paruulos infantes transmitti. Ob hoc enim constat institutā esse regenerationē, q̄a vitiosa est gñatio. Quis autē sanḡmētis dixerit Christū tam crudelē vt infantes sine remedio reliq̄rit salutis, q̄ venit oēs hoīes saluos facere, & nō vult mortē peccatoris? Alioq̄ melius actum fuisset cū Iudæis, q̄ Ch̄ianis, & lōge felicior fuisset status veteris legis q̄ euāgelij. Nā in veteri lege infantes saluabātur sacramēto circūcisiōis, cui in noua lege succes-

fit baptisumus, sicut dicit Apost. Circūcisi estis **Coloss. 2.**

circūcisiōe dñi nři Iesu Chři, cōsepulti ei in baptismo. Sicut ergo circūcisiō, ita & baptisumus signaculū & sacramentū est fidei. Et sicut infātib9 ad salutē profuit circūcis, quā nec poterāt per etatē eligere, neq; propria fide diuinā promissionē apprehēdere, cuius erat signaculū: sic pari ratiōe infantibus nūc prodest baptisumus, quē neq; eligere, neq; mysteriū eius intelligere possūt. Qui em̄ dixit, sinite paruulos venire ad me, vtiq; prouidit, quibus ad eum pedibus accedere debeant, nimirum matris ecclesiæ.

Luc. 19.

¶ Neq; existimādū est, hūc ritū baptizādi infantes, recēs ab ecclesia eē inuentū, quū Dion. Areopagita ecclesiasticę hierarchię. ca. vlt. aperte affirmet hūc baptizādi ritū tempore suo in vsu fuisse vbi de paruulorū baptismo scribit in hęc verba: Illud vero q; pueri quoq; q; necdū possūt itelligere diuina, sacri baptismatis, altissimorū q; cōmunionis sacrosanctę signorū participes fiāt, videtur qdē prophanis (vt dixi sti) rationabiliter irridēdū, si auditores minus idōneos episcopi diuina edocent, & nō intellīgētibus sanctas traditiōes neq; q; tradūt, & q; adhuc ridēulosius est, aliī pro ipīs abrenūciāt sanctaq; ineūt fœdera. Verū oportet tuam sanctā prudentiam errantibus non indignari, sed religiose simul & instructionis illorum gratia cum charitate rationem reddere, & confutare obiecta, & illud insuper addere (iuxta diuinas leges) quo pacto non augustiora omnia, nostra scientia circūscribūtur & plurima ex ijs quę ignoramus, causas hūc dignissimas nobis

Dionysius

**Dionysi.
ad Timo.**

quidem ignoratas, verę præstantioribus ordinibus cognitās. Complura item summas illas altissimasq; substantias latent, soliq; sapientissimæ ac sapiētia auctori diuinitati notæ sunt. Verum enim ea de re ista quoq; dicimus, quæ sancti præceptores nostri ex pristina traditiōe edocti ad nos deriuarunt. Aiunt enim quod est verissimum, infantes si sancta lege formētur, ad sacrum peruehendos habitum, omni errore liberos, & vitæ exortes impuræ. Istud cū pñssimis ducibus nostris in mētem venisset, visum est admittere infantes hoc modo, vt naturales oblati paruuli parentes, pueri vni ex fidelib. tradant p̄claro diuinæ reę magistro: sub quo iam puer sit, quasi sub patre diuino, sanctæq; salutis alūno. Hunc itaq; p̄sul spōdentē, pueri iuxta sanctā educaturę vitā, requirit vt abrenunciationē profiteatur, fidēq; cōfiteatur: non (vt illi ridentes aiūt) alium pro alio imbuat sacris. Neq; em̄ hoc ille ait, ego pro puero abrenūciationes facio, aut fidei sacramēta profiteor, sed ita puer renūciat & profitetur. i. spōdeo pueri inducturę quum ad sacra intelligentiā venerit, sedulis adhortationib. meis vt abrenūciat cōtrarijs omnino, profiteaturq; & peragat diuina quæ pollicetur. Nihil igitur (vt reor) indignum est, si ad diuinū institutū puer adducitur, sc̄tm̄ habens p̄ceptorem, qui illi diuinæ reę habitum tradat, malosq; seruet immunem. Tradit autē sancta mysteria puero pontifex, vt nutriatur in ip̄is, neq; vitā aliā habeat, nisi hāc q̄ diuina inspiciat semper, & quę hmōi sancta cōmuniōe proficiat, atq; in ip̄s sacra possideat

habitu[m], promoueat[ur] q[ue] studiose a susceptore suo. Hæc Dionysius Pauli discipulus, cui sub-
scribit Irenæus Lugdunens[is] episcopus, qui flo-
ruit circa annum a passione dñi quinquagesi-
mum supra centesimum. ij. lib. contra hæreses
Valentini cap. 31. de baptismo infantū, sic scri-
bens: Omnes Christus per seipsum saluare ve-
nit, oēs inquam q[ui] per illum renascūt[ur] in de-
um infantes, & paruulos pueros, & iuuenes et
seniores. Ideoq[ue] per omnem ætatem venit in-
fantibus factus infans sanctificans infantes,
paruulis factus paruulus, iuuenibus iuuenis,
senior senioribus, vt omnes sanctificaret. Idē
attestatur Augustinus super Genesim, dicens:
Consuetudo matris ecclesiæ in baptizandis
paruulis nequaquam spernenda est, nec vlllo
modo superflua deputanda, nec omīno creden-
da, nisi apostolica esset traditio. Habet enim
& illa parua ætas magnum testimoniū pon-
dus, quæ prima pro Christo meruit sanguinem
fundere. Roboratur quoq[ue] hæc consuetudo sa-
crorum conciliorum autoritate. Nam Cypria-
nus & omne concilium Aphricanum ad Fi-
dum, qui opinabatur pueros intra secundū &
tertium diem constitutos, non debere bapti-
zari, ita rescribit: Longe aliud in concilio no-
stro omnibus visum est. In hoc enim, quod tū
putabas esse faciendum, nemo consensit, sed
vniuersi iudicauimus nulli hominum nato mi-
sericordiam dei & gratiam denegandam.

¶ Satis nunc responsum arbitror, declaratū
q[ue] quomodo paruuli credant, & quomodo in
fide ecclesiæ baptizari debeant, nec illos esse

Aug. sup.
Genesim,
ad liter. li.
10. cap. 23.

rebaptizādos, quū maturiores annos attigerint. Emergit tñ adhuc aliud dubium. Posset enim quispiam captiosam argumentationem proponere ac dicere: Paruuli ante susceptam baptismi gratiam, nondum sunt ecclesie membra, quomodo ergo credūt per actus aut fidem ecclesie, a cuius communione ante baptismū adhuc alieni esse videntur? Huic argumento facile fuerit satisfacere ex his quæ modo diximus. Nam catecumeni in ætate adulta, ante susceptum baptismum, voto & desiderio baptismi sumendi credunt, & inter ecclesie membra numerantur: saluantur quoque si nondum suscepto flumī baptismate decesserint. Quod usu venisse certum est Valētiniano imperatori, qui catecuminus ex hac luce migravit. De quo Ambrosius scribit in hæc verba: Quem regeneraturus eram, amisi: veruntamen ille gratiam quam poposcit, non amisit. Hac ratione consolatus est Ambrosius sorores Valentiniani immodice de obitu fratris dolētes. Audiui, inquit, vos dolere, quod non acceperit sacramenta baptismatis. Dicite mihi quid aliud in nobis est, nisi voluntas, nisi petitio? Atqui etiam dudum hoc votum habuit, ut antequam in I T A L I A M venisset, initiaretur, & proxime baptizari se a me velle significauit. Et ideo præ cæteris causis me accipiendum putauit. Non habet ergo gratiam quam desiderauit? Non habet quam poposcit? Et quia poposcit, accepit. Et ubi illud est, iustus quacunque morte præuentus fuerit, anima eius in refrigerio erit? Solue igitur pater san-

Ambrosi.
lib. 5. epist.
in oratiōe
funeb. de
obitu Va-
lentin. im-
peratoris.

Sapi. 4.

ete munus seruo tuo, quod Moyſes dum in ſpi-
ritu vidit, ac cepit, quod Dauid quia ex reuela-
tione cognouit, emeruit. Solue, inquam, ſeruo
tuo Valentiniano munus quod concupiuit, mu-
nus quod popoſcit ſanus, robuſtus, incolumis.
Si affectus ægritudine diſtuliffet, tamen non
penitus a tua miſericordia eēt alienus, q̄ celeri-
tate temporis eſſet non voluntate fraudatus.
Solue ergo ſeruo tuo munus tuæ gratiæ, quam
ille nunq̄ non rogauit, qui ante diem mortis,
templorum priuilegia negauit, inſurgentibus
quos reuereri poſſet. Aſtabat virorum caterua
gentilium, ſupplicabat ſenatus. Non metue-
bat hominibus diſplicere in CHRISTO.
Qui habuit ſpiritum tuum, quomodo non ac-
cepit gratiam tuam? Aut ſi quia ſolemniter nō
ſunt celebrata myſteria, hoc mouet. Ergo
nec martyres ſi catecūmini fuerūt, coronantur?
Non enim coronantur, ſi non initiātur? Quod
ſi ſuo abluantur ſanguine, & hunc ſua pietas
abluit & voluntas.

¶ Ex his verbis ſequitur, quod pari modo
paruuli ob votum parentum fidelium, & fi-
de eccleſiæ (præſertim quando oblari ad
baptiſma ſumendum exorcizantur & cate-
chizantur) eccleſiæ membris annueran-
tur, & per eius fidem credunt. Quod ſi repen-
tina mors (vt eſt mortalium vita incerta) ſu-
perueniens, illos rapuerit, ſaluantur, vt ple-
rumque a multis non impie creditur. Nam
huius ſententiæ prorsus accedit CANCEL-
LARIVS PARISIENSIS

Gerson. Iohannes Gerson, cui minime reclamatur
Caierans. tanus Cardinalis, scribens in tertiam partem
 4.68.2.2. diui Thomæ Aquinatis, & multis præterea

Gregoris. roneam reiiciat, in medium afferam diui Gre-
 de conf. d. gori verba, cuius autoritate videtur inniti. Di-
 4. cit em: Quod apud nos valet aqua baptismi,

hoc egit apud veteres, vel pro paruulis sola fi-
 des, vel pro maioribus virtus sacrificij, vel
 pro his qui ex Abrahæ stirpe prodierunt, my-
 sterium circumcisionis. Ex his sequi videtur
 prædicta opinio. Quis enim diceret maioris
 virtutis fuisse solam fidem in veteri testamen-
 to, quam in nouo? Quod ergo facere potuit (quoniam
 ingruerat necessitas) in veteri, in nouo non po-
 terit? Sed quis tam stipes est, qui ignoret paren-
 tum solam fidem paruulis succurrisse ante cir-
 cumcisionem morientibus? Consequitur itaque
 paruulis, quando eiusmodi imminet pericu-
 lum, salutis remedium non esse negatum, hoc
 est, baptisma, fide parentum nec non & alio-
 rum, qui adsunt, sponsorum, susceptum, suffi-
 cere illis ad salutem. Hic tamen admonitos pa-
 rentes velim, ut si talis casus emergerit, infan-
 tem crucis signo muniat cum inuocatione san-
 ctæ trinitatis, & sic offerant deo morientem in
 nomine patris & filij & spiritus sancti.

¶ Confirmatur hoc ex veteri testamento
 in quo paruuli ante octauum diem morientes,
 incircuncisi iuxta probabiliorem opinionem de-
 cedebant. Nam super illud quod in Prouer. dicit
 Prouer. 4 Salomon: Ego filius fui patris mei tenellus &

vnigenitus coram matre mea, dicit gloss. Ali-
 us Bethsabeæ paruulus non computatur, quia
 ante octauum diem mortuus, nominatus non
 fuit, & ideo nec circumciscus. Nam si circum-
 ciscus fuisset, sine nomine mortuus non fuisset.
 Et tamen sic decedentes, per benedictionem seu
 oblationem, saluabatur. Nisi forte conetur qd
 ex lege circūcisionis mares reddere deterioris
 conditionis, quam fœminas, quas constat non
 esse dānatas, si quæ moriebantur ante diem o-
 ctauum, quæ tamen damnationi, quæ per vni-
 uersam humanæ conditionis massam cucurrit,
 tenebantur obnoxia, sicut & mares. Sequitur
 ex his, infantes non baptizatos fide parentum
 posse saluari, quemadmodū in veteri lege sal-
 uabantur incircuncisi, vt dictum est. Sed cum
 his non mediocriter pugnare videtur doctrina
 saluatoris, qui dicit: Nisi quis renatus fuerit ex
 aqua & spū sancto, nō potest videre regnū dei.
 Et August. de fide ad Petrū dicit: Firmissime
 tene & nullatenus dubites, non solum hoīes iā
 ratione vtentes, verum etiam paruulos, qui si-
 ue in vteris matrum viuere incipiūt, & ibi mo-
 riuntur, siue quum de matribus nati sine sacra-
 mento sancti baptismatis, quod datur in noīe
 patris & filij & spū sancti, de hoc seculo trā-
 seūt, ignis æterni supplicio puniendos (hoc est
 poena eterna, vt gloss. exponit) qā etsi proprię
 actiōis peccatū nullū habuerūt, originalis tñ
 pēti dānationē carnali cōceptiōe & natiuitate
 traxerūt. Et iterū de natura & grā idem habet
 cū dicit: Ego dico paruulū natū in eo loco vbi
 ei non potuit per Chrī baptismum subueniri

Ioha. 3.

August.
de. conf.
dist. 4. ca.
Firmiss.

Rom. 3.

morte præuentū, idcirco talem fuisse, i. sine lauacro regenerationis exiisse, quia esse aliud nō potuit. Absoluat ergo eum, & aperiat ei cōtra sententiam domini regnum cōlorū. Sed nō eū absoluit Apost. qui ait: per vnum hominē peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatū mors, & ita in oēs hoīes pertransiit, in quo oēs peccauerunt. Recte ergo ea damnatione, quæ per vniuersam massam currit, non admittitur in regnum cōlorum: quamuis Christianus non solum non fuerit, sed nec esse potuerit. Hæc ille.

¶ Vt ergo veritas inclarescat, magis ac magis expendenda est p̄dicta opinio, q̄ omnino non videtur absurda. Et mea quidem sententia, si penitius inspicatur, non discrepat a doctrinā saluatoris aut August. Quoniā paruu si ingruente necessitatis articulo, iuxta p̄dictū modū, deo & ecclesiæ cōmendati, voto parentū regenerari videntur ex aqua & spiritu sancto, vt sic baptizati ip̄o facto habeantur baptismō flaminis, & baptismō fluminis aut a q̄ desiderio parentū. Non em̄ rationi consentaneum videtur, baptismū fluminis, voto proprio susceptum, in necessitatis articulo & temporis angustia, prodesse adultis: & nō posse prodesse paruulis voto ac fide parentum, quū vtrobiq; similis sit casus & periculū. Et quæ eādem ratio vrget, vt distinctionem istam baptismatis qua secatur in baptisma fluminis, sanguinis & flaminis, (si enim partiri solent theologi) magis locum habeat in adultis quam paru-

lis? Nam si adultæ ætatis hominibus ad salutē consequendam sufficit baptismus sanguinis aut flaminis, vbi baptismus in aqua haberi nō potest: cur paruulīs denegamus, quod tribuim⁹ maioribus? An forte putabimus deum crudeliorem esse in paruulos, quam adultos? Absit hoc a deo. Et ne videamur hic diuersum ab Augustino sentire, ipsius verba in medium afferam, quæ adeo nostram sententiā non dānant vt etiam magis confirmant. Sic em̄ scribit li. 4. de vnico baptismo paruulorū: Baptismi vicē aliquando implere passionem, de latrone illo cui non baptizato dictum est: Hodie mecū eris in paradiso. Beatus Cyprianus non leue documentum assumit. Quod etiam atq; etiam considerans, inuenio non tātum passionem pro nomine Christi, id quod baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidē confessionemq; cordis si forte ad celebrandum mysterium baptismi, in angustijs temporum, succurri nō potest. Huc vsque **AUGUSTINVS**. Quid hic aliud docet, quam fidem confessionemque propriam cordis, supplere vicem baptismi in adultis? Quod si verum est, nemo dubitabit opinor, fidem confessionemque parentum in illis ipsis temporum angustijs, vicem supplere baptismi in paruulis. Quod si quis diuersam partem sustinere velit, dicat mihi, quam ob causam fides offerentiū aut sponso-
rū (vulgus patrinos aut cōpatres vocat) sufficiat paruulis qñ nullū imminet mortis periculū, vt in aqua baptizentur: & nō credāt prodesse intāta mortis necessitate (q̄ non patitur aut

de cons. d.
4. ca. Bas
p. vic.
Cyprian⁹
ad Iubaia.
de hæret.
bapti. & in
sermo. de
eterna do.

Iohan. 3

Matt. 2,

expectat baptismum aquæ) parentum fidem, ut consequantur baptismum fluminis. i. effectum baptismi fluminis virtute spiritus sancti. Et qui in sanguine suo pro Christi nomine morientes, baptizantur, renascuntur ad vitam, etiam si iuxta Christi verba, in aqua renati non fuerint. Quod verum esse certum est de innocentibus pueris, quorum multos constat ab Hero de interfectos, etiam non circumcisos, & tamen eorum martyrium celebrat ecclesia. Quapropter quod Saluator dicit, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest ingredi regnum dei, intelligendum esse videtur de ijs, qui neque re neque voto baptismum aquæ suscipiunt. Quod in paruulis locum non habet, qui licet non re ipsa, voto tamen pariter baptismum aquæ suscipiunt, & inseruntur corpori Christi, quod est ecclesia. In hunc modum verba Augustini exponenda esse videntur. Hinc liquet opinionem præfatam minime pugnare cum doctrina Christi aut Augustini. Non enim alligauit deus potentiam suam (ut est communis theologorum sententia) ita visibilibus sacramentis, ut sine ipsis (modo absit contemptus) saluare nequeat aut nolit, maxime quando impossibile est, ut quis ea suscipere possit. Et hæc quidem non tam asserendo quam disputando, diximus, sequentes in hac re Gersonem, & Cardinalem Caietanum, nemini præscribentes, quo minus sequatur, quod sibi verum esse videtur: Nec Gerson hic aut Caietanus quicquam asseruerunt, aut determinauerunt, aut dogmatizare præsumperunt: sed tantum opinionem, quam piam & ra-

tionem consentaneam arbitrati sunt, commemorauerunt. Vnde non recte quidam hanc Caietani opinionem reprehendendo, dogma vocat, dicens: Caietanus nouum baptizandi ritum introducere non dubitauit in tertia parte in commenta. super Thomam: q. LXVIII. a. XI. Aitenim quod existentes in utero & periclitantes caute & irreprehensibiliter a parentibus benedicerentur in nomine patris & filij & spūs sancti, cum intētionē baptizandi eos. An Caietanus hæc scribendo post Gersonem dubitando dixerit, verba eius manifeste satis indicant. Verba eius hæc sunt: In articulo XI. occurrit scribendum & consequenter dicendum sub correctione tamen, paruulos in maternis uteris periclitantes posse saluari, sicut superius diximus de infantibus, qui non possunt baptizari. Posse autem saluari dico per sacramentum baptismi, non in re, sed in voto parentum susceptum, cum aliqua benedictione prolis seu oblatione ipsius cū inuocatione trinitatis. Qui protestatur se scribere aut dicere sub correctione, nihil asserit, sed opinionem suam recenset, quam putat esse probabilem, nec censoriam virgulam recusat, qui se correctioni aliorum submittit. Re ipsa hoc loco verum esse cōperio, quod Hieronymus. dicit Hieronymus: Qui inimicus est, etiam nodum in scirpo quærit: amicus autem etiā praua, recta iudicat.

¶ Verum quia in hac re Caietani opinionem secuti sumus, & rationes eius ab aduersario aliquo non indocto theologo, expenduntur & inanes inuoluntateque iudicantur, lubet duas

D

rationes eius, quibus opinionem suam statuere conatur, in medium afferre. Deinde argumenta aduersarij, quibus Caietani rationibus occurrere nititur, examinare. Quod tñ paucis expediam. Neq̃ em̃ de illorum numero sum, qui sententiæ aut opinioni alicuius doctoris mordicus & pertinacissime inhærent. Veritatem tantū q̃rimus, & quid pie credi possit in fauorem paruulorū, qui a Christianis parentibus generantur, disquirimus. Contentionibus non de seruiamus, nec errata alicuius defendimus, nec nostris opinionib. pertinaciter inhærentes obduramus nos contra manifestā veritatē, sicuti nonnulli faciunt, de seipsis (vt ait Lactātijs) male meriti, qui quū habeant iter rectū, deuios sequūtur anfractus, planū deserunt, vt per p̃cipitiū labantur, lucē relinquūt, vt in tenebris cæci ac debileslaceant. ¶ Prima ratio Caietani est ista: Rationabile est, vt diuina misericordia prouiderit homini in quocunq̃ naturali statu, de aliquo remedio salutis, ita vt nullum reliquerit statum potentem allegare impossibile esse sibi salutis remedium. Esset autem sine omni remedio derelictus status morientū in vtero, nisi parentum fides illis posset subuenire. Salus em̃ quæ potest a deo infanti in vtero conferri ex speciali priuilegio, non spectat ad remedium illius status, quoniam infra ordinem diuinorū miraculorum concluditur. Hæc est prima ratio Caietani. At eius aduersarius: hæc, inquit, ratio, aut diuinam prouidentiam suggillat, aut supponit falso hunc modum prouidendi, quem ip̃e affert. Videmus em̃ manifeste ipsam diuinā

Lactā. i. li.
diui. insti.

prouidentiam iam mille quingentis annis non prouidisse, non per apostolos quibus dictum est spiritus docebit vos omnem veritatem, nō per tot successores & pontifices sanctissimos vsque ad hunc diem. Mirę ergo quod soli id Caietano seruatum sit videre & decernere. Ergo potius dicendum erat, iudicia dei abyssus multa. Videmus enim & pueris infidelium nō prouidisse de baptismo, sed iustus & bonus deus ipse scit quid habeat in thesauris iustitię & misericordię suę, cuius prouidentia humana ratione velle discutere, temerarium est.

¶ Respondemus, hanc rationē Caietani nō suggillare diuinam prouidentiam, sed diuinā magnificare ac prædicare omnipotentiam & misericordiam. Nec supponit falso hunc prouidendi modū, quem sub correctione opinatur rationabilem. Et quis non legatur manifeste in sacris literis diuinā prouidentia hoc modo paruulis periclitantibus subuenisse aut prouidisse, est tamen vulgata illa theórica ab omnibus theologis recepta, deum suam potentiam non sic alligasse visibilibus sacramentis, vt sine ipsis saluare non possit, maxime vbi non contemptus, sed necessitas aut periculū (sicut hic fit) sacramentum excludit. Neque enim (vt propheta ait) abbreviata est manus dñi, vt saluare nequeat: neque aggravata est auris eius vt non exaudiat. Saluare itaq; potest etiā modis sibi soli notis, & nobis prorsus ignotis. Nec istud soli Caietano videre seruatum est, sed etiam pluribus alijs doctoribus, qui annis abhinc forte ceterum in ecclesia floruerunt; e quorū numero est

Esa. 59.

Gerson.

Iohannes Gerson Cancellarius Parrhisiensis, vir in diuinis scripturis eruditissimus, qui in oratione de natiuitate gloriosæ virginis Mariæ in concilio Constantiensi habita, eadem dicit quæ Caietanus, quia & illi ante videre datum est, cui prius viuere & scribere concessum est. Verba Gersonis hæc sunt: Longior esset sermo si cuncta prosequi vellemus de hac sanctificationis materia, quam ad benedictæ conceptionis festiuitatem remittimus, elicientes religiosum ac morale documentum pie & crebro predicandum. Constat itaque deum misericordiam saluationis suæ non ita legibus communibus traditionis Christianæ, non ita sacramentis ipsis alligasse, quin absque præiudicio legis eiusdem, possit pueros nondum natos extra uterum, intus sanctificare gratiæ suæ baptismo vel virtute spiritus sancti. Debent igitur mulieres prægnantes, similiter & viri sui per se & alios, diligentius fundere ad deū preces, & ad sanctos angelos custodes hominum etiam puerorum in utero. Debent ad cæteros sanctos sanctasque omnes confugere, quatenus infans nondū natus, si forte moriturus est, priusquam ad baptismi fluminis gratiam peruenire valeat, dignetur ipsum dominus Iesus scimus pontifex baptismo spiritus sancti preueniendo misericorditer cōsecrare. Quis enim scit, si forte exaudiet deus, imo quis non deuotius sperare valeat, quod orationem humilium & in se sperantium nequaquam despiciat? Proficit hæc consideratio ad excitationem deuotionis in parentibus, proficit ad leuandū corū

angustiā, dū sine baptismo decedit puer, q̄nō
ois inde spes salutis ablata est. Sed ne q̄absque
reuelatione datur (fateor) certitudo. Hactenus
Gerson. Ex his verbis luce clarius cōstat, Caie
tanū nō esse fontē & inuentorē huius opinionis
quasi domi suæ nata sit. Videre ergo illi datū
est quod & Gersoni, qui in hac re non omnino
cæcus fuit. Caietanus quoque dicit cum Psal
mista: Iudicia dei abyssus multa, quando dicit
in hac ratione: Salus quę potest a deo infanti in
vtero conferri ex speciali priuilegio, non spe
ctat ad remedium illius status, quoniam infra
ordinem diuinorum miraculorum cōcluditur.
His em̄ verbis si recte inspiciuntur, quid aliud
vult Caietanus, nisi iudicia dei esse abyssum
multam? Dicit enim infanti in vtero salutem
tantum conferri posse a deo ex speciali priuile
gio, & hoc ipsum cōtineri in ordine diuinorum
miraculorum, simul magnificans diuinam o
mnipotentiam, quā ipse deus parcendo & mise
rando maxime manifestat. Quod vero paruu
lis infidelium non sic sit per baptismum proui
sum, non video quid cōtra Caietani rationem
faciat, qui non de paruulis paganorum siue Iu
dæorum, sed Christianorum loquitur. Mihi nō
est animus Caietani dogmata in presentiarum
defendere, sed mihi persuadere non possum, i
psū vsque adeo stupidum fuisse, vt existima
rit etiam pueros infidelium in nomine patris &
filij & spiritus sancti benedicendos, qui nec ba
ptismum sciunt, nec suscipiunt. Sententia ergo
siue opinio Caietani est, pueris fidelium in quo
cumque naturali statu remedium salutis a deo

esse prouisum. Vnde nec Caietanus negat de-
um iustum & bonum scire, quid habeat in the-
sauris iustitię & misericordię suę, nec eius pro-
uidentiam humana ratione temerarie inuesti-
gare aut discutere præsumit.

Altera Caietani rō est, q̄a status ille est ca-
pax baptismi sanguinis. Si enim propter Chri-
stum infans in vtero occideretur, martyr esset
non minus q̄ innocentes. Rationabile siquidē
videtur, parentum fidem posse optando perdu-
cere ad id, ad quod corporalis passio infantem
ducit. Huic rationi occurrit aduersarius, & pu-
gnat (sed meo iudicio Antabatare more, clau-
sis oculis) contra eam. Falsa, inquit, est hæc se-
quela, & manifeste falsa. Non em̄ valet, si est ca-
pax baptismi sanguinis, etiā fluminis aut bñdi-
ctionis est capax, quia in vtero existens nō po-
test esse capax baptismi fluminis,

Respondemus nos & pro Caietano & cū
Caietano, sequelam siue consecutionem eē fal-
sam, & manifeste falsam. Non em̄ puer in vte-
ro matris existens potest esse capax baptismi
fluminis, quia vt verissime dicit beatus Tho-
mas, qui in vteris sunt, nō habentur in numero
& commercio hominum, nec humanę opera-
tioni subduntur, qui non viderunt hanc lucē.
Sed quis hanc sequelam somniauit? **CAIETANVS** ne an aduersarius eius? Verba Cai-
etani hæc sunt: Status ille est capax baptismi
sanguinis. Si enim infans in vtero occidere-
tur, martyr esset non minus quam innocen-

res. Hæc sunt verba Caietani, nec a veritate aliena. Atqui ex his verbis nō colligitur hæc falsa sequela, quam falso ex ijs collegit aduersarius: Si status ille puerorum in vteris existētium est capax baptismi sanguinis, ergo & fluminis. Sed inferēdū erat, ergo & baptis. flaminis. Hoc enim Caietanus intendit. Si enim capax est pro Christo martyris, erit & capax baptismi flaminis. Hanc sequelam probat Caietanus, dicēs: Rationabile siquidem videtur parentum fidem posse optando perducere ad id, ad quod corporalis passio infantem ducit. Vnde non CAIETANVM, sed quod ipse subdole ex Caietano nissus est colligere, & falso, impugnat.

¶ Quod autem addit, nescio quomodo velit Reuerendissimus eos mergi aut tingi aut aspergi aqua quum existunt in vtero, dico nec ipsum Reuerendissimum hoc sciuisse, sed etiam nec scripsisse nec docuisse. Nusquam enim scripsit aut docuit pueros in vtero existentes aut mergendos aut tingendos aut aqua aspergendos, sed quod rationi consentaneum videtur, exposuit. Rationabile, inquit videtur, vt fides parentum possit optando perducere ad id, ad quod corporalis passio perducit. Vbi quæso hic mentionem facit immersionis aut aspersiois? Nisi forte existimet fidem & votum parentum pro infantibus idē esse, quod mergere pueros aut tingere aut aspergere, quæ plus distant q̄ cœlū & terrā

Vnde calūniam Caietano struit, & verba eius oblique imo aperte detorquet ad id, quod calūniam iuste meretur, hoc est, pueros in vtero materno capaces esse baptismi fluminis, quod ille ne per somnium quidem cogitavit. At Caietanus inquit, loco aquæ benedicantur, qui non fluminis baptismus, sed bñdictionis erit, & est quartus baptismus, quem ignorat ecclesia. Ego in Caietano nusquam inuenio illa verba, quæ obrectator eius illi obijcit, loco aquæ benedicantur. Sed sic habet: Dico autem posse paruulos in maternis vteris periclitantes saluari per sacramentum baptismi, non in re, sed in voto parentum susceptum, cum aliqua benedictione prolis seu oblatione ipsius ad deum, cum inuocatione trinitatis. Vnde nec quartum addit baptismum benedictionis, quem ignorat ecclesia sed rationabilibus permotus causis, sentit posse paruulos in vteris existentes, saluari per sacramentum baptismi, non in re sed voto parentum susceptum: quod non est addere quartum baptismum, quem ignorat ecclesia, sed paruulos posse saluari per baptismum fluminis, quod & aduersarius eius concedit dicens: In vtero igitur existentes, baptismi fluminis capaces sunt, quia nulla exigitur humana operatio, & quæcunque creatura non effugit providentiam & operationem dei, quæ sola satis est in baptismo fluminis. In baptismo etiā sanguinis exigitur sola infantis passio propter Christum, quam deus videt & probat, cuius passionis etiam capax est existens in vtero. Hic aperte docet quod Caietanus, quem impugnat: Hic est

enim scopus omnium verborum, quæ habet
Caietanus: Infantes in utero sunt capaces bapti-
smi sanguinis, ergo & flaminis. Sed recte quod
dixit: Nimum altercādo veritas interdum a-
mittitur, & puerilis ista ingenij ostentatio & ri-
xandi libido, nonnunquam etiam ipsi disputa-
tori pulueres ob oculos solet offundere. Eat nūc
& videat, quo pretextu & velamine occultare
& honestare possit, quod in principio posuit:
Reuerendissimus, inquit, & noua & fœda, &
omnino catholicis auribus absōna, nec ferenda
in sacramento baptismi dogmatizauit. Si fœ-
da, si absōna, si non ferenda sunt illius dogma-
ta, fœdiora erunt & magis absōna eius, qui ea
prudens cōfirmat, quod aduersarius eius facit.
Et ut melius intelligatur quid Caietanus hac
in re senserit, subiiciā verba Caietani ad ver-
bum, quæ reprehensor eius, vel per obliuionē,
vel quia (quod magis opinor) non expediebat
causæ suæ, non posuit. In fine sic concludit Ca-
ietanus: Quocirca caute & irreprehensibiliter
ageretur, si periclitantibus in utero pueris, ob
maternam ægritudinem vel partus difficulta-
tem, benedictio in noīe trinitatis daretur, &
causæ discussio deinde diuino reseruetur tri-
bunali. Quis scit si diuina misericordia huius-
modi baptismum in voto parentum acceptet
ubi nulla iniuria, sed sola impossibilitas sacra-
menti exequutionem excludit? Ex his verbis
apparet Caietanum noluisse introducere nouū
baptizandi ritum, sicut ei ab aduersario obji-
citur, qui nihil asserendo dicit, sed omnia reser-
uari diuino iudicio, & in principio articuli, se

sub correctione ista scribere faretur. Hæc non maleuolo (testis est deus) erga aliquem animo dicta sint, sed tantum disputationis & inquirendæ veritatis gratia.

Acto. 19.

August.

De conf.
d. 4. c. aliis
ud est ba.

Nunc ad anabaptistas reuertamur, pro quibus nec facit, quod Paulus apud Ephesum quosdam baptizari iusserit in Christo, quod se dicebant Iohannis baptismo baptizatos, quia illi Iohannis baptismo tantum abluti fuerant, non baptismo Iesu Christi, quo Christianorum paruuli abluuntur. Vnde Paulus dixit illis: Iohannes baptizauit baptismo poenitentiae dicens in eum, quod venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Iesum. Et sequitur: His auditis baptizati sunt in nomine domini Iesu. Nec Paulus baptismum iterauit, sed Christi baptismum contulit, quia baptismus Iohannis non erat baptismus Christi, sed tantum militans Christo: sicut legis veteris sacramenta præcursorio quodam & præfiguratorio fungebantur officio, ut dicit AUGUSTINUS de unico baptismo contra Petilianum. Et super Iohannem ait: Itaque non durauit diu baptismus Iohannis, sed quoad usque demonstratus est dominus humilis. Ergo ut daretur nobis a domino humilitatis exemplum ad percipiendam salutem baptismi, suscepit baptismum serui. Et ne præponeretur baptismus serui baptismi domini, baptizati sunt alij baptismi conferui. Et iterum: Si quos baptizauit IUDAS, non sunt iterum baptizati, & quos baptizauit Iohannes, sunt iterum baptizati. Plane ite

rum, sed non iterato baptismo. Quos enim baptizauit Iohannes, baptizauit Iohannes: quos baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Ex quibus manifestum fit, malum ministrum etiam hæreticum, qualis fuit Iudas, aut etiam infidelem, non minus conferre sacramentum, modo seruet ecclesiæ formam, quam fidelem. Quia baptismus est talis, Augustino teste, qualis ille est, in cuius potestate datur: non qualis ille per cuius ministerium datur. Et addit: Non timeo adulter, ebriosum, non homicidam, quia colūbam attēdo, per quam mihi dicitur: Hic est, id est Christus, qui baptizat. Et idcirco ab hæreticis baptizati, formam ecclesiæ seruātibus, venientes ad fidem, nō sunt rebaptizandi.

De conse.
dist. 4. c.
baptism.

Cyprianus

¶ At beatissimo martyri CYPRIANO olim lōge secus visum fuit, q̄ vt supra dixim⁹ existimabat hæreticos & schismaticos omnes nihil habere potestatis ac iuris in conferendis sacramentis, q̄a in ecclesia nō sunt. Vnde primo libro epist. XI I^a epist. dicit, hæreticum nō posse baptizare, nec eucharistiam conficere, nec olei creaturam, id est, chrisma sanctificare, quia scriptum est, oleum peccatoris non vngat caput meum. De hac sententia Cypriani, & eius autoritate libro secundo contra Creconium grammaticum disputat AVGVSTINVS TILNVS, & vltimo concludit dicens: Si de baptismo reperendo qd aliter sapuit, pro tantis meritis flagrantissime charitatis corrigendum proculdubio illi dominus reuelauit, quia in ea vite permansit tanquam sarmentum tanto fructu pacis & dilectionis opulentum,

August.

de conf.
dist. 4. ca.
Hi vero.

ut etiam si quid in eo purgandum reperiretur
si nulla re alia, certe falce martyrij purgare-
tur. Et iterum de vnico baptismo paruulorum
contra Petilianum: Si apud hæreticos vel schi-
smaticos datum Christi nolebat agnoscere, dū
eos nimium detestaretur, quos a catholica vni-
one, quam multum dilexit, separatos dolebat,
tanta eius merita vsque ad triumphum marty-
rij consecuta sunt, ut ex charitatis, qua excel-
lebat, luce, illa obumbratio fugaretur, & ut
sacramentum fructuosum fieret fructuosius,
si quid habebat purgandū, si nulla alia re, cer-
te passiōis falce vltimo tolleret. Hæc, August.
Ab hæreticis vero, qui in trinitatis nomine mi-
nime baptizant, baptizati, sicut sunt Bonosi-
ani & Cataphrygæ (nam idem sentiebant cū
Paulianis, quia & illi Christum deum non cre-
dunt, existimantes ipsum eē purum hoīem, &
isti spiritum sanctum peruerso sensu esse quen-
dam purum hominem Montanum credunt)
quum ad sanctam ecclesiam veniunt, baptizē-
tur, quia baptisma non fuit, quod in errore po-
siti, sanctę trinitatis noīe, minime perceperūt.
Quū ergo anabaptistę de trinitate diuina ma-
le sentiant, negantes verbum humanam natu-
ram de virgine assumptā, sibi hypostatice vni-
uisse, & ipsum verbum carnem, id est, purum
hominem factum, asserētes, quā ob causam
etiam solum patrem inuocant ut deum, nō au-
tem filium aut spiritum sanctum, verū eccle-
się baptisma tribuere non possunt. Vnde qui
ab eis baptizantur, quum ad ecclesiam vene-
rint (si prius in ecclesia catholica baptizati nō

fuerunt) baptizandi sunt. Si autem de baptismo eorum dubitatur, locum habet decretalis Alexandri tertij dicentis: De quibus autem dubium est, an baptizati fuerint, baptizentur his verbis præmissis: Si baptizatus es, ego nō te baptizo: sed si nondū baptizatus es, ego te baptizo, &c. Non enim videtur iterari, quod nescitur esse factū. Ex his igitur perspicuū fit, baptismū nullo pacto posse reiterari, atq; paruulos semel lotos, quū ad maturiores aēnos peruenerint, haudquaquam rebaptizandos. Impius ille Iulianus Imperator postquam fidem aperte negasset Christianam, quibusdam sacrificijs & inuocationibus & sanguine immolationum, baptismum ante susceptum studuit abluere, & ecclesiasticæ professioni abrenunciare. Huius sacrilegi tyranni vestigia, sequuntur anabaptistæ.

Extra. de
baptis. &
eius effe-
ctu. c. De
quibus,

¶ Et hæc quidem contra anabaptistas dicta sint, negantes paruulorum baptismum, quo regerantur ad vitam æternam. Verum quia parum illis videtur, paruulis tantum cœlum claudere, vniuerso generi humano bella indicunt, & omnes rebus suis spoliare nituntur. Quasi enim Platonis politiam legerint & sequantur, omnia volunt in commune possidere nemini quippiam proprij aut priuati relinquētes. Quæ hæresis iam recens a pseudo apostolis anabaptistis, imo a Luthe. (velit nolit) exuscitata, olim damnata est. Lutherus enim oīs rebellionis, inobedientiæ, lasciuie, immunditię aperiens viam, seditiosissimum quenque libidiniosissimum, rapacissimū ad se: perinde atq;

in asylum quoddam Romuli trahit & omnium sectarum, seditionum, calamitatum & miseriarum, quibus hoc turbulentissimo tempore tota Germania perit & vastatur, fons est & origo. Quare nisi illo cum suis hæreticis & sectatoribus extincto & radicitus extirpato, principes Alemaniarum, ciuitatumque & communitatum rectores, nec preualebunt aduersus anabaptistas, cõiuratissimos totius Christianitatis hostes, nec domus dei, quæ est ecclesia, pacem habebit. Nam & ecclesiæ opes periculosiore loco esse non possunt, quam hoc tempore sunt nec turbidi motus vñq̃ certius exitium vniuersæ Europæ, nedum Germaniæ portenderunt. Hæresis hæc quæ sub poena damnationis æternæ asserit omnia in commune possidenda, nec licitum esse cuiq̃ quid proprii possidere, ceu pestis quædam olim iugulata, rursus erupit in lucē, & non paucos veneno suo nō dico infecit sed prorsus perdidit atq̃ in tartara misit. De hac hæresi August. li. de hæresibus ad Quot- uultdeum ita scribit: Apostolici, q̃ se isto nomine arrogantissime vocauerunt, eo q̃ in suam communionē non reciperent vtentes coniugibus, & res proprias possidentes, quales habet catholica ecclesia & monachos & clericos plurimos. Sed ideo isti hæretici sunt, quoniā se ab ecclesia separantes, nullam spem putant eos habere, qui vtuntur his rebus, quibus ipsi carent. Et libro de moribus ecclesiæ ca. XXXV. ex Apostolo dicente, q̃ habent vxores, sint tanquam non habentes, & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtentes, satis efficaciter

August.
Apostolicis
ci.

1. Cor. 7.

redarguit & prostravit Manicheos, admittentes, catechumenos posse procreare filios & agros, pecuniam, domos & similia possidere, baptismatis autem fonte renatis, nihil horum licere asserentes. Et quamuis hac Apostolica sententia perditissimi anabaptistæ sufficienter prostrati iugulatiq; iaceant, nō tñ abs re fuerit cumulatius, gladio spiritus, armisq; spiritualibus, cōtra ipsos pugnare. Nam si Christianis ad salutem consequendam adeo necessarium sit omnia habere communia, nihilq; proprij possidere, vt pares (iuxta Platonis prudentiam) omnes esse possint, ostendant nobis locū ex doctrina euangelica aut Apostolica, eos æternę damnationi obnoxios esse & in orcū cū diabolo detrudendos, qui contra ac dogma istud habet, faciunt proprium possidentes. Proferant si possunt, locum ex scripturis, vbi interdicta sit CHRISTIANIS rerum proprietas, earumque communitas præcepta. Quin potius scriptura vnicuique suarum rerum ac facultatum dominium permittit, docetque vt de eo quod superest, eleemosynam demus. Proinde erroneum est & hæreticum, CHRISTIANIS omnia esse oportere communia. Exterminandus est omnibus modis error iste, quo tollitur rerum proprietas & dominium, qui subuertit omnem obedientiam & potestatem quæ superioribus debetur, quibus ablati, relinquuntur omnia cōfusa, turbata, desolata. Argumento nobis esse, potest, Metropolitanæ ciuitatis

Plautus.
in captiu.

Monasteriensis in Vuestphalia partibus obsidio & deuastatio, durans ex mense Februario anno a partu virginis supra millesimum. quingentesimum tricesimum quartum, vsq; in Iunium anni sequentis XXXV. quando catholicis quibusdam eorum furori primum ceden-
tibus, deinde expulsis ciuitate reliquis fidelib. iuxta Plautum: Nucleus amissus est, relicta sunt pignori putamina. Tum demum catabaptistæ cristas erigere, & cœlum manibus contingere, nec non & montes aureos promittere. Ea hominū fœdissima colluies, quæ illic quasi in sentinam cōfluxerat, satis intēpestiue gloriabatur, regnum Christi apud se cœptum, dilatandumq; per totum orbem terrarum. Vnde & traditum sibi a patre gladium, ad exterminandos omnes impietatibus suis consentire nolentes, fex illa populi somniabat. Inde Rex electus, qui in signum huius potestatis orbē duobus transfixum gladijs in armis suis depingi curauit, in quibus & hoc scriptum erat: Dei potestas, est mea virtus. At mentita est iniquitas sibi. Iusto namque dei iudicio, traditi in manus fidelium (nam malitiæ magnitudo inimicos etiam quandoque ad vindictam innocentū, concitare solet) iustas dedere pœnas. Insuperbia eorum, manifesta facta est omnibus.

Matt. 19.
Marc. 10.
Lucæ. 18.

¶ Nunc ex scripturis ostendemus istam rerum communitatem non esse a Christo aut apostolis præceptam. Rogatus seruator a quodam, quid nam boni facere oporteret, vt vitā cōsequeretur æternam, respondit: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, inter quæ etiam

furtum prohibetur & alienæ rei concupiscen-
tia, quorum prohibitio rerum proprietatem a-
perte inuoluit atq; adeo præsupponit, sicut &
communitatem excludit. Et alio loco de elee-
mosyna disputās ait: Quū facis eleemosynā,
noli tuba canere antete, sicut hypocritę faciūt
in synagogis & in vicis, sed nesciat sinistra
tua, quid faciat dextera tua. Quis autem ne-
scit eleemosynā de proprijs rebus faciendam?
Quis ignorat illud Tobia senioris ad filiū di-
centis: Ex substantia tua fac eleemosynā? Tua
inquit, nō aliena. Reliquit ergo saluator Chri-
stianis propriarum rerum dominium, vt ex his
eleemosynas faciant, & cœleste regnum cōse-
quantur, quod vim patitur. Hinc in euangelio
Christus dicit: Quod superest, hoc est, quod de
propria substantia reliquum est, date eleemosy-
nā. Quod superest, inqt, date eleemosynā. Ergo
quod minime superest, relinqt cuiq; proprium
nec præcipit hoc erogandum pauperibus, sed
tantū quod superest, i. quod superfluit & natu-
ræ & personæ, vt exponi solet a doctoribus.
Hanc sententiam tota scripturarum series cō-
firmat, ex quibus vel pauca adducere satis fu-
erit. Christus ait: Pauperes semper habebitis
vobiscum, & quū volueritis, potestis illis bene-
facere. Benefacere, inquam, non de alieno, sed
de proprio, quum sit opus misericordiæ. Et a-
pud Lucam legimus, q̄ mulieres, inter quas e-
rant Maria Magdalene & Iohanna vxor Cu-
sæ procuratoris Herodis, sequebantur Christū
prædicantem, ministrantes ei de facultatibus
suis. Suis, dicit, hoc est, proprijs, nō cōmunibus

E

Matt. 6

Tobia. 4.

Luc. 11

Matt. 26

Luc. 8.

- Lucæ. 14. aut alienis. Et iterum: quum facis conuiuiū, aut
cœnam, noli vocare amicos tuos, neq; fratres
tuos, neq; cognatos, neq; vicinos, neq; diuites,
ne forte & ipsi te reuoluant, & fiet tibi retribu-
tio. Sed quum facis cōuiuiū, voca pauperes, de-
biles, claudos, & cecos: & beatus eris, quia nō
habent retribuere tibi. Retribuetur enim tibi in
resurrectione iustorum. Frustra hæc diceret
Christus, si omnia essent cōmunia. Veniamus
ad Apostolum, videamus quid de euangelico
2. Cor. 9. prædicatore inferat: Si, inquit, nos vobis spiritu
alia seminauimus, magnum est si ros carnalia
vestra metamus? Nescitis quoniam qui in sa-
crario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt?
Deut. 18. & qui altario deseruiunt, cum altario partici-
pant? Ita & dominus ordinauit ijs qui euange-
liū annunciāt, de euangelio viuere. Dignus est
enim operarius mercede sua. Ego autem nullo
horū usus sum, ne quod offendiculum de me euā-
gelio. Dicit hic Apostolus vnicuiq; sua reli-
quisse, vt ea in elemosynas pauperū erogaret.
2. Cor. 9. Vnusquisq; inquit, prout destinauit in corde
suo, nō ex tristitia, aut ex necessitate largiatur.
Hilarem enim datorem diligit deus. Ad hæc
1. Thess. 4. ad Thessalonicenses dicit: De cætero ergo fra-
tres, rogamus vos & obsecramus in domino
Iesu, vt quēadmodū accepistis a nobis, sic &
ambuletis, vt abūdetis magis, & operā detis
vt geti sitis, & vt vestrū negocium agatis, &
operemini manibus vestris, sicut præcepimus
vobis, & vt honeste ambuletis ad eos qui foris
sunt, & nullius aliquid desideretis. Hæc ver-
ba Apostoli plane tollunt communitatem re-

rum. Ad hoc facit, quod iterum dicit: Qui fura Eph. 4.
batur, iam non furetur, magis autem operetur
manibus quod bonum est, ut habeat unde tri-
buat necessitatem patienti. Et iterum: Diuiti- 1. Tim. 6.
bus huius seculi præcipe, non sublime sapere,
neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo
vivo (qui præstat omnia nobis abunde ad frue-
dum) bene agere, diuites fieri in bonis operib.
facile tribuere, communicare, thesaurizare si-
bi fundamentum bonum in futurum, ut appre-
hendant vitam æternam. Docet hic Apostolus
Timotheum, ut præcipiat diuitibus huius se-
culi, non ut omnes opes simul ac semel in com-
mune conferant, sed ne spem in fallacibus di-
uitijs collocent aut fiduciã, discant potius the-
saurizare in cœlo, dispergant diuitias, atque im-
partiãtur egenis, faciant sibi amicos de mam-
mona iniquitatis. Hæc est sententia APO-
STOLI relinquentis cuique proprium suarum
opum facultatumque dominium. In quam sen- 1. Ioh. 9
tentiam facit & illud quod IOHANNES
dicit: Qui habuerit substantiam huius mundi,
& viderit fratrem suum necesse habere, clau-
seritque viscera sua ab eo, quomodo charitas
dei manet in eo? Et hic habes diuitem fratrem
& pauperem, quibus rerum communitas sub-
uertitur. Vbi enim est omnium rerum commu-
nitas, omnes iuxta vel diuites vel pauperes sint,
necessum est. In actis APOSTOLO-
RV M Ananias Christi discipulus Damasci
mittitur ad Paulum in domum Iudæ habentis
propriam possessionem, PETRVS in 1. Act. 9
Ioppe hospitio accipitur & manet apud

E 2

Actu. 16. Simonem coriariū. Lydia purpuraria ciuitatis Thyatirorum, colens deum, cuius dominus aperuit cor, intendere his quæ dicebantur a Paulo, quum baptizata esset & domus eius, deprecata est, dicens: Si iudicasti me fidelem domino esse, introite in domum meam, & manete. Vbi omnia sunt coīa, vbi nemo aliqd proprij habet, meum & tuum locum non habent. Quare certum est, Christianos in initio nascentis ecclesiæ proprias habuisse possessiones, vineas, domos, agros, &c.

¶ At anabaptistæ hanc doctrinam non ferentes, doctrinis dæmoniorum aures accommodant, obijciuntq; nobis acta Apostolorum, & venenum erroris commiscuentes dulci blandimento scripturarum, sicut puro melli virus admiscentes, vt qui biberit illius potus sensuales illecebras, dulcedie captus, inobseruāter morti addicatur. Monet autem quidam antiquorum vt nemo bonus dicatur, qui malum bono admiscuerit. Initio, inquit, nascentis ecclesiæ credentes habebant omnia communia. Possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuiq; opus erat. Et rursus scriptum est: Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, nec quisquam eorum q̄ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erāt illis omnia communia. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quorquot enim possessores agroꝝ aut domorum erant, vendentes afferebant precia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes apostolorum. Diuidebatur autē singulis prout cuiq; opus erat. Ioseph autē qui

Actu. 2.

Actu. 4.

cognominatus est Barnabas ab aposto. (quod est interpretatum, filius cōsolationis) Leuites, Cyprius genere, cum haberet agrū, vendidit eum, & attulit precium, & posuit ante pedes apostolorum.

¶ Nos scripturā nō negamus, imo cōcedimus quosdā Chri discip. initio nascentis ecclesie in Hierusalē oīa in cōelibere ac sponte dedisse ac possedisse, vt Lucas narrat, sed nō omnes. Vnde Philo Iudeus, teste Hieronymo libro de viris illustribus, habitacula Chrianoꝝ monasteria dixit. Ex quo apparet, ait Hieronymus, talem primum Christo credentium fuisse ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonialia egentibus diuiduntur, orationi vacatur & psalmis, doctrinæ quoque & continentia, quales & Lucas refert, primum Hierosolymæ fuisse credentes. Hæc Hieronymus. Multi ergo ex discipulis Christi Hierosolymis & forte etiam Antiochiæ & quibusdā alijs prouincijs, sicut Philo testatur, in primitiua ecclesia quādo adhuc non erat ita magnus fidelium numerus, rebus suis renunciantes, omnia in cōmune possidebant. Sed hæc nullo legis præcepto adstricti, sed spōte quasi liberi & vtronei faciebāt vt quibus integrum erat vel retinere sua, vel in commune diuidere. Nisi forte adeo desipiamus, vt condemnemus totum populum Christianum per totum orbem tunc temporis dispersum impietatis & inobedientia, quod euangelicis apostolicisque decretis non parentes,

Hierony.
Philo.

E 3

aliquid proprium possidentes, reddiderint sese
 æternæ damnationi obnoxios. Quis hoc insa-
 nus dixerit? Erant iam Romæ, Corinthi, Ga-
 latia, Thessalonica & cæteris mundi partib.
 Christiani, qui non habuerunt omnia commu-
 nia, nec facultates suas diuiserunt. Nec doctor
 gentium Paulus vsquâ in epistolis suis hoc ab
 eis exegisse inuenitur, sed permisit vnicuique re-
 rum suarum proprietatem & dominium. Li-
 cuit Apostolo a Corinthiis & Thessalonicen-
 sibus, quibus Euangelium CHRISTI gra-
 tis prædicauerat, sumptum accipere, & secun-
 dum ordinationem domini de euangelio viue-
 re. Sed quid fecit? Labores manuum suarum
 manducauit, & manibus suis victum sibi que-
 rebat. Et quare hoc? Ne alicui onerosus eēt, aut
 quemquam eorum grauaret. Hoc est quod Thes-
 salonicensibus scribit dicens: Ipsi enim scitis,
 quemadmodum oporteat imitari nos, quoniā
 non inquieti fuimus inter vos, neque gratis pa-
 nem manducauimus ab aliquo, sed in labore
 & in fatigatione nocte & die operātes, ne quē
 vestrū grauaremus. Non quia si nō habuerimus
 potestatem. Reddit hic rationem Aposto. quare
 vsus nō sit potestate sibi ordinatiōe diuina col-
 lata, nepe ne alicui oneri eēt, aut quēq; eorum gra-
 uaret. Quæ ratio nulla profecto esset, si oīa cō-
 munia habuissent. Nā vbi oīa sunt cōia, si A-
 postolus sumptum accepisset sicut cæteri apo-
 stoli, non vni onerosus fuisset, aut quenq; eorum
 grauasset, sed aut onerosus fuisset toti commu-
 nitati, eamque grauasset, aut fuissent sibi cū
 illis omnia communia: quorum vtrumque fal-

1. Cor. 10.

1. Thess. 3.

Acta. 4.

sum est. Nullius ergo præcepti aut legis nos cogit necessitas, vt omnia in commune possideamus. Sed dicunt: Quam ob causam ergo Ananias & Saphira subitanea morte percussi ceciderunt? Dicimus, propter fraudem commissam & mendacium, sicut aperte testatur verba Petri apostoli dicentis ad ANANIAM: Cur tetauit Satanas cor tuum mentiri te spiritui sancto, & fraudare de precio agri? Nonne manes tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Non es mentitus hominibus, sed deo. Audiens autem Ananias verba hæc cecidit, & expirauit. Hæc verba Petri indicant Ananiam totum agri venditi precium sibi libere reseruare potuisse, sed reprehendit eum, quod ipse vxore conscia vendito agro, fraudauerit de precio agri, quod libere sibi reseruare potuisset, an reaquam facultates suas in commune conferre consensisset. Ob fraudem ergo & mendacium percussi sunt, sicut scriptura aperte habet, & non ob rerum proprietatem. Videant hic religiosi, vt professioni suæ satisfaciant, non habentes proprium, ne simili pœna plectantur.

Actu. 5.

¶ Quod si nobis obiecerint illud saluatoris: Omnis qui non renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Respondemus verbum hoc affectum potius quam censum respicere. Vult siquidem SALVATOR, vt non inordinato animo diuitijs afficiamur, sicut scriptum est: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Et APOSTOLVS hortatur, vt vtentes hoc mundo

Luca. 14.

Beda in
Lucam.

sint tanq̃ non vtentes. Satis igitur est, animo renunciare omnibus quæ possidemus, hoc est, vt sic q̃s vtamur, ne nos impendant ab æterna vita. Hinc Beda: Distat sane inter renunciare omnibus & relinquere omnia. Paucorum em̃ perfectiorūque est relinquere omnia, curas mūdi postponere, solis desiderijs æternis inhiare. Cunctorum autem fidelium est, renunciare omnibus quæ possident, hoc est, sic tenere quæ mundi sunt, vt tamen per ea non teneantur in mundo, habere rem temporalem in ṽsu, æternam in desiderio, sic terrena gerere, vt tamen tota mente ad cœlestia tendant.

72. q. 1. ca.
Dilectiss.

August.

Psal. 113.

Illud vero haudquaquam silentio prætereundum reor, vbi dicunt, iure naturæ omnia esse communia, ex quo inferunt, nulli hominū licere peculium aut proprium possidere. Quod confirmant per epistolam Clementis, dicentis: Communis oīm vsus esse debuit, sed per iniquitatem, alius hoc dixit esse suum, & alius istud, & sic inter mortales facta est diuisio. Beatus Augustinus satis luculenter explicat tractatu VI. expositionis euangelij secundum Iohannē quomodo omnia communia sunt iure diuino, non humano. Ecce, inquit, sunt villæ. Quo iure defendis villas? Diuino an humano? Respondeant, Diuinum ius in scripturis habemus, humanum ius in legibus regum. Vnde quisq; possidet, quod possidet? Nonne iure humano? Nā iure diuino, domini est terra & plenitudo eius. Pauperes & diuites deus de vno limo fecit, & pauperes & diuites vna terra supportat. Iure tamen humano dicis: Hæc villa mea est, hæc

domus mea, hic seruus meus est. Iure ergo humano, iure Imperatorum. Quare? Quia ipsa iura humana per Imperatores & reges seculi deus distribuit generi humano. Vultis legamus leges Imperatorum, & secundum ipsas agamus de villis? Sed quid mihi est Imperator? Secundum ius ipsius possides terram. Aut tolle iura Imperatorum, & quis audet dicere, mea est illa villa, aut meus est ille seruus, aut domus hæc mea est. Et tamen Apostolus voluit serui regi-
bus, voluit honorari reges, & dixit: Re-
ges reueremini. Quum ergo iure diuino ac naturali, quibus cedere debet ius humanum, omnia sint communia, aperte sequi videtur illicitum esse alicui dicere aut possidere aliquid proprium. Verum ad hoc non fuerit difficile respondere, modo intelligatur quomodo iure diuino ac naturali omnia sunt communia. Attribuitur enim communitas rerum utrique iuri, diuino ac naturali: non quia dicunt omnia esse possidenda communiter, & communem esse omnium possessionem, nihilque esse velut proprium possidendum, sicut natura inclinat ac dicat, nulli faciendam iniuriam. Hoc modo negamus omnia esse communia, & libenter dissentimus ab anabaptistis. Sed secundum ius diuinum ac naturale omnia dicuntur esse communia, quia secundum ea non est distinctio possessionum. Sic hominem (ut exempli gratia dicamus) esse nudum, est iuris naturalis, quia natura non dedit ei vestitum, sed ars eum adinuenit. Hoc modo communis est omnium possessio, & etiam omnium una libertas est de iure na-

1. Pet. 2.

turali, quia distinctio possessionū non a natura orta est sicut nec ipsa seruitus. Distinctio ergo est, rerum secundum ius imperatorum & humanum, conditum, quod pertinet ad ius gēitium siue positium. Quare possessionum proprietas non est contra ius diuinum aut naturale, sed eis superadditur, per inuestigationem rationis humanę, ad utilitatem humanę vitę, & pacificum hominum ad se inuicem conuictum. Adrianus autem Papa sextus in quęstionibus suis super quartum sententiarum titulo de restitutione dicit, quod iure naturę sunt & debent omnia esse communia pro statu innocentię, non autem in statu naturę corruptę, imo pro eo statu ipso iure naturę debet rerum & possessionum esse diuisio, quia alias non posset permanere concordia & pacificus hominum conuictus ad inuicem. Hoc em̄ habet dictamen rationis naturalis. Sic etiam de iure naturę est reficere corpus, quum per abstinentiam & exinanitionem deficeret, & abstinere quum nimia ciborum repletionē laborat. Quod autem ex Clemente adferunt, qui dicit: omnium cōmunis vsus esse debuit, sed per iniquitatem alius hoc dixit esse suum, & alius istud, nihil obstat si recte intelligatur. Alius enim illud dixit esse suum, alius istud, per iniquitatem, id est, propter iniquitatem: quę ex communitate possessionum emergit, quod vsu venisse constat Abrahę Patriarchę & Loth eius fratrueli. Quorum substantia quum intātum creuisset, vt terra eos non caperet, nec simul habitare possent (erat quippe substantia

Gen. 13.

eorum multa, & non poterant habitare simul) orta est rixa inter pastores pecorum ABRAHAM, & inter pastores Loth. Sanctus Patriarcha volens lenitate sua exarsurum incendium restringere, & famulorum pugnam dirimere, diuisit quasi dictante natura, omnem substantiam cum LOT H, dicens: Ne quæso, sit iurgium inter me & te, & inter pastores meos & pastores tuos, fratres enim sumus. Ecce vniuersa terra coram te est. Recede a me obsecro. Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo. Si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam. Quis autem compos mentis dixerit hanc diuisionem ad sedanda iurgia & contentiones restringendas factam iuxta dictamen rationis naturalis, fuisse iniquam? Et si quis recte consideret, diuisio hæc ex pugna & iniquitate pastorum vtriusque Patriarchæ initium sumpsit. Ideoque & vere a Clemente dictum est, per iniquitatem alius hoc esse suum dixit, alius istud. Vnde CHRYSOSTOMVS homilia XXXII. in Genesim hæc verba explicans, & facta est pugna inter pastores pecorum ABRAHAM & inter pastores Loth, dicit: Attende quomodo familiares discessionis initium faciunt. Hinc enim semper omnia mala pullulant a famulorum nequitia. Facta est, inquit, pugna inter pastores. Hi diuisionis occasionem præbuerunt, dicere vult, hi concordiam dirimebant, hi multam morum inciuilitatem præse ferebant. Quod autem Chrysostomus post aliquot verba subiūgit dicens: Vbi meum

& tuum, illic omne litium genus & contentio-
nis occasio: Vbi autem hæc non sunt, ibi secu-
ra versatur pax & concordia, verum quidem
est: sed ex eo non potest colligi meum & tuum
adeo esse illicita, vt nemini liceat possidere pro-
prium, id quod fortassis lector non admodum
diligens ex his Chrysostomi verbis colligere
posset. Nam vterq; horum Patriarcharum pro-
prium habebat. Ita enim habet scriptura: A-
scendit autem Abraham ex Aegypto, ipse &
uxor eius, & omnia quæ eius erant, & Loth
cum eo in solitudinem. Abraham autem erat
diues valde, in possessione auri & argenti. Vi-
des hic Patriarcham diuitem fuisse in possessi-
one auri & argenti, in pecoribus & armentis
qui & sua, id est, propria secum ex Aegypto
tulit. De Loth quoque scriptum est: Sed & Loth
qui erat cum Abraham, fuerunt greges ouium
& armenta & tabernacula. Sole ergo clarius
constat tam Loth, quam Abraham habuisse
propria. Terræ enim, non rerum, quas propri-
as possidebāt, facta ē diuisio, ob pastore pugnā
Insinuat hoc aperte scripturæ textus quī dicit:
Sed terra eos non capiebat vt simul habitaret,
quia substantia eorum multa erat, & nequibāt
habitare communiter. Vnde diuisio facta est,
& rixa inter pastores gregum Abraham, &
Loth. Si duo isti patriarche nequibāt habitare
communiter, & oīa in cōmune possidere, q̄-
to minus oppidum aliquod, aut ciuitas, vt inte-
rim taceam de prouincijs, & nationibus quæ
sub cœlo sunt? His Chrysostomi verbis modo
adductis consonat tritum illud adagium in o-

re omnium celebratum: Si hæc duo verba, meum & tuum, tolleretur de medio, omnia in pace & tranquillitate essent. Quod quidem verum est: ubi inter litigantes, meum & tuum mendaciter & iniuste ab altera parte dicuntur: quemadmodum inter duas mulieres meretricis, coram Salomone contententes vtriusnam illarum esset filius viuus, aut oppressus mortuusque, meum & tuum dictum legimus, vna dicente, filius tuus mortuus est, meus autem viuit, e contrario altera dicente, mētiris, filius quippe meus viuit, & tuus filius mortuus est. Et huiusmodi meum & tuum maxime inuenitur apud iniquos, iniustos, auaros, rapaces, fures, qui ambulāt (vt Comicus poeta ait) cū senis manibus genere Gerionaceo, quos Argus qui oculeus totus fuit, vix seruaret: quorum consortia fugere docet sapientiss. Salomon in prouerbijs. suis dicens: Fili mi, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas. Si dixerint: Veni nobiscum, insidiamur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontē frustra. Deglutiamus eū sicut infernus viuentem, & integrū in lacū. Oē preciosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spolijs. Sortem mitte nobiscum, marsupium vnū sit oī m nīm. Fili mi ne ambules cū eis, prohibe pedē tuū a semitis eorū. Pedes eū illorum ad malum currunt, & festinant vt effundant sanguinem. pro. i. Sic meum & tuum non est origo discordiæ & pugnæ apud iustos & liberales, hoc est, apud bonos, qui nec aliena appetunt, nec sua profundunt, sed sua sorte seu quam ratio dederit, seu sors obiecerit illis.

3. Reg. 3

contenti viuunt. Quos non iuuat (vt idem poeta dicit) immensum argenti pondus & auri furtim defossa timidum deponere terra , qui diuidunt propria , & ditiores fiunt , vt idem sapiens dicit , Prouerbiorum vndecimo . Sic sancti Patriarchæ propria possederunt , quibus & fuerunt contenti .

¶ Ex quo etiam sequitur , non solum licitum esse possidere propria , sed etiam esse necessarium ad humanum & pacificum conuietum . Merito ergo absurdum **PLATONIS** dogma ab omnibus exploditur , veluti criminis fons & fomes , & virtutum omnium exterminium . Primus enim Plato Socratiæ vanitatis imitator , omnia statuit esse communia , nihil cuiquam proprij aut priuati relinquens , adeo vt & matrimonia communia doceret . Sed ista communio , ait Lactantius , libro tertio diuinarum institutionum capite vigesimo secundo , nihil aliud habet , præter adulteria & libidines , propter quas funditus evertenda est virtus vel maxime necessaria . Itaque non inuenit Plato concordiam quam querebat quia non videbat vnde oriatur . Nam iustitia in extra positis nihil momenti habet , nec in corpore quædam , sed tota in hois mēte versatur . Qui ergo vult homines adæquare , nō matrimonia nō opes subtrahere debet . sed arrogantiam , superbiam , tumorem , vt illi potentes , & elati pares esse se etiam mendicissimis sciant . De tracta enim diuitibus insolentia & iniquitate , nihil intererit vtrumne alij diuites , alij pauperes sint , quum animi pares sint . Quod

efficere nulla alia res præter religionem dei potest. Putauit igitur se inuenisse iustitiam, quum eam prorsus euerteret, quia non rerum fragilium, sed mentium debet esse communitas. Nam si iustitia omnium virtutum est mater, quum illæ singulæ tolluntur, ipsa subuertitur. Tulit autem Plato, ante omnia frugalitatem, quæ vtrique nulla est, vbi proprii nihil habeatur. Tulit abstinentiam, siquidem nihil fuerit, quo abstinenceatur, alienum. Tulit temperantiam, tulit castitatem, quæ virtutes in vtroque sexu maxime sunt. Sic virtutem quum vult omnibus dare, omnibus ademit. Nam rerum proprietas, & vitiorum & virtutum materiā continet: communitas nihil aliud, quam vitiorum licentiam. Et quia nostri anabaptistæ huius erroris licet nō sint authores aut inuectores, sunt tamē resuscitatores doctores & defensores, idcirco operæ p̄cium duxi, hoc loco perniciosissimum istud dogma nuper rursus in lucem productum interserere atq; paucis refellere.

DE SACRAMENTO Confirmationis.

CAPVT II.

Confirmationem esse sacramentū facile docebimus ex definitione sacramenti, quam superius posuimus. Est enim confirmatio inuisibilis gr̄g, qua in Ch̄o iam per bap

De conse.
d. 3. cap.
Spiritus.

tissimum regeneratus, ad perfectā spiritualis vitæ ætatem perducitur, corroboratur, conseruaturq; imago & causa. Quod verum esse testatur Melchiades papa & martyr, quū dicit: Spiritus sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit lapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota ætate victuris inter inuisibiles hostes & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam. In baptismo abluimur, post baptismum roboramur. Et quamuis continuo transituris sufficiant regenerationis beneficia victuris tamen necessaria sunt cōfirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat mox in pace baptismi vel seculi recipiendos, confirmatio armat & instruit ad agones mundi huius & prælia reseruandos. Qui autem post baptismum cum acquisita innocētia immaculati peruenerint ad mortem, confirmantur morte, quia non possunt peccare post mortem. Ex concilio quoque Aurelianensi inuenimus statutum, ut ieiuniant ad confirmationem veniant, perfectæ ætatis, ut moneantur confessionem facere prius, ut mundi donum spiritus sancti valeant percipere. Quia nunquam erit Christianus, nisi confirmatione episcopali fuerit chrismatis sacramento initiatus. Item conciliū Meldense decreuit, ut episcopi non nisi ieiunis per impositionem manuum spiritum sanctum tradāt, exceptis infirmis & morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, pascha vide

De. conf.
dist. 5. ca.
Ut ieiuni.

licet & Pentecoste, a ieiunis debet celebrari baptis-
mus: ita etiam traditionem spiritus sancti a
ieiunis pontificibus cōuenit celebrari. Cypria
nus quoque martyr confirmationem aperte sa-
cramentum vocat lib. 2. epist. epist. 1. quum di-
cit, eos qui extra ecclesiam & apud hæreticos
& schismaticos baptizati sunt, quando ad nos
atque ad ecclesiam, quæ vna est, venerint, bap-
tizari oportere, eo quod parum sit eis manū im-
ponere ad accipiendum spiritum sanctum, ni-
si & ecclesiæ accipiant baptismum. Tunc enī
demum plane sanctificari & esse filij dei pos-
sunt, si utroque sacramento nascentur. Hic con-
firmationem sacramentum esse, manifeste pro-
nunciat Cyprianus, cuius iudicio ego plus tri-
buendum censeo, quam ineptis ac friuolis hæ-
reticorum somnijs. Quid autem de baptismo
eorum qui apud hæreticos baptizati fuerant,
senferit, ante dixisse me memini.

¶ Huius sacramenti materia est chrisma,
quod ex oleo oliuarum & balsamo conficitur,
& per episcopum necessario consecratur. In
hoc enim sacramento datur spiritus sancti gra-
tia ad perfectū robur spiritalis vitæ, vt homo
sit armatus aduersus hostes fidei, & intrepidus
stet contra procellas & turbines huius mundi,
fidemque suam profiteatur, si necessitas cogat,
coram infidelibus, & iam valeat, vel saltem
incipiat, actiones suas cōmunicare alijs. Quis
autem ignorat in oleo, quod sua pinguedine et
proprietate qua ignem nutrit & fouet, & flam-
mescere facit, designari pinguedinem gratiæ
spiritus sancti ac ardorem charitatis, quum &
F

Iohan. 1.

ipse Christus dicatur vnctus oleo lætitiæ præ
 participibus suis, propter plenitudinem spiri-
 tussancti, quam habuit. De plenitudine em̃ eius
 ait Iohannes euāgelista, accipimus omnes gra-
 tiam pro gratia. Hoc oleo vnctus potest dice-
 re cum propheta: Impinguaſti in oleo caput me-
 um. Pro chrismate igitur conficiendo conueni-
 enter accipitur oleum non quodcunq; ſed oli-
 uarum, quod proprie oleum eſt, & proprieta-
 tes eius quibus ſignificatur ſpirituſſanctus, ma-
 gis in eo inueniuntur, quam in quocunq; alio
 oleo. Nam oliua ſemper frondibus virens viro-
 rem & miſericordiā ſpirituſſancti ſignificat.
 Baſamum vero ex odoriferis petiſum arbori-
 bus, quia ſuo odore omnia ſuperat aromata, o-
 leo conuenienter admiſcetur. Ex ſui enim odo-
 ris fragrantia quæ in alios redundat, commu-
 nicationem actionum ad alios designat, iuxta
 illud Apoſtoli: CHRISTI bonus odor ſu-
 mus deo, in iſis qui ſalui fiunt, & in iſis qui pere-
 unt, alijs quidem odor mortis in mortem, alijs
 odor vitæ in vitam. Omnes quippe Chriſtiani
 odorem boni nominis habere debent. Cur au-
 tem chrisma ab epiſcopo prius conſecrari de-
 beat, quam ad vſum exhibeatur ſacramenti,
 inde accipitur, quod Chriſtus, a quo tota ſacra-
 mentorum ſanctificatio deriuatur, quibusdam
 ſacramentis corpoream habētibus materiam
 vſus eſt, baptiſmo videlicet & euchariftia: cu-
 ius vſu, horum duorum ſacramentorum ma-
 teriæ, aptitudinem acceperunt ad ſacramenti
 perfectionem. Hinc Chryſoſtomus dicit; Nun

Quia omnia sacramenta in Christo sunt, et per Christum.

quam aquæ baptismi purgare peccata creden-
tium possent, nisi tactu dominici corporis san-
ctificatæ fuissent. In sacramento quoque eu-
charistiæ panem & calicem antea benedixit,
quam in eo corpus suum & sanguinem disci-
pulis dedisset, Matthæo & Luca testibus.

Matt. 26
Lucæ. 22.

Christi ergo benedictio seu vsus materiæ ho-
rum duorum sacramentorum, quum sufficiat
ad perfectionem sacramenti, non oportet vt
eorum materia prius benedicatur. Quod au-
tem consecratur solenniter in vigilia Paschæ
& Pentecostes aqua baptismi, similiter & pa-
nis & vinum benedicuntur ante consecratio-
nem corporis & sanguinis Christi, ad ceremo-
nias pertinet & solennitatem sacramenti. Chri-
stus autē visibili aliqua vñctione in vsum con-
firmationis non sanctificauit neque consecra-
uit. Et hoc quidem ne iniuria fieret inuisibili
eius vñctioni, qua vñctus est præ cōsortibus su-
is. Proinde tam chrisma quam oleum sanctum
infirmorum prius benedicuntur, quam adhi-
beantur in vsum sacramenti. Vnde Augusti-
nus libro V. de ciui. dei ca. XXVI. de Chri-
sto dicit: Manifestius de eo scriptum est in acti-
bus Apostolorum, quoniā vñxit eum deus spi-
ritu sancto, non vtiq; oleo visibili, sed dono gra-
tiæ, quod visibili significatur vnguento, quo
baptizatos vngit ecclesia. Mystica autem &
inuisibili tantum vñctione intelligendus est
vñctus, quoniam verbum dei caro factum est,
id est, quando natura humana sine vllis præ-
cedentibus bonorum operum meritis dei ver-
bo est in vtero virginis copulata. Oportet

August.

igitur chrisma huius sacramenti materiā prius per episcopum cōsecrari, quam ad vsum sacramenti adhibeatur. Ex quo colligitur, neminē posse confirmari in oleo nō consecrato, quāuis in aqua non consecrata quis possit baptizari.

Sapient. 7.

1. Cor. 12

Cypria.

¶ Cur autē huius sacramenti materia composita sit, baptismi vero simplex elementum, hæc assignatur ratio, quia baptismus datur homini ad spiritualem vitam simpliciter consequendam, & proinde simplex illi competit materia, istud autem datur ad consequendam spiritus sancti plenitudinē, cuius multiformis est operatio, iuxta Sapiētis verbum, qui dicit in illa sapientia esse spiritum intelligentiæ, sanctum, multiplicem, vnicū, subtilem, diffusum, mobilem, incoinquinatum, certū, suauem, amantem bonum, acutum, nihil vetantē benefacere, humanum, benignum, stabilem, securum, omnem habentē virtutem, omnia prospicientem, capientem omnem spiritum, &c. Et Apost. dicit: Diuisiones gratiarū sunt, idem autem spiritus. Conuenienter ergo huius sacramenti materia est composita. Huius chrismatis mentionem facit apertissime b. Cyprianus lib. 1. Epist. epist. 12. quū dicit: Vngi quoq; necesse est eum, q baptizatus est, vt accepro chrismate, id est, vñctione, esse vñctus dei, & habere in se Christi gratiam, possit. Porro autem eucharistia & vnde baptizati vnguntur oleum, in altari sanctificatur. Sanctificare autem non potuit olei creaturam, q nec altare habuit nec ecclesiam. Vnde nec vñctio spiritalis apud hæreticos potest esse, quum constet oleum sanctifi-

cari & eucharistiam fieri apud illos omnino non posse. Hic iterum meminit Cyprianus eorum qui ab hæreticis baptizati fuerant & confirmati, de quibus tota disputat epistola, quos rursum baptizandos & confirmandos censebat, sicut & ante non semel diximus.

¶ Forma huius sacramenti est: Consigno te signo crucis, confirmo te chrismate salutis, in nomine patris & filij & spiritus sancti. Et ut paucis hanc sacramenti formam expendamus, tria in se complectitur. Primum exprimit plenitudinem spiritus sancti, quum dicit in nomine patris & filij & spiritus sancti. Deinde insinuat robur vite spiritualis, in eo quod addit, confirmo te chrismate salutis. Tertio ostendit signum militiæ Christianæ, cui ascripti sumus, in his verbis; Consigno te signo crucis. Signo, inquam, in quo rex noster Christus triumphauit. Imprimatur autem chrismate in fronte baptizati crucis signum, ut confirmatum a confessione nominis Christi, neque timor deiciat, neque pudor perturbet, sed audacter & intrepide sicut corde credit ad iustitiam, ita Christi fidem etiam inter persecutionum procellas coram hostibus fidei, ore confiteatur ad salutem.

Rom. 10

¶ Ministrum huius sacramenti solum episcopum esse constat. Nam si Dionysio credimus, ritus qui seruari debet in administrandis sacramentis, promanat ex traditione & gestis apostolorum. Soli autem apostoli, quorum successores (ut apud omnes in confesso est) sunt

Diony.
Lib. de ec
cl. hierar.

Actu, 8.

Episcopi, in primitiua ecclesia hoc sacramentum conferebant, ac manuum impositione, spiritum sanctum baptizatis dabant. Quod verum esse, testis est LVCAS in actis Apostolorum: Quum audissent inqt Apost. qui erant Hierosolymis, quod recepisset SAMARIA verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Iohannē. Qui quum venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent spiritum sanctum. Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in noīe dñi Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebāt spiritum sanctum. Hunc locum beatus HIERONYMVS aduersus Luciferianos de sacramento confirmationis intelligit, quod quia a solis dabatur Apostolis, nunc a solis traditur Episcopis. Nam hoc modo illi obiecit Luciferianus: An nescis hunc ecclesiarum esse morem, vt baptizatis postea manus imponantur, & ita inuocetur spiritus sanctus? Exigis vbi scriptū sit? In actibus APOSTOLORVM. Etiam si scripturæ autoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia quæ per traditionem in ecclesijs observantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurpauerunt, velut in lauacro ter caput mergitare, deinde egressos lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantie significationem, die dominico & per omnem pentecosten nec de geniculis adorare, & ieiunium soluere, multaque alia quæ scripta non sunt, rationabilis sibi observatio vindicauit. Ex quo animaduertis nos ecclesiæ consuetudi

nem sequi, licet ante aduocationē spiritus cō-
 fiter aliquem baptizatum. Respondet HI-
 ERONYMVS, & omnia obiecta cō-
 firmat dicens: Non abnuo hanc ecclesiarum
 esse cōsuetudinem, vt ad eos qui longe in mīno-
 ribus vrbibus per presbyteros & diaconos ba-
 ptizati sunt, EPISCOPVS ad inuoca-
 tionem spiritus sancti manum impositurus
 excurrat. Si his imponit, qui in recta fide ba-
 ptizati sunt, qui in patre & filio & spū sancto
 tres personas, vnam substantiam crediderunt,
 Quod hoc loco quæris, quare in ecclesia bap-
 tizatus, nisi per manus EPISCOPI, non
 accipiat spiritum sanctum, quem nos as-
 serimus in vero baptismo tribui, disce hanc
 obseruationem ex ea autoritate descendere,
 quod post ascensionem domini, spiritus sanctus
 ad APOSTOLOS descendit. Et mul-
 tis in locis idem factitatum legimus ad ho-
 norem potius sacerdotij, quam ad legis necessi-
 tatem. Alioquin si ad episcopitatum impreca-
 tionem spiritus sanctus defluit, lugendi sunt,
 qui in viculis aut in castellis baptizati, ante
 dormierunt q̄ ab episcopis inuiserēt. Ecclesie
 salus in summi sacerdotij dignitate pendet, cui
 si non exors quædā & ab omnibus eminens
 detur potestas, tot in ecclesijs efficientur schi-
 smata, quot sacerdotes. Inde venit, vt sine
 chrismate & EPISCOPI iussione, neque pres-
 byter neque diaconus ius habeat baptizandi,
 quod frequenter (si tamen necessitas cogit) sci-
 mus etiā licere laicis. Quod si forte quis tam
 perfrictę frōtis fuerit, vt Hiero. autoritate nō

Cyprianus

moueat saltem episcopi ac martyris Cypriani, quod, cuius natale celebrat ecclesia non vilipendat, qui non solum dicit idem, sed etiam ferre idem asserit eisdem verbis, & id ex eodem loco Pauli modo per Hieronymum citato. Nam in hunc modum scribit ad Iubaianum de hæreticis baptizandis. Hi qui in Samaria crediderant, legitimum & ecclesiasticum baptismum consecuti fuerant, baptizari eos ultra non oportebat, sed tantummodo id quod deerat, a Petro & Iohanne factum est, ut oratione pro eis habita, & manu imposita, invocaretur & infunderetur super eos spiritus sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in ecclesia baptizantur, per præpositos ecclesie offerantur, ac per nostram orationem ac manus impositionem spiritum sanctum consequantur, & signaculo dominico consummentur. Quid posset, obsecro, pro sacramento confirmationis dici manifestius? Et quia Hieronymus idem multis in locis ab Apostolis factitatum dicit, afferam & alium locum: Factum est quum Apollo esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus veniret Ephesum, & inueniret quosdam discipulos, dixitque ad eos: Si spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si spiritus sanctus est, audiuius. Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? In Iohannis baptismo. Dixit autem Paulus: Iohannes baptizauit baptismum poenitentiae populum, dicens in eum qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Iesum. His auditis, baptizati sunt in nomine domini Iesu. Et quum im-

Actu. 19

fuiſſet illis manus Paulus, venit ſpiritus ſan-
ctus ſuper eos, & loquebantur linguis, & pro-
phetabant. Ad ſolos igitur epiſcopos qui apud
nos (vt Hieronymi verbis vtar) Apoſtolorum
locum tenent, pertinet hoc ſacramentum con-
ferre. Hinc Urbanus papa: Omnes fideles per
manus impoſitionem epiſcoporum ſpiritū ſan-
ctum poſt baptiſmum accipere debent, vt ple-
ni Chriſtiani inueniantur, quia cum ſpiritus ſan-
ctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & cō-
ſtantiam dilatatur. Et Euſebius papa dicit: Ma-
nus impoſitionis ſacramentum, magna vene-
ratione tenendū eſt, quod ab alijs perfici nō po-
teſt, niſi a ſummis ſacerdotibus, nec tempore
Apoſtolorum ab alijs q̄ ab iſtis apoſtoliſ legi-
tur aut ſcitur peractum eſſe, nec ab alijs quam
qui eorum locum tenent vnquam perfici po-
teſt, aut fieri debet. Nam ſi aliter præſumptum
fuerit, irritum habeatur & vacuum, nec inter
eccleſiaſtica vnquam reputabitur ſacramēta.

¶ Satis nunc ſuperque reſponſum exiſtimo
ridiculo ſophiſmari quo nobis obgannire ſolēt
hæretici, confirmationem ſacramentum eē ne-
gantes. Dicunt enim: Confirmatio non legitur
a Chriſto inſtituta, proinde ſacramentum eſſe
non poteſt. Nam ſuperius quum de baptiſmo
ageremus, cauillum hoc riſimus, eamque col-
ligendi formam inanem eſſe vel ipſo Iohāne
teſte, docuimus, qui dicit: Multa quidē & alia
ſigna feciſſe Ieſum, quæ non ſunt ſcripta in li-
bro hoc. Et tamen vt eos arctius aſtringamus
falſum eſſe dicimus, Chriſtum hoc ſacramen-
tum omnino non inſtituiſſe. Inſtituit enim non

Hierony.
ad Marcel
aduerſus
Monta.
De. conſ.
diſt. 5. ca.
Omnes.

Iohan. 20.

secus atque alia quædam sacramenta instituisse dinoscitur, non exhibendo, sed promittendo
 Iohan. 17. & hoc ante passionem suam. Vnde apud Iohānem dixit: Si non abiero, paracletus non veniet ad vos, Si autem abiero, mittam eum ad vos. Quum autem venerit ille spiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem, & quæ futura sunt annuntiabit vobis. Et post resurrectionem suam dixit: Vos autem sedete in ciuitate quousque induamini virtute ex alto. Quod si rationem quæris, quare hoc sacramentum non per seipsum, sed per apostolorum ora primum fidelibus patefacere voluit, intellige in hoc sacramēto dari plenitudinē spūs sancti, q̄ dari nō debuit ante Christi resurrectionem & ascensionem, ipso Iohāne dicente: Nondū erat spiritus sanctus datus, q̄a Iesus nōdū erat glorificatus.

¶ At q̄a vna q̄stio gignit aliā, & vna dubitatio oritur ex aliā, posset forte qs̄ n̄s q̄ diximus occurrere ac dicere: Nihil de materia & forma huius sacramēti inuenitur in euāgelio. Quū itaque sacramētū sit visibile signū gratiā conferens, & id sub debita materia & verborū forma, nō videtur hoc sacramētū a Christo institutū, quū nec forma nec materia eius inueniatur. Ne quis ergo maneat tergiuersandi locus, & dilemma hoc explicemus, dicimus in nouo testamento materiam & formam huius sacramenti inueniri, non quidem exerte siue expresse, sed implicite. Legimus enim sp̄ritum sanctum visibiliter descendisse super apostolos in specie ignis & linguæ figura, qua loquēdo alijs cōmunicamus, quod per balsami odorem

significatur, cuius fomentum est oleum. Præte-
rea scimus ad impositionem manus (quæ pro-
culdubio certa forma fiebat verborum) spiri-
tum sanctum descendisse in signis visibilibus
super fideles, ex quibus quidem signis, credi-
mus APOSTOLOS (eodem spiritu sancto
eos illustrante) accepisse tam materiam quam
formam huius sacramenti, adeo ut etiam ipsi
in exhibitione eius, chrismate vti sint, maxi-
me quando signa visibilia in aduentu spiritus
sancti exhibebantur. Dicit enim sacer Dio-
nysius ecclesiasticæ hierarchiæ capite quarto.
Est quædam perfectiua operatio, quam duces
nostri, id est Apostoli, chrismatis hostiam nomi-
nant. Alia translatio ita habet: Alia est venerā-
da confectio vnguenti, consecrationem eam
vocant præceptores nostri. Et infra: Vnde opi-
nor iuxta sacratiorem sensum traditione diui-
na, sancti nostræ sacerdotalis functionis duces
honestissimum istud vnguenti consecrandi mu-
nus teleten, hoc est perfectionem & sanctifica-
tionem ab effectu rei, quæ in eo perficitur, no-
minant. His diuini DIONYSII dictis per
omnia consonant quæ sanctus martyr & Pa-
pa Fabianus scribit de consecratione distincti-
one tertia, capit. Literis, ad orientales episco-
pos, inter cætera sic inquit: Literis vestris
inter cætera insertum inuenimus, quosdam re-
gionis vestræ EPISCOPOS non per sin-
gulos annos in cœna domini chrisma con-
ficere, sed duos aut tres annos confectio-
nem sacri chrismatis semel lactā conseruare.

Actu. 8.

Actu. 19

Errant enim qui talia excogitant, siquidem in illa die dominus Iesus postquam coenauit cum discipulis suis & lauit eorum pedes (sicut a sanctis Apostolis predecessores nostri acceperunt) christi sma conficere docuit, ipsa enim lauatio pedum nostrorum significat baptis., quoniam sancti christi sma vnctione perficitur, atque confirmatur. Nam sicut diei sollemnitas per singulos annos est celebranda: ita ipsius sancti christi smatis consecratio per singulos annos est agenda, quia nouum sacramentum est per singulos annos, & iam dicto die innouandum, & vetus in sanctis ecclesijs cremandum. Ista a sanctis apostolis & eorum successoribus accepistis vobisque tenenda mandamus. Hanc sancta Romana ecclesia & Antiochena a tempore apostolorum custodit. Hanc Hierosolymorum & Ephesianorum tenet, in quibus Apostoli praesidentes hanc docuerunt. Vides nunc apertissime ex Dionysio & Fabiano ab Apostolis in hac usque tempora sacrum christi sma creditum ecclesiae sacramentum. Inuenitur ergo materia huius sacramenti in nouo testamento sicut & forma: Licet non inueniantur ista nuda verba quibus nunc ecclesia vtitur, id tamen quod per ea significatur, inuenitur.

Cypria.
serm. de
ablutione
pedum.

¶ Quod si quis dixerit hoc sacramentum a Christo institutum & ab apostolo promulgatum, nulla sane iniuria fiet sacramento. Ipse, inquit Cyprianus, summus sacerdos Christus sui est sacramenti institutor & autor. In ceteris homines spiritum sanctum habere doctores: & sicut par est spiritui sancto & Christo diuinitas: ita in suis institutis equa est autoritas & potestas: nec minus ratum est, quod dictate spiritu sancto apostoli tradiderunt quam quod ipse

tradidit. Manet singulis propria dignitas, & vniformis in suo genere stat actio oim, nihil addi, nihil subtrahi, nihil pōt corrigi vel mutari.

¶ Quantum idem beatif. martyr tribuerit huic sacramento, quū ex plerisque eius libris perspicuū sit, tum maxime in eo sermone quē scripsit de vnctione chris-matis, vbi mysteria cœnæ dominicæ atq; eius diei dignitatem & chris-matis sacramenta, venusto sermone explicat. Et q̃a plus standum est ipsius authoritate atq; doctrina, vt interim de vitæ sanctimonia ac martyrio sileā, q̃ venenatis hereticorū dogmatib., lubet verba eius in mediū adferre. Dies ista, inq̃t, multiplicibus mysterijs honoratur. Hodie in ecclesia cū cæteris vnctionib. ad populū acq̃sitiōis sanctificandū in participationē dignitatis & nois sacrū chrisma cōfici-tur, in quo mixtū oleo balsamū, regiē & sacerdotalis gloriē exprimit vnitatē, q̃bus dignitatib. initiādis diuinitus est vnctio instituta. Hodie vnguentū ad sanctificationē parat, cuius fragrantia adoleſcētulē & nouellē aīæ accedentes ad fidem illectē delectātur, & exinanitiōis eius suauitate delibutē diligūt, & sequūtur aromātū largitorē, & vsq; ad regis accubitū spiramē illo trahuntur, & post odorē illū vbique desiderio sancto perurgēte sitibūdā discurrūt. Nihil hoc oleū cōe habet cū liquoribus, qui ex quorundā fructuum pinguedine exprimuntur, nec vis eius est crassitudine penetratiua, quē secundum quasdam naturales rationes emollit & temperat spissamenta humorū, quos solet intrinsecus astringere siccitas aliqua, vel

*Mysteria
cœnæ domi-
nicæ.*

corruptio conglobare. Non hæc medendis corporibus est vnctio instituta, quia sanctificatis elementis, iam non propria natura præbet effectum, sed virtus diuina potentius operatur, sed adest veritas signo, & spiritus sacramento, vt & ipsis rebus efficientijs gratiæ dignitas pateat, & interiori homini quanta ex his detur autoritas deiformi conuersatione & cœlestibus moribus, innotescat. Hoc oleo antiquitus sacerdotes sacrabantur & reges, & ipsi altarium lapides delibuti, spūalem intelligi volebant sacris mysteriis inesse pinguedinem. Et sicut oleū fluentis & humidis quibuslibet superfertur: ita excellentia sacerdotalis et regiæ dignitatis secundum formā dei & Christi sub se oīa cōtinens, regimen & munimen, tam actiua quā contemplatiua vitæ obtinet. Et ex hoc humore cōstat descendere oēs gratiarū diuisiones, quas spūs sanctus prout vult, singulis distribuit & largitur. Ex huius vnctionis bñficio, & sapiētia nobis et intellectus diuinitus datur, consiliū et fortitudo cœlitus illabitur, scientia & pietas et timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo vncti, cū spūalibus negotiis colluctamur, nec foetorib. spuriis imbui possumus, q̄ balsami spūalis odore fragramus. Hoc oleum a creditore vsuris sub Helisæo propheta mulierem pauperculā liberauit: hoc Helie t̄p̄e Sareptanā paup̄it, nec lechytus trina effusione defecit. Hoc oleo Iacob lapidē, quē supposuerat capiti, vnxit & c. Moyses hoc oleo tabernaculū & sacra vasa perunxit, & super caput Aaron fudit. Samuel quoq̄ ad reges initiandos sine oleo nō accedit. Et post pauca subnectit dicēs: Nec tamē

Chrisma :
tis benefi-
cia.

Chrisma :
tis figuræ
4. Reg. 4.
3. Reg. 17.
Gen. 31.
Exod. 29.
3. Reg. 10.

mi spūalis odore fragramus. Hoc oleum a creditore vsuris sub Helisæo propheta mulierem pauperculā liberauit: hoc Helie t̄p̄e Sareptanā paup̄it, nec lechytus trina effusione defecit. Hoc oleo Iacob lapidē, quē supposuerat capiti, vnxit & c. Moyses hoc oleo tabernaculū & sacra vasa perunxit, & super caput Aaron fudit. Samuel quoq̄ ad reges initiandos sine oleo nō accedit. Et post pauca subnectit dicēs: Nec tamē

cessantibus his ceremonijs, q̄ ritu antiquo in-
oleuerant, vnctionis mysteriū religio Chriana
contempsit: sed cæteris generali sanctorū con-
sensu dampnatis non solus in regibus & sacer-
dotibus vnctionis honor permansit, sed in oēm
populum catholicū effusa est huius gratiæ ple-
nitude. Et sicut Christus a chrismate dictus est
eo q̄ singularis excellentiæ oleo vnxitur eum
deus: ita & participes eius quotquot sunt, con-
sortes sint tam vnctionis quam nominis, & di-
cantur a Christo Christiani, vt sint sui Christo
duce rectores & duces, & offerant deo quotidi-
anū sacrificiū, ordinati a deo sanctimonix sa-
cerdotes. Hactenus Cypriani verba cōmemo-
raui, vt oēs intelligāt confirmationē non recēs
inuentum ab ecclesia, sed sacramētū a Christo
īstitutū, per quod diuina virtus nobis spūm san-
largitur, quo vngimur in reges & sacerd. spiri-
tales, in quo nobis robur cōfertur ad pugnādū
cōtra diaboli & satellites eius. Nouū em̄ eē nō
potest, quod asserit Cyprianus, quē cōstat eē an-
tiquū. Et q̄s tā stultus, q̄ nō magis sequatur Cy-
priani auctoritatē, q̄ superbā stultiss. cuiusdā
heretici p̄sumptiōem: Basi. Ma. & Greg. Na. Lib. ii. cā:
9.
in historia ecclesiast. laudātur, q̄ oīm Græcorū
seculariū libris remotis, solis diuine scripturæ
voluminib. operā dederit, earū q̄ intelligētiam
nō ex propria p̄sumptiōe, sed ex maiorū scri-
ptis & auctoritate secuti sint, quos & ipsos ex
apostolica successione intelligēdi regulam su-
scipisse cōstabat. Et nunc tipula leuiiores, san-
ctorum patrum auctoritate relicta, absq̄ ratio-
ne aliqua hereticorū amplectimur deliramēta.

Christus
a chrismate
te dictus.

Lib. ii. cā:
9.
Basilii
Magnus.
Greg. Na-
zianzens

CAPVT III.

Missio ordine sacramentorum in principio libri a nobis assignato, deinceps de ordinis sacramento tractabimus, quia tam baptismus quam confirmatio ordinem præcedunt.

Ambr.
Hist. eccl.
lib. 11. c. 11
hist. trip.
lib. 7.

Vnde Ambrosius catechumenus adhuc in episcopum Mediolanensem electus, statim iussu imperatoris Valentiniani baptizatus est, & sacri baptismatis dono potitus, initiatus sacris, gratiam simul suscepit episcopatus. Præterea ordo ipse ad eucharistiæ consecrationem ceterorumque sacramentorum dispensationem, institutus est. Vt ergo in sacramento ordinis iusto procedamus ordine, necessarium duxi prius aperire, in qua significatiua ordo dicatur esse sacramentum. Augustinus de ciuitate dei hunc in modum ordinem describit: Ordo est parium dispariumque rerum sua loca cuique tribuens dispositio, ubi ordinem accipit pro habitudine quadam, quam res ordinatæ inter sese habent. Et hoc modo ordo nequit esse sacramentum. Sic enim nihil aliud est ordo, quam digestio quædam, & in suo cuiusque loco collocatio. Velut in acie fit, ubi pedites, ubi alæ. Vel in ciuitatibus, ut ordo senatorius, ordo equestris. Hoc ordine alij dicuntur superiores, alij inferiores, siue hoc sit in statu seculari siue ecclesiastico. Alio modo accipitur pro signo quodam, hoc est pro eo quod

August.

exterius sensibilibiter geritur circa hominē, vt gradum aliquem super alios consequatur. Fit autem hoc, quum alicui traditur calix cum pane & vino ab antistite, vt in gradu & honore sacerdotij super plebem constituatur. Et iuxta hanc intelligentiam & significationem, ordinem nouæ legis sacramentum esse asserimus. Manifestatur hoc primo ex eius definitione, quam tradit magister sententiarum in hæc verba: Ordo est signaculum, id est sacrum quoddam quo spiritualis potestas traditur ordinatis & officium. Ordinem signaculum vocat, hoc est, sacramentum quoddam ordinatis sensibilibiter collatum, quo illis traditur potestas spiritalis & officium conficiendi eucharistiam, & alia sacramenta administrandi. Quod quum citra gratiam digne fieri nequeat, consequitur vt in susceptione ordinis, is qui ordinatur, etiam gratiam consequatur, seu potius eius augmentum, vt noui testamēti minister efficiatur idoneus. Vnde magister de ordinibus differens addit: Et dicuntur hi ordines sacramenta, quia in eorum perceptione res sacra, id est, gratia cōfertur, quam figurant ea, quæ ibi geruntur.

¶ Dein confirmatur scripturarum autoritate. Christus enim in vltima cœna comesto agno pascale typico, ablutisque discipulorum pedibus, ad mensam residens, accepto pane gratias egit & fregit, & dedit eis dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, hoc facite in meam cōmemorationem. Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens: Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro

Matt. 26
Marc. 14.
Lucæ. 22.

G

vobis fundetur. Hic Christus non tantum seipsum sub specie panis & vini sumendum tradidit discipulis suis; sed etiam præcepit, ut in sui commemoratione hoc ipsum facerent, quod ipse tum faciebat, dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Contulit itaque Christus sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech Apostolis potestatem super corpus suum verum hoc est, ut ex pane & vino conficerent eucharistiæ sacramentum, in quo ipse vere sumitur, sicut suo loco dicemus. Quum ergo ordo præcipue ordinetur & institutus sit ad corporis Christi consecrationem, quæ solis competit sacerdotibus, manifeste consequitur Christum in nouissima cœna apostolos in sacerdotes ordinasse, nec non & ipsum ordinis sacramentum instituisse. Post resurrectionem quoque suam tribuit apostolis suis potestatem, quam vocat iurisdictionis, super corpus suum mysticum, quod est ecclesia, dicens: Pax vobis. Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Hæc quum dixisset, insufflauit, & dixit eis: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittantur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Hanc autem potestatem, sicut & priorem, constat ad ordinis sacramentum pertinere. Et quia nunc tam cæcus est, qui non prospiciat ordinis sacramentum, in euangelio a Christo institutum? Nolo adhuc orthodoxorum patrum sententijs nostra corroborare, quum Paulus gentium doctor & Apostolus (qui etiam verissime de seipso ausus fuit dicere, an experimentum eius queritis qui in me loquitur Christus) ordinem sacramentum esse pronunciauerit; neque id vno loco, neque obscure.

Iohan. 10.

2. Cor. 13

Ex multis pauca adducā. Timotheo sic scribit: Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij. Commonefacit Apostolus Timotheum ne gratiam episcopalem aut sacerdotalem negligat, quam per prophetiam, hoc est, sanctorum electionem, acceperat, cum impositione manus presbyterij, quæ impositio manuum gratiæ collationem significabat. Sic enim in principio nascētis ecclesie electiones celebrabatur nec aliquis assumebatur ad episcopatus dignitatem, nisi per electionem diuinā, quā Apostolus prophetiam appellat. Atque utinam nostris temporibus qui sacris initiatur, & præsertim qui in episcopali dignitate constituti ecclesiæ gubernacula moderantur, per inspirationem diuinam eligerentur. Melius profecto actum esset cum ecclesia CHRISTIANA. At nunc magna ex parte impletum esse videmus, quod Sapientius in Prouerbijs quasi diuinando scribit: Quum prophetia, hoc est, talis modus eligendi, defecerit, dissipabitur populus. Et alio loco Paulus ad Timotheum scribens dicit: Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina. Et post pauca: Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. Et iterum: Manus cito nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis. Tito quoque scribens ait: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates PREBYTEROS: sicut & ego disposui tibi. In actis item

1. Tim. 4

Prouer. 29

2. Tim. 5

Tit. 2

Actu. 13.

Apostolorū spiritus sanctus dixit ministris ecclesiæ, quæ erat Antiochiæ: Segregate mihi Paulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidē missi a spiritu sancto, abierunt Seleuciam, & inde nauigauerunt Cyprum. Hæc loca plane indicant, sacerdotes non consensu communitalis, vt Lutherus somniat, sed sola episcopi ordinatione fieri per impositionem manuum, in qua per externum signum, deus homini præstat gratiam. Quod si verum est, ordinē sacramentum esse necesse est, & gratiam conferre. Multa quidem hoc loco ex Paulo commemorare possemus, si exacte ex Paulo cætera prosequi, animus esset. Vnum adhuc locum citare cōstitui, qui etiam pro nobis facit. Omnis inquit, pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, in ijs quæ sunt ad deū vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Nemo profecto (nisi me mea fallat opinio) tā stupidus est, qui ignoret, dona & sacrificia offerre, munus esse episcoporum & sacerdotū nō laicorum.

Hebr. 5.

Impositio vero manuum etiā in veteri testamento mysterio nō carebat. Nā quū præcepisset dñs Moyse, vt tolleretur Iosue filiū Num, viz in quo erat spūs dei, vt poneret manū suā super eū, fecit Moyses vt pceperat ei dñs. Cūque tulisset Iosue, statuit eū corā Eleazaro sacerdote & oī frequentia populi, & impositis capiti eius manibus, cuncta replicauit, quæ mandauerat dominus. Et ne quis in nouo testamento hanc impositionem manuum inanem arbitretur, sciat in euangelio paruulos Christo oblatos

Num. 27.

Hebr. 10.

vt manus eis imponeret, & oraret. Apostoli quoque septem diaconibus manus imposuerunt quemadmodum, Luca testante, acta eorum testantur. Sic enim de ijs scriptum legimus: Hos statuerunt ante conspectum apostolorum, & orantes imposuerunt eis manum. Hec dicta sunt contra eos, qui omnes ecclesiarum caeremonias non secus atque somnia quadam ac delirameta, & vt ipsorum verbis vtar, humana figmenta rident nihilque plane virtutis inesse externis signis, quibus ecclesia catholica vtitur, contendunt. Ignatius vicinus Apostolorum temporibus, Iohannis euangelistae discipulus, nec non & martyris gloria conspicuus, etiam manuum impositi onum meminit, quum dicit: Sacerdotes baptizant, sacerdotium agunt, ordinant, manus imponunt. De ordinatione episcopi hoc statutum legimus in concilio Nicæno, vt episcopus (si fieri potest) a totius prouinciæ episcopis ordinetur: Si hoc difficile est, certe non minus quam a tribus, ita tamen, vt Metropolitanus episcopus maxime vel præsentia vel autoritas habeatur absque quo ordinationem irritam esse voluerunt. Et post pauca: Sed & diaconissas, quoniam quidem manus impositionem non accipiunt, etiam ipsas inter laicos esse volumus.

In sacramento ordinis, septem solent assignari gradus ecclesiastici, nempe, ostiarii, lectores, exorcistæ, acolythi, subdiaco, diaco, sacerdotes. Quamuis autem tales gradus in ecclesia sint plures, ipsum tamen ordinis sacramentum vnum est, ratione perfectiōis & finis. Etenim ordinis sacramentum duo respicit, eucharistiæ

Actu, 6.

Ignatius
secundus
episcopus
Antioche.
Epist. 9 ad
Heronem

Lib. 10. hie
sto. eccl.
ca. 6.

consecrationem, & debitam populi ad sumentem eucharistiam preparationem. Ad sacerdotem autem siue presbyterum pertinet sacramentum corporis & sanguinis domini in altari dei cōficere, orationes dicere, & dona dei benedicere. Huic seruiunt diaconus & hypodiconus, quem nos subdiaconum appellamus, cuius est calicem & patinam ad altare Christi deferre. Similiter & diacones sacerdotibus assistunt & ministrant in omnibus quæ in sacramentis aguntur, in patina & calice. Horum est componere mensam domini, prædicare populo euangelium & epistolam. Hi tres prædicti ordines maiores dicuntur, & quodam excellentiori mō sacri dicuntur, super alios quatuor, q̄ minores dicuntur, & nō sacri, quia nō versantur hoc modo circa sacram materiam. Acolythi enim, qui & ceroferarij, luminaria parant in sacrario, cereum portant quando legendum est euangelium & sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria & deportantur ab eis, non ad effugandas aeris tenebras, quum sole eo tempore rutilat, sed ad signum lætitiæ demonstrandum, ut sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua legitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnē hominem venientem in hunc mundum. Hi etiam urceolum cum vino & aqua pro eucharistia subdiaconis præparant. Iam reliqui tres ordines pertinent ad dignam populi preparationē, in ijs quæ sunt cultus diuini. Lector enim a legendo vocabulum traxit, Vnde & lectoris est

lectiones pronunciare, & ea quæ prædixerunt prophetæ, populis prædicare. Ostiarij, q̄ & ianitores, ostijs præsumunt, ne q̄s ingrediatur immundus. Dignos recipiunt, indignos respuunt. Vñ quū ordinantur, clauēs ecclesiæ eis traduntur ab episcopo. Sequuntur & exorcistæ, quorum officium est, vt super catechumenos eosq̄ qui spū immundo vexantur, per inuocationem diuini nominis, dæmonium adiurent atq̄ expellant. Hoc honore dignatus est beatus Hilarius episcopus sanctum Martinum. Nam quum relicta militia, iam Christi lauacro regeneratus, & Christianæ militiæ ascriptus, ad sanctum Hilarium sese cōtulisset, & Hila. vt arctius sibi eū implicaret atq̄ astringeret, imposuisset illi diaconi officiū, vt sic ministerio cōstrictus & vinctus diuino, necessario maneret, restitit episcopo Martinus, indignū se eē subinde vociferās. Tādē obtulit ei officiū exorcistæ, & exorcistā eē præcepit, quā ordinatio. tāq̄ humiliorē, ille nō repudiāuit, quīs in ea qdā iniuriæ locus videretur. Si igitur maiorib. istis ordinib. addatur episcopatus, & minorib. adiungantur psalmistæ a canēdis psal. sic appellati, nouē erūt ordines ministrorū in eccle. militāte: sicut sunt nouē angelorū siue beatorū ordines in ecclesia triumphāte. Et tñ si ad perpendiculum explorare velimus episcopatus & psalmistarum rationes eis forte non admodum competet ordinis, vt sacramentum est, ratio. Nam episcopus ex ordinatione sua nō habet ampliorem potestatem super verū Christi corpus, ad quod conficiendū in sacramento eucharistiæ, ordo ipse vt sacra-

Hilarius.
Martinus

Hierony.

mentum est, ab ipso Christo est institutus, quā quicumq; alius sacerdos. Docet hoc perspicue Hieronymus ad Euagrium scribens, quum dicit: Quid enim facit excepta ordinatione episcopus, quod presbyter non faciat? Vnde Apostolus eosdem docet esse presbyteros quos episcopos, ad quorum preces Christi corpus sanguisq; conficitur. Episcopus enim dicitur superintendēs. Quod autem postea vnus electus est, qui ceteris præponeretur, in schismatis remedium factum est, ne vnusquisque ad se trahens Christi ecclesiam, rumperet. Potestatem ergo habet excellentiorem episcopus super mysticum Christi corpus, quod est ecclesia, in actionibus hierarchicis, quia cōfert ordines, episcopos consecrat, confirmat baptizatos, benedicit virgines & abbates, & huiusmodi potestatem habet in multis alijs rebus, quam nō habet quilibet sacerdos. Et quia episcopus hāc potestatem habet super sacerdotium, episcopatus ordo dici potest iuxta primam acceptiōem ordinis in principio huius capituli positam. Nec etiam psalmistis ratio ordinis vt sacramentum est comperit. Psalmistæ enim a psalmis canendis dicti sunt. Cantant enim vt animos audientium excitent.

Aug. li. 10
Confess.

¶ Dictu miræ q̄tum exhilaratus sit Augustinus ecclesiæ canticis suaue sonantibus in principio conuersionis suæ. Aliquando, inquit, amplius mihi videor honoris eis tribuere quā decet, dum ipsis sanctis dictis religiosius et ardentius sentio moueri animos nostros in flamma pietatis, quū ita cantantur, quā si nō ita cantarentur, & omnes affectus spūs nostri pro suaui

diuersitate habere proprios modos in voce at-
 que cantu, quorum nescio qua occulta familiarita-
 re excitentur. Deinde Athanasij Alexandrini
 episcopi exemplum commemorat, quod tam mo-
 dico flexu vocis faciebat sonare lectorem psal-
 mi, ut pronuncianti vicinior esset quam canen-
 ti. Veruntamen, inquit, quum reminiscor la-
 chrymas meas, quas fudi ad cantus ecclesie
 tue, in primordiis recuperatae fidei meae, &
 nunc ipso commoueor non cantu, sed rebus quae
 cantantur, quum liquida voce & conuenien-
 tissima modulatione cantantur, magnam insti-
 tuti huius utilitatem rursus agnosco. Ita fluctuo
 inter periculum voluptatis & experimentum
 salubritatis, magisque adducor, non quidem ir-
 retractabilem sententiam proferens, cantandi
 consuetudinem approbare in ecclesia, ut per
 oblectamenta aurium infirmior animus in af-
 fectum pietatis assurgat. Et lib. 9. de institutio-
 ne hymnorum, ait: Quantum fleui in hymnis et can-
 ticis tuis suauiter sonantibus ecclesiae tuae vocibus
 commotus acriter. Voces illae influebant auri-
 bus meis, & eliquabatur veritas tua in cor me-
 um, & ex ea astuabat inde affectus pietatis, et
 currebant lachrymae, & bene mihi erat cum
 eis. Non longe coeperat Mediolanensis eccle-
 sia genus hoc consolationis et exhortationis ce-
 lebrare magno studio fratrum concinentium voci-
 bus & cordibus. Nimirum annus erat aut non mul-
 to amplius, quam Iustina Valentiniani regis pue-
 ri mater, hominem tuum Ambrosium persequere-
 tur haeresis suae causa, quae fuerat seducta ab Ar-
 rianis. Excubabat pia plebs in ecclesia, mori

Aug. lib. 9.
 confess.

parata cum episcopo suo seruo tuo. Tūc hymni & psalmi, vt canerentur secundū morē orientaliū partium, ne populus mœroris tēdio contabesceret, institutū est, & ex illo in hodiernum retentum, multis iam ac pene oībus gregibus tuis, & per cætera orbis imitantibus. Sed & Socrates Constantinopolitanus lib. X. hist: eccles. tripart. ca. IX. refert vnde sumpserit initium, vt in ecclesia Antiphonæ decantentur, dicitq; Ignatium Antiochiæ Syriæ tertium post apostolum Petrum episcopum, quē etiam vixisse constat cum ipsis apostolis, vidisse angelorū visionē, quomodo per Antiphonas sanctæ Trinitati dicerēt hymnos, ipsumq; modū visiōis Antiochenæ tradidisse probatur ecclesiæ, qui ex hoc ad cunctas transiuit ecclesias.

Horæ canonica

¶ Hæc obiter aduersus nri temporis Aristarchos dicta sint, q; cœlū terræ miscētes dānāt ac rephēdūt ea q; ne Momus qdē ipse carperet. Cantandi enim in ecclesia cōsuetudinem tot annorum centenarijs obseruatam, ceu superstitionem, lacerāt, atq; abominantur. Cere monias ecclesiæ, quibus infirmior animus in affectum pietatis assurgit, pro nihilo ducūt, & quod peius est, Iudaicis superstitionibus cōparant. Et quoniam ad hunc locum peruenimus visum est & de horis canonicis, q; certis tēporū interuallis in ecclesia cātātur, nō nihil dicere. Si qdem & ipsas mīx in modū, vtpote hūa statuta ac figmenta, ore sacrilego execrātur. Atque vt ipsas contra improbos defendamas, haud longe nobis petendæ sunt probationes. Vnius

nobis Cypriani sufficiat autoritas, quem ideo libentius commemoro, quod non solum doctrina aut eloquentia nemini sit secundus, sed etiam martyrio conspicuus, ad immortalitatis lauream sit euocatus. Sic enim scribit in sermone de oratione dominica: In orationibus celebrandis inuenimus obseruasse cum Daniele tres pueros, in fide fortes, & in captiuitate victores, horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet trinitatis, quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens, consummatum numerum trinitatis ostendit. Itemque ad sextam quarta procedens, declarat alteram trinitatem. Et quando a septima nona completur, per ternas horas trinitas perfecta numeratur, quæ horarum spacia iam pridem spiritualiter determinantes adoratores dei statutis & legitimis ad precem temporibus seruiebant, & manifesta postmodum res est, sacramentum olim fuisse, quod ante sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit spiritus sanctus, qui gratiam dominicæ repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens signo pariter & voce dei monentis instructus est, ut omnes ad gratiam salutis admitteret, quum de emundandis gentilibus ante dubitaret. Et dominus hora sexta crucifixus ad nonam, peccata nostra sanguine suo abluit, & ut redimeret & viuificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. Sed nobis fratres delectissimi, præter horas antiquitus obseruatas orandi

Orandi tempora.

Prima.

Tertia.

Sexta.

Nona.

Actu. 2.

Actu. 19.

Matth. 17.

Ioh. 19.

nunc & spacia & sacramenta creuerunt. Nā
& mane orādum est, vt resurrectio domini ma-
tutina oratione celebretur, quod olim spūsan-

Psalm. 56

ctus designabat in psalmis, dicens: Rex meus
& deus meus, quoniā ad te orabo domine ma-
ne, & exaudies vocem meam, mane assistam
tibi, & contēplabor te. Et itē per prophetam
loquitur dñs: Diluculo vigilabūt ad me, dicētes:

Orandum
vesperi.

Eamus & reuertamur ad dñm deum nostrū.
Recedente item sole ac die cessante, necessario
rursus orādum est. Nam quia Christus sol ve-
ritas, & dies verus est, sole ac die seculi receden-
te, quādo oramus ac petimus, vt super nos lux
denuo veniat, Christi pcamur aduentum, lucis

Orandum
nocte.

æternæ grām præbitur. Et paucis interiectis
dicit: Qui autē in Christo, hoc est, in lumine sem-
per sumus, nec noctibus ab oratione cessemus.
Sic Anna vidua sine intermissione rogans sem-
per & vigilans, perseuerabat in promerendo
deo, sicut in euangelio scriptum est: Non rece-
debat, inquit, de templo, ieiunijs & oratiōibus
seruiens nocte ac die. Nescio profecto, an quis
accuratius legitima ac statuta psallēdi et oran-
di tempora, enumerare posset. Nam hora pri-
ma, tertia, sexta, nona, docet orandum. Item
nec vesperi, nec nocte, nec mane, ab oratione
cessandum: sicut adhuc fieri videmus in eccle-
sijs cathedralibus & collegijs religiosorū.

Luc. 2

¶ Nūc ad ordies, a quibus digressi sumus, reuer-
tamur, de quibus tamen satis dictum arbitror.
Nam de episcopatu quid attinet commemora-
re, quum non vno loco, episcoporum munia de-
scribat Apostolus? Et episcopatus, licet super
maiores ordines sit, non tñ proprie nomen est

ordinis, sed magis dignitatis vel officij. Oēs isti in dictis ordinibus constituti, clerici vocantur, quia de sorte domini sunt, vel quia deum patrem habent. Cleros enim græce, latine fors vel hæreditas dicitur. Et horum omnium ordinatio ab episcopo pendet. De istis ordinibus siue gradibus ecclesiasticis meminit Cornelius Rom. pont. scribens Fabiano, de ordinatione Nouati, qui & princeps hæreseos extitit Nouatianorum, qui ab ecclesia separati, super bo nomine semetipsos Catharos, id est, mundos appellarunt. Nouatus, inquit, qui euangelium vendicabat, nesciebat in ecclesia catholica vnum episcopum esse debere, vbi videbat esse presbyteros quadraginta & sex, diaconos septem, subdiaconos septem, acolythos quadraginta & duos, exorcistas & lectores cum ostiarijs quinquaginta & duos, viduas cum indigentibus mille quingētas: quos omnes deus alit in ecclesia sua. Et sanctus martyr Ignatius Antiochenus episcopus: Saluto, inquit, subdiaconos, lectores, cantores, ostiarios, laborantes, id est, acolythos, exorcistas, atque confessores. Saluto custodes sanctarum portarum, diaconissas quæ sunt in Christo. Hæc eo nomine adduxi, ne quis criminetur, ista officiorum aut ordinum vocabula, recens inuenta, aut intra paucos annos nata.

¶ Nam scripturis confirmabimus, istos ordinum gradus & officia in ecclesia esse, ex institutione Christi. Dicit enim euangelista: Conuocatis Iesus duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, vt eijcerent

Euseb. Cæsari. histo. eccl. lib. 6. cap. 34.

Ignatius. Epist. 8. ad Antioch.

Matth. 10.

- eos, & curarent omnem languorem, & omne infirmitatem. Duodecim autem apostolorum nomina sunt hæc. Primus Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius. &c. Et apud Marcum
- Marc. 3.** Ascendens Iesus in montem, vocauit ad se quos voluit ipse, & venerunt ad eum. Et fecit ut essent duodecim cum illo, & ut mitteret eos predicare. Et dedit illis potestatem curandi infirmitates, & eijciendi dæmonia. Et imposuit Simon nomina Petrus, & Iacobum zebedei, &c.
- Luc. 9.** Lucas quoque narrat dicens: Conuocatis Iesus duodecim apostolis, dedit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, & ut languores curarent. Et misit illos prædicare regnum dei, & sanare infirmos. Et post ordinationem duodecim apostolorum, designauit dominus & alios septuaginta duos, & misit illos binos ante faciem suam, in omnem ciuitatem & locum quo erat ipse venturus. Voluit ergo Christus esse in ecclesia officiorum & ministrorum dignitatumque diuersitatem, & ex duodecim apostolo, in quorum locum succedunt episcopi, unum voluit esse supremum, & generale ecclesie pastorem, quem in coelum cõsensusurus suum in terris reliquit vicarium, Petrum videlicet, super quem post tam sublimem ac magnificam fidei confessionem qua Christum filium dei viui cõfessus fuerat, promissit se ædificaturum ecclesiam suam, dicens: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non preualebunt aduersus eam. Et tibi dabo clauis regni coelorum. Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in coelis. Et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in coelis. Huic promissioni satisfecit Christus quando post resurrectionem suam ceteris premissis, lice-
- Matt. 16.**

presentibus, vni Petro, vniuersalis ecclesie cura
 commisit. Nam quoniam ter illum interrogasset, non
 se plus ceteris diligeret, illoque verecunde ac
 humiliter respondente, etiam dominus, tu scis, quia amo
 te, ter quoque Christus subiunxit: Pasce agnos
 meos, pasce oues meas. Vbi Chrysostomus dicit:
 Præteriens alios, Petro loquitur: Præposi-
 tus esto loco mei, & caput fratrum tuorum. Et Leo
 papa (huic in Calcedonensi consilio a sexcentis
 & triginta episcopis propter vitæ sanctitatem
 & doctrinæ eruditionem, ter sanctus fuit accla-
 matum) ita inquit dominus huius muneris sacramentum
 ad omnem apostoli officium pertinere voluit, ut in be-
 atissimo Petro apostolo omnium summo principaliter col-
 locaret, ut ab ipso, quasi a quodam capite dona
 sua velut in corpus omne diffunderet. Et sicut
 Petro succedit summus pontifex in ecclesia,
 ita & eadem dignitas eademque ecclesie cura,
 in successorem Petri transit, ita ut papa sit ve-
 rus Christi vicarius a Christo institutus, & supre-
 mus CHRISTI gregis pastor & rector,
 qualem Petrum fuisse, extra controuersiam est.
 Septuaginta autem duorum discipulorum locum
 tenent sacerdotes siue presbyteri, sicut & apo-
 stolorum episcopi, de quibus ait PAVLVS:
 Qui bene præsunt presbyteri, duplici digni
 sunt honore. Et iterum: Rogamus vos fratres,
 ut agnoscatis eos, qui laborant inter vos, ut
 habeatis eos in summo precio. Et ali-
 bi: Attendite vobis & vniuerso gregi, in
 quo vos spiritus sanctus posuit episcopos re-
 gere ecclesiam dei, quam acquisiuit sanguine

dist. 9. c.
 Ita dom.

dist. 21. c.
 In nouo.

1. Tim. 5.

1. Thess. 5.

Act. 20.

1. Pet. 5.

suo. Et Petrus: Pascite qui in vobis est gregem
 dei, ut quā apparuerit princeps pastorum, perci-
 piatis immarcescibile æternæ gloriæ coronam
 Diacones quoque altaris, iungit Aposto. Paulus
 episcopis, ubi ait: Oibus sanctis in Christo Iesu,
 qui sunt Philippis cum episcopis & diaconibus.
 Gratia vobis & pax a deo, & domino Iesu Chri-
 sto. Et alio loco: Oportet episcopum irrepra-
 hensibilem esse, vnius uxoris virum, sobrium
 prudentem, &c. Positisque episcopi conditio-
 nibus, quales esse debeant, mox subnectit, qua-
 les esse oporteat diacones, dicens: Diacones si-
 militer pudicos, non bilingues, non multo
 vino deditos, non turpe lucrum sectantes, ha-
 bentes mysterium fidei in cōscientia pura. Ha-
 bemus hic manifestum discrimen inter episco-
 pos, in quibus & presbyteri continentur, & dia-
 cones. Presbyter, inquit Hieronymus, & epi-
 scopus, aliud ætatis est nomen, aliud dignitatis
 & in episcopo presbyter continetur. Qui pro-
 uehitur, de minori ad maius prouehitur. Quā
 ergo quis ex diacono ordinetur presbyter, no-
 uerit se lucris minorem, sacerdotio maiorem esse.
 Diaconos paucitas honorabiles, presbyteros
 turba contemptibiles facit. De reliqua vero or-
 dinum, graduum, ministrorum, officiorumque
 discretionem, fortasse nimis longum esset per sin-
 gula dicere, & idcirco ista missa facere, certum
 est. Si quis tamē exactius de his certior fieri vo-
 luerit, videat decret. dist. 21: ca. Cleros, & dist.
 24. ca. perlectis, magistrum sententiarum dist.
 XXIII. quarti libri.

¶ Non abs re fuerit, hoc loco Cardinalium

splendorem dignitatemq; paucis expendere.
 Huic enim hominū generi heretici vsque adeo
 sunt infesti, vt ne nomen quidem ipsum absq;
 stomacho & inuidia vel audire vel proferre
 possint. Et quia ipsum nomen cardinalis in sa-
 cris literis non inueniunt, simul cum nomine
 damnant id, quod per nomen significatur. Mi-
 hi tamen verisimile non fit, ipsum nomē pror-
 sus esse commentitium & inane, quamuis in
 scripturis sacris ipm vocabulum non inuenia-
 tur, aut in euangelio: sicut & multa alia sunt,
 quorum nomina in euangelio aut apostolicis
 scriptis non inueniuntur, vt est papatus, & cæ-
 tera ecclesiasticarum dignitatū nomina. Nam
 si rem ipsam per nomen significatam & ex-
 pressam penitus introspexerimus, fortassis
 non tam molesti erimus galero Cardina-
 litio. Quando enim constat de re, qd opus est
 disputare de noīe? Cardinalitia ergo dignitas
 haud obscurum videtur habere fundamentū
 ex euangelio, vbi Christus vocauit ad se, quos
 voluit ipse, & fecit vt essent duodecim cum il-
 lo. Et in veteri testamento hanc dignitatem fi-
 guris adumbratam videmus. Primum in illis,
 quos Moses, cognato eius Ietro authore dele-
 git in auxilium suum ad indicandū populum
 Israeliticum. Deinde in sacerdotibus Leuitici
 generis, de quibus dicitur: Si difficile & ambi-
 guum apud te iudicium prospexeris, surge &
 ascende ad locum, quem elegerit dominus de-
 us tuus, veniesque ad sacerdotes LEVITICI
 generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempo-
 re, quæresque ab eis, qui iudicabunt iudiciū ve-
 ritatem: & facies quodcunque dixerint qui

Marc. 3.
 Exod. 18.

Deut. 17.

H

Extr. Qui
fi. sint les
gi.

dist. 22. ca
de constā.

præsunt loco, quem elegerit dominus. Hunc lo-
cum Innocentius tertius tractans, dicit: Sane
quum Deuteronomium lex secunda interp̄te-
tur, ex vi vocabuli comprobatur, vt quod ibi
decernitur, in nouo testamento debeat obserua-
ri. Locus enim quem elegit dñs, apostolica se-
des esse cognoscitur. Et iterum: Sunt autem sacer-
dotes Leuitici generis fratres nostri, qui in iu-
re Leuitico in exequutione sacerdotalis officij
coadiutores, id est, cardinales, existunt. Dicun-
tur autem cardinales, quia sicut in cardine ver-
titur ostium, ita in cardinalibus vertuntur tra-
ctanturq; negocia & consilia ecclesiæ, & ob
id adfistunt summo pontifici, sicut apostoli Chri-
sto. Et quemadmodum apostoli nūcupati sunt
fratres C H R I S T I, & mūdi principes:
ita papa Christi Vicarius, quum cardinales in-
stituit ac facit, dicit: Estote fratres mei & prin-
cipes mundi. Vnde in ca. fundamenta, dicun-
tur fratres, coadiutores, consiliarij, & assisten-
tes domini papæ. Cardinales itaq; licet ordi-
nis potestate sacerdotibus (hac enim potestate,
qui sacerdos tantum est, etiam cardinali diaco-
no haud dubie maior est) sint inferiores, gradu
tamen atq; loci dignitate, ipsi episcopis lōge
superiores existunt. Vt enim Romana sedes
omnibus alijs & prior & excellentior est, &
om̄ium (vt ita dicam) domina ac magistra: ita
rationi consentaneum est, vt clerici ac ministri
sedis illius, quadam singulari dignitate præ cæ-
teris fulgeant, vt cardinales Romanæ ecclesiæ
om̄ibus alijs Prælati præferantur honoris di-

gnitate. Quis enim ignorat Romanā ecclesiā
duorū apostolorū sanguine consecratā, esse prin-
cipalem, vnde vnitās sacerdotalis exorta est,
cuius fides Apostolo prädicate laudata est, ad
quam perfidia nō potest habere accessum. Vnde
de Hieronymus Damasus papæ scribens ait:
Apud vos solos, i. Romanos, incorrupta patrū
seruatur hæreditas. Ego nullum primum, nisi
Chrm sequens, beatitudini tuæ, i. cathedrę Pe-
tri cōmunionē consocior, super illam petram
ædificatam ecclesiā scio. Quicumq; extra hāc
domum agnum comederit, prophanus est. Si q̄s
in arca Noe non fuerit, peribit regnāte diluuiū.
Et Tertullianus: Habes, inquit, Romanam ec-
clesiam, vnde nobis quoq; autoritas preſto est
ſtatuta. Felix ecclesia, cui totam doctrinā apo-
ſtoli cum sanguine suo profuderunt. Vbi Petrus
passioni dominicę adęquatur, vbi Paulus Io-
hannis exitu coronatur, vbi Apostolus Iohan-
nes, posteaquam in oleum igneum demersus,
nihil passus est, in insulam relegatur. Ignatius
quoq; his suum calculum addit: Dicit enim
Petrum crucifixum, Paulum gladio trunca-
tum, Iohannem in pathmū relegatum. Quum
ergo omnes Romanam ecclesiam, hoc est, Pe-
tri cathedram, sicut ecclesię catholicę (vt Cy-
priani verbis vtar) matricem & radicem, me-
rito debeant agnoscere et tenere: nihil mirum,
si ministri illius in summo honoris culmine su-
per alios collocentur. Accipiunt autem
Cardinales a summo Pontifice rubeum il-
lum galerum, tanquam signum eximie cha-

Rom. 2

Hierony.

Tertullia.
de p̄scrip.
hæreti.Ignatius
epist. 3. ad
TarsensesCypri. ad
Corn. pa-
lib. 4. epis.
epist. 4

H 2

ritatis, qua succenssi ardere debent, & alijs lucere: ita, vt parati sint, si res expostulauerit, sanguinem suum fundere pro defensione fidei & ecclesiæ. Eadem quoque ratione episcopi, & cæteri ecclesiastici prælati purpura & rubeis vtuntur vestimentis.

QUum nunc atq; alterum telum afferam quo ordinis sacramentum iugulare cõcedit Lutherus. Principio, inquit, hoc sacramentum ecclesia Christi ignorat, inuentumq; est ab ecclesia papæ, nullã habens promissionẽ gratiæ, cuius ne mentio qdẽ fit in nouo testamento. Huic obiectioni iam magna ex parte respõsum est. Nam prorsus falsum esse cõstat, quod dicit, ecclesiã Chri hoc sacramentum ignorare. Quõ enim ignoraret, quod certa fide scit & tenet ab ipso **CHRISTO** capite suo in nouiss. cœna institutum, quando apostolos suos in sacerdotes ordinauit, & corporis sui & sanguinis consecrandi potestatem tribuit? Sed de hoc superius a nobis disputatum est. Quod vero dicit, hoc sacramentum inuentum ab ecclesia papæ, non tantum falsum est, sed & hæreticum. Non enim inuenit ecclesiã quod a **CHRISTO** accepit institutum. Nec est alia Christi ecclesiã, alia papæ. Vna est ecclesiã catholica, non alia **CHRISTI**, alia sui vicarij. Quicumque extra ecclesiã vicarij sui est, in ecclesiã Christi esse nõ potest. At nullam, inquit, habet gratiæ promissionem. Si Lutherus tam manifestam gratiæ promissionem aut donationẽ requirit in oĩ sacramẽto

facile hoc vno telo perfodiet cætera sacramē
ta. Nos autem dicimus, quod sicut in quibusdā
alijs sacramentis sufficit externum signum,
per quod deus infundit gratiam suam; ita etiā
in hoc sacramento, per signum visibile, hoc est
per certam impositionē manuum episcopi, gra
tia confertur. In hoc enim consistit ratio sacra
menti, quemadmodum in initio huius operis
demonstrauimus. Iam quod postremo dicit, ne
verbum quidem scriptum in nouo testamento
de hoc sacramento, absurdus est, quam vt re
felli debeat, quum non solum sit falsum, quod
asserit, sicut liquet ex scripturis adductis, ex eu
angelio & epistolis Pauli & actis apostolorū
sed etiam ridiculum hoc modo argumētari. Nō
est scriptū, ergo nō est; aut ergo nō est sacramē
tum. Et tñ ubiq; p̄cipue quando hæret atq; cō
strictus est, hanc eandē cantilenā, cuculi more
nobis occinit dicens: Non legitur proinde non
est. Nam hunc in modū etiam nugatur in sa
cramento confirmationis, matrimonij, & ex
tremæ vñtionis. Locum habet hic illud Hora
tij: Ridetur chorda qui semper oberrat eadē.

Horat. in
arte poet.

¶ Et ne pag. insanire videatur, simili dexte
ritate proponit, imo opponit, nobis & aliam
rationem. maxime, si vnq; alias, friuolā ac ri
diculam. Conatur enim sanctus ille sacerdos
docere, nullū esse discrimē sacerdotij, oēs ex
quo sacerdotes esse, imitatus (ni fallor) Hiero
boam, qui peccare fecit Israel, & constituit sa
cerdotes de extremis populi, q non erāt de tri
bu Levi. Impudencior tñ Luth, q etiam mulie
ribus sacerdotium permittit, quod impius ille

3. Reg. 12.

rex Israel non fecit. Demiror profecto patres in synodo Nicæna tam cæcos fuisse, vt decernerent diaconissas (qm manus impositionem nō accipiūt) etiā ipas inter laicos eē debere, vt refert Ruffinus eccl. hist. li. X. ca. VI. Nā quō diaconissæ inter laicos deputabūtur, si nemo est laicus, sed oēs sunt sacerdotes? Sed qd valebūt statuta eiusdem synodi, videlicet ne quis nuper assumptus ex vita vel cōuersatione gentili, accepto baptis. anteq̃ cautius examinetur, clericus fiat, & vt episcopus (si fieri potest) a totius prouinciæ episcopis ordinetur. Si hoc difficile est, certe non minus quam a tribus, ita tamen, vt Metropolitani episcopi maxime vel præsencia, vel autoritas habeatur, absq̃ quo irrita ordinationem esse voluerunt, & ne in vna ciuitate duo sint episcopi: si ordo nihil est, nullum que discriminē sacerdotij? Vñ sacrilegū hoc Lutheri dogma euertit planissime statuta ac fide sacrosancti concilij Niceni. Mordetur Herodes Iosepho narrante, q̃ postq̃ regnū sibi externi gñis hoī Iudeorū a Romanis concessum fuerat, nō iā secunū generis ordinē pontifices constituerit, sed ignobilibus quibusq̃ sacerdotia permiserit. At quāto maiori ebrius insania Lutherus, non ignobilibus tantum & laicis, sed etiam mulierculis sacerdotij ius & honorē concedens? Et quum apud ipsum confusionis authorem non sit masculus aut fœmina, nec vl la officiorū ecclesiasticorū ratione sexus discretio, eadem ratione assignet etiam cum Platone cetera marium officia fœminis, doceatq̃ oportere & mulieres militare, & cōsilijs publicis in

Iosephus.

ceresse, magistratus gerere & imperia suscipere. Quod si fecerit, consequens est, vt lanam & telam & infantium gestatiōes assignet viris.

¶ At videamus, quas rōes aut poti⁹ nugas pro se afferat. Oēs, inqt, sum⁹ æqualiter sacerdotes quotquot baptizati sumus. Atq; ne q̄s forte istud ceu phrenetici cuiusdā capitis somniū, rideat, scripturis nritur, & Petrū apost. affert dicēte: Vos estis genus electū, regale sacerdotiū. Similit & Io. pro se citat dicentē in Apo. Christus dilexit nos, & lauit nos a peccatis n̄ris in sanguine suo, & fecit nos regnū & sacerdotes deo & p̄ri suo. Et iter⁹: Fecisti nos deo n̄ro regnū & sacerdotes, & regnabimus super terrā. Hæ sunt egregiæ illæ Lutheri ratiōes, q̄bus dogma suū, nescio perniciosum magis an ridiculū, statuere molitur, oēs Christianos ex æquo eē sacerdotes. His argumētis sacerdotes redigit in classē laicorū, & honorē, quem adimit sacerdotib, tribuit laicis. Ne ergo sacra cum ip̄o cogamur miscere prophanis & oīa diuina ac hūa cōfundere, ne dicā pessundare, respōdebo quoad potero pauciss. & iuxta sapiētis dictum stulto secūdū stultitiā suā, ne sibi sapiens eē videatur. Ea igitur q̄ Petrus aut Iohan. dicit, non negam⁹, sed ex ijs minie sequitur, oēs Ch̄ianos ex æquo sacerdotes eē, licet forte posset colligi, oēs Ch̄ianos eē sacerdotes. Quod quo magis fiat perspicuū, cōsiderandum est, sacerdotium nō vno aut eodem modo in scripturis accipi. Et q̄a verbis meis q̄s facile (vt nūc sunt hereticorū īgenia ad reclamādū cōposita) posset obstrepere, afferā August. q̄ exponēs illud Apo.

1. Pet. 2.

Apoca. 1.

Apoca. 5.

Prouer. 16

sed erūt sacerdotes dei & Christi, & regnabūt cum eo mille annis, ait: Non vtiq; de solis episcopis & presbyteris dictum est, qui proprie iam in ecclesia vocātur sacerdotes: sed sicut omnes Christianos dicimus, propter mysticum chrisma: sic omnes sacerdotes, qm̄ mēbra sunt vnius sacerdotis. Hoc mō martyr Cyprianus oēs Christianos docet eē sacerdotes in eo sermone, quem scripsit de vnctione chrismatis, sicut superius retulimus de sacramento confirmationis. Disputat B. Hieronymus aduersus Luciferianos, qui laicum ab Arrianis venientē, & errata sua confitentem ad pœnitentiam receperūt, moti videlicet hac ratione, quia dñs mauult pœnitentiam peccatoris, q̄ mortem: episcopum autem ab Arrianis venientem recipere recusabant, nisi deposito sacerdotio, quū tñ eadem ratiōe episcopus iuxta ac laicus ad pœnitentiam recipiendus videatur. Retorquet ergo Hieronymus argumentum in ipsos, dicēs: Si dñs mauult pœnitentiam q̄ mortem peccatoris, quur ep̄m pœnitentem non recipitis? Recipimus, inquiunt, sed deposito prius sacerdotio. Et Hieronymus: Si laicus, inquit, se errasse confitetur, quomodo perseuerat? Deponat sacerdotium laici, id est, baptisma, & ego do veniam pœnitēti. Scriptum est enim: Regnū qp̄pe nos & sacerdotes deo & patri suo fecit. Et iterum, Genus sanctum, regale sacerdotium, populum acquisitum. Omne quod licet Christiano, cōmune est tam episcopo q̄ laico. Qui pœnitentiam agit, condemnat priora. Si non licet episcopo pœnitenti perseuerare in eo quod

Hierony.

Sacerdotium laici.
Apoca. 1.
1. Petri. 2.

fuerat, non licet laico poenitenti in eo permanere, propter quod poenitentiam confitetur. Et post multa subnectit dicens, Ecclesiae salus in summi sacerdotis dignitate ac veneratione consistit, cui si non exors quædam & ab omnibus eminens detur potestas, tot in ecclesijs efficiuntur schismata, quot sacerdotes. Inde ideo venit, ut sine chrismate, & episcopi iussione, neque presbyter neque diaconus ius habeat baptizandi. Quod frequenter (si tñ necessitas cogit) scimus licere laicis. Duplex ergo sacerdotium iuxta Augustini sententiā, habes ex sacris scripturis. Alterum quod proprie sacerdotium dicitur, alterum improprie dicitur sacerdotiū, secundum quandam participationem sacerdotij Christi, cuius omnes membra sumus. Ex Hieronymo item habes, sacerdotium quoddam esse laicum, i. sine ordine, & quoddam hierarchicum, quod per ordinationē episcopi alicui traditur, quod Christus instituit, & apostoli nobis commendarunt.

¶ Quamuis ea quæ diximus satis esse possent, ad euertendam Lutheri caluminā, & ad de regendas hæreticorum strophas in sacramento ordinis: tamen ut etiam quis mediocriter doctus intelligat non omnes Christianos ex æquo sacerdotes esse, pinguiori (quod aiunt) Minerua, de sacerdotio pauca lubet adijcere. Caietan^{us} ergo Cardinalis toto bñ notus in orbe, tractans adductas modo Petri & Iohannis auctoritates, in libro qui inscribitur Ientaculum, de sacerdotio ait: In duplici significantia inuenitur sacerdotium in sacra scriptura, vel pro-

Heb. 5.

prie vel secundum similitudinem seu participationem quandam. Sacerdos proprie loquendo, definitur ab Apostolo, ubi dicit: Omnis pontifex (in pontifice Apostolus comprehendit & sacerdotem, quod frequenter facit, vel Hieronymo teste ad Euagriū) ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ ad deū sunt, ut offerat deo dona & sacrificia pro peccatis. Ex qua quidem definitione (ut simus animalia munda & ruminantia) duo colligi possunt. Primum sacerdotis (si proprie de sacerdote loquimur) nomen esse ordinis seu officij publici, ad offerendum deo sacrificium. Sacerdotem vero, quem similitudine quadam siue per metaphoram diximus, nomen esse virtutis, quam religionem seu sanctitatem appellare solemus, qua DEO diuinum cultum & honorem debitum exhibemus. Vnde beatus PETRVS dicit: Ad quem accedentes & ipsi tanquam lapides vivi superædificamini domos spirituales in sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias acceptabiles deo per IESVM CHRISTVM. Secundo habes tres condiciones requisitas ad externum sacerdotium, quod proprie sacerdotium dicitur. Prima, quod is qui in sacerdotem assumitur, sit ex hominibus non sacerdotibus assumptus. Et hinc nascitur quidam gradus dignitatis. Secunda est ut constituatur pro hominibus, in ædificationem ecclesiæ, ita ut sit mediator inter deum & homines, & pro hominibus in his quæ sunt ad de-

1. Petr. 2.

um. Tertia est, quod offerat sacrificia. Solis enim sacerdotibus competit excellentissimum istud sacrificium corporis & sanguinis domini nostri IESV CHRISTI in memoriam passionis eius, pro hominibus offerre. Nam sacrificium iustitiæ, sacrificium laudis, sacrificium orationis, & si quæ sunt alia sacrificiorum genera, de quibus scriptura meminit, non ad externum, sed ad spirituale sacerdotium pertinent, quod est omnibus Christianis commune. Quicumque enim unquam in CHRISTVM crediderunt, vel nunc credunt, ad huiusmodi spirituales hostias offerendas, astricti fuerunt: nec tamen omnes proprie sacerdotes fuerunt. Nunquam sacerdotium aut sacerdotem proprie intelligas, nisi has tres condiciones in eo inueneris, ita ut ex officio, quo sacerdos est, sibi competant. Quamuis enim ipsa charitas postulet, ut oremus pro inuicem, sicut IACOBVS apostolus nos hortatur, & oratio dominica indicat: tamen hoc peculiariter & ex officio incumbit sacerdotibus, qui & ministri dei dicuntur, ut orent pro populo. Quod verum esse, tam vetus quam nouum testamentum testatur, sicut patet Numeri xv. & Leui. xij. & xiiij. & multis alijs locis. Eodem modo ad sacerdotem pertinet, ut ex officio sit mediator inter deum & populum, ut populus deo reconcilietur atque in gratiam cum deo redeat, quod sine verbo & sacramentis fieri non potest. Offerunt etiam laici spirituales hostias, sicut Apostolus iubet dicens; Obsecro vos per misericordiam

Roma. 12.

Rom. 12.

ricordiā dei, vt exhibeatis corpora v̄ra hostiam sanctam, viuētem, deo placentem. Sed viam illam hostiam, de qua Paulus dicit, tradidit semet ipsum oblationem & hostiam pro nobis in odorem suauitatis, offerre, solius est sacerdotis, qui per ecclesiæ præsidens ad hoc est vocatus & legitime ordinatus. Nemo se ingerat, nemo vsurpet quod suum nō est. Nemo, inquit Apostolus, vsurpet sibi honorem, sed q̄ vocatur a deo, quemadmodum & Aaron. Ita & Christus non seipsum glorificauit, vt pontifex fieret, sed is qui dixerat illi: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Sic apostoli a Christo sunt vocati, sic Matthias ab apostolis sorte electus est, & annumeratus vndecim. Licet ergo omnes Christiani huiusmodi spiritualibus oblationibus & operibus virtutum adsimulentur sacerdotibus, in hoc tamen haud parum a sacerdote (quem proprie sacerdotem dixim⁹) deficiūt, quod nō ex publico officio id ipsum faciunt, sicuti sacerdotes. Et quemadmodum offerendo deficiunt, ita & oblata siue sacrificia eorum sacrificiis sacerdotum conferri haud quaquam possunt. Quod ergo afferunt ex epistola Petri & Apocalypsi Iohannis, nihil pro illis facit, quia non loquuntur proprie de sacerdotio ecclesiæ. Et tamen donemus interim hoc hæreticis, vt & Petrus & Iohannes loquantur de sacerdotio proprie, non tamen ex hoc consequitur, omnes Christianos aut baptizatos ex æquo esse proprie sacerdotes, sed sacerdotalem dignitatem sic esse populo communem, vt habeat ex suis quosdam sa

Ephe. 5.

Hebr. 5.

Actu. 1.

cerdotes. Pari ratioe ex eo quod sunt regnum,
non sequitur omnes esse reges, sed habere eos
regem. Alioqui si his scripturis mordicus in-
hære quispiam voluerit, vt Christiani omnes
sint reges & sacerdotes, respondeat mihi, an
omnes Iudæi fuerint sacerdotes & reges? Non
dicet, opinor, & si dixerit, insanum se esse de-
monstrabit. Quod si filii Israel non omnes re-
ges fuerunt & sacerdotes, nec Christiani oēs
erūt sacerdotes & reges. Siquidem Petrus ver-
ba ista ex veteri testamento desumpsit, vbi do-
minus per Moysen populo Israelitico, ait: Si
audieritis vocem meam, & custodieritis pa-
ctum meum, eritis mihi in peculium & in re-
gnum sacerdotale. Et quis adeo demens est, vt
somniaet omnes Iudeos sacerdotes fuisse & re-
ges? Non enim promisit DEVS illi populo
suo, vt singuli essent futuri reges & sacerdo-
tes, sed quod habituri essent regem & sacer-
dotes in regno suo. Et sicut vere & proprie di-
citur apud IOHANNEM, Fecisti nos
deo nostro regnum, colligendo omnes Christi-
anos in regnum dei: ita verissime etiam dici-
tur, Fecisti nos sacerdotes deo, quia ex nobis
eos assumit, & sacerdotes pro nobis constitu-
it. Et hæc quidem dicta sunt, quasi Iohānes de
externo ecclesiæ sacerdotio secundum propri-
am ipsius sacerdotij intelligentiam, quod hie-
rarchicum sacerdotium nuncupare possumus
loquutus fuerit. Quod tamen vt concedamus,
nulla nos vrget, vel necessitas vel scriptura.
De alio sacerdotio, quod secundum quandam
participationem sacerdotium dicitur, & secū

Exod. 19.

mon. B

dum quandam metaphoram, satis dictum reor. Et si dicamus Iohannem & Petrum de hoc sacerdotio loqui, ne adhuc quidem obtinebunt hæretici omnes Christianos ex æquo sacerdotes esse. Et hæc de sacerdotio dicta sint, quod quia hæretici distinguere nolunt, in intricabiles incidunt errores. Nam ex verbis Petri apostoli & Iohannis nihil aliud colligi potest, nisi quod omnes baptizati, in spiritale regnum dei sunt adsciti & electi, in quo habet **CHRISTVM** regem, & sacerdotes offerentes ex publico sacerdotij ordine & officio dona & sacrificia deo pro peccatis eorum, in quo & suprema dignitas & honor Christi ani nominis consistit. Non tamen me clam est verba petri & Iohannis aliorum posse intelligi, & aliam admittere intelligentiam, sicut & modo docuimus. Quomodo autem omnes Christiani reges sint, ipsi viderint, qui hoc dogmatizare præsumunt. Ego ne umbram quidem regie dignitatis vel potentie ipsis inesse video. Nisi forte regnum istud ad spirituale intellectum referre voluerint. Et hoc si faciunt in regno, cur non admittunt in sacerdotio? Nos qui catholico lacte nutriti sumus, discamus fugere, aut potius deprehendere hæreticorum insidias, & cuniculos quibus veritas subvertitur. Non confundamus ecclesie pulchritudinem, quæ citra ordinem permanere non potest. Non faciamus ex domo dei, quæ est ecclesia, Babylonem & synagogam Sathanæ. Quin potius cum Hieronymo dicamus, Illam senex tenebo fidem, in qua puer na

Hierony.

tus sum. Adulteros istos, verbum dei adulterantes, iudicabit deus, qui se diuinis impudenter atque indigne ingerit. De quo Cyprianus: Qui contra ordinationem, inquit, dei nititur, obtemeritatis audaciam, diuina animaduersione punitur. Sic Chore & Dathan & Abyron, qui sibi contra MOYSEN & Aaron sacerdotem sacrificantes, licentiam vendicare conati sunt, poenas statim pro suis conatibus penderunt. Terra compagibus ruptis in profundum suum patuit, stantes atque viuentes recedentis soli hiatus absorbuuit. Nec tantum eos qui autores fuerant dei indignantis ira percussit, sed & ceteros ducentos quinquaginta, participes eiusdem furoris & comites, qui coagulati cum iisdem simul ad audaciam fuerant, exiens a domino ignis properata ultione consumpsit, admonens scilicet & ostendens contra deum fieri, quicquid improbi fuerint ad destruendam ordinationem dei humana voluntate conati. Sic & Ozias rex, quum thuribulum ferens, & contra legem dei sacrificium sibi violenter assumens, resistente sibi Azaria sacerdote, obtemperare nollet & cedere, diuina indignatione confusus, & leprae varietate in fronte maculatus est, ea parte corporis notatus, offensus domino, ubi signantur qui dominum promerentur. Et filij Aaron, qui imposuerunt altari ignem alienum, quem non preceperat dominus, in conspectu statim domini vindicantis, extincti sunt, quos imitantur scilicet atque sectantur, qui dei traditione contempta, alienas doctrinas appetunt. Balthasar quoque rex temulentus bibens

Ad Pama.
& Ocea.
de error.
Or g.
Cyprianus
de simpl.
præla.
Num. 16.

2. Par. 26.
4. Reg. 5.

Leui. 10.

Danie. 5.

De. conf.
dist. 1. ca.
In sancta.
& ca. vesti
menta.
2. Reg. 6.
Num. 4.

Cypria.
serm. de
ablutione
pedum.

ex vasis aureis & argenteis, quæ Nabuchodonosor pater eius asportauerat de templo dei, quod est in Hierusalem, vidit manum scribentem in pariete: Mane, Thetel, Phares, & eadem nocte interfectus est, & Darius Medus successit in regnum. Hinc sacri canones prohibent, ne laici prophanis manibus attrectare præsumant res sacras diuino cultui deputatas, ne pro talibus ausis ira dei defæuiat in nos. Oza qui calcitrantibus bobus manum suam arcæ dei admouit, percussus a domino super temeritate, subito extinctus est. Ideoque iussit dominus, ut quando mouenda essent castra, filij Caath portarent vasa sanctuarij inuoluta ab Aaron & filiis eius, & non tangerent ea, ne morerentur.

¶ Sacramentum hoc ordinis iterari non potest, ob indelebilem characterem, quem imprimit. Et licet hoc manifestum sit, tamen Cypriani autoritate hoc ipsum tueri conabimur. Dicit enim baptismum repeti, ecclesiastica prohibent regulæ, & semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum consecrans præsumit accedere. Nemo sacros ordines semel datos iterum renouat, nemo sacro oleo lita iterum linat aut consecrat, nemo impositioni manuum vel ministerijs derogat sacerdotum: quia contumelia esset spiritus sancti, si euacuari posset, quod ille sanctificat, vel aliena sanctificatio emendaret, quod ille semel statuit & confirmat. Ipse summus sacerdos sui est sacramenti institutor & author. Et Augustinus: Quemadmodum, inquit, si fiat ordinatio cleri ad ad plebem congregandam, etiam si plebis congregatio non subse-

quatur, manet tamē in illis ordinatis, sacramē-
tum ordinationis, & si aliqua culpa ab officio
quisquam remoueatur, sacramento domini se-
mel imposito non carebit, quamuis ad iudici-
um permanente.

DE SACRAMENTO

pœnitentiæ.

CAPVT

IIII.

Ostordinis sacramentum deinceps
de sacramento pœnitentiæ tracta-
bimus, eo potissimum nomine, q̃
pœnitentem a peccatis absolvere
nequeat, qui ordinis sacramentū
non acceperit, nec q̃squam digne eucharistiam
possit vel conficere vel sumere, nisi ante verę
pœnitentiæ lachrymis criminum suorū sordes
abluerit. Propterea iusto ordine priusquam ad
eucharistiæ sacramentum veniamus, de pœni-
tentia agere, certum est. Sumitur autem pœni-
tentia quatuor modis. Primo, vt est habitus q̃-
dam hominem inclinans ad pœnitendum, &
quodāmodo ad hoc ipsum reddens idoneum &
aptum. Hoc modo pœnitentia virtus est, in vo-
luntate hominis cōsistens, facitq̃ pœnitentem
dolere de peccatis præteritis, sicut recta ratio
postulat. Et definitur ab Augustino sic: Pœnitē-
tia est quædam dolentis vindicta, semper puni-
ens in se, quod se commisisse dolet. Et hæc pœ-
nitentia, quam virtutem diximus, necessario
vel præcedit vel concomitatur pœnitentiæ sa-
cramentum, ita quod ijs, qui iam maturiores

Actu. 2.

August. li.
de pœni.

Gregorius.

Matt. 3.

Lucæ. 3.

Matr. 11.

Lucæ. 12.

Matt. 12.

annos attigerint, & ad fidē cōuersi fuerint, ante baptismi gratiā, sit prorsus necessaria. Vnde Petrus quibusdam Iudæis ad prædicationē suam credentibus, dixit: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu. Et August. Omnis qui iam suæ voluntatis arbiter constitutus est, quū accedit ad sacramentū fidelium, nisi cū pœniteat veteris vitæ, nouā non potest inchoare. Ab hac pœnitentia soli paruuli, quū baptizantur, immunes sunt, quia per ætatem nondū possunt vti libero voluntatis arbitrio. Et iuxta hāc intelligentiā, tā sacræ literæ q̄ orthodoxi patres frequenter loquūtur de pœnitētia. Alio modo accipitur pœnitentia pro actu pœnitentis. Et hoc mō de scribite eā Grego. dicens: Pœnitentia est mala p̄terita plangere, & plangenda iterū non cōmittere. Sic turbas hortatus est dñi p̄cursor Iohan. baptista ad pœnitētiā, dicens: Facite dignos fructus pœnitētiæ. Et saluator noster exprobrauit ciuitatib. in qbus pluriās fecerat virtutes, quod pœnitentiā non egissent, dicens: Vē tibi Chorozaïm, vā tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilitio & cinere pœnitētiā egissent. Et iterum: Viri Niniuitæ surgēt in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Et secundum hanc significatiōem pœnitentiæ, plena est scriptura, passim sic nomine pœnitentiæ vtens. Tercio pœnitētia sumitur vt est dolor qdā sensibilis ob cōmissa peccata, ex pœnitētia, quā virtutem diximus,

proueniens. Nam poenitentia virtus interdum
 puenit ac praecedit actum poenitentis, & reddit
 ipsum perfectiorē, interdum subsequitur perin-
 de atque effectus causam suam, & indicat ceu si-
 gnum, ipsius actus perfectionem. Et hoc modo
 nihil aliud est, quam passio aut motus quidam appeti-
 tus sensitiui, ex quo proficiscuntur lachryma-
 rum fontes, gemitus, cordis compunctio, & si-
 quae sunt eius generis alia. Talis forte fuit Ma-
 gdalenae poenitentia, & Petri, & multorum san-
 ctorum qui poenituerunt. Quarto accipitur poeni-
 tentia, ut est remedium quoddam visibile, in-
 stitutum a deo contra peccati mortalis macu-
 lam, quod per ministerium sacerdotis poeniten-
 ti tribuitur. Et iuxta hanc acceptionem, poeni-
 tentia sacramentum esse dicitur: Peccator enim
 agnoscens peccata sua, quae sunt huius sacramen-
 ti materia, & aperiens ea per confessionem sa-
 cerdoti, ostendit ipso facto se toto corde peccatum
 detestari, & sacerdos absoluens, dei minister est
 peccata remittentis. Et seruator noster in exor-
 dio suae praedicationis praecipit non solum ut corde
 poeniteamus, sed etiam ut poenitentiam totis
 viribus agamus. Poenitentiam, inquit, agite, appro-
 pinquabit enim regnum coelorum, ubi & certos quos-
 dam actuum modos ostendit, quos exigit sa-
 cramentum poenitentiae.

¶ Ministros etiam huius sacramenti, & illorum
 officium determinauit & instituit, quoniam Petro
 dixit: Tibi dabo clauis regni coelorum. Et
 quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum
 & in coelis, & quodcunque solueris super terram
 erit solutum & in coelis, Et iterum: Quorum remise-

Luc. 7.

Matt. 16

Matt. 3. &

4.

Matt. 16.

ritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Præterea docuit sacramentum istud vim suam & efficaciam remittendi peccata habere ex passione & resurrectione sua, dicens: Nonne sic oportuit CHRISTVM pati & resurgere a mortuis tertia die, & prædicare poenitentiam in nomine eius & remissionem peccatorum in omnes gentes? Constat ergo poenitentiam nouæ legis esse sacramentum, a passione CHRISTI profluens, quo virtute clauium spiritualium, remittuntur peccata. Tale sacramentum, neque tempore legis naturæ, neque legis Mosaicæ institutum fuit, Christo nondum passio. Non tamen est, quod quis credat deum vnquam adeo fuisse crudelem, vt hominem absque remedio reliquerit salutis. Nam ex fide Christi venturi & passuri implicita vel explicita, antiqui patres, per actus etiam externos poenitentiae virtutis, remissionem consecuti sunt peccatorum.

Cyprianus
Serm. de
pass. Chri.

¶ Poenitentia nouæ legis sacramentum, tribus constat partibus, contritione, confessione, satisfactione. Poenitentia sacramentum esse, modo dictum est. Quod tamen rursum tuebor autoritate Cypriani martyris, qui non tantum dicit poenitentiam sacramentum esse, sed etiam virtutem suam ex morte Christi accepisse, apertissime pronunciat, quum dicit: De latere tuo fons egreditur in vitam æternam profiliens, & de eadem consubstantialique origine diuisis limitibus, aqua & sanguis emanant ad complementum, perfectionemque totius iustitiæ, sacramenta in

perpetuum duratura, & fontis illius vbertas
perenni lapsu vniuersam ecclesiam irrigat &
fœcundat. Ex hoc fonte non tantum ablutiōis
primæ qua inſtituantur accedentes ad Christum
vndas haurimus: sed & compunctionum & la-
chrymarum perennes effluunt riui, & mise-
ricordiarum iuauitas, & totius pietatis affe-
ctus emanat. Hic aperte Cyprianus pœniten-
tiam & sacramentum, & ex CHRISTI
latere, hoc est, passione, promanasse, affirmat.
Quod autem pœnitentia tribus constituatur
partibus modo commemoratis, facile compro-
bamus autoritate Chrysostomi dicentis: Per-
fecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libe-
ter sufferre. In corde eius contritio, in ore con-
fessio, in opere tota humilitas satisfactionis vi-
delicet. Hæc est salutifera pœnitentia. Huic
sententiæ totius ecclesiæ fides cōsentanea est, &
vetusta populi Christiani consuetudo, commu-
nisque patrum orthodoxorum consensus. Sed de
pœnitentiæ partibus singulatim, postea fusi-
us dicemus.

¶ Hic hæretici more suo in re admodum sa-
era rursus nugantur ineptissime, & solitam
cātilenam nobis occinunt, dicentes, tres istas
pœnitentiæ partes neutiquam inueniri in sacris
literis, aut antiquis ecclesiæ doctoribus, & id
circo minime recipiendas. Nos eiusmodi nu-
gis, quas buccis crepantibus effutiunt, & quibus
conatur simplicibus pulueres ob oculos offunde-
re, non semel respondimus, docuimusque eam
colligendi formam prorsus esse inanem, ne di-

eam ridiculam: Non legitur, vel nō est scriptū
 Iohan. 27. proinde non est. Multa enim vel Iohanne teste
 Christus & docuit & fecit in conspectu disci-
 pulorum suorū, quæ non sunt scripta in libro
 2. Thess. 4. hoc. Et Paulus ait: Itaque fratres state & tene-
 te traditiones, quas didicistis, siue per sermonē
 siue per epistolam nostram. Sed verba, inqui-
 unt, ista, contritio, confessio, satisfactio nusquā
 leguntur in sacris scripturis. Hoc mucrone eti-
 am purgatorium & pleraq; alia confodere mo-
 liuntur, quæ recepit ecclesia catholica: sicut &
 ipsum nomen transsubstantiationis in sacra-
 mento altaris: Non legitur, inquit, & ergo mi-
 nime recipiendum. O rationem fortem. Quasi
 vero satis non esset, ipsam rem per nomē signi-
 ficatā, in sacris literis inueniri. Quis em̄ tā cæ-
 cus est qui nō perspiciat stultā eē disputationē
 de nomine, vbi de re constat? Demosthenes cla-
 rissimus oratorum cui verborū tanta cura fuit,
 quanta rerum autoribus nostris, quū tamen ei
 nonnullā locutionis insolentiam obiecisset Ae-
 schines, negauit ille in ea positas esse fortunas
 Græciæ, illo ne an illo verbo v̄sus fuerit, & an
 huc an illuc, manum porrexerit. Et Augustinus
 li. 2. cōtra Cresconio calumnianti q̄ imperitius Donati
 Cres. grā. 4. sectatores, Donatistas appellasset, quum poti-
 us Cresconij sententia Donatiani essent nun-
 cupandi, in hunc modum respondit: Quum de
 re constat, non est de nomine laborādum. Ideo
 nō curo utrū Donatistæ an Donatiani peritius
 August. 8. & literatius declinemini. Et rursus in Ioha.
 ca. 16. tras exponens illud Apostoli, prophanas verborū
 11. 97

nouitates deuota. Multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit, sic dicit: Non ait Apostolus verborum nouitates, sed addidit prophanas. Sunt enim & doctrinae religionis congruentes verborum nouitates, sicut ipsum nomen Christianorum quando dici coepit, sicut scriptum est. In Antiochia enim primum post ascensionem domini appellati sunt discipuli Christiani, sicut legitur in actibus apostolorum, & xenodochia & monasteria postea sunt appellata nouis nominibus. Restamen ipsae & ante nomina sua erant, & religionis veritate firmantur, quae etiam contra improbos defenduntur. Aduersus impietatem quoque Arrianorum haereticorum nouum nomen patres homousion condiderunt, sed non rem nouam tali nomine signauerunt. Hoc enim vocatur homousion, quod est, ego & pater vnum sumus, vnius videlicet eiusdemque substantiae.

1. Tim. 6.

2. Tim. 2.

Actu. 17.
Christia.
xenodo.
Monaste.

¶ Et quia Lutherus vbique sui similis est, & in omni fere sacramento eandem istam cantilenam cantat, ne idem saepe cuculi more repetamus, lubet hoc loco adijcere ea quae Arrio respondit Athanasius: Siquidem Arrius offensus nouitate vocabuli homousion, quia in scripturis vox ista non inuenitur, obiecit Athanasio APOSTOLVM dicentem: Prophanas vocum nouitates deuota. Cui respondit ATHANASIVS: Antiqua res, nomen nouum accepit: non vocabulo nouo, nouae rei virtus accessit. Quia eccle-

1. Tim. 6.

fiastica semper moris est disciplina, si quando hæreticorum noua doctrina exurgit, contra insolentes quæstionum nouitates, rebus immutabiliter permanentibus, nominum vocabula immutare, & significantius rerum naturas exprimere, quæ tamen existentium causarum virtutibus congruant, & quæ magis easdem antiquitus fuisse demonstrent, non ortus nouitatem mensurent. Et ut quod dico planius fiat, utar exemplo, Christianæ religionis initio, omnes qui credebant domino nostro Iesu Christo, non Christiani, sed discipuli tantummodo nominabantur. Et quia multi nouorum dogmatum auctores extiterant doctrinæ obuiantes apostolicæ, omnes sectatores suos discipulos nominabant, nec erat vlla nominis discretio inter veros falsosque discipulos, siue qui Christi, siue qui Dositæ, siue Theodæ, siue Iudæ cuiusdam, siue etiam Iohannis sectatores, qui se quasi Christi ecclesiæ fatebantur, vno discipulorum nomine censerentur. Tunc apostoli conuenientes Antiochiam, sicut eorum (Luca narrante) testantur acta, omnes discipulos nouo nomine, i. Christianos appellant, discernentes a communi falsorum discipulorum vocabulo, & ut diuini per Esaiam oraculi sermo impleretur, quo ait: Seruientibus vero mihi vocabitur nomen nouum. Hanc ergo ab apostolis traditam, nouam veteri nominibus formam ecclesia tenens, contra diuersos hæreticos, ut sanæ fidei ratio postulabat, diuersas edidit nominum nouitates. Denique patri nouum innascibilitatis nomen ecclesia imposuit. Quum enim Sabelliana hære

Actu. ii.

Esaiæ. 62.

sis genitum ex virgine patrem voluisset asserere, ingenitum contra hanc confitendo ecclesia tradidit patrem. Vtiq; in diuinis scripturis ingenitū nusquam legimus patrem. Potest ergo Sabellius audaciam suam in huius calūnię obuertere quæstionem, & simili, vt tu, propositionis genere vti, quo dicat: Cur diuinis scripturis sine vlllo prospectu pudoris violentiam facitis, profitendo innascibilem patrem & impassibilem patrem, quem Sabellius etiam dixit passum? Ostende mihi non ex coniecturis, non ex verisimilibus rebus, non ex ratione vicini sermonis, sed pura & nuda verborū proprietate, ostende scriptum ingenitum patrē aut filium verum deum ex deo, lumen de lumine, aut patri similem esse. Nolo mihi dicas, hoc fidei ratio poscit, ad hanc me nominis professionem scripturarum consequentia prouocat. Nolo mihi inquam, talia obtendas, quia & in me similia de homousij probatione, respuis proferentem. Aut concede mihi ex consequentibus probare homousion, id est, vnius substantiæ fidem. Exigis a me vt vnam patris & filii substantiā, id est, homousion, scriptum ostendam, ostende ergo mihi, vbi tres vsias legisti? Quū enim triousion proprie in scripturis ostenderis positum, & homousion facio cessionē. Nec hic dicas mihi: Si tres sunt pater & filius & spiritus sanctus, ergo & tres substantiæ, quia & ego simili coniectura possum veracius opinari: si vnum sunt pater & filius, quia ipse ait, ego & pater vnum sumus, quomodo non est vna substantia? Hactenus posui verba Athanasii epi-

scopi Alexandrini, quæ propterea recitavi, ne quis fidem habeat hæreticis dicentibus, nomen hoc non reperitur in sacris literis. Satis est, si res significata per nomen inveniatur, sicuti sæpe diximus. Quod vero dicunt partes istas, quas poenitentię tribuimus, in antiquis doctoribus non inueniri, falsissimum est.

Matt. 26
Luc. 7

¶ Contritionem primam poenitentię partem hoc modo catholici doctores definire solent: Contritio est dolor, quem quis sponte pro peccatis, suis assumit cum proposito confitendi & satisfaciendi. Atque hic dolor internus seu in corde conceptus nihil aliud est, quam displicentia quædam, qua quis detestatur scelus commissum, quam rursum consequitur dolor quidam sensibilis, producens nonnunquam in eo quod poenitet cordis gemitus & lachrymarum riuulos, quod videntur legimus beato Petro, Marię Magdalene, & nonnullis alijs qui poenituerunt: quævis hoc ipsum non semper contingat, etiam in ijs qui ex animo dolent veramque contritionem habent, & dignos fructus poenitentię faciunt. Talis dolor siue displicentia, qua quis dolet quantum sceleris moles exigit, maxime si charitas adsit, vocatur contritio: sin autem, attritio dicitur, hoc est, tepidus ac remissus dolor, non satis vehemens pro peccati magnitudine. Et hic quidam dolor poenitenti ac veniam petenti ante sacramentalem absolutionem, necessarius est, quam sacramentalis absolutio quæ fit per sacerdotem, signum sit interioris absolutionis dei peccata remittentis, quam non consequitur poeni-

cens, nisi fuerit ante contritus, vel saltem attritus: ut sic per sacramentum superueniens suppleatur, quod deest homini, & virtute sacramentalis absolutionis, ex attrito fiat contritus. Ait enim dominus per prophetam: Ad quē respiciam nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & tremementem sermones meos? Et iterum: Spiritus domini super me, propter quod unxit me, Euangelizare pauperibus misit me sanare contritos corde. Et Regius propheta dicit, cor contritum & humiliatum deum nō despicere, sed sanare medicamento poenitentiae contritos corde.

Esai. vlt.

Esa. 61.

Luc. 4.

Psalm. 50.

¶ Et quamuis dominus Deus per gratiam suam sit principalis causa contritionis, cooperatur tamen ipse homo, ita quod ex parte ipsius multa sunt quæ disponunt ac faciunt ad habendam contritionem. Primo solet oriri contritio ex memoria atque amara recordatione peccatorum. Quod verum esse testatur Ezechias rex Iuda, qui quum de sua infirmitate conualuisset, dicebat: Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ. Secundo ex quadam erubescencia siue pudore, qualis plerumque subsequi solet prædictam peccatorum recogitationem & turpitudinem. Apostolo teste, ubi ait: Quem ergo fructum habuistis in illis peccatis, in quibus nunc erubescitis? Tercio ex vilitate, quam peccata in homine generant. Vnde dicitur animæ peccatrici: Quam vilis facta es, nimis iterans vias tuas. Quarto ex timore extremi iudicii et

Esai. 38

Rom. 6

Hiere. 2.

- Apo. 14. intolerabilis supplicii. Hinc in Apocalypsi Io-
 Lucæ. 12. hannis dicitur: Timete dominum & date illi
 honorem, quia venit hora iudicii eius. Et serua-
 tor in euāgelio: Timete eum, qui postquam oc-
 ciderit, habet potestatem mittere in gehēnam.
 Eccī. 1. Hic enim timor domini expellit peccatum, &
 Prou. 15. per ipsum declinat omnis a malo. Quinto ex
 desiderio æternæ felicitatis, a qua qs timer se-
 parari. Hinc dominus per prophetam pecca-
 tori dicit: Scito & vide quia malum & ama-
 rum est, reliquisse te dominum deum tuum, &
 non esse timorem eius apud te. Sexto ex spe ve-
 niæ, quæ præseruat a desperatione. Vnde Iob
 dicebat, Etiā si me occiderit, in ipso sperabo.
 Iob. 13. Veruntamē vias meas in conspectu eius argu-
 am, & ipse erit saluator meus. Et in psalmo. In
 te domine speraui, non confundar in æternum.
 Psalm. 30. Sapiēs quoq; ait: Qui sperat in dño, saluabitur
 Prouer. 18. ¶ Nunc catalogum nāniarum aut potius
 præstigiārum recensēbimus, quibus Lutherus
 simplicibus, & alijs qui suis fauent vitijs, co-
 natur fucum facere, vt omnino vilipēdant ac
 prorsus reiiciant cōtritionem & attritionem.
 Et vt rem paucis expediam, ne quis in legendo
 bonas horas male collocet, crimina eius q̄ no-
 bis impingit, paucis diluam, & obiectiones e-
 ius ordine quodam afferam. Primo dicit omnia
 esse vana & inania, quæ extra charitatem fi-
 unt. Paulum testem citat hoc ipsum docentem
 in epistola priori ad Corinthios. Nam quæ ex-
 tra charitatē, inquit, fiunt, non fiūt ex toto cor-
 de. Quod autem ex corde non fit, iam hypocri-
 sis est, sicut dicit Christus: Cor eorum longe est

Cori. 13.

a me. Ergo contritio, quæ modis prædictis paratur, facit hypocritam, imo magis peccatorem. Hanc rationem affert in assertionibus articulorum suorum. In captiuitate vero Babylo nica copiosius nugatur, & ex stultis hominibus iuxta Comici dictum, insanos facit. Primum inquit, contritio paratur fide promissionis & cō minationis diuinæ: quam tamen scholastici doctores sic docuerunt, vt eam fide promissionis priorem facerent, & longe viliorem, imo vix eius mentionē fecerunt. Deinde dicit: Peiores Niniuitis finxerunt quandā attritionē, q̄ virtute clauium (quam ignorant) fieret contritio, eā donant impijs & incredulis, vt sic vniuersa cō tritio aboleretur. Tertio addit, q̄ imposuerint insuperabile calos laboris hoībus, vt omnium peccatorum formēt cōtritionē quā hoc sit impos sibile, & vix minorem partem peccatorum scire possimus. Denique & ipsa bona opera dicit eē *Psalm. 141.* peccata, q̄ scriptura dicit: Non itres in iudici um cū seruo tuo dñe, q̄ nō iustificabitur in cō spectu tuo omnis viuens.

¶ Hæ sunt Luth. rationes quibus contra cō tritionem pugnat, & Andabatarum more gla diū in tenebras ventilat. Et miror quempiam vsq̄ adeo cecū & plūbeū esse, vt his ratiōibus mo ueatur aut fidem accommodet, quā manifestā cōtineant falsitatē, & aperta mendacia nō sint digna responsione. Sed hæc tēpora nobis p̄nuntiauit Apost. dicens: Spiritus manifeste dicit, *1. Tim. 3.* q̄ in nouissimis temporibus discedent qdam a fide, attendentes spiritibus erroris, & doctri nis demoniorum, in hypocrisi loquētū mēdaciū. Respondebimus tamen, vt veritas magis elu-

Terent. in
Eunuch. o.

Psalm. 141.

1. Tim. 3.

cescat. Primum ergo quod dicit Paulum docuisse, omnia quæ extra charitatem fiunt, vana esse ac falsa, mea quidem sententia, etiam vigilans somniat, quum ille hoc nusquam docuerit. Nam quod ex Paulo affert, nihil eius errori patrocinator. Quid enim illic Apostolus aliud agit, q̄ vt ostendat dona spiritus sancti, siue gratias gratis datas, quas capite præcedenti enumerauerat, citra charitatem nihil esse aut prodesse ad æternam salutem cōsequendam? Nā huiusmodi dona & bonis & malis sunt communia. Sic enim ait: Si habuero prophetiā, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiā, & si habuero omnem fidē, ita vt montes trāsferram, charitatem aut non habuero, nihil sum. Quæ verba Augustinus exponens dicit: Videant a charitate separati, quam multa & quam magna nihil prosint, si vnum quiddam defuerit, & videāt quid sit ipsum vnum. Nec me in hoc audiāt, sed Apostolum. Quid ergo eis prodest, si & linguam in sacris mysterijs habeant angelicam, & prophetiam, quemadmodū Cayphas & Saul, vt aliquando prophetent, quos fuisse dānabiles, sancta scriptura testatur? Si sacramenta non tātum sciant, sed habeāt, sicut habuit Simon Magus: si fidem sicut dæmonia confessa sunt Christum (neq̄ enim non credebant quū dicerent, quid nobis & tibi fili dei? scimus qui sis) si dispertiant etiam ipsi substantiam suam pauperibus: sicut multi non solum in catholica ecclesia, sed in diuersis hæresibus faciunt, si aliqua ingruente persecutione tradant ad flammam nobiscum corpus suū pro

2. Cor. 12.
1. Cor. 13.

Aug. li. de
baptis.

Iohan. 11.
1. Reg. 19.
Actu. 8.
Matt. 8.

fide quam pariter nobiscum cōfiteatur: tñ quia separati hæc agunt, non sufferentes inuicem in dilectione, neq; studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, charitatem vtiq; nō habendo, etiā cum illis oībus, q̄ nihil eis prosunt, ad æternā salutem peruenire non possunt. Hætenus August. Ex his perspicuū fit baptismū fidē, prophetiā, mysterioꝝ cognitionē & cætera q̄ enumerat Apostolus, magna quidem esse dona, non vana aut falsa, sed non mediocriter vtilia, vnicuiq; enim datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Sed quando non emanant ex 1. Cor. 12. 1 vena charitatis nec pullulant ex radice dilectionis, nihil esse, hoc est, nihil prodesse ad brauium æternæ beatitudinis consequendum. Sola enim charitas est quæ discernit inter filios regni dei æterni, & inter filios damnatiōis æternæ. Ipsa est vestis nuptialis, quam qui nō habet, mittitur in tenebras exteriores. De quo & Matt. 22. August. dicit: Nullū est isto dono excellentius. Aug. li. 15. de trini. Dantur & alia per spm̄ sc̄tm̄ munera, sed sine charitate nihil prosunt. Quātū ergo bonū ē, sine quo ad æternā vitā neminē tāta bona perducūt? Ipsa vero dilectio siue charitas (nā vnus rei est nomē vtrūq; si habeat eā, q̄ nō loquitur linguis angeloꝝ, nec habet prophetiā, nec om̄ia scit sacramēta, oēm̄q; sciētiā, nec distribuit oīa sua pauperibus, vel nō habēdo quod distribuat, vel aliq̄ necessitate prohibitus, nec tradit corpus suum vt ardeat, si talis passionis nulla tēratio est, perducit ad regnum, ita vt ipsam fidē non faciat vtilē, nisi charitas. Sine charitate qppe fides potest esse, sed non & prodesse. Propter quod & apostolus Paulus: In

Gal. 5

Iaco. 2.

Aug. li. de
vnico bap-
tismoAug. tra. 5
in episto.
Iohan.

Character

Christo, inquit, Iesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur: sic eam discernens ab ea fide, qua & dæmones credunt & contremiscunt. Et iterum: Se nihil dixit esse Apostolus, si non habeat charitatem, non sacramenta, & scientiā, & prophetiam & fidem. Illa enim magna sunt, etiā si ille nihil sit, quia ea sine charitate haberit, & eorum veritatem in sua iniquitate tenuerit. Et alio loco: Ecce accepit sacramentum natiuitatis homo baptizatus, sacramentum habet, & magnum sacramentum, diuinum, sanctum, ineffabile, cōsydera quale, ut nouum hominem faciat dimissione omnium peccatorum. Attendat tū in cor, si perfectum est ibi, quod factum est in corpore. Videat si habeat charitatem. Et tunc dicat: Natus sum ex deo. Si autem non habet charitatem, characterem quidem impositum habet, sed desertor vagatur. Hic aperte Augustinus pronunciat, baptismum imprimere characterē indelebilem, quod negat Lutherus. Ex his omnibus quæ ex Augustino attulimus, sequitur, dona ista gratuita nulli posse prodesse ad salutem, sine charitate. Nam quæ ea habet sine charitate, nihil est, est tamen ut Paulus dicit, sed sicut æs sonans aut cymbalū concrepans, hoc est, non est deo gratus, quia expers charitatis est. Sed ex hoc minime colligi potest, omnia opera quæ extra charitatem fiunt, nihil esse, vana ac falsa, quia adueniente charitate hæc dona non parum profunt. Nam habens charitatem si hisce spiritus sancti muneribus rite usus fuerit in vtilitatem & ædificationem

ecclesiæ, illius opera deo sunt grata & accepta atq; cœlestis præmij meritoria. Hic Lutherus non solum Apostolo cōtraria docet, sed & sibi ipsi contrarius est. Si enim omnia quæ extra charitatem fiunt, nihil sunt, sed vana ac falsa, dicat nobis, quomodo sola fides sufficere possit ad salutem? Hoc enim in sexcentis locis tradit. Fides nāq; sine charitate, vt Augustinus ait, potest esse, sed nō prodesse. Quid hic respondebit Augustino, imo Apostolo dicenti, si habuero omnem fidem, ita vt mōtes trāferā, charitatem autē non habuero, nihil sum? Vbi nunc manebit & illud quod in captiuitate Babylonica dicit, nulla peccata Christianū damnare possunt, nisi sola incredulitas, non adulterium, non sacrilegium, non homicidiū? Recte quidam docet mendacem oportere memorem esse, nisi velit sæpe a suis placitis dissentire, quod & hoc loco Luthero accidit, sicut in plerisque alijs locis. Non ergo probabit ex Paulo omnia esse vana ac falsa quæ extra charitatem fiunt, etiam si linguis loqueretur angelorum, sed se ipsum porius vanum atq; mendacem demonstrabit. Quod autē addit loco probationis, ipsum quoq; vanum ac falsum est. Dicit enim: Quæ fiunt extra charitatem, non fiunt ex toto corde. Quod autem ex corde non fit, iam hypocrisis est. Stulta ac ridicula est ista ratiocinandi forma. Nam fieri potest, vt quis propter deū indigenti impartiatur elemosynam, & non ex toto corde hoc faciat, non tamen tale opus vanum aut falsum dici potest. Sed quod ex corde nō fit, inqt, iā hypocrisis ē.

K

4. Reg. 10

Miror cur rursus non addiderit ex toto corde, Aliud quippe est, ex toto corde propriam agere, aliud ex corde agere: sicut & diversa sunt, ex toto corde & aliud ex corde non esse: & iterum diligere deum ex toto corde, & diligere deum ex corde. Et de Iehu rege Israel scriptum est, quod habuerit zelum domini, & interfecerit idololatrias filios Achab, & impiam illam Iezabel uxorem Achab, nec non & sacerdotes Baal, domini quoque voce laudatus est. Et nihilominus dicitur de eo: Porro Iehu non custodiuit, ut ambularet in lege domini dei Israel, in toto corde suo. Non enim recessit a peccatis Hieroboam, qui peccare fecit Israel. Quod ergo ex toto corde non est, qualis est dolor non satis vehemens, remissus ac tepidus de peccato, quem attritionem vocamus, est utique aliquid. Nec potest dici, quod sit hypocrisis, quia quod foris agitur, ex corde (licet non toto aut perfecto) procedit. Et quando adueniente charitate dolor iste perficitur, & ex toto corde procedit, dicitur esse vera contritio. Et hoc modo ex attritione sit contritio, sicut ex attrito contritus. Quid autem sit hypocrisis, Christus haud obscure in euangelio docuit: Hypocrisis enim simulatio quaedam est, quae tunc locum habet, quando quis longe alius est ingenio, quam cuius similitudinem induit, cuius opera secundum speciem ex corde videntur provenire, quam tantum habeant speciem sanctitatis. Tales erant pharisaei, quos Christus infectatur in euangelio, & comparat eos sepulchris dealbatis: quae foris apparent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum. Nemo negat hypocrisim esse peccatum. Et qui huius cemo-

Matth. 6.
Matth. 23.

di hypocrisis in confessione committit, vt simulato animo accedat, & ore tantum se dicat dolere de peccatis suis, corde autē atq; animo nō dolet: is minime absolutionis sacramentalis consequitur effectum, nec mundatur a peccatis, & a sacerdote immundior recedit, quā ante accesserat. Hoc tamen nō faciunt ij, quos attritos nuncupamus, qui ex corde dolentes, virtute sacramentalis confessionis fiunt contriti, vt ex toto corde doleant. Quare contritio quæ prædictis modis paratur, nec facit hypocritā nec magis peccatorem. Quotquot enim hæc nus de sacramentis scripserunt, vna voce docuerunt, vt sumentes dignos se (quantum fieri potest) exhibeant, nec indigni accedant, ne ad iudicium sibi sumant & grauiorem damnationē, quod institutum est in remediū peccati & antidotum salutis. Indignus autem accedit, qui fictus & vt hypocrita accedit. Superest vt alias obiectiones eius refellamus, quas ex captiuitate Babylonica recitauimus. Et primum docet parari cōtritionem fide promissionis & comminationis diuinæ, quod quasi nouum inculcat. Ego sane arbitor hic Lutherum dedita opera insanire, quum in hoc omnes conueniāt, vt hoc modo contritio paretur. Pœnitentiā, inquit, agite, appropinquauit enim regnum cœlorum. Item: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Et: Nisi pœnitentiā habueritis, oēs simul peribitis. Quō em̃ q̃s pœnitentiā ageret super peccatis suis, q̃ nō crederet pœnitenti promissam peccatorum remissionem? Credenti, inquit Apostolus, in eū q̃ iustificat impiū, reputatur fides eius ad iusticiam secūdū propositum gr̃æ dei.

Luc. 33.

Quanti sunt, quos comminatio diuina ad poenitentiam extimulauit, vbi dicitur, nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Et ex hac fide comminationis diuinæ plerumque nascitur contritio, sicut supra docuimus, vbi & de origine contritionis disseruimus. Addit autem scholasticos doctores contritionem sic docuisse, vt eam fide promissionis priorem & longe viliorē fecerint. Nescio quos ipse pro scholasticis doctoribus habeat. Hoc vnū scio, Lutherum hic impudentissimum protulisse mendacium. Et quia ipse nullum siue ex veteribus siue ex recentioribus affert doctorem, qui contritionem fide promissionis priorem aut viliorē fecerit: ego ex multis non grauabor saltem vnum adducere ex scholasticis, qui omnium instar haud dubie habendus est. Beatus Thomas Aquinas, is est religionis nostrę columen, quem ideo libentius commemorabo, quod sancti viri lucubrationes sacrilego hæretico displiceant. Eo ergo loco vbi de iustificatione impij disputat, sic habet: Motus liberi arbitrij requiritur ad iustificationem impij, secundum quod mens hominis mouetur a deo. Deus autē mouet animam hominis cōuertendo eam ad se ipsum, iuxta illud psalmi: Deus tu conuertens viuificabis nos. Et ideo ad iustificationem impij requiritur motus mētis, quo conuertitur in deum. Prima autem conuersio in deum, fit per fidem, secundum illud: Accedentem ad deum, oportet credere, quia est; & ideo motus fidei requiritur ad iustificationem impij. Huc vsq; cōmemorauimus beati Thomæ sententiam, cui

1. 2. q. 113.
2. 4.

Psal. 34.

Heb. 11.

omnes doctores siue veteres siue neoterici subscribunt, & communi consensu suum addunt calculum.

¶ Tertio affert & dicit eadem prudentia, scholasticos inuenisse aut vt eius verbis vtar, finxisse attritionem. Huic cauillationi satisfieret, si quis obiiceret illi, os quod mentitur, occidit animam. Nos tamē superius respondimus, forte pluribus q̄opus esset, vbi docuimus friuolam esse disputationem de nomine, quando de re constat. Antiqua, inquit, beatissimus confessor Athanasius, res, nouum nomen accepit. Verba eius iam ante recitauimus. Et quod addit eos docere hanc attritionem virtute clauium fieri contritionē, & eam virtutem doctoribus esse ignoram, partim verū dicit, partim falsum. Nam primum, hoc est, attritionem superueniente sacramento, fieri contritionem, superius ostendimus. Alterum autem falsum est, hanc virtutem clauium doctoribus incognitā, & soli Luthero perspectam. Atqui multo absurdus est, quod asserit hanc attritionem, a doctoribus tributā impijs & incredulis. Pugnantia enim dicit, qui impium & incredulum attritum esse dicit & fidelem. Quis enim sine fide remissionis peccatorum doleret de peccatis suis?

¶ Iam ad aliud veniamus, vbi dolet pondus istud impositum humeris Christianorum, quod neq; nos, neq; patres nostri portare potuimus, quum sit impossibile, vt quis omnium peccatorum formet aut habeat contritionem. Quasi vero doctores hactenus adeo aniliter

Sapi. 1.

Agu. 15.

1. Cori. 11,

desipuerint, vt etiam impossibilia præceperint. Re ipsa hic verè esse comperio, quod vulgo dici solet, vnum mendacium, parit aliud. Nā præter mēdacia, strophas & præstigias, nihil affert. Quis vnquam docuit, vt pœnitēs contritionem haberet de ijs peccatis, quorum non recordatur, aut quorum memoriam habere non potest? Hoc docēt, vt quis pro virili sua conscientiam suam expendat, & iuxta Apostolū, seipsum probet, & de peccatis suis, quantum fieri potest, doleat. Fieri autem potest, vt generatim de omnibus simul doleat, & omnia perperam vel commissa vel omissa displiceant, etiam ea quorum notitiam vel memoriam non habet. De ijs autem peccatis, quæ necdū in obliuionem venerunt, diligentius & in speciali dolere potest. Nec verum est, quod postremo subnectit, ipsa bona opera inueniri peccata, quia in psalmo dicitur, non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Ex hoc enim colligi non potest, ipsa bona opera esse peccata, sed potius nullum viuentem propterea iustificari coram deo, quia non est iustus viuens super terram, qui nō peccet. Septies enim in die cadit iustus & resurgit. Multum autem interest, inter peccare, & sine peccato non viuere, & inter bona opera esse peccata. Sed de hoc in sequentibus suo loco dicemus.

¶ Secundam pœnitentiæ partem, posuimus esse sacramētalem confessionem, quæ nō ab ecclesia inuenta aut instituta est, quemad-

modum hæretici dogmatizant, sed a Christo in euangelio præcepta. Nam apud Matthæum Christus ante passionē suā clauēs regni cœlorum Matth. 16. promisit Petro, dicens: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo clauēs regni cœlorum. Et quodcūque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcūque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Et ut plenius virtutē clauium in qua confessionem sacramentalem fundamus, explicemus, principio considerandum est, clauēs istas Petro promissas, non esse corporales, sed spirituales. Et quamuis sint spirituales, habent tamen similitudinem magnam cum corporalibus. Ut enim corporea siue ferrea clauis instrumentum est, quo aperitur ostium & clauditur, & quo obstaculum impediens ingressum mō amouetur, modo obfirmatur: ita similitudine quadā spiritalis clauis potestas dicitur, qua aufertur tolliturq; obstaculum ac impedimentum impediens hominem ne ingrediatur regnum cœlorum: quale constat esse peccatum. Sūt autem duæ clauēs, quarum vna dicitur clauis scientiæ, hoc est, discernendi facultas inter leprā & lepram, item inter lepram & non lepram, id est, inter peccatum & peccatum, & inter peccatum & non peccatum. Altera dicitur clauis potentiae, & est ipsa autoritas siue potestas soluēdi & ligādi, qua ecclesiasticus iudex dignos debet recipere, indignos excludere a

4. dist. 18.

regno cœlorum. Nā post causæ cognitionem in iudicio spiritali, quod fit per clauem scientiæ in cōfessione, restat adhuc definitio seu sententia quę promulganda est, quod ē soluere vel ligare per clauem potestatis. Obseruatur hoc etiā in iudicio seculari, in quo iudex discussio prius summa diligentia negotio, fert sententiā vel cōdemnādo vel absoluendo. His iactis fundamentis non difficile fuerit cōprobare confessionem a Christo institutam. Sacerdos enim siue iudex ecclesiasticus, qui habet ius soluendi & ligandi, non potest in spiritali iudicio, in cōscientia alterius, soluere aut ligare, quod pertinet ad clauē potestatis, nisi añ cognoscat quid sit soluendum aut ligādum, quod pertinere ad clauem (quam vocant) scientię, diximus. Atq̃ hanc cognitionem nequit habere, nisi per spontaneā confessionem hoīs seipsum accusantis, ita vt prius detegat peccata sua, & confessus virtute clauium purgetur a contagione peccati & absoluitur. Qui enim infirmus est, & curari cupit, vulnera sua detegat oportet medico vt morbi genus possit agnoscere, & pestem ex corpore sic affecti, depellere. Ex his sequitur, aut clauē sine causa a Christo ecclesiæ praelatis in Petro datas, quod nemo compos mentis dicet, opinor, aut confessionem prorsus esse necessariam pœnitenti peccatori, vt virtute clauium absolutio a peccatis sibi impartiat. Quod si verum est, velint nolint hæretici, cedant nobis oportet, confessionem a Christo in collatiōe clauium institutā ac p̃ceptā. Ad hoc facit, quod Chr̃s post resurrectionē suam cla

Matth. 16.

ues Petro promissas oibus tradidit apostolis,
qñ insufflauit in eos, dicens: Accipite spiritum Iohan. 20
sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt,
Et hic locus ostendit confessionem esse iuris diuini. Nam quid est aliud retinere peccata, quā non remittere? Verba ergo Christi hunc sensum habent: Quorum sacerdos peccata retinuerit .i. non remiserit, retenta, hoc est, non sunt remissa in cœlis. Et quomodo remitteret aut retinebit, nisi per confessionem sibi fuerint aperta? Quum igitur quisq; iure diuino salutis sue teneatur habere rationem, & quantum fieri potest a peccato immunem se seruare: vt sit seruus iustitiæ, non peccati; aut si pondere peccatorum pressus iacet, eniti debet totis viribus, vt graui peccatorum sarcina liberetur, & id eo modo quo instituit deus: sequitur vnumquēq; diuino præcepto obligatum esse sacerdoti ad confitendum peccata sua, & proinde confessionem a deo præceptam. Promissionem autē Iohan. 21.
Petro factam, impleuita morte resurgens illi soli, commisitq; illi præ cæteris etiam tum p̄sentibus, generalem ouium suarū gubernationem, dicens: Pasce oues meas. Clauium tamen potestatem simul omnibus tradidit, vt inde intelligamus Christum principem pastorum priuilegio quodam ac singulari gratia præuenisse apostolos, & per seipsum illis contulisse, quod alioqui iusto ordine a Petro ceu generali ac supremo Christi Vicario, debuissent accipere. I. Pet. 5.
Petrumque super alios superiorem ac caput, accepisse iurisdictionis potestatem, cæteros au

tem vt coadiutores in partem sollicitudinis ad-
scitos. Ex quibus etiam discimus, Petro con-
cessam supremam & ad omnia se extenden-
tem (de spiritalibus loquor) potestatem iu-
risdictionis super omnes. Cæteri episcopi &
prælati siue pastores, potestatem quidem hñt,
sed a Petri Vicario summo Pontifice ipsis tra-
ditam, a quo tantum iuris habent in populum
Christianum ad soluendum et ligandum, qua-
tenus ille permiserit. Atq; hac ratione quidam
maiorē, quidem minorem potestatem ab illo
accipiunt, & quibusdam multorum, quibus-
dam paucorum cura committitur. Et quia in
vitiis proni sumus, vt saltē formidine pœnæ, si
non virtutis amore, discamus benefacere, non
iniuria summus Pōrifex & episcopi quædam
sibi reseruant crimina, quorum absolutio ad ip-
sos spectat. Hanc reseruationem Lutherus ty-
rannidem vocat, ea, ni fallor, ratione, quo ma-
gis laxet homicidis, sacrilegis, parricidis, in-
cendiarijs, frena peccandi, ne deterreantur vel
criminis mole, vel pœnitudinis difficultate.
Pro confessione facit, quod Iacobus in episto-
la dicit: Confitemini alterutrum peccata v̄ra,
& orate pro inuicem vt saluemini

Iaco. 5

¶ Toto ergo (quod aiunt) cœlo errāt, dicen-
tes confessionem occultam, quæ modo in eccle-
sia celebratur, ex scripturis non posse probari.
Ostendimus em̄ eam non solum in scripturis sa-
cris inueniri, sed etiam in euangelio a Christo
esse præceptam. Quod si quis dixerit, non illi
præceptam confessionem, sed solum sacerdo-
tibus datam auctoritatem & potestatem absol

uendi & ligandi, audiat Bernardum dicentem: Bernard.
 Sufficiebat ostendere infirmo medicum, qui si Boetius.
 sanus fieri velit, illum inquirat. Et Boetius: Si
 operam medicantis expectas, vulnus tuum de-
 regas necesse est. De hac confessione loquitur
 Cyprianus martyr, quum dicit: Ante expia- Cyp. ser. 5
 ta delicta, ante exomologesim factam crimi- de lapsis.
 nis, ante purgatam conscientiam sacrificio &
 manu sacerdotis, pacem putant esse, quam qui-
 dam verbis fallacibus venditant. Et iterum:
 Denique quanto & fide maiore & timore me-
 liore sunt, qui quamuis nullo sacrificij aut li-
 belli facinore constricti, quoniam tamen de
 hoc vel cogitauerunt, hoc ipsum apud sacer-
 dotes dei dolenter & simpliciter confitentur,
 exomologesim conscientiae faciunt, animi
 sui pondus exponunt, salutarem medelam par-
 uis licet & modicis vulneribus exquirunt. Et
 rursum addit: Confiteantur singuli, quæso
 vos fratres, delictum suum, dum adhuc qui de-
 liquit in seculo est, dum admitti confessio e-
 ius potest, dum satisfactio & remissio facta
 per sacerdotes apud dominum grata est. An
 non beatissimus martyr tres poenitentiae par-
 tes complectitur, quum docet dolenter confi-
 tendum, dum satisfactio per sacerdotes apud
 dominum grata est? Sed & libro tertio epi- Cyp. lib. 3
 stolarum idem docet: Quoniam video, inquit epist. epis.
 facultatem veniendi ad vos nondum esse, oc- 17.
 currendum puto fratribus nostris, si incōmodo
 aliquo & infirmitatis periculo occupati fue-
 rint, non expectent praesentiam nostram, quā
 apud presbyteros quēcunq; pntem, vel si pres-

byter repertus non fuerit, & vrgere exitus cœperit, apud diaconū quoq; exomologesim facere delicti sui possint, vt manu eis ī pñiam imposita, veniāt ad dñm cum pace. Remittit nos Lutherus ad mulieres, q̄s vult viris esse a confessionibus. Cyprianus aut ad Chri sacerdotes Lactantius Firmianus li. 4. diuinarum institutionum ca. vltimo. negat eos esse Christianos aut in ecclesia catholica, qui confessionem tollunt. Verba eius hæc sunt: sed tamen quia singuli quiq; cœtus hæreticorum se potiss. Christianos, & suam esse catholicam ecclesiam putant: sciendum est illam esse veram, in qua est religio, confessio, & pœnitentia, quæ peccata & vulnera quibus est subiecta imbecillitas carnis, salubriter curat. At Sozomeni lib. IX hist. eccl. tripart. ca. 34. de cōfessione hoc est testimonium: Quoniam omnino non peccare, diuinum & vltra humanam naturam esse cognoscitur, peccantibus autem & pœnitentiam agentibus, veniam deus dari præcepit, qui vero confiteri refugiant, maius peccatorum onus acquirunt. Propterea visum est antiquis pontificibus, vt velut in theatro sub testimonio ecclesiastici populi delicta pandantur. Et ad hanc rem presbyterum bonæ conuersationis, seruantemq; secretum ac sapientem virum statuerūt ad quem accedentes hi, qui deliquerant, delicta propria fatebantur. At ille secundum vniuscuiusq; culpam indicebat & mulctā. Quod etiam hæcenus diligenter in Occidentalibus seruatur ecclesijs.

¶ Possem equidem hic recēdere quomō con

sessio præfigurata fuerit ea confessione, qua baptizati a Iohanne in Iordane peccata sua confessi sunt, similiter in leprosis, quos Christus misit ad sacerdotes, ut se illis ostenderent, & sic a lepra corporea, quæ animi lepram significabat, mundaretur. In Lazaro quoque suscitato a domino, quem soluerunt apostoli. Sed breuitati studemus, ut ad technas hæreticorum veniamus, quibus nobis insulant. Primum concedunt reperiri quidem plura confessionum genera in scripturis, non autem confessionem (ut ipsi dicunt) auricularem, nos sacramentalem, quæ hominis commentum esse dicunt, præterea nihil. Et huic obiectioni ex parte responsum est, quia liquido ostendimus Christum in Evangelio confessionem, quæ in auræ sit sacerdoti, & tradidisse & præcepisse. Esse autem plura confessionum genera, non inficiamur. Cæterum quo lector magis deprehendat ipsorum insidias & cuniculos, quibus veritas subuertitur, lubet referre quas confessiones, sacramentali sublata, statuant, quidque illis tribuendum sit. Ponunt primo confessionem quædam, qua coram deo agnoscimus peccata nostra, quam non dicunt esse aliam, quam veram contritionem de qua dicitur in psalmo: Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, & peccatum meum contra me est semper. Et iterum: Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Et apud Iohannem: Si confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est & iustus ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Hanc exigunt iure diuino

Matt. 3,
Luc. 28.

Psal. 58.
Psalm. 51.

1. Ioh. 1

Matt. 18.
Deut. 19.

a poenitēte. Peccatum em̄ nō remittitur, nisi cōfiteamur deo. Hæc confessio quam ponunt & docent, omnibus catholicis doctoribus magno pere probatur, adeo vt eā necessariā doceant, sine qua sacramētalis cōfessio nulla sit atq; inanis: non tñ cōfessionē nomināt, sed cōtritionē, ne vulgus indoctum, audito confessionis nomine, contritionem absq; sacramentali confessione sibi arbitretur sufficere. Aliam præterea afferunt confessionem, quam dicunt institutam a Christo eo loco, vbi Ch̄us dixit discipulis: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si autem te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si te nō audierit, adhibe tecum adhuc vnum aut duos, vt in ore duorū vel triū restium stet om̄e verbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Hic Christus, inquiunt docet, quomodo frater peccans sit corripiendus accusandus, prodendus: et si non audierit, excommunicandus. Demiror profecto hæreticorū prudentiā, & qd nā ipsis in mentē venerit, vt somnient hic confessionem aliquā a Ch̄o institutā, quā ne meminerit quidem cōfessionis. Exigūt a nobis vbique claras & euidentes scripturas, nec quidquam volunt admittere, quod non manifeste expressum sit. Cur ergo legē quā nobis præscribunt, non observant? Verba Ch̄i nullo modo ipsis patrocinantur. Neq; enim de confessione illic Ch̄us agit, sed de vera atq; Christiana fratris correptione. Et quis is qui ob delictum quod commisit corripitur, merito debe

at humiliter agnoscere peccatum suum, culpā-
que fateri simpliciter, vt condonetur sibi pec-
catum, fieri tamen nonnunq̃ solet, vt is qui pec-
cauit, & de crimine correptus est, pertinaciter
neget se commisisse, quod sibi obijcitur, maxi-
me si testibus conuinci non potest. Rogo te qua-
lis est illa confessio, vbi non est criminis agni-
tio sed negatio? Videamus verba Christi: Si
peccauerit, inquit, in te frater tuus, vade & cor-
ripe eum inter te & ipsum solum. Precipit hic
correctionem, nullam instituit confessionem.
Præcipit ei qui læsus est, vt corripiat fratrem in
se peccantē, non præcipit fratri peccanti, vt le-
so confiteatur, sit aut̃ persæpe vt orta inimici-
tia aut cōtentione inter laicos, inter pueros, in-
ter mulierculas, inter deliros senes, inuicem se
lédant & contumelijs afficiant, postea redeunt
in gratiam, confitentur se peccasse, veniam
petunt. Quis eam confessionem, etiā si præcesse-
rit correptio, haberet pro confessione sacramē-
tali, quum fiat inter laicos & mulieres, quibus
satis cōstat nō esse confitendū? Ordinem quo-
que huius fraternæ correctionis, subnectit quū
dicit: Corripe eum inter te & ipsum solū. Hoc
enim obseruandum est, quando corripienti so-
li p̃ctm̃ notū est. Si te audierit, lucratus es fra-
trem tuū. Si te aut̃ nō audierit, adhibe tecū v-
nū testē vel duos, vt in ore duorū vel triū testiū
stet om̃e verbū, hoc est, illud quod peccati fra-
tri obijcitur. Quod si eos nō audierit, dic eccle-
siæ, hoc est, p̃latis ecclesiæ & iudicibus. Si aut̃
ecclesiā nō audierit, sit tibi sicut ethnicus & pu-
blicanus. Hactenus de fraterna correctiōe, &

Ecci. 17.

Chrysoft.

quo ordine fieri debeat, Christus verba fecit, & quomodo pia admonitione frater qui delinquit, ad sanam mentē reuocandus sit, vt emendet in melius quā peccauit. Talis correctio omnibus praecepta est, quia vnicuique deus mandauit de proximo suo. Et quia propter rebelles & inobedientes, qui per excommunicatiōem extra ecclesiam secludendi sunt, in iudicio exteriori necessaria est potestas exterioris iurisdictionis ecclesiae praelatis, qui apostolorum locum tenent: idcirco illam dedit apostolis, dicēs: Amen dico vobis, quaecumque alligaueritis (loquitur de vinculo anathematis) super terram, erunt ligata & in cœlo. Vbi Chrysostomus dicit: Vide qualiter te rebellem & inobediētem duplicibus colligauit necessitatibus, & poena quae hic est, quae est projectio ab ecclesia, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, & supplicio futuro, quod est esse ligatum & in cœlo. Et quaecumque solueritis. i. relaxaueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. In his etiam verbis nō absurde intelligi potest potestas vtriusque iurisdictionis, interioris in iudicio spiritali ipsius cōscientiae, & exterioris, de qua nūc diximus, quam contulit ecclesiae praesidibus. Ex his peruium fit, quomodo verba Christi de correptione debeant intelligi, & quomodo nihil pro confessione sacramentali faciant. Correctio autē qua etiam delinquēti infligitur poena actus est iustitiae, & ad solos spectat Praelatos in iudicio ecclesiastico, & ad principes iudicesque seculares in iudicio seculari.

¶ Porro addunt & confessionem publicam,

quam olim in ecclesia fuisse affirmāt. Et nos
admittimus pœnitentiam solennem olim fuis-
se in ecclesia, quæ ut ait Ambrosius, fiebat ex
tra ecclesiam in manifesto in cinere & cilitio,
quæ pro grauibus horrendisque ac manife-
stis delictis tantum imponebatur, & id non ni-
si ab episcopo, vel eius mandato, nec omnibus
ex æquo hominibus iniungebatur etiam pro-
pter horrenda scelera, quia non clerico nisi de-
gradato, nec iuuenibus, nec mulieribus. Pœni-
tentia ista solennis non iterabatur pro reueren-
tia sacramenti, ne vilesceret & contemptibi
lis hoībus fieret. Vnde Origenes de hac solen-
ni pœnitentia loquens ait: Si nos aliqua culpa
mortalis inuenerit, quæ nō in crimine mortali
vel in blasphemia fidei, sed in sermonis vel in
morum vitio consistat, hæc culpa semper repa-
rari potest. Sed non ita de grauioribus crimini-
bus est, in quibus semel tantum pœnitentiæ cō-
ceditur locus. Communia quæ frequenter in-
currimus, semper pœnitentiam recipiunt. Sed
de grauioribus criminibus semel tantum agi-
tur pœnitentia, id est solennis. Nam & de illis
si iterentur, iteratur pœnitentia, sed non solen-
nis. Hoc est quod dicit Ambrosius: Sicut vnum
baptisma, ita & vna pœnitentia: quod de solenni pœ-
nitentia intelligendum est. Modus quo hæc pœ-
nitentia imponebatur parricidis, homicidis, &
filiis oppressoribus, & cæteris qui similia
flagitia admiserant, habetur dist. 40. ca. In ca-
pite. Præter hæc solennē pœnitentiā, est & a-
liā publica pœnitentia, quæ quidem fit in fa-
cie ecclesiæ & publice, non tamen cum

Ambr.

Origenes.

Ambro.

L

obseruatione eorum quæ sūt in solēni poenitē
 tia. Fit autē fere hoc modo. Iniūgitur aut p̄ci
 pitur alicui vt per mundū peregrinetur, gerat
 q̄ baculū cubitalē vel simile quidpiā, aut vt
 vtatur veste qdā singulari in eū v sū facta, qua
 sic poenitētes vti cōsueuerunt, interdū publice
 virgis cæditur. Hanc poenitentiam potest iniū
 gere sacerdos, cui saltem alicuius parochiæ cu
 ra commissā est. Clerico quoq̄ potest imponi,
 quando crimen eius enorme est & publicum.
 1. Tim. 5. Peccantem enim publice, ait Apostolus, corā
 omnibus argue, vt & cæteri timorem habeāt.
 Non ergo tenui limine diuiduntur poenitentia
 solennis & publica. Vtraq̄ quidem instituta
 est ab ecclesia, quæ pro diuersitate criminum
 diuersum statuit poenitendi modū, & pro ratio
 ne morbi, succurrit varietate medicamenti.
 Haud tñ sum nescius aliū publicæ poenitētiæ
 fuisse modū apud veteres ab eo q̄ nūc obserua
 tur, quē etiā Sozom. lib. 9. hist. Eccl. trip. cap.
 XXXV. declarat hisce verbis: Romæ etiā lo
 cus est certus poenitentium. Stant enim rei, &
 velut in lāmētatiōibus cōstituti. Quum em̄ sa
 cra celebratio fuerit adimpleta, illi cōmunionē
 non percipientes, cum gemitu & lamentatione
 seip̄os in terram prosternunt. Ad quos con
 currens episcopus, & ipse cum lachrymis &
 gemitu spiritali prosternitur, & omnis eccle
 siæ plebs fletibus inundatur. Post hoc au
 tem prior surgit episcopus, & eleuat iacentes
 a terra. Tum competenter pro poenitentibus
 facta oratione, dimittit omnes. At illi afflictio

nibus sponte vacantes, aut ieiunijs, aut abstinencia lauacri, aut suspensione ciborum, aut rebus alijs quæ iubentur, expectant commune tempus quod decernit episcopus. Constituto vero tempore velut quoddam debitum exoluentes, afflictione de peccato curati, cum populo communione participantur. Hæc ergo antiquitus Romani pontifices vsq; ad nostrum conseruauerunt tenipus. Præterea adhuc aliam nituntur confessionem hominibus inculcare priuatam, ex verbis saluatoris, quum dicit: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te relinq; ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliare fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum. Verba Christi satis plana & manifesta sunt, sed non video qd pro confessione faciant, quum non de confessione, sed reconciliatione **CHRISTVS** loquatur. Quum itaque tam multa confessionum genera tradat, solam sacramentalem confessionem aspernantur, ceu traditionem humanam, quam tamen a Christo in euangelio institutam & præceptam comprobauimus, quamuis ecclesia certum confitendi tempus statuerit, vt in paschate omnes confiteantur. Modus etiam confitendi satis discussus est, & traditus a catholicis doctoribus.

Matt. 5.

Extra de
pæ. & re. c.
Ois vtrius
que sexus

Afferam nunc aliquot tela aut catapultas quibus confodere moliuntur confessionem sacramentalem. Primum dicunt, hominem iure diuino non esse obligatum, vt omnia opera sua recenseat, & in sacerdotis aurem effundat. Ad quod respondemus, ipsam confessionem

L a

August. li.
de pœni.

iure diuino præceptâ, cōfessionē, inq̃ non im-
perfectâ aut dimidiatâ, sed integrâ & perfectâ.
Nec cōfessio semper exigit, vt singulatim sin-
gula recenseantur p̃ctâ, cum oībus & singulis
eorum circumstantijs, quæ numero quādoq̃
sunt infinitæ. Fieri enim potest, vt quis sexcen-
ta peccatorū milia vno complectatur verbo,
aut dicat se tot commisisse peccata, vt omnia
enarrare non possit, quia omnium non memi-
nit, ita tamen q̃ nullum prudens prætereat aut
occultet. Propterea em̃ fit confessio, vt q̃s ab-
solutionem consequatur peccatorum, quam nō
consequitur, qui ex parte tm̃ confitetur, & di-
midiam a deo sperat veniā. Integra ac perfe-
cta sit cōfessio, necessum est. Quod si perfecta
nō fuerit, nulla erit & inanis, de qua re Augu-
stinus dicit: Scio deum inimicum omni crimi-
noso. Quomodo ergo qui vnum crimen reser-
uat, de alio recipiet veniā? Nisi sine amore dei
consequeretur veniam, sine quo nemo vnquā
inuenit gratiam. Hostis enim dei est, dum offen-
dit perseveranter. Quædam autem impietas
infidelitatis est, ab eo qui iustus & iustitia est,
dimidiam sperare veniam. Et iterum eodem li-
bro: Cautus sit pœnitens, ne verecundia ductus
diuidat apud se confessionem, vt diuersa diuer-
sis velit manifestare sacerdotibus. Quædā em̃
vni celat, q̃ alijs manifestanda reseruat, quod
est se laudare, & ad hypocrisim tēdere, & sem-
per venia carere, ad quam per frustra putat per-
uenire.

¶ At Christus, inquiunt, plerosque absol-
uit absque præuia confessione, sicut constat de

Iarone, Magdalena, adultera, & alijs quibusdam. Adhæc, Apostoli in Actis leguntur aliquot milia absoluisse, a quibus confessionem minime exegerunt. His cauillationibus paucis respondemus. Nam quod Christum asserunt plerisque remisisse peccata citra confessionem, confessionis robur non tollit, quia nondum instituta erat. Et si fuisset instituta, ne adhuc quidem nobis hoc obstaret. Scimus enim Christum ut deum, fontem & autorem omnis gratiæ virtutem suam non alligasse sacramentis visibilibus. qui etiam ut homo excellentissima sua potestate peccata remittere potuit. At modo nemini condonat peccata sua, nisi ea sacerdoti clauis habenti confessus fuerit.

¶ Nunc ad id quod ex Actibus nobis obijciunt, dicimus & in Actis fieri quodammodo mentionem pñiæ. Legimus enim Petrum recepto ipso die pentecostes spiritu sancto, quibusdam ad prædicationem eius credentibus dixisse: Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum. Et paulo post: Qui ergo receperunt sermonem eius, baptizati sunt, & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria milia. Et iterum alio quodam tempore in templo prædicans Iudeis dixit: Scio fratres, quod per ignorantiam tradidistis & negastis Christum ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti: Pœnite mini igitur & conuertimini, ut deleantur peccata vestra. Et post subditur: Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt. Et factus est numerus virorum quinque milia. Ex his apparet

Actu. 2.

Actu. 3.

Actu. 4.

Petrum, poenitentiam, hoc est, dolorem de peccatis exegisse ante baptismum, non autem confessionem postulasse. Hoc ipsum etiamnum obseruat ecclesia in Iudeis aut alijs paganis, si quando ad fidem conuertuntur, eo quod baptismus sit ianua (vt ita dicā) omnium sacramentorum, omnia peccata extinguens. Et alio loco legimus, quod multi credentium, veniebant ad Paulum in Epheso confitentes & annunciantes actus suos. Peccata enim post baptismum commissa, non remittuntur, nisi per confessionem virtute clauium in sacramento poenitentiae, habita tamen copia confessoris. Eapropter vera est sententia beati Hieronymi dicens: poenitentiam secundam esse tabulam post naufragium, licet odio contabescat Lutherus haereticus. Nec Hieronymus hoc tantum dicit sed omnium sanctorum patrum scripta hoc ipsum docent atque confirmant. Beatus martyr Cyprianus, quem multo priorem Hieronymo fuisse certum est, omnino Hieronymianae sententiae accedit dicens: Liquore lauacri regenerationis sic lauantur, quos parentalis labes in fecerat, vt nec actualis, nec originalis macula, aliqua sui post ablutionem illā vestigia derelinquat. Præteritis lotis vita deinceps arbitrio est proprio deducenda, ita tamē vt actualibus aliquando recrudescantibus, iam non imputentur originalia, nec propter illa damnationi obnoxius sit, cui semel illa sunt in baptismo indulta. In originalibus enim corruptio naturæ ab

Actu, 19.

Hieron. ad
Pamach.
& Oceanū

Cyprianus
Serm. de
ablu. ped.

Originalis
macula ba
ptis. ablu.

hīci & exterminari meruerat: sed q̄a nō erat vo-
luntas in culpa, prouidit deus generali damna-
tioni remedium, & suę sententię iustitię tem-
perauit, hāreditarium onusa sobole remouens
& misericorditer ablutione & vnctione medi-
cinali corruptionis primitiue fermentum ex-
purgans. Sed in eos qui post indulgentię huius
gratiam voluntarij per peccata euāgari sunt,
qui proprio abutuntur arbitrio, & voluntate
non necessitate ducuntur, indignatio & ira nō
immerito redit, nec in morte Christi aliquis eis
superest quæstus, sed iustissime eos beneficia cō-
tempta condemnant. Nunc contemptum suum
non statim vlciſcitur deus, nec per singulas of-
fensas iudicantis ira discurret, nec obtrusit fon-
ti misericordię suę ostia meatusq; multipli-
ces, sed obuiat fugientibus, & cogit regredi de-
speratos, ostendens eis pœnitentię viam, qua
nulla latior inuenitur, & reuersis dat, vt iterū
eis possint sacramenta iniuriata prodesse, quo-
rum si pœnitentia non subesset, nullo modo de-
inceps experiri possent effectum. Et iterum li.
I. epistol. epistola. III. ad Cornelium papam.
Primus felicitatis gradus est, non delinquere,
secundus delicta agnoscere. Illic currit inno-
centia integra & illibata quę seruet, hic succe-
dit medela quę sanet, quod vtrumque N O-
V A T I A N I offenso D E O perdi-
derunt, & vt amissa sit gratia, quę de bap-
tismi sanctificatione percipitur, & non subue-
niat pœnitentia, per quam culpa curatur.

L 4

*Pœniten-
tia secūda
tabula.
post nau-
fragium.*

Chaftenus de confessione, nunc de satisfactioe tertia pœnitentiæ parte tractemus oportet. Remissa enim per contritionem & confessionem peccati culpa, eiusq; macula per gratiam deleta, remanet plerunq; homo obnoxius pœnæ, quâ luere adhuc cogitur, vt pro peccato satisfaciât, & diuinæ iustitiæ læsæ satisfiat. Quod primū rationibus & scripturis probabimus. Nā de peccato mortali summus est inter omnes theologos consensus, quo asserunt duo in ipso inueniri, nempe auersionem ab incommutabili bono, & inordinatam conuersionem ad commutabile bonum, de quibus propheta dicit: Duo mala fecit populus meus, Me dereliquerūt fontē aquæ viuæ, & foderūt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. Per peccatū igitur incidit homo in ista duo mala, quoniam primo culpa sua dominū deum offendit auertendo se ab incommutabili bono domino deo, quē derelinquit, & cōuertendo se male & inordinate ad commutabile bonum. Et quia culpa sua deum offendit, sequitur aliud malum, ipsa macula videlicet, quæ permanet in anima hominis, donec remissa culpa & offensa sublata, redeat cum deo in gratiam. Qui em̄ inordinato amore inhæret contra lumen naturalis rationis & diuinę legis bono commutabili, detrimentum patitur notoris, qui refulget ex lumine rationis naturalis & diuini luminis, hoc est, sapientiæ & gratiæ. Detrimentū hoc similitudine quadam macula appellatur. Vnde Phinees filius Eleazari sacerdotis & decem principes missi cum eo

Hiere. 3.

Tofu. 22.

dixerunt ad filios Ruben & Gad, & dimidie
tribus Manasse: Cur reliquistis dominum de-
um Israel, ædificantes altare sacrilegum, & a
cultu eius recedentes? An parum vobis est,
quod peccastis in Beelphegor, & vsq; in præ-
sentem diem macula huius sceleris in vobis
permanet? Et quia deum offendit, ex offensa
sequitur reatus poenæ, cui obnoxius manet.
Hoc est quod in Exodo legitur: Percussit do- Exod. 32.
minus populum pro reatu vituli, quem fece-
rat Aaron. Sic quoque poenam schismatis &
rebellionis sumpsit deus de Chore, Dathan
& Abyron & eorum complicitibus. Et quid Num. 16.
opusest his immorari quum scriptura tot ex-
emplis nihil aliud doceat? Ex parte ergo auer-
sionis ab incommutabili bono, consequitur
peccatum mortale, reatus poenæ æternæ. Iu-
stum enim est, vt qui contra æternum bonū
peccauerit, poena puniatur æterna. Ratione
autem conuersionis inordinatæ ad commuta-
bile bonum, consequitur peccatum reatus
poenæ temporalis. Inordinatio enim culpæ nō
reducitur ad ordinem iustitiæ, nisi per poe-
nam. Iustum siquidem est, vt qui suæ volun-
tati plus indulget quam debuit, contra volun-
tatem suam aliquid patiatur, vt hoc modo iu-
stitiæ æqualitas reparetur, sicut in Apocaly- Apoc. 18.
psi dicitur: Quantum glorificauit se & in
delictis fuit, tantum date ei tormentum & lu-
ctum. Veruntamen ratione conuersionis, quā
finita sit, non debetur peccato mortali poena
æterna. Et quam diu permanet auersio &
macula, manet & offensa & reatus poenæ,

& propterea in damnatis manet in æternum. Quando ergo per contritionem & confessionem remittitur culpa & offensa diuina, tollitur auersio a deo, deletaq; peccati macula per gratiam, coniungitur anima deo, & propterea tollitur reatus poenæ æternæ, remanente tamē plerūq; reatu alicuius poenæ temporariæ. Plerūq; hoc quod dixi, fieri solet, quamuis tam vehemens possit esse contritio & dolor de peccatis in poenitēte, vt simul culpa remittatur & poena. Talem contritionem habuit Petrus, habuit & Magdalena, habuit & latro in cruce conuersus. Rara est hæc gratia & incerta, & sicut non omnibus præstatur: ita incertum quibus deus eam largitur.

Matth. 26.
Lucæ. 7.
Lucæ. 23.

¶ Vt ea quæ modo diximus magis fiât lucida, exemplis aliquot e sacris literis petitis ea vberius commonstrare, est animus. Nec longe nobis petēdæ sunt probationes, offert scilicet liber Geneseos, in quo legimus Adam peccasse, & peccatum eius in totam posteritatem transiisse. Et quis ambigit ipsum Adamū pro toparentem nostrum poenituisse post culpā admissam, nec tamen poenitentia poenam euasisse? Peccatum ipsius remissum a domino fuisse, Sapientis testimonio facile comprobatur, vbi in laudem sapientiæ dicitur. Hæc sapientia, illum qui primus formatus est a deo pater orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodiuit, & eduxit illum a delicto suo, interminatus enim erat dominus ne vetitum pomum sumeret poenam etiā adiciendo quam peccando

Genes. 2.
Roma. 5.

incurreret, dicens: In quacūque die comederis ex eo, morte morieris. Quin & post peccatū prater comminatā mortis pœnam, iratus deus sententiā suā, nullo misericordiæ remedio temperauit, sed magis iustitiæ suæ seueritate auxit, Vnde dixit ad Adam: Quia audisti vocē vxoris tuæ, & comedisti de ligno ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo. In laboribus comedes ex ea cū ctis diebus vitæ tuę. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Mulieri quoque dixit: Multiplicabo grummas tuas & concepturus os. In dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Quemadmodum ergo omnes, scriptura teste, in Adam peccauimus, ita omnes in ipso morimur, & remissa in baptismo originalis peccati culpa, morti & multis molestiis ærūnisq; adhuc sumus obnoxii, et pœnis, q̄s incessanter patimur, iusto dei iudicio subiecti. Veniam ad virum secundum cor dei ipsum David prophetam, qui post commissum adulterium & homicidium poenitens dixit ad Nathan: Peccaui domino. Dixitq; Nathan ad illum: Dominus quoq; trāstulit peccatum tuum. Non morieris. Veruntamen filius qui natus est tibi morte morietur. Nec recedet gladius de domo tua vsq; in sempiternū. Nec falsum dixit propheta domini, qui verbum suum impleuit, & venerunt omnia mala super David & scelerum suorum remissa culpa pœnas dedit, quę dñs i manu prophetę sui Nathā

Gen. 3.

Rom. 5.

2. Reg. 12.

- fuerat cōminatus, mortuus est infans iuxta verbum domini. Ad cumulum quoque molestiæ et ad augmentum pœnæ accessit filij sui Abiolo nis persecutio, vt qui Vriam Ethæum gladio hostium iniuste trucidauerat, gladium filij sui iuste fugeret. An non hic euidenter docemur, hominem cui per poenitentiam actualia peccata a deo cōdonata sunt, remanere obligatum pœnis temporalibus & satisfactorijs. Fusius hæc explicant Augustinus & Gregorius de poenitentia dist. pri. ca. Si p̄ctm̄ David, & ca. Sicut primi parētes. Quid quod & Maria soror Mo si post dimissam murmuris culpam, lepra percussa est, nec etiam Mose dominū pro ipsa deprecante, sanitati restituta est, aut ilico munda ta, sed septem diebus extra castra separata pœnas pendere domini voce iubetur. Sed & ipse
- Num. 12. Mose & Aaron, viri utique sancti, q̄a increduli domino fuerant ad aquas contradictionis, dimisso proculdubio peccato, pœnā euadere non potuerūt, sed domini voce correpti audiuerūt, Quia nō credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. Recte q̄dem fratres Ioseph, quibus vexatio dedit intellectum, Nam tum demum cœperunt intelligere se peccasse in fratrem, quum malis premerentur. Vnde dicebant: Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum. Nec Heli flagellū dei euasit, q̄a nimium indulgit filijs suis, quos q̄m non satis acriter corripuit, cadens de sella retrorsum, fractis cervicibus, mortuus est. Da
- Num. 20. 1. Re. 2. 4. 2. Re. vlt.
- Esa. 28. Gen. 42.
- uid quum numerasset populum, & peccatum

suū agnouisset, statim pœna secuta est, nec pi-
culū illud nisi grauissimo pestis incendio, dele-
tum est. Veniamus ad euangelium. Christus, *i. Par. 22. Ioh. 5*
quum paralyticum sanasset, qui triginta & o-
cto annos infirmus fuerat, dixit ad eum: Ecce
sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius
tibi aliquid contingat, manifeste videlicet in-
nuens, tam longā infirmitatem non nisi in pœ-
nam peccati inflictam, licet forte per miseri-
cordiam dei & patientiam infirmi, longe ante
fuerit illi remissum. Ex his abūde liquet, remis-
sa culpa, pœnitentem plerunq; remanere ad-
strictum pœnæ, quam exoluere tenetur.

¶ Inter opera bona tria sunt potissimum
satisfactionum genera, quæ sunt, oratio, ieiuni-
um, eleemosyna. Ad hæc enim omnia alia ope-
ra satisfactionum referuntur. Vigiliæ, discipli-
næ, abstinentiæ, peregrinationes, & id genus
alia opera quibus carnem nostram affligimus,
ad ieiunium reducuntur. Misericordiæ opera,
vel sunt spiritalia, & sub oratione comprehen-
duntur: vel corporalia, & ad eleemosynā per-
tinent. Eleemosyna autem contra auaritiā va-
let, non secus atq; oratio contra superbiam, &
ieiunium contra luxuriam. Vnde sub eleemo-
syna continetur ablata rei restitutio. Per ele-
mosynam homo bene recte q; se habet ad pro-
ximum, per orationem ad deum, per ieiunium
ad seipm. Ad hæc, per eleemosynam quis deo
satisfacit de bonis externis siue temporalibus,
per oratiōem de bonis animæ, per ieiunium de
bonis corporis. Propterea hæc tria iusta ratioe
consistenti errata sua imponi & pnt & debent.

Et hæc quidem est sententia Augustini de perfectione iustitiæ cōtra Celestiū. Dicit enim: Quū dixisset dñs in euangelio, nolite facere iustitiā vestram coram homībus, vt videamini ab eis ne istum nām cursum sine humanæ glorię metiremur, non est in expōne iustitiæ ip sius executus, nisi tria ista, ieiunium, eleemosynas, orationes, ieiunio scilicet vniuersam corporis castigationem significans, eleemosynis oēm beneuolentiam & beneficentiam vel dandi vel ignoscendi, & oratione in sinuās omnes regulas sancti desiderij. Quod autem hæc ad pñiam, vt sit perfecta atq; integra, pertineant, sacræ literæ apertissime docent. In Leuitico enim iubet dominus offerri diuersas hostias, pro diuersis peccatis, sacerdotis, principis, & populi. Et apud Ioel. 2. Ioelem dñs dicit: Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio & fletu. Tale fuit consiliū, quod Daniel dedit Nabuchodonosor: Peccata tua, inquit, eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperū. Quid Niniuitas opus est commemorare, qui quum poenitentiam agerent ad prædicationem Ionæ, ieiunauerunt & vestiti sunt saccis a maiore vsq; ad minorem? Surrexit rex de solio suo, & abiicit vestimentum suum a se, & indutus est sacco, & sedit in cinere, dicēs: Homines & iumenta & boues & pecora non gustent quicquam nec pascātur, & aquam non bibant, & operiantur saccis homines, & iumenta clament ad dominū in fortitudine. Et vidit deus opera eorum, & misertus est super malitiam, quam loquutus fuerat vt faceret eis, & non fecit. Quin & hos collaudans Christus, Iudæis p̄fertim

Leuit. 45.

Ioel. 2.

Dani. 4.

Ionæ. 3.

penitentibus, dicens: Viri Niniuite surgent in iudicio cū gnatione ista, hoc est, eorū qui in peccatis obstinati pro ipsis satisfacere nolunt, & cōdemnabunt eam, qā penitentiā egerunt in prädicatione Ionæ. Hac de causa Christus cōcepit exprobrare ciuitatibus, in qbus factæ sunt plurimæ virtutes, qā non egissent penitentiā: Væ tibi Chorozaïm, væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere penitentiā egissent. Veruntū dico vobis, Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicij, q̄ vobis. Et iterū: Nisi penitentiā habueritis, oēs si militer peribitis, sicut illi decē & octo, super quos cecidit turris i Siloe & occidit eos. Et Apostolus ait: In om̄ibus exhibeamus nos sicut dei ministros, in multa patientia, in vigilijs, in ieiunijs. Quid plura? Nusq̄ nō docent nos sacrae literæ penitentiæ vere, satisfactionem esse pernecessariā. Quod etiā eisdem scripturis facile fuerit probare, quibus Lutherus cum suis sedentibus in cathedra pestilentiæ, cōtendit improbare. Quod nūc palam fiet ex scripturis, quas nobis obijcit.

¶ Primū itaq; mēdaciōis suorū, veritatis p̄curiorē Iohā. bap. testē citat, a quo tāq; veritatis propheta erroris suo q̄rit patrociniū: Iohannes, inq̄t, bap. a deo missus p̄dicare penitentiā solū docuit obseruationē p̄ceptorū dei, dicens: Nihil amplius q̄ quod vobis cōstitutū est faciat, nulla satisfactiōis mētionē habita. Antea q̄ alias ei oñias afferā, cōstitui primū huic obiectiōi satisfacere, q̄ satisfactionē tollere molitur. Dicim⁹ igit Ioh. satisfactionē docuisse, Nā

Matth. 12.
Luc. 11.

Luc. 12.

2. Cor. 6.

Matt. 3.

Lucæ. 3.

Actu. 26

Matt. 11

Lucæ. 3.

quis tam stipes est, qui ignoret eleemosynam, quam docuit Iohannes esse faciendam, ad satisfactionem pertinere? Qui habet, inquit, duas tunicas, det non habenti, & qui escas habet, si militer faciat. Et qui baptizabantur a Iohanne, confitebantur peccata sua, ut pro peccatorum qualitate ac magnitudine, dignos poenitentiae fructus persoluerent. Vnde dixit: Facite fructus dignos poenitentiae. Quid per dignos fructus poenitentiae aliud intelligere debemus quam opera satisfactoria? Quod ne absque ratione sentire videar, Apostoli verba recitabo, qui sic dixit ad regem Agrippam: Annunciam omnibus gentibus, & Hierosolymis, & in omnem regionem Iudae, ut poenitentiam agerent, & conuerterentur ad deum, digna poenitentiae opera facientes. Secundo dicimus, eam colligendi formam esse prorsus inanem, Iohannes non docuit satisfactionem, ergo satisfactio non est tertia pars poenitentiae. Nam ille tantum pauca praeccepta, & ea imprimis quae iustitia exigit nominatim docuit, praesertim propter milites & publicanos (publici enim praerant officijs) & de humilitate, fortitudine, temperantia, nihil legimus ipsum praecipisse militibus: Non tamen propterea hinc colligi potest, praecpta quae Christus postea praedicauit ac docuit, esse nulla aut inania. Docuit autem inter cetera & poenitentiam in cilicio & cinere esse agendam. Et si euangelio credimus, constat Iohannem permulta praecipisse, quae scripta non sunt. Id verum esse, testis est ipse Lucas, quum ait de Iohanne: Multa quidem & alia exhortans

euangelizabat populo. Tertio dicimus, Iohan-
nem non simpliciter prædicasse pœnitentiam,
sed baptismum pœnitentiæ, baptismum, in q̃,
non sũum, sed Christi in remissionem peccato-
rum. Atq̃ hoc noĩe minime decebat, vt illis
quos baptizauerat, q̃ & iterum Christi bapti-
smate lauandi erant (in quo simul & culpa &
pœna remittuntur) manifestiorem de satisfac-
tione faceret mentionem.

¶ Rursum nobis negotium conatur faces-
sere, & Ezechielem in castris suis militare mē-
tatur, per quem dominus dicit: Si conuersus
fuerit impius ab impietate sua, & fecerit iusti-
tiam & iudicium, vita viuet & non morietur.
Ecce, inquit, iudicium & iustitiã imponit pro-
pheta, præterea nihil: Huic cauillationi facile
fuerit respondere. Nam quid aliud istis verbis
pollicetur pœniti propheta quam ad grati-
am & vitã cõsequendam, etsi non exigatur rei
ipsa satisfactio, præexigitur tamen voto ac pro-
posito. Et quomodo permanebit in vita spi-
ritali, quæ est per gratiam, nisi satisfactio pro
delictis subsequuta fuerit? Secundo dicimus in
verbis prophetæ potius includi quam excludi
satisfactionem. Non em̃ pœnitentia dumtaxat
iustitiam, qua bona opera facimus, cõplectitur
sed etiam eam iustitiam, qua peccata prius cõ-
missa punimus. Pœnitere, inquit Augustinus,
est pœnam tenere, vt semper puniat in se vlc̃i-
scendo, quod commisit peccando. Hoc modo
iudicium & iustitia in se continent satisfacti-
onem. Tertio fingamus interim prophetã istis
verbis, non fecisse aliquã satisfactiõis mentio-

Ezech. 18.

Augusti.
de vera &
falsa pœ.
ca. 19.

M

Cyprianus
de simpli.
præla.

Matth. 18.

August.
de fide &
ope. ca. 4.

nem, non recte tamen colligitur ea de causa satisfactionem non esse, aut prophetam nobis imposuisse, ut Lutherus somniat. Quis enim tam inepte stolidus est, ut omnia omni loco dicat, aut arbitretur esse dicenda? Quod vno loco scriptura tacet, alio loco fusissime explicat. Sic propheta hoc loco solam iustitiam exprimit, nulla mentione de cæteris virtutibus habita, quas tamen alias docet ac præcipit. Vna enim scriptura aliam exponit, & modus seruandus est in scripturarum expositionibus, nec statim ad extrema declinandum est, quemadmodum faciunt hæretici. Vnde dicit Cyprianus: Corruptores euangelii atque interpretes falsi extrema ponunt, & superiora prætereunt, partim memores, & partim subdole corruptores. Ut ipsi ab ecclesia scissi sunt, ita capituli vnius sententiam scindunt. Sic Nouati. vana interpretatione decipiunt multos, qui dixerit dominus. Vbi fuerint duo vel tres in nomine meo, cum illis sum. Sed non vident quod permittit, si consenserint. Et Augustinus de fide & operibus ait: Errant homines non seruantes modum, & quum in vnam partem procliuius ire cœperint, non respiciunt diuinæ autoritatis alia testimonia, quibus possint ab illa intentione renouari, & in ea quæ ex vtriusque temperata est veritate ac moderatione consistere. Nam quidam intuentes diuinæ testimonia literarum, quibus vnus deus colendus insinuat, eundem patrem, qui est filius sanctumque spiritum putauerunt. Alii rursus veluti morbo contrario laborantes, quum attenderent ea quibus trinitas declaratur, nec valerent intelligere, quomodo sit vnus deus, quum & pa-

ter non sit filius, nec filius sit pater, nec spiritus sanctus aut pater aut filius, diuersitates etiam substantiarum asserendas putarunt. Quidam intuentes in scripturis sanctæ virginitatis laudem, connubia damnauerunt. Quidam rursus ea testimonia consecretantes quibus casta coniugia prædicantur, virginitatem nuptiis æquauerunt. Quidam quum legerent, bonum est fratres non manducare carnem, neque bibere vinum, etiam nonnulla similia creaturarum dei, & quas voluerunt escas immundas esse censeuerunt. Quidam vero legentes, omnis creatura dei bona est, & nihil abiiciendum quod cum gratiarum actione accipitur, in voracitate vinolentiamque collapsi sunt. Et iterum: Nos vero ad sanam doctrinam pertinere arbitramur, ex utrisque testimoniis tutam sententiam moderari.

Rom. 14.

1. Tim. 4.

¶ Ab Ezechiele venit ad Michæam proph. vir (si dijs placet) propheticus, quia dicit Michæas: Indicabo tibi o homo quid sit bonum, & quod dominus requirat a te. Vtique facere iudicium & diligere misericordiam, & ambulare sollicitum cum deo tuo. Propheta, inquit Lutherus, irridet eos, qui operibus satisfacere volunt, quum ibidem dicit: Quid dignum offeram domino? Nunquid ei offeram holocausto mata, & vitulos anniculos? Nunquid placari potest in milibus arietum, aut in multis milibus hircorum pinguium? Nunquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum ventris mei, pro peccato animæ meæ? His verbis putat omnem satisfactionis vim, per prophetam sublatam esse.

Mich. 6

Audiatur ergo
M 2

Heb. 11.

4 Reg. 5.

Iudic. 11.

Deute. 10 &
26.

Hieronymum verba ista explicantem: Nihil, inquit, dignum est, quod possit pro peccato deo offerri, & nulla humilitas potest maculas eluere delictorum, quia impossibile est, sanguinem taurorum & vitulorum & holocausta medullata, & cruorem arietum & hircorum pinguium, animæ sordes lauare. Nunquid, ait, dabo primogenitum meum pro scelere meo, sicuti rex Moab fecisse de scribitur, aut fructum ventris mei pro peccato animæ meæ, quod fecit Iephte pro temeritate voti offerens filiam? Nos ergo qui sumus de populo dei, scientes quia non iustificatur in conspectu tuo omnis viuens, & dicentes, iumentum factus sum apud te, agentes poenitentiam pro peccatis dubitabimus, & dicimus: In quo apprehendam dominum? Non in holocaustis arietibus. Nihil dignum offerre potero pro peccato meo. Unde & David precatur: Laua me domine ab iniustitia mea, & a peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, & in peccatis concepit me mater mea. Pro peccato animæ, solus digne sanguis offertur. Et sanguis non vitulorum, sed Christi. Indicabo tibi o homo, quomodo pro peccatis tuis deum possis placare, quod quaerat deus, imo iam ante in lege monstrauit. Scriptum est enim in Deutero. Et nunc Israel, quod dominus deus tuus querit a te, nisi ut timeas dominum deum tuum & ambules in omnibus vijs eius, & diligas eum & seruias domino deo tuo, de toto corde tuo, & de tota anima tua & custodias mandata domini dei tui, & iustificationes eius, quæcumque ego mandabo tibi hodie, ut bene sit tibi. Querit a nobis dominus, & necessariam huius nostram salutem poscit accipere,

quod danti proſit, vt faciamus iudiciũ, i. vt ni-
hil abſq; ratione & conſilio faciamus, vt ante
mens iudicet qd factura ſit, & poſtea opere cõ-
pleat, vt miſericordiam diligamus, & non q̃
ſi compulſi aut ex neceſſitate miſericordes ſi-
mus, qm̃ hilarem datorem diligit deus. Nec di
camus, vade hodie & cras reuertere, & dabo ti
bi, Cumq; fecerimus iudiciũ & dilexerimus
miſericordiam, qd accipiemus p̃miũ. Ambu-
labimus cũ dño deo, ſicut Enoch ambulauit cũ
deo, & translatus eſt. Vel certe ambulare cum
deo, nõ eſt p̃miũ, ſed p̃ceptũ. Sicut em̃ iubetur
nobis, vt faciamus iudiciũ & miſericordiã dili-
gamus, ita p̃cipitur vt p̃parati ſimus ambula-
re cum dño deo ñro, nulla hora dormire, nul-
lo tempore ſecuri eſſe debemus, ſed ſemper ex-
pectare patrem familias venientem, & diem
formidare iudicij, & in nocte huius ſeculi di-
cere: Ego dormio & cor meum vigilat. Hacten-
us Hieronymus, q̃ longe ſecus atq; Lutherus
prophetam inter p̃ratur. Docet em̃ proph. adeo
nõ damnare his verbis ſatiffactionem, vt etiã
magis inſinuet & neceſſariam p̃dicet. Debem⁹
itaq; iudiciũ facere, nihil abſq; ratione age-
re, nos ipſos ſeuerius condemnare, & miſericor-
diam diligere, hoc eſt, de mammona iniquitatis
nobis amicos facere, & miſericordiæ operibus
incumbere. Summa quoq; cura adniti debem⁹
vt ambulemus cum deo, quod fieri non poteſt,
niſi iuſtificationes & p̃cepta eius obſeruaueri-
mus. Subſcribit Auguſt. dicens: In hac p̃nã,
maiorẽ in ſe q̃ſq; ſeueritatem debet exerce-
re, vt a ſeipſo iudicatus, non iudicetur a dño.
Vnde ipſe Apoſt. ait: Si noſmetipſos iudicare

2. Cor. 9.

Gene. 5.
Eccle. 44.Luc. 12.
Cant. 5.

Luc. 16.

Auguſt.
de p̃nig. me-
dicina. c. 2
1. Cor. 17

mus, nō vtiq; iudicaremur. Nec irridet propheta eos, qui pro viribus deo bonis operibus satis facere volunt, sed docet sacrificia & holocausta & cruorem arietum, non potuisse animæ sordes abluere et peccata tollere, sicut apostolus dicit: Impossibile est, sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Nam huiuscemodi sacrificia secundum se grata non erant deo, sicuti dominus per prophetam dicit: Holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum & hircorum & agnorum nolui. Volebat tamen & precipiebat sibi ea offerri etiam pro peccatis, non quia ipsa sacrificia inquinatos emundarent ab operibus mortuis ad seruendum deo viventi: sed quia erant quædam protestationes fidei de Christo passuro, per quâ fidem a peccatis mundabantur. Hoc ipsum ipsa lex haud obscure insinuat, quum precipit, quod in oblatione hostiarum pro peccato, sacerdos pro eo orare debeat, ut ei dimittatur peccatum, quasi peccatum remittatur nō virtute sacrificiorum, sed ratione fidei ac deuotionis offerentium. Quod vero Lutherus dicit, ipsum satisfactionis vocabulum in scripturis nusquam inueniri, falsum est. Legitur enim in Leuitico: Quum audisset Moses verba Aaron, recepit satisfactionem. Verum quia hic textus non videtur loqui de satisfactione quæ fit deo pro peccatis, ne quis relinquatur tergiversandi locus, dicimus ipsam rem per ipsam vocem satisfactionis significatam, tam in veteri quam nouo testamento in infinitis pene locis inueniri, etiam si ipsum verbum nusquam

Heb. 10.

Esai. 1.

Heb. 9.

Leui. 4. &
5.

Leui. 10.

inueniatur. Frustra autem disputatur de nomine quando constat de re, sicut ante docuimus, quum de contritione ageremus.

¶ Adhuc duas rationes Lutheri afferre decreui, quibus satisfactionē lacerare contendit. Primum dicit, neminē posse deo pro vilo peccato satisfacere, quū ille gratis ignoscat nobis omnia. Deinde meritum & passionem Christi prædicat. Dicit Christū passione & morte sua pro peccatis nostris satisfecisse. Passionem autē Christi fuisse sufficientem, non tū ad extirpandum peccatum, sed etiam ad poenā peccato debitam profligendam atq; tollendam. Languores nostros ipse tulit, ait propheta, & dolores nostros ipse portauit. Nulla ergo alia satisfactio, inquit, opus est, præter Christi mortem. Aliæ satisfactiones, quæ nunc hominibus iniunguntur, hominum sunt commenta atq; inuēta. His duabus obiectionibus respondebimus, & finē faciemus satisfactionis. Primum primæ obiectioni satisfaciemus, qua astruere præsumit, neminem posse deo pro vilo peccato satisfacere, deo omnia gratis remittente. Hic LUTHERVS vel aniliter desipit, & vigilans, quod dici solet, somniat: vel non satis intelligo quid sibi velit. Nam si verum dicit, nō video quid opus sit contritione aut confessione deo omnia nobis tam facile & quidem gratis remittente. Si fieri non potest, vt quis DEO pro peccati magnitudine satisfaciat, vbi manebit illud Hieronymi: Anathema sit, qui dicit

Esā. 55.

Matth. 3.
Lucæ. 13.
Psal. 114.

Psal. 100.

Rom. 3.

deum impossibile præcepisse? Præcepit autem poenitentiam, dicens: Poenitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Et iterum: Nisi poenitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Est quidem deus misericors, sed etiam iustus. Misericordiæ eius argumentum habemus evidentissimū, quod peccata nobis cōdonat: iustitiæ vero, quod poenitentiam exigit. Regia via incedere nos oportet, ut nec ad dexterā nec ad sinistrā declinemus. Iniuriā deo facit, qui misericordiam in contumeliā prædicat iustitię, propheta dicente: Misericordiam & iudiciū cantabo tibi domine, Neque vero inficias imus, neminem suis viribus citra Christi gratiam deo pro vilo peccato posse satisfacere, ita ut simpliciter magnitudo poenę respondeat magnitudini ac gravitati culpæ, quia ut ait ille Peripateticorum princeps in moralibus: Diis, magistris & parētibz nō redditur æquivalens: potest tamen quis virtute clauium, quæ ex merito passionis Christi pro manat, pro virili sua satisfacere, ut saltem inter culpam & poenam sit æqualitas proportionis, si non potest fieri æqualitas quantitatis. Nec deus plus exigit a poenitente. Satisfacimus ergo deo eius adiuti gratia & auxilio, quæ per amicos facimus, nos ipsi quodammodo facimus. Iustificat quidem deus gratis impiū, sed non ignoscit gratis omnia, qui poenitentiam requirit a nobis. Sine me, inquit Christus, nihil potestis facere, & tamen addit, quicquid petieritis patrem in noīe meo, fiet vobis.

¶ Superest etiamnum alteri cauillū, quo

Christi merito & satisfactione nostrum meritum & satisfactionem prorsus damnare concedit, Christū dicit satisfecisse pro peccatis humani generis, quod nos nō inficiamur. Humanum genus perditum, ait Augustinus, meritis operum suorum reparari non potuit. Quid em̄ boni operari potest perditus, nisi quantum fuerit a perditione liberatus? Liberavit & redemit ille, cuius illa vox est: Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Et Apostolus ait: Gratia saluati estis per fidem. Verum ergo est, Christum pro nobis satisfecisse, non abundanter solum, sed etiam superabundanter, ipso Iohanne testante, qui ait: Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantū, sed etiā totius mundi. Ipse pœnam pro nostris delictis luit, ut per gratiam eius, ad gloriam eius peruenire possimus. Et tamē Apostolus quosdam perire dicit, pro quibus Christus mortuus est. Parauit quidē ipse cœnam magnā, vocauit multos, sed pauci veniunt: Multi enim sunt vocati sed pauci electi. Passio quidem Christi sufficiens est causa nostræ salutis, sed non omnes per eam saluantur, quia non omnes per fidē & charitatem ei coniunguntur. Est enim passio Christi veluti medicina quādam gēralis, quā recte suscepta, morbis omnibus medicatur: sed quæ eā recipere renuit, sicut infideles ethnici, aut qui susceptā euomit, quod peius est, sicut faciūt impij Christiani, dicentes se nosse deum, factis autem negantes, stulte sibi de passione & satisfactione Christi blādiuntur. Nā ipsis Christi passio magis noxia est quā salutaris, & ad salutē cōsequendā plus af-

Aug. Enc.
ca. 19.

Ioh. 8
Eph. 2.

1. Ioh. 2.

Lucæ. 14.
Matth. 20

Tit. 1.

Heb. 10.

fert dispēdij q̄ compendij, ipso Apostolo dicēte: Irritam quis faciens legem Moſi, ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium dei cōculcauerit, & ſanguinem teſtamēti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritu gratiæ contumeliā fecerit? Nemo ergo peccatis impeditus, liberatur, quantūvis etiam pro ipsis ſatisfecerit Chriſtus, niſi paſſio Chriſti, per baptiſmi gratiam, aut pœnitentiæ medicinam, aut alia ſacramenta ſibi fuerit accommodata. Hæc enim vaſa ſunt, in quibus ſalutaris hæc medicina continetur, & inſtrumenta ſunt, quibus infirmis impeditur. Nec ſolū paſſio Chriſti ſufficiens eſt ad tollendā culpam, verumetiam ad tollendum reatum pœnæ, ſiue æternæ ſiue tēporalis. Et ſicut quis ſe participē facit paſſionis Chriſti, ita etiam abſolvitur a reatu pœnæ. Et quia in baptiſmo i morte ipſius baptizamus, & cōſeplimur Chriſto, ubi vetus homo noſter ſimul crucifigitur, vt deſtruatur corpus peccati, & per aquam & ſpiritum ſanctum regenerati, effici-mur noua creatura: ideo per lauacrum regenerationis conſequimur remiſſionem reatus totius pœnæ. Et pœnitentia virtutem ſuam habet ex paſſione CHRISTI, cuius participes redditur pœnitens, ſecundum opera propria, quæ facit, quæ etiam ſicuti materiam habet ipſa pœnitentia. Hoc eſt quod dicit Apoſtolus: Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibere membra veſtra ſeruire iuſti-

Rom. 6.

Rom. 6.

tia in sanctificationem. Et propheta: Sicut fu-
it sensus vester vt erraretis a deo, decies tan-
tum iterum conuertentes, requiretis eum. Hac
ratione non statim primo poenitentiae actu,
quo remittitur culpa, soluitur reatus poenae:
sed completis omnibus poenitentiae partibus.
Fieri tñ potest, vt quis adeo vehemētem habe-
at contritionem, vt tam poena, quam culpa
simul remittantur. Quod tamen paucorum
est, & incertum cui hoc donatur. Habet ergo
& ipsa satisfactio virtutem suam ex merito
& morte CHRISTI, sine qua nulla homi-
nis satisfactio alicuius momenti esse potest.
Vnde satisfactiones quæ poenitentibus impo-
nuntur, hominum inuenta esse non possunt,
quum CHRISTVS docuerit agendā poe-
nitentiam in cinere & cilicio, & a mortuis re-
surgēs iusserit eam prædicare in remissionem
peccatorum in omnes gentes.

¶ Et si quis versipellis nobis Augustinum
obiiciat, qui dicit libro de poenitentia, nūquam
dñm aliquem sanasse, quē non omnino libera-
uerit. Totum enim hominem sanauit in sabba-
to, quia & corpus ab infirmitate, & animam
ab omni contagione peccati. Nam hæc verba
insinuare videntur, quod remissa culpa, simul
etiam remittatur omnis poena. Respondemus
deum perfecte ipsum totum hominem curare,
quod interdum subito facit, sicut socrum Pe-
tri subito restituit perfecte sanitati, ita vt sur-
gens ministraret illis. Interdum non subito,
sed quasi pedetentim, sicut cæcus ille curatus
legitur, apud Marcum, cui primo restitutus

Baru. 4.

Matt. 11.
Lucæ. 24.August. de
pæ. dist. 8.
ca. Sunt
plures.

Lucæ. 4.

Marc. 8

Luc. 7.

Luc. 23

1. Pet. 2

Aug. in En
chi. ca. 72.

Gal. 5.

Rom. 6

est visus sed imperfectus. Vnde ait: Video homines velut arbores ambulantes, deinde perfecte illuminatus est, & depulsis tenebris diem vidit. In hunc modum etiam deus spiritualiter animæ morbum depellit. Nam quandoque tanta commotione conuertit cor hominis, ut subito sanetur in anima, & non solum culpa remittitur, sed etiam omnes peccati reliquiae tollantur. Documenta nobis sunt Maria Magdalene & latro in cruce poenitens, cui dictum est: Hodie mecum eris in paradiso. Quandoque autem prius remittit culpam per gratiam, quam appellant operantem, & postea per gratiam cooperantem tollit reatum poenae cum alijs peccatorum reliquijs. Vnde factum Christi nobis magno adminiculo est, ut intelligamus remissa culpa, non simul omnem poenam sublatam aut remissam esse. Faceessant igitur bonorum operum hostes, qui per passionem & satisfactionem Christi, omnem humanam satisfactionem pro peccatis actualibus inanem esse contendunt. Reliquit nobis Christus exemplum, ut sequamur vestigia eius. Hinc August. dicit: Quicquid gestum est in cruce Christi, in sepultura, in resurrectione tertio die, in ascensione in coelum, & in sede ad dexteram patris, ita gestum est, ut his rebus non mystice tantum dictis, sed etiam gestis configuraretur vita Christiana, quae hic geritur. Nam propter eius crucem dictum est: Qui autem Iesu Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs. Propter sepulturam: Consepulti enim sumus cum CHRISTO Oper baptismum in mortem.

Propter resurrectionem: Vt quemadmodum
Christus resurrexit a mortuis per gloriam pa-
tris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.
Propter ascensionem in cœlum, sedemq; ad de-
xeram patris: Si autem resurrexistis cū Chri-
sto, quæ sursum sunt querite, vbi Christus est
ad dexteram dei sedens. Quæ sursum sunt sa-
pate, non quæ super terram. Mortui enim estis,
& vita v̄ra abscondita est cum Christo in deo.
Et libro de fide & operibus: In Christo crucifi-
xo, multa possumus discere, & maxime quod
verus homo noster simul crucifixus est vt eua-
cuetur corpus peccati, & vltra non seruiamus
peccato. Vnde etiam de seipso dicit: Mihi autē
absit gloriari nisi in cruce domini nostri IESV
Christi, per quem mihi mundus crucifixus est,
& ego mundo. Proinde attendant & videant,
quemadmodum doceatur atq; discatur Chri-
stus crucifixus, vt ad eius crucem nouerint per-
tinere, quod etiam nos in eius corpore crucifi-
gimur mundo. Vbi intelligitur omnis coer-
tio malarum concupiscentiarum. Hæc Augu-
stinus: Et quia hæretici, sicut modo diximus, si-
bi stulte de merito Christi eiusq; satisfactione
blandiuntur, nostrum meritum satisfactionē-
q; nostram, quæ sit per opera, damnant. Vnde
fit, vt in aliam labantur hæresim, & etiā ipsa
opera bona damnent, in nuda fide ceu mortuo
corpore spem suam ponentes. Afferunt enim
solam fidem sine operibus sufficere ad salutē.
At nos contra dicimus fidem sine operibus bo-
nis, nec impio ad iustificationem, nec iusto ad
salutem æternam consequendam sufficere. De

impio hoc facile fuerit ostendere. Nemo enim in arbitrio voluntatis suæ constitutus, non uam potest inchoare vitam quem non poeniteat veteris vitæ, ut dicit AVGVSTINVS libro de poenitentia. Quare necesse est, ut si impius iustificari debeat, non ponat obicem iustificationi suæ perseverando in impietate sua: sed ut poeniteat doleatque de peccatis suis, petatque humiliter a deo delictorum suorum veniam, iuxta salubrem Sapientis doctrinam dicentis, Ecclesiastici vigesimo primo: Fili peccasti, non adicias iterum peccatum, sed de pristinis deprecare dominum, ut tibi dimittantur. At satis constat dolere & veniam postulare, bonis operibus esse annumeranda. Ergo fides sine bonis operibus non satis est impio ad iustificationem. Hinc propheta Ezechiel capite decimo octavo dicit: Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam, vita viuet, & non morietur, hoc est, non damnabitur, modo in finem usque perseverauerit. Qui autem negat poenitentiam agere, præcepta domini custodire, facere iudicium & iustitiam, esse bona opera, ostendit se nescire, quid sit bonum opus. Sunt igitur impio opera bona necessaria, ut gratiam, qua iustificetur, accipiat: quam tamen his operibus minime valet promereri. Sunt etiam bona opera iusto ad salutem necessaria. Nam CHRISTVS interrogatus ab adolescente, quid nam sibi factum opus esset, ut vitam consequeretur æternam,

respondit: Si vis ad vitam ingredi, serua man-
data, quæ & ipsa opera sunt. Sic ihs qui miseri-
cordiæ operibus incumbunt, recepit se datu-
rum regnum patris sui, vbi ait: Esuriui, &
dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mi-
hi bibere: nudus fui, & operuistis me. Veni-
te benedicti patris mei, percipite regnū quod
vobis paratum est ab origine mundi. Et ite-
rum: Et procedent qui bona fecerunt, in re-
surrectionem vitæ. Qui vero mala egerunt,
in resurrectione in iudiciū.

Matth. 19

Matth. 25

Iohan. 5.

¶ Verum vt hæc magis fiant perspicua,
argumenta eorum constitui adducere, quibus bo-
norū operæ pauperes, ihs qui diuites sunt in bo-
nis operibus insultant. Primum nobis Pau-
lum opponit dicentem ad Romanos tertio ca-
pite: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per
redemptionem quæ est in CHRISTO IESU.
Et paulo post: Arbitramur enim hominem iu-
stificari per fidem sine operibus legis. Et ite-
rum: Ei qui operatur, merces non imputa-
tur secundum gratiam, sed secundum debi-
tum. Et rursum dicit ad Romanos vndecimo:
Si autem gratia, iam non ex operibus, alio-
quin gratia, iam non est gratia. Ex his scri-
pturis colligunt, ad iustificationem bona ope-
ra prorsus esse superuacanea. Priusquam ali-
as obiectiones afferam, operæ pretium duxi,
diui AVGVSTINI sententiam afferre, Augusti.
qui libro cui titulum fecit de fide & operibus,
sic ait: Temporibus apostolorum non intelli-
gitis quibusdā subobscuris inis apostoli Pauli.

Rom. 4.

Augusti.

hoc quidam arbitrati sunt eum dicere, id est, qd
 fides sine operibus sufficiat ad salutem. Cui er
 rori obuians subdit: Quñ ergo dicit Apost., ar
 bitrari se iustificari hominem per fidē sine ope
 ribus legis, non hoc agit, vt percepta ac pro
 fessa fide opera iustitiæ contemnantur, sed vt
 sciat quisque se per fidem posse iustificari,
 etiam si legis opera non p̄cesserunt. Et post pau
 ca: Quoniam hæc opinio tunc fuerat exorta, a
 liæ apostolicæ epistolæ, Petri, Iohannis, Iacobi
 Iudæ, contra eam maxime dirigunt intentio
 nem, vt vehementer astruant fidem sine operi
 bus, nihil prodesse, sicut etiam ipse Paulus non
 quamlibet fidem, qua in deum creditur, sed &
 eam salubrem plane, quam euangelicam defi
 niuit, cuius opera ex dilectione procedunt, &
 fides, inquit, quę per dilectionem operatur. Vñ
 de illam fidem quæ sufficere ad salutem qui
 busdam videtur, ita nihil prodesse asseuerat,
 vt dicat: Si habeam omnem fidem, ita vt mon
 tes transferam, charitatem autem non habeam,
 nihil sum. Vbi autē hæc fidelis charitas opera
 tur, sine dubio bene viuatur. Plenitudo enim le
 gis charitas. Vnde euidenter in secunda episto
 la P E T R V S quum ad vitæ morum
 sanctitatem hortaretur, sciens de APOSTO
 LI Pauli quibusdam subobscuris sententijs
 nonnullos iniquos accepisse occasionem, vt
 tanquam securi de salute, quæ in fide est, bene
 viuere non curarent, commemorauit, quædā
 ad intelligendum difficillima esse in epistola
 eius, quæ homines peruerterent, sicut & alias

Roma. 3.

Gala. 5.

1. Cor. 13

Rom. 13

scripturas ad proprium suum interitum, quum
tamen & ille APOSTOLVS de salute eter-
na, quæ nisi bene viuentibus non datur, ea-
dem sentiret quæ cæteri apostoli. Sic itaq; Pe- *2. Pet. 3.*
trus: His ergo, inquit, hominibus pereuntibus,
quales oportet vos esse in sanctis conuersatio-
nibus, &c. Et post verba Petri, de Iacobo dicit *Iaco. 2.*
Iacobus autem vehementer infestus est eis, qui *Marc. 7.*
sapiunt fidem sine operibus valere ad salutē, *Matt. 16.*
vt illos etiam dæmonibus comparet dicēs: Tu *Iaco. 2.*
credis quoniam vnus est deus, bene facis, & de-
mones credunt & contremiscunt. Quid verius
breuitis, vehementius dici potuit, quum & in
euangelio legamus hoc dixisse dæmonia, quū
CHRISTVM filium dei cōfiterentur &
ab illo corripērentur, quod in Petri confessione
laudatum est? Quid proderit, ait Iacobus, fra-
tres mei, si fidem dicat se quis habere, opera au-
tem non habeat? Nunquid poterit fides salua-
re eum? Dicit etiam, quia fides sine operibus
mortua est. Quousq; igitur falluntur, qui fide
mortua sibi vitam perpetuā pollicētur? Quā
sententiam confirmat alias dicens: Quoniam *August.*
Paulus apostolus prædicans iustificari homi- *li. 83. qst.*
nem per fidem sine operibus, non bene intelle-
ctus est ab eis, qui sic acceperunt dictum, vt pu-
tarent, quum semel in Christū credidissent, et-
iam si male operarentur, & facinorose flagitio
seque viuerent, saluos se esse posse per fidem.
Locus iste huius epistolæ, eundem sensum Pau-
li apostoli, quomō sit intelligendus exponit. Ide-
oque magis Abraham vtitur exemplo, q sine o-
peribus legis, quam non acceperat, per fidem

N

iustificatus est. Quum enim bona opera commemorat Abraham, quæ eius fidem comitata sunt, satis ostendit Paulum apostolum non ita dicere iustificari hominem per fidem sine operibus, ut si quis crediderit, non ad eum pertineat bene operari: sed ad hoc potius, ut nemo meritis priorum bonorum operum arbitretur se peruenire ad donum iustificationis, quæ est in fide. In hoc enim se gentibus in Christum credentibus Iudæi præferre cupiebant, quod dicebant se meritis bonorum operum, quæ in lege sunt, ad euangelicam gratiam peruenisse, id eoq; scandalizabatur multi, qui ex Iudæis crediderant, quod incircuncisis gentibus Christi gratia traderetur. Vnde apostolus Paulus dicit posse hominem sine operibus præcedentibus iustificari per fidem. Nam iustificatus per fidem, quomodo potest nisi iuste operari: quãuis antea nihil operatus iuste ad fidei iustificationem peruenierit, non merito bonorum operum, sed gratia dei, quæ in illo iam vacua esse non potest, quum iam per dilectionem operetur. Deinde ostendit Augustinus Iacobum non contrariari doctrinæ Pauli, quia alioqui Paulus sibi ipsi cōtrarius esset. Quia sicut dicit hominem iustificari per fidem sine operibus, ita etiã dicit, non auditores legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabuntur. Vnde docet homines secundum carnem viuentes, opera carnis facientes, ut fornicatores sunt & ebriosi, regnum dei non possessuros. Concludit itaque Augustinus dicens: Quapropter non sunt sibi contrariæ duorum apostolorum sententiæ Pau-

Rom. 3.

Rom. 2.

Rom. 8.

1. Cor. 6.

Gala. 5.

II & Iacobi, quū dicit vnus iustificari hominem per fidem sine operibus, quia ille dicit de operibus, quæ fidem præcedunt; iste de his q̄ fidem sequuntur, sicut etiam ipse Paulus multis locis ostendit.

¶ His ceteri fundamentis præmissis, argumentis respondebimus, & non grauatim concedimus impiū gratis iustificari per gratiam, hoc est, citra opera meritoria. Opera em̄ quæ facit impius extra gratiā & charitatem, quam uis etiam ex gr̄ie bona sint, mortua sunt, & idcirco neq; gratiā (hanc enim operū meritis, quæ innituntur iustitiæ nemo consequi potest) neq; vitam æternam merentur, quia non proficiuntur ex illo meriti principio ac fonte, gratia uidelicet & charitate, sicut docet Apostolus in epistola ad Ro. ca. 4. & 11. & multis aliis locis. Eadem tñ opera si fiūt a peccatoribus poenitentibus, ac veniā humiliter petentibus, gratiam impetrant, non quod eam mereantur, sed tātum ex sola diuina misericordia, ac diuina liberalitate exaudiuntur & impetrant, Vñ propheta dicit: Non in iustificationibus nostris prosterneamus preces nostras ad te domine, sed in miserationibus tuis magnis. Sic mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, lachrymis suis lauādo pedes Iesu, tergēdoq; capillis suis, impetrauit peccaminū suorū remissionē. Sic publicanus ascendens in templū ad orādū, firma fide & fiducia in deū, humiliter dñm p̄catus est, & gr̄a impetrata descēdit iustificatus in domū suam. Sic Cornelij adhuc gētilis oratio exaudita est, & eleemosynæ eius cōmemoratę sunt in cōspectu dei, q̄bus obtinuit, vt Petr⁹ a dño ad se mī-

Dani. 9.

Luc. 7.

Luc. 18.

Actu. 10.

teretur, a quo & baptizatus est, cum omnibus necessarijs & cognatis, spiritu sancto etiam in signo visibili super eos descēdente. Sed qđ longius moror? Multi hoc modo tam in veteri q̃ in nouo testamēto leguntur iustificati. Impij autē in impietatibus suis veluti in sordibus permanentes, & in malis operibus permanentes nec quippiam impetrant nec merentur. Vacua enim est (vt scriptura dicit) spes illorum, & labores eorum sine fructu, & inutilia opera eorum. Hi enim immundi sunt, & quasi pānus menstruatae vniuersae iustitiae eorum, neq̃ habere hāreditatem poterunt in regno Christi & dei. Iustus autem siue iustificatus, bonis suis operibus meretur. Meretur autē pōnae quae peccatis eius debetur, vel diminutionem vel remissionem, secundum quod opera eius sunt satisfactoria a confessore iniuncta. Meretur & augmentum gratiae & prēmium vitae aeternae, quod infinitis ferme scripturis probari potest. Sapientis vox est: Iusti in perpetuum uiuent, & apud dominum est merces eorum. Itē: Reddidit deus iustis mercedem laborum suorum. Huc pertinet & illud: Qui timetis deum, credere illi, & non euacuabitur merces vestra. Et saluator in euangelio: Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis. Et iterum: Merces vestra multa est in caelo. Item: Quicumque dederit vni ex minimis istis calicem aquae frigidae, non perdet mercedem suam. Non opinor quempiam tam stupidum esse, qui nesciat mercedem respondere merito praecedenti, quod iustitiae innititur. Merces

Sapi. 3.

Ephē. 5.
Galat. 5.Sapi. 3. 5.
Sapi. 10.
Ecci. 2.Matth. 5.
Lucā. 6.
Matth. 10.

Matth. 10.

enim ac meritum relatiue ad sese inuicem dicuntur, & simul sunt naturali intelligentia, ita vt vnum sine altero nequeat intelligi. Vbi ergo merces datur, merito præcedenti, cui ex iustitia debetur, datur. Quum igitur subinde in scripturis sanctis reperiatur merces, quæ operi debetur, etiam in cælo, consequitur profecto, ipsa opera bona quæ ex gratia & charitate fiunt, esse pro peccatis satisfactoria, & meritoria præmij cœlestis. Hinc Apostolus ait: Vnusquisque mercedem accipiet secundum laborem suum. Et alio loco: Quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut domino, & non hominibus, scientes quod a domino accipietis retributionem hæreditatis. Et iterum: Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur deus. Nonne hic aper tissime docet Apostolus hominē operibus misericordiæ promereri deum, qui iustorum est merces æterna, ipso testante vbi ait ad Abraham: Ego ero merces tua magna nimis. Iohānes quoque hortatur fideles dicēs: Videte vosmetipsos, ne perdat is quæ operati estis, sed vt mercedem plenam accipiatis.

Errant igitur homines, non aduertentes quid intersit inter impetrare & mereri. Impetrat impius gratiam bonis operibus, quia non ex iustitia, sed ex dei liberalitate & misericordia. Meretur iustus æternam gloriam, quia meritum ad diuinam iustitiam refertur. Licet enim deus nulli sit debitor, sibi ipsi tamē efficitur debitor, id est, ordinationi suæ, qua ordinauit & instituit promissitque bonis operibus se merce-

1. Cori. 3.

Col. 3.

Heb. 13.

Genes. 27.

Matt. 20

dem redditur. Reddendo ergo nobis mercedē, suā satisfacit ordinationi. Deus autem fidelis est, seipsum negare non potest. Vnde & paterfamilias redditurus mercedem operarijs vineæ, prius eduxit eos, facta conventionē mercedis cum ipsis ex denario diurno. Meritum ergo humanum ex præordinatione diuina pendet, ex qua habet meritorius actus, quod respiciat deum vt debitorem. Et quia meritum innitur iustitiæ, ideo de operarijs dixit: Quod iustum fuerit, dabo vobis. Et iterum: Voca operarios, & redde illis mercedē suā. Iubet illis mercedē, quæ cōducti sunt ad laborādū, & pro quā cōuentio facta est, dari. Et vni murmuranti dictū est: Amice non facio tibi iniuriam. Nonne ex denario diurno conuenisti mecum? Conuentio nem itaque deus nobiscum facit, vt pro meritis bonorū operum, quæ hic in vinea domini, hoc est, in eius ecclesia, laborantes ex gratia et charitate, facimus, det nobis mercedem repromissam in cœlis. Non enim est iniustus deus, ait Apostolus, vt obliuiscatur operis vestri & laboris suscepti. Et alibi: Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quā reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius.

Hebr. 6.

2. Tim. 4.

Rom. 2

¶ Ex his facile soluemus reliquas obiectiones, quas bonorū operū hostes solent obijcere. Dicunt enim: Apostolus dicit, Iustus ex fide uiuit, vita uidelicet gratiæ, non ergo ex operib. Et iterum: Credenti in eum qui iustificat impium,

reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratiae Dei. Et de Abraham dicit, quod credidit deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Christus quoque in euangelio ubique salutem eorum quos sanauit, ipsorum fidei adscripsit. Ex his omnibus apparet, fidem sine operibus iustificare impium. His potest addi, quod Christus apud Marcum dicit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et illud quod habet apud Iohannem: Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & creditei qui me misit, habet vitam aeternam. Et in iudicium non veniet, sed transiet a morte in vitam. Ex his inferunt fidem sine operibus sufficere iusto, ut salutem aeternam consequatur.

¶ Respondemus & non imus inficias iustum ex fide, non quidem mortua, sed viua quae per dilectionem operatur, viuere vita gratiae. Ad impium etiam requiritur fides, ut iustificetur, quia sine fide impossibile est placere deo. Sic Abraham fides viua fuit, & per dilectionem operans, adeo ut filium suum praecipienti domino non dubitaret offerre. Vnde Iacobus ait: Abraham pater noster, nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est? Quando autem colligunt, ergo fides iustificat, dico quod fides informis iustificat, non tanquam id quo proprie iustificamur, sed sicut id quod disponit ad iustificationem impii, ad quam necessario talis fides exigitur

N 4

Matt. 9

Mar. ult.
Iohan. 5
Heb. 11Gen. 22.
Iac. 2

& prærequiritur. Disponit ergo & hoc absq̃ merito bonorum operum, quia gratia iustificans, quam theologi primam appellant, non cadit sub merito: non tamen absq̃ operibus q̃ gratiam impetrare solent, cuiusmodi sunt peccatorum confessio, humilis & deuota oratio, & id genus alia. Fides autem quæ per dilectionem operatur proprie et (vt ita dicam) formaliter iustificat, iuxta illud Pauli: Iustificati igitur ex fide pacem habeamus ad deum, qui videlicet iustificat vt autor & fons iustitiæ efficit iustificationē nostram. Ad impii quippe iustificationem plura exiguntur, nempe deus, si des, gratia, charitas, sacramentum, opera bona, sicut patet ex iis quæ diximus. Vnde nihil cōtra nos facit, quod Christus salutem infirmorum quos sanauit fidei eorum tribuerit. Fides enim adeo est necessaria ad salutem consequendam, etiā infirmis, vt sine ipsa homo nullo modo salutem possit consequi. At qui contendunt eam solam seclusis bonis operibus sufficere, tota via errant. Et sic intelligendum est, quod Christus dicit: Qui crediderit et baptizatus fuerit, saluus erit. Et quod apud Iohannem dicitur, qui credit ei qui me misit, habet vitam æternam, et in iudicium non veniet. Hic enim semper Christus loquitur de ea fide, quæ per dilectionem operatur, quæ quidem charitatis dilectio ociosa non est, operatur enim magna si est, si autem operari renuit, profecto charitas non est, vt ait Gregorius. Propterea Augustinus in Enchirid. ca. 116. Qui non amat, inquit, inaniter credit, etiam si sunt vera, quæ credit.

Et de fide & operibus cap. 7. rationem reddit, quare apostoli plerunque in epistolis suis prius insinuauerint fidem, ac deinceps quod ad vitam bonam pertinet subiecerint. Quia, inquit, & in homine ipso nisi præcedat fides, vita bona sequi non poterit. Quicquid enim homo veluti recte fecerit, nisi ad pietatem, quæ ad deum est, referatur, rectum dici non oportet. Et iterum: Quidam in occasionem carnis & in velamentum malitiæ acceperunt, quod scriptum est, nos ad nouum testamentum pertinentes, non ancillæ filios esse, sed liberæ, qua libertate Christus nos liberauit: non intuentes quod dictum est: Vos in libertatem vocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasionem carnis detis. Et Petrus apostolus: Liberi, non sicut velamen malitiæ habentes libertatem. De his & in secunda epistola ait: Hi sunt fontes sicci, quibus caligo tenebrarum re seruata est, libertatem illis promittentes, quum ipsi serui sint corruptionis. A quo quis enim deuictus est, huic & seruus addictus est.

¶ Verum quia ut sunt homines illi in mala opera præcipites, tardi ad virtutes & bona opera, ne quid boni cogantur facere, omnia inutilia esse contendunt, dicentes: Vox domini est, Quum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite serui inutiles sumus: quod debuimus facere hoc fecimus. Quare, inquit, opera nihil valent ad promerendam vitam æternam. Præ furore & inuidia qua contabescunt, non vident hæretici, quid dicant. Vnde verbum Christi in eis completum est, vbi dicit: In iudi-

Gala. 4.

Gal. 5.

1. Petr. 2.

1. Petr. 2.

Lucæ. 17.

Iohan. 9.

ciū mego in hunc mundum veni: vt q nō. &c.
 Nam si oculos habent, quid nobis hāc scriptu-
 ram opponunt, q̄ non nostram sententiā, sed i-
 psoꝝ dementiam apertissime oppugnat? Si in-
 utilis seruus est, q̄ facit omnia q̄ p̄cepta sunt ei
 a dño, an nō magis inutilis dño suo erit seruus
 ille, qui nihil operatur nec mandata dñi opere
 cōplet? Discant ergo hanc parabolam Christi
 de dño, ac arante seu pascente seruo intelligere
 Docet Christus non superbiēdum esse in bonis
 operibus. Ideo dicit: Quis vestrum habens ser-
 uum. Vbi Theophylact̄s dicit: Mōstratur per
 hanc parabolam, quod non oportet extolli in
 bono opere, imo neq; in oīm mandatoꝝ imple-
 tione. Seruo enim necessitas incumbit, vt faci-
 at mandata dñi, neq; vt bonū opus sibi ascri-
 bere debet. Quippe si non operabitur, dignior
 est multis plagis: quum a ūtoperatus fuerit, cō-
 tentus sit q̄ plagas effugerit. Igitur & q̄ seruit
 deo, etiā si mandata perficiat, non debet extol-
 li. Nihil em̄ magnū fecit, sed v̄e erit ei, nisi fece-
 rit, sicut Apost. dicit: V̄e mihi, nisi euangeliza-
 uero. Proinde si dona fuerit affecutus, non de-
 bet in illis super bire, & de eis se iactare. Bñfi-
 cia em̄ sunt, per misericordiam illi cōcessa, nō
 q̄ debeat ei aliqd dans, imo seruus debet dño
 suo, vt faciat oīa eius mandata. Hactenus ille.
 Quod Theophy. dicit dñm nihil debere seruo
 operanti, sic intelligendū puto, quia vt habet
 August. in Enchirid. ca. 106. ip̄a hoīs bona me-
 rita, dei sunt munera, quibus cum vita æterna
 redditur, qd nisi gratia pro gr̄a redditur? Vñ
 vitā æternā, q̄ certa merces est bonoꝝ operū
 aposto. gr̄am dei appellat. Gr̄a vero nisi gratis

Theoph.

.1 Cor. 9.

August.

Iohan. 9.
Roma. 1.

sit, gr̃a non est. Sic & Ambro. hūc locū expli-
 cat, dicēs: Sequitur, vt nemo in operibus glorie-
 tur, q̃a iure dñō debemus obsequium. Nā si tu
 non dicis seruo aranti, aut boues pascenti, tran-
 si recumbe, vbi intelligitur, quia nullus recū-
 bit, nisi ante transferit. Sicut ergo tu non solum
 non dicis seruo tuo recūbe, sed exigis ab eo ali-
 ud ministeriū, & gr̃as ei non agis: ita nec in te
 patitur dñs vnus vsū esse operis aut laboris
 q̃a dum viuimus debemus semper operari. Er-
 go agnosce te esse seruū, pluris obsequijs defoe-
 neratū. Nō te p̃feras, q̃a filius dei diceris, agno-
 scenda gr̃a, sed non ignoranda natura. Neq̃ te
 iactes, si bene seruisti, quod facere debuisti. Et
 nos ergo non a nobis laudē exigamus nec p̃ri-
 piamus iudiciū dei, & p̃ueniamus sententiā iu- Beda.
 dicis: sed suo tempori, suo iudici reseruemus. In
 hunc modū & Beda exponit dicens: Itaq̃ dici
 te serui inutiles sumus. Serui quidē, q̃a p̃cio em-
 pti estis. Inutiles vero, q̃a dñs bonorū vestrorū
 non indiget. Si aut̃ inutilis est qui fecit oīa quid
 de illo dicendū est, q̃ explere q̃ p̃cepta sūt, vel
 infirmitate non potuit, vel quod peius est super- Rom. 8
 bia despexit. Aliter: Serui inutiles sum. q̃a nō
 sunt condignā pass. huius temp. ad superuētū.
 gloriā, q̃ reuelabitur in nobis. Hęc igitur est in
 hominibus fidei perfectio, si omnibus quæ sunt
 p̃cepta impletis, imperfectos se esse nouerit.
 Et alibi: Qui coro. te i misera. & miseri. Non
 ait in meritis & operibus tuis, quia cuius mise-
 ricordia p̃uenimur, vt humiliter deo seruiamus
 eius munere coronamur vt sublimiter cum illo
 regnemus: Quod debuim⁹ facere fecim⁹. Reuera

Cyrillus.

1. Cor. 5

Iob. 35.

debuimus, quia quod non venit ministrari, sed ministrare, debitores sibi nos fecit, ne nostris videlicet operibus confidentes, sed de eius semper examine pauētes, cum propheta dicamus: Quid retribuamus domino pro omnibus quod tribuit nobis? Hæc Beda: His adstipulatur Cyrillus eandem parabolam edifferens: Docet autem dominus, inquit, quod ius potestatis dominicæ, quasi debitam subiectionem requirit a famulis, cum subdit: Nunquid gratiam habet seruo illi, quia fecit quæ sibi imperauerat? Non puto. Per hoc morbus superbię tollitur. Quid superbis? Ignoras quod si non persoluis debitum, periculum imminet. Si vero persoluas, nullam gratiam facis, secundum illud Pauli: Si euangelizauero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi est. Vt mihi si non euangelizauero. Considera ergo, quod qui apud nos dominantur, non referunt gratias, quum alicui subditorum statuta sibi prestantur obsequia, sed ex beneuolentia sapientiorum prouocantes affectum, maiorem eis appetitum seruiendi aggenerant: Sic & deus petit quidem a nobis famulatum iure seruitij, verum quia clemens & bonus est, honores laborantibus pollicetur, & supereminet beneuolentiæ magnitudo. Sumus ergo serui inutiles, quia ex ministerio & seruitio nostro, quod domino deo debemus, nihil illi accrescit. Vnde quidam sanctorum dicit: Dixi domino, deus meus es tu, quoniam honorum meorum non eges. Et Hieronimus dixit ad Iob, & recte quidem: Si peccaueris, quid ei nocebis? Homini qui similis tui est, nocebit impietas tua, & filium hominis adiu-

uabit iustitia tua. Deo ergo, etiam cum fecerimus omnia, quæ præcepta sunt nobis, inutiles serui sumus; nobis tamē valde vtilis, si ea spontanea & prompta voluntate impleamus. Vnde seruo bono & fideli a dño dicitur: Euge serue bone & fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam. Intra in gaudiū domini tui. Et Apostolus de seipso dicit: Nam etsi euangelizauero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit. Væ enim mihi est, si non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est. Omnia tamen quæ facimus, in gloriam dei referenda sunt. Nisi enim seruus faciens voluntatem & præcepta domini sui, sibi utilis esset, non dixisset dominus: Et post hæc tu manducabis & bibes. Quæ verba Beda exponens ait: Postquam ipse tuæ prædicationis opere delectatus tuæque compunctionis epulis fuero refectus: tunc demum tu transies & recumbes, æternisque meæ sapientiæ dapibus in æternum reficieris.

¶ Ex ijs quæ diximus, consequitur, opera iusti in gratia & charitate facta, esse satisfactoria pro peccatis: quæ etiam augmentum gratiæ & vitam merentur æternam. Opera vero impij poenitentis, impetrant quidē grām iustificatē, sed non merentur. At opera impij non poenitentis, nec gratiam impetrant, nec secundum iustitiam diuinam alicuius præmij sunt meritotia. Peccator enim qui secundum duritiam suam & impoenitens cor, thesaurizat sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secundum opera eius, indignus

1 Cor. 9.

Matt. 5.

Luc. 11.

Roma. 2.

est etiam pane quo vescitur, & vita ipsa, ut dicit Augustinus. Nec tamen impius propterea ocio vacare debet, aut a bonis operibus se abstinere, quia etiam ea opera quæ impius in impietate sua permanens facit, ipsi multipliciter profunt.

Exod. 1.

Gene. 3.

Ecc. 3.

¶ Primum enim valent ad impetranda bona temporalia, ut patet de obstetricibus Hebræorum, quibus in remunerationem dominus ædificauit domos, de quo Gregorius: Benignitatis obstetricum merces potuit in vita æterna retribui, sed culpa mendacis terrenam compensationem accepit. Ad hoc pertinet, quod Augustinus dicit de Romanis, quos iustitia & actibus strenuis imperiū a deo promeruisse astruit. Ad hæc, huiusmodi opera plurimum momenti habent ad euitandam transgressionem præcepti, sicut præceptum est (ut exempli causa dicamus) honorare parentes, eleemosynam de eo, quod superest, pauperibus largiri, poenitentiam a sacerdote iniunctam explere, horas canonicas legere. Deinde non parum conducunt ad resistendū prauis concupiscentiis, quia propter sumus ab adolescentia ad malum, ne quis præceps feratur in peccatum, sicut scriptum est: Ignem ardentem extinguit aqua: & eleemosyna resistit peccato. Qui enim frequenter recte operatur, habitum sibi generat bene operandi, & assuescit bonis operibus, & ad id quod bonū est & rectū, fit promptior alacriorque: quo fit, ut tandem ex charitate operari incipiat, qui prius erat & operabatur in statu da-

inmariōis eterne. Sic & opera q̄ q̄s nō virtutis
 amore, sed formidine p̄c̄n̄e, hoc est, vt seruus
 operatur, charitatem inducere solent. Vñ Au-
 gustinus: Quum per timorem gehennae conti-
 net se homo a p̄c̄tō, fit consuetudo iustitię, &
 incipit quod durum erat amari, & incipit ex-
 cludi timor a charitate, & succedit timor casti-
 quod timemus ne tardet sponsus, ne discedat, ne
 eo careamus. Et iterum: Sicut seta introducit filiū
 ita timor charitatem, crescit charitas miru-
 itur timor, & conuerso. Denique faciunt non
 parū ad tēporalis p̄c̄n̄e relaxationē, aut saltē
 eterne diminutiōem, si charitatē nō induxerit
 Vñ August lib. de p̄c̄nit. dist. 3. ca. Si quis non
 habens charitatē, in aliquo schismate constitu-
 tus, ne Ch̄m neget, patitur tribulationes, fa-
 mem, persecutionē, vel flāmas, vel bestias, vel
 ip̄am crucem timore gehennae, nullo modo ista
 culpanda sunt, imo h̄c est laudanda patientia.
 Non em̄ dicere poterimus, melius ei fuisset vt
 Christum negando nihil eorum pateretur quā
 passus est confitendo, sed aestimandum est, tole-
 rabilius ei futurum iudicium, quam si CHRI-
 ST V M negando, nihil eorum pateretur: vt
 illud quod ait APOSTOLVS, si tra-
 didero corpus meum ita vt ardeam, charitatē
 autem non habuero, nihil mihi prodest, intelli-
 gatur ad regnum coelorum obtinendum, non
 extremi supplicij iudiciū tolerabilius subeun-
 dū. Si autē charitatem induxerit, liberat om̄ino
 a gehēna, & sunt moritoria vitā æternæ. Hęc
 ille. Consulēdū est igit oib, moīs peccatorib, vt

August.

August:

1. Cor. 13

Gala. 6.
Eccl. 9.

Eccl. 12.
Danie. 4.

Eccl. 12.
Danie. 4.

August.
de past.

dum tempus habent operentur bonum, & studeant adimplere illud Sapientis: ut quodcunque poterit manus eorum, instanter operentur. Non sunt deterrendi aut retrahendi a bonis operibus, sicut Lutherani faciunt, sed potius ad virtutes extimulandi sunt admonendique, ut pietatis opera non in apostatas monachos, non in moniales quæ primam fidem irritam fecerunt, & nunc sub honesto matrimonij vocabulo se contantur non in circulatores circumforaneos, sycophantas & mimos, sed in veros catholicos pauperes exercent, iuxta illud quod scriptura dicit: Da misericordiam, & ne suscipias peccatorem: benefac humili, & ne des impio. Ita consuluit Daniel regi Nabuchodonosor dicens: Consiliū meū placeat tibi rex, peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum. Itaque docet diuus Gregorius, cuius verba habentur de poenitentia, dist. III. ca. Falsas.

¶ Error iste quo damnantur bona opera, de quo nunc disseruimus, ad fouendam inertiam aptissimus est, & forte tolerandus apud eos, qui dicunt: Viuite ut vultis, securi estote, deus ne minem perdit, tantummodo fidem Christianam tenete. Non perdet ille quod redemit, pro quibus sanguinem suum fudit. Magna est dei misericordia, quæ totum ignoscit. Conuiuamini, implemini cibo & vino, ad hoc enim data est ista creatura, ut perfruamini. Hæc si dixerimus, inquit Augustinus, forte congregabimus turbas ampliores. Sed erimus pastores nosmetipsos pascentes, non oues. Relinquamus ergo hæc Epicureis, Illud vero quis ferat, ubi asse-

runt iustum in omni opere bono peccare? Huius erroneæ assertionis autor est Lutherus, qui quum omnes omnium hæreticorum fere hæreses, æternis abdēdas tenebris, perduxerit in lucem hoc vnum axioma non solum falsum sed etiā absurdū excogitauit. Quod ideo ipsum fecisse arbitror, ne quis illi obijciat, nihil noui ab ipso inuentū. Inuenit ergo, imo somniauit, iustū in omni bono opere peccare, quo quid possit dici desirius non video. Pugnat em̄ ex diametro cum sacris literis. Nonne in principio Genesios legimus, dñm respexisse ad iustum Abel & ad eius munera, quod nequaquā fecisset, si hæc offerēdo deliquisset & peccasset? Vnde ad Cain impium & munera eius non respexit. Donā enim iniquorum non probat altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum, nec in multitudine sacrificiorum, eorum propitiabitur peccatis. Iusti igitur faciūt opera sancta ac bona & ab omni labe peccati mūda, & proinde deo grata & accepta. Impij autē non sic. Similiter quippe odio sunt deo impius & impietas eius. Hinc in Proverbijis dictum est: Opus iusti ad vitā, fructus autem impij ad peccatum. Et in Paralipomenon legitur, quod in Hierusalem constituit Iosaphat leuitas & sacerdotes & principes familiarum ex Israel, vt iudicium & causam domini iudicarent habitatoribus eius, præcepitq; eis dicens: Sic ageris in timore dñi fideliter & corde perfecto. Omnem causam quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis inter cognationem & cognationem vbicunq; quæstio de lege, de mandato, de ce-

Gene. 2.

Eccli. 34.

Sapien. 14

Prou. 10.

2. Palip. 12

O

remonijs, de iustificationibus, ostendite eis, ut non peccēt in dñm, & ne veniat ira dei super vos, & super fratres vestros. Sic ergo agentes non peccabitis. Quid, quod de Iob legitur: In omnibus his non peccauit Iob labijs suis, neq; stultum quid contra deum loquutus est: Et iterum in Iob scriptum est: Visitans speciem tuā non peccabis. Sapiētia quoq; ait: Qui operantur in me non peccabunt, & qui eluciant me, vitam æternam habebunt. Et Psalmista hortatur, dicens: Irascimini & nolite peccare. Et iterum: In corde meo abscondi eloquia tua, ut nō peccem tibi. Præterea si iustus in bono opere peccaret, peccaret & virgo si nuberet, sicut voluerunt Manichei, Taciani, & Marciani. At virgo si nubat, nō peccat, ut docet Apostolus: 1. Cor. 7. 2. Pet. 2. Quin & apostolus Petrus hortatur ad bonorum operum exercitium, dicēs: Satagite fratres, ut per bona opera certam faciatis vestram vocationem & electionem. Hæc enim facientes, nō peccabitis aliquādo. Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in eternū regnū dñi & saluatoris nostri Iesu Christi. Et Iohannes dicit: Omnis qui natus est ex deo, peccatū non facit, quoniam semen eius manet in eo, & non potest peccare, quia ex deo natus est. Dicit Iohannes eum qui ex deo natus est, non posse peccare, quando sequitur instinctum & inclinationem charitatis, secundum quam natus est ex deo, quia charitatis non agit perperam. Et iterum: Hæc scribo vobis, ut nō peccetis, sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem IESVM CHRISTVM iustū. Præ

Iob. 1.

Iob. 5.

Eccli. 24.

Psal. 4.

Psal. 118.

1. Cor. 7.

2. Pet. 2.

1. Ioh. 3.

1. Cor. 13.

1. Ioh. 2.

rea apostolorum princeps Petrus dicit: Ex bonis operibus vos considerantes, glorificent deum. Paulus quoque: Fructificantes, inquit, in opere bono, Et iterum: Euigilate iusti, & nolite peccare. Pro hac sententia facit quod Christus dixit: Si oculus tuus fuerit simplex, non habens aliquam partem tenebrarum, totum corpus tuum (id est, tota congeries operum tuorum) lucidum erit.

1. Pet. 2.

Coloss. 1.

1. Cor. 15

Matth. 6

Luc. 11.

¶ Multa quidem præterea adduci possent si opus esset, aduertendam hanc nuper natam hæresim. Verum hæc sufficere arbitror. Mihi tantum propositum est, rationibus eius quibus dogma suum stabilire ac confirmare contendit, respondere. Principio Esaiam pro se citat dicentem: Facti sumus ut immundi omnes nos, & quasi pannus menstruæ vniuersæ iustitiæ nostræ. His verbis propheta innuitur Lutherus veluti baculo arundineo. Nam propheta secundum Hieron., interpretacionem loquitur de populo Iudaico pro eo tempore, quando nec dum saluator aduenerat, hoc est sub tempore legis, quando imaginem terreni portauit, non autem adhuc imaginem superælestis. Vnde iustitia quæ in lege est ad comparationem euangelicæ puritatis, immunditia nominatur. Si quis igitur ait Hieronymus, post euangelium Christi & aduentum filij Dei paedagogæ legis obseruat ceremonias, audiat populum confitentem, quod omnis illa iustitia panno sordidissimo comparetur. Non ergo Hieronymo teste de iustitia CHRISTIANO

Esa. 64.

Hierony.

rum, quam per totum mundum Christi euangelio coruscante faciunt, propheta locutus est. Ad hæc, ipsius prophetæ verba quæ statim sequuntur, indicant quod non loquitur generaliter de omnibus: sed de ijs tantum qui in enormia scelera atque flagitia lapsi erant. Vnde subsecutus adiungit dicens: Et cecidimus quasi folium vniuersi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos. Et paulo post: Ciuitas sancti tui facta est deserta. Hierusalem desolata domus sanctificationis nostræ & gloriæ nostræ, ubi laudauerunt te patres nostri facta est in exustionem ignis. Hæc autem omnia acciderunt eis propter peccata sua, & præsertim idololatriæ, sicut satis constat. Captiuitatis igitur Babylonice miseras plagit propheta, in qua propter idololatriæ crimen facti fuerunt immundi omnes, & vniuersæ eorum iustitiæ quasi pānus menstruaturæ. Sic & hoc turbido seculo & maligno tempore LV THERANI, ob sacrilegia, apostasias, fornicationes, adulteria, & vt breuiter dicā, infinita crimina facti sunt imundi omnes, & vniuersæ eorum, non dico iustitiæ, quum sint iniusti & impij, sed iniustitiæ impietatesque longe sunt sordidiores abominabilioresque panno menstruaturæ. Infidelibus enim hereticis nihil est mundum, sed inquinata & polluta est eorum mens & conscientia.

Tit. 1.

Eccl. 7.

¶ Nec contra nos facit, quod dicit Ecclesiastes: Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet, quia nemo est, qui non aliquando (quæ est humana fragilitas) peccet, non tamen in omni opere bono. Quod ergo sapiens

dicat huiusmodi est: Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet aliquando hoc est, peccabit, vt peccet referatur non ad tēpus p̄sens, sed futurū siue p̄teritum, & perinde valet ac si dixisset. Non est homo iustus in terra qui nunq̄ peccabit, & ita allegat diuus Augustinus: Septies quippe cadit iustus in die & resurgit. Sic etiam Hieron. hunc locum explicat dicens: Quamuis aliquis iustus sit, tñ dū in hac carne est constitutus, subiectus est vitijs atque peccatis, & maiore p̄sidio indiget.

¶ Simili prudentia obijcit nobis Luth. illud quod in Psalmis scriptum est: Non intres in iudicium cum seruo tuo dñe, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Quæ quidem verba si aliquid faciunt, nihil tñ pro Luthero faciunt. Vñ August. sic ea exponit. Nō intres in iudiciū cū seruo tuo dñe. Noli inquit, me iudicare secundū te, qui es sine peccato, quia non iustificatur in conspectu tuo omnis viuēs: quod de hac vita dictū esse, sine difficili quæstione intelligitur. Et quod ait, non iustificabitur, ad illam perfectionem iustitiæ retulit, quæ in hac vita non est. Hęc August. Facile igitur donamus neminem viuere qui sic iustificetur vt omni prorsus careat neuo peccati: non tamē propterea consequitur, iustū in omni opere bono peccare. Hinc August. in expositione Psalmi 141. vñ hæc sumpta sunt verba dicit: Ante mortē ne laudes hominē quēq̄. Quid ipsi arietes, quid ip̄i aposto. de quorū prole dicitur, affer te dño filios arietū? Ex his Paulus ē q̄ dicit nō se esse perfectū, Nō q̄a iā acceperim, inquit, aut

Augusti.
de spū & lī
tera.

Prouer. 24
Hierony.

Psal. 141

August.
de perfec
tione iusti
tiae cōtra
Celestium

Ecclesi. 17

Philip. 3.

iam perfectus sim.

Rom. 7.

¶ Demiror autem qd Luth. in mentē venerit
vt hoc loco nobis pro se Paul. obijceret Roma
nis scribentē: Nō quod volo bonū, hoc ago sed
quod odi malū, hoc ago. Nō em̄ quod volo bo
nū, hoc facio, sed quod nolo malū, hoc ago. Et
iterū: Video aut̄ aliam legē in mēbris meis re
pugnantē legi mentis meę, & captiuantem me

Rom. 8.

in lege peccati. Dicit em̄ Apost. ipse ca. sequen
ti tanq̄ explicando seipsum, nihil damnatiōis,
id est, pēti aut culpe, esse ijs q̄ sunt in Ch̄o Ie
su, qui non secundum carnem ambulant. Lex
em̄ spiritus vitę in Ch̄o Iesu, liberauit me a
lege pēti & mortis. Ex his verbis Apost. satis
patet, in Christianis mente lege dei seruienti
bus, concupiscētiā carnis repugnantem le
gi mentis, nullum esse pētm, quam tñ Aposto.
pētm appellat, quia pēto facta, pēti pœna est.

1. Cor. 5.

Sic etiam Apost. de Ch̄o dicit: Eum qui nō no
uerat pētm, pro nobis deus pētm fecit, id est,
hostiā pro peccato. Dilexit em̄ nos & tradidit
semetipsum oblationē & hostiā deo pro pecca
tis nr̄is. Hostia em̄ pro peccato oblata, i sacra
scriptura dicitur pētm, iuxta illud, peccata po
puli mei comedent, siue quia peccata nostra,
id est, pœnas peccatis nostris debitas, ipse per
tulit in corpore suo super lignum, vt pētis mor
tui, iustitię viuam. Ipse em̄ pēta multorū tulit,
ait propheta. Deceptus ergo est Luth. equiuo
cationis sophismate. Peccatum em̄ non tñ cri
men aut culpam significat, vt delirat Lutherus,
sed etiam nonnunq̄ peccati pœnam & hostiā

1. Pet. 2.

Esai. 53

tulit in corpore suo super lignum, vt pētis mor
tui, iustitię viuam. Ipse em̄ pēta multorū tulit,
ait propheta. Deceptus ergo est Luth. equiuo
cationis sophismate. Peccatum em̄ non tñ cri
men aut culpam significat, vt delirat Lutherus,
sed etiam nonnunq̄ peccati pœnam & hostiā

pro peccato oblatam.

¶ Et quia superius inter opera poenitentiae aut satisfactionis, ieiunium, abstinentiam, vigiliis, & alia huiusmodi opera quibus carnem affligimus, posuimus, quae omnia damnant Lutherani, paucis etiam ea tangemus. Neque enim decet, ut ieiunium & abstinentiam negligamus quae semper maximam secum afferunt utilitatem. Quapropter merito laudatur Theodosius Iunior Imperator, quod plerumque ieiunabat, & maxime quarta feria & sexta studio Christianismi, ita quod non aliud quam monasterium domus regia esse videretur. Et ut summam dicam, quantum bonum sit ieiunium, quantaue virtus sit abstinentia, discutiam utilitates quae ex ipsis provenire solent. Et quis abstinentia homini innumeras afferat utilitates, ex innumeris tamen tres tantum praecipuas numerabo, quas consequitur qui ventri bellum indicit, & ieiunio & abstinentiae operam dat, continens se a carnibus, ovibus, vino & si quae sunt eius generis alia. Primum enim huiusmodi abstinentia siue ieiunium concupiscentiae carnalis flammam reprimat. Sine Cerere enim & Baccho, inquit comicus poeta, friget Venus, hoc est, per abstinentiam cibi & potus frigescit luxuria. Hinc Hieronymus: Veter inquit, me Oceanum. ro aestuans, facile despumat in libidinem. Ideo Augustinus: Carnem vestram domate ieiunijs quantum valetudo permittit. Beatus Hieron. de ipso scribit, quod repugnantem carnem hebdomadarum inedia subiugabat. Esus enim carnum & potus vini ventrisque saturi-

Q 4

- ras, seminarium libidinis est. Nolite inquit Apost. inebriari vino, i quo est luxuria. Hinc Hieronymus lib. 3 in epistolam Pauli ad Ephesios, dicit: Quod si intelligerent quidem hæc Apost. verba, nunquam me temeritatis & hæreseos arguissent, q̄ in virginitate seruanda dixerim, vinum adolescentulis declinandum, & non mittendum super flammā oleum, nec naturalem carnis ardorem, fomentis voluptatis augendum. Bonum em̄ est, ait Apostolus non māducare carnē & vinū nō bibere. Loth postquam vino incaluerat, dormiuit cum filiabus suis. Vinum em̄ & mulieres apostatare faciunt sapientes. Secundo ieiuniū ad sublimia contemplanda mentē eleuat. Testatur hoc Daniel de se dicens: In diebus illis ego Daniel lugēbam triū hebdomadarū diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum nō introierunt in os meum. Post hoc ieiunium reuelationem accepit & consolationem ab angelo, q̄ dixit ei: Noli metuere Daniel, quia ex die primo quo posuisti cor tuū ad intelligendum, vt te affligeres in cōspectu dei tui, exaudita sūt verba tua. Filij etiā proph. quos ieiunos hospitio suscepit Helizæus, herbis agrestibus victitabāt. Dicit em̄ scriptura: Misit Helizæus vnum in agrū vt herbas agrestes colligeret, inuenitque quasi vitē syluestre, & collegit ex ea colloquintidas, quas decoxit & hospitib. apposuit. Quūq̄ illi clamarēt, mors in olla: eius amarorē farina dulcorauit. Et Ecclesi. dicit: Cogitavi in corde meo, abstrahere a vino carnē meā vt animum meum trāsferre ad sapientiā. Vñ recte Horat.
- Eph. 5.
- Rom. 14.
Gene. 20.
- Ecclesi. 30.
- Danie. 10.
1. Reg. 10.
- Ecclesi. 2.
- Horatius.

Vides, inquit, vt pallidus omnis, cœna desur-
gat dubia, quin corpus onustum, hesternis viti-
is, animum quoque prægrauat vna. Atque af-
figit humo, diuinæ particulam auræ. Magno
ergo & excellenti ingenio viri, quum se doctri-
næ penitus dedidissent, & ad inquirendæ veri-
tatis studium se contulissent, intemperantiam
tanquam scœdissimum mōstrum execrati sunt.
Hippocrates medicus probatissimus docet vi-
uendum esse temperate. Nam eos homines qui
gulæ ac ventri student, nunquam bene valere,
neque longeuos esse posse, eorumque animos
nimio sanguine, nimiaque sagina ita esse im-
peditas, ac si luto forent obuolutæ, & id-
circo nihil tenue nihilque cœleste meditari pos-
se, sed duntaxat de patinis & scœda ventris in-
gluuiæ. Pythagoras & Zenocrates summi
philosophi, & innumeri alij omne studium cir-
ca temperantiam habuisse leguntur, ita vt olu-
sculis & fruge vescētes carnibus & vino ab-
stinuerint. Quid quod Anacharsis philosophus
sola aqua pro potu v sus legitur, & adeo oēm
intemperantiam horruisse, vt statuas emerue-
rit hoc vno epigrammate, lingua, ventre, pu-
dendis abstinendum esse, omnem intemperan-
tiam damnantes. Tertium ad quod valet ab-
stinentia, est satisfactio pro peccatis. Hinc do-
minus peccatores ad pœnitentiam vocans per
ioelem dicit: Conuertimini ad me in toto cor-
de vestro, in ieiunio & fletu & planctu. Sic A-
chab pœnitens scidit vestimenta sua, & ope-
ruit cilicio carnem suam, ieiunauitq; & dor-
miuit in sacco, & ambulauit demisso capite,

Pythago.
Zenocra.

Anachar.

Iona. 3.

& misericordiam cōsecutus est a deo. Sic Nini
uita ad prädicationem Iona prädicauerunt ie
iunium & vestiti sunt faccis a maiore vsq; ad
minorem. Et vidit deus opera eorum, quia con
uersi sunt de via sua mala, & misertus est su
per malitiam quam locutus fuerat, vt faceret
eis, & non fecit. Has rationes aut vtilitates ab
stinētiæ ponit Cyrillus libro septimo contra
Iulianum: Plurimi, inquit, apud nos fuere sum
ma bonitate conspicui, qui ad eam peruenere
continentiam, & ita seipso castigant, vt eti
am ijs quæ ad vitam vtilissima, strenue absti
nere voluerint, nempe pane & oleo, & herbis
& leguminibus inuitabilem ventris necessita
tem placarunt, vsi pura aqua, & exercitatiōis
labore gaudentes, ita vt nihil illis esse censue
rint melius, & reiectaneus quidem apud ipsos
nullus cibus fuit, abstinerunt autem a nonnul
lis, mentis ad deteriora propensionem remorā
tes, & carnis lasciuiam compescentes, ita vt
mentis oculum magis subtilem haberent.

Actu. 17.

1. Cor. 15.

¶ In Actis apostolorum legimus Epicure
os contulisse cum Paulo, Sunt & nunc Christi
ani Epicurei. Quid enim sunt aliud, dicentes
quotidie: Manducemus & bibamus, cras em
moriemur? Quo pertinet & illud: Nihil erit
post mortem. Vmbra enim transitus est vita
nostra. Dixerunt enim apud se non recte cogi
tantes: Coronemus nos rosas, antequam mar
cescant: nullum pratum sit, quod non pertrās
eat luxuria nra: vbiq; relinquamus signa lēti
tiæ, qm hæc est pars nra. Post mortē nulla vo
luptas: Hi sunt Epicurei, q hac tēpestare dānāt

Sapient. 2.

ieiuniū, abstinētiā, tēperantiā, saturitatē ieiuni
 is p̄ferētes. Dicūt em̄ ieiuniū deo nō esse gratū
 aut acceptū, dicente propheta: Quare ieiunauī *Isai. 58.*
 mus, & nō aspexisti: humiliauimus aīas n̄ras,
 & nescisti. Si deus, ingūt, non respicit n̄ra ieiū
 nia, imo nescit, hoc esse, non approbat, qd tādē
 cōmodi ieiunātes accipiemus. Sed mētita est in
 iquitas sibi. Nos Ch̄riani dicamus: Ieiunemus
 & oremus, cras em̄ moriemur. Nec tñ oīno mo
 riemur. Comes moriēti aut vita erit, aut pēna.
 Dicimus itaq; ieiuniū (quēadmodū & cātera
 opera ex gr̄e suo bona) opus esse deo ex se gra
 tum ac ipsi homini frugifēre ac salubre, meri
 toriū quoq; modo ex gr̄a & charitate proce
 dat. Redditur aut vitiosum ex praua intentio
 ne, aut peruerso fine, aut si defuerit aliq; alia cir
 cūstantia bono operi necessaria. Nō em̄ satis
 est bonum, siue opus virtutis facere, sed oport
 et etiam bonum bene & opus virtutis, sicut re *Deut. 16.*
 cta ratio postulat, facere, sicut scriptum est: Iu
 ste quod iustum est, persequaris. Licet enim ie
 iunium bonum sit opus, est tñ etiam ieiunium *Matt. 6.*
 hypocritarum, quod Christus reprobāt, dicēs:
 Quū ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritae tri
 stes. Extermināt em̄ facies suas, vt pareāt hoī
 bus ieiunantes. Amē dico vobis, qā receperūt
 mercedē suā. Ieiuniū igitur eorū q sic ieiunant,
 nec deo gratū est, nec illis proficuū. Tale erat
 Iudaeorū ieiuniū, id quod indicāt verba dñi rñ
 dētis eorū q̄relē. Ecce, ingt, ī die ieiunij v̄ri in
 uenitur volūtas v̄ra, & om̄es debitores v̄ros
 repetitis, & percutitis pugno impie. Quod ex
 ponens Gregorius in Pastoral. dicit: Voluntas *Gregori.*
 ad laticiam pertinet, pugnus ad irā. Incastrum

ergo per abstinentiam corpus atteritur, si inordinatis moribus dimissa mens dissipatur. Vñ subdit dñs dicēs: Nolite ieiunare sicut vsq; ad hāc diē, vt audiat in excelsō clamor vester. Non dicit dñs hāc quasi reprobādo ieiunium, quod toties p̄cipit & cōmēdat, sed malitiā impietatis q; ieiunantiū arguit. Non em̄ dicit Nolite ieiunare, sed nolite ieiunare sicut vsq; ad hāc diē, vt audiat in excelsō clamor vester. Hoc est quod Sapiēs dicit: Qui baptizatur a mortuo & iterū tangit mortuū, quid proficit lautio illius? Sic hō q; ieiunat in peccatis suis, & iterū eadem faciens, quid proficit humiliando se? Orationem illius quis exaudiet? Et ideo beatus Hieronymus lib. 13. in Esaia verba prophetæ explicans dicit: Quare ieiunauimus & non aspexisti & c. Iniuste arguūt dominum, q; bona opera non respiciat, solā q; ventris esuriem, absq; opere virtutum ingerunt deo. Et pharisæus impietatis cibus saturat⁹ & iniquitatis vino inebriatus, inter cætera verba superbiæ iactabat se bis ieiunare in sabbato. Propterea respondit deus, q; non ieiunia reprobet, sed opera quæ in eis fiunt. Quid enim prodest ieiuniora pallere, & ad lites & ad iurgia ieiunare, dicēte scriptura: Qui amat peccata, gaudet iurgijs. Huiusmodi ieiunia & in exordio huius prophetæ dominus arguit dicens: Ieiunium & ocium, neomenias & sabbata, & alias vestras solennitates odit anima mea. Vnde p̄cipitur per Ioel: Sanctificate ieiunium, p̄dicare curationem, vt a vitijs ieiunemus, & bonis operibus curatisq; peccatis, fiant sancta ieiunia. De

Eccj. 34.

Hierony.

Lucæ. 18.

Esaia. 1.

Ioel. 2.

niſq; ſequitur: Egrediatuꝛ ſpōſus de cubili ſuo,
 & ſponſa de thalamo ſuo, vt tempore ieiu- Pſal. 37.
 vacemus orationi, ne interior homo noſter ſat-
 uris veſcatur carnibus, qui datus eſt in eſcā
 populis æthiopum. Et hæc dicimus, non quo ie- Dani. 9.
 iunia reprobemus, per quæ & Daniel vir de- Ionæ. 3.
 ſideriorum futura cognouit, & Niniuitæ iram 3. Reg. 19.
 placarunt dei, & Helias ac Moyſes quadra- Exod. 34.
 ginta dierum eſurie dei familiaritate ſaturati Matth. 4.
 ſunt, & ipſe dominus totidem diebus in ſolitu-
 dine ieiuauit, vt nobis ſolennes ieſuniorum di-
 es relinqueret; ſed quod nō proſit vacuum por-
 tare ventrem, & alia facere quæ deo diſplicēt.
 Vnde docet dominus quomodo ieiuandū ſit.
 Nec ab hac ſententia diſcrepat, quod beatiffi- Leo.
 mus papa Leo ſermone primo de quadageſi-
 ma habet: His igitur, inquit, dilectiſſimi freti
 armis, impigre atq; intrepide propoſitum no-
 bis certamen ineamus, vt in iſto ieiuioꝝ ſtu-
 dio, non eo tantum ſimus ſine contenti, vt ſolā
 ciborum abſtinentiam putemus eſſe ſectandā.
 Paruum enim eſt, ſi carnis ſubſtantia attenua-
 tur & animæ fortitudo nō alitur. Afflicto pau-
 lulum exteriori homine, reficiatur interior, &
 ſubtracta carnis ſaturitate corporea, ſpirita-
 libus mens delitijs roboretur. Incontinentiam
 caſtitas procul pellat, mendaciꝝ tenebras lux
 abigat veritatis, quia os quod mentitur, animā
 mentientis occidit. Detumeſcat ſuperbia, hu-
 militas reſumatur, reſipiſcat iracundia, cō-
 minuantur iacula noxarum & obreſcatio lin-
 guæ refrenetur, ceſſent vindictæ, & obliuioni
 dentur iniuriæ. Omis poſtremo plantatio, quā

non plantauit pater coelestis, radicitus auferatur. Tunc enim bene in nobis virtutum semina nutriuntur, quoniam de agro cordis nostri omne germen exterminij euellitur. Hinc Origenes homilia 10. in Leuiticum de ieiunio Christianorum disputans, ait: Vis tibi adhuc ostendam, quale te oportet ieiunare ieiunium? Ieiuna ab omni peccato, nullum cibum sumas malitiae, nullas capias epulas voluptatis, nullo vino luxuriae concalescas. Ieiuna a malis actibus, abstine a malis sermonibus, contine te a cogitationibus peccatis. Noli contingere panes furtiuos peruersae doctrinae. Non concupiscas fallaces philosophiae cibos, qui te a veritate seducant. Tale ieiunium deo placet. Abstinerere vero a cibis quos deus creauit ad percipiendum eum gratiarum actione fidelibus, & hoc facere cum his qui Christum crucifixerunt, acceptum esse non potest deo. Haec tenus Origenes. Nihil ergo, inquit Pius papa, prodest homini ieiunare, & orare, & alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate, & obrectationibus lingua cohibeatur. Praeter ieiunium igitur corporis, quod per abstinentiam cibi & potus certis temporibus obseruatur in ecclesia, est aliud ieiunium spiritale a peccatis, sine quo corporale nihil prodest, quod semper absque aliqua intermissione obseruare nos oportet. De quo Augustinus super Iohannem dicit: Ieiunium magnum & generale est ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculari abstinere, quod est perfectum ieiunium in hoc seculo. Quasi quadragesimam abstinentiae celebramus, quum bene viuimus, quum ab ini-

De conse.
dist. 3. ca.
Nihil.

De conse.
dist. 5. ca.
Ieiunium.

quitatibus & illicitis voluptatibus abstinemus.

¶ Verum non contenti adhuc hæretici, hoc est, parasiti, sycophantæ, ganeones, qui patria cum filio prodigo abliguriunt bona, popinæ tamen somniculatores, quibus pallida semper ora fame, Christi verba trutinant & afferunt, qui dicit: Quod intrat in os, non coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore. Ergo indiscriminatim vescendum est omni cibo. Si Philoxenus Eryxius nobis hoc dilēma obijceret, si quum esset voluptatibus defluens epularum atque pultiuoræ, deos traditur (ut ait Aristoteles) precatus, ut longius sibi guttur quam gruis fieret, ob id ipsum quod tactu delectabatur, fortassis ferendum esset. Ad modo quis ferat, quum ab ijs qui se & Christianos nominant & esse volunt, profertur, quos non pudet deprauare scripturas ad suam ipsorum damnationem, quorum damnatio iusta est. Neque enim Christus eo loco ieiunium aut abstinētiā a certis cibis reprobatur, sed maliciā Iudæorum ostendit, eorumque superstitionem damnat, qui gratia semper negligentes & necessaria, maxima de friuolis cura sollicitabantur. Putabant enim non lotis manibus manducare panem, grande crimen esse, & non parum coinquinare hominis conscientiam. Multa, inquit Chrysostomus, erant a sacerdotibus innouata, ex quibus illa erant, ne illotis comederent manibus, calices ac vasa ænea & seipso baptizarent. Quum oportuisset eos progressione temporis huiusce

Matt. 23.
Marci. 7.

Aristo. 3.
ethico.

Chrysost.

modi obseruationes continere, pluribus ac maioribus seipfos coartauerunt. Quia ex remanentem culpam contrahebant, & nullam de mandatis dei curam facientes, obseruationum contemptores vlciscebantur. Reprimit ergo Christus eorum audaciam, atque ostendit non oportere illos qui delinquunt in maximis, pro paruis aliorum criminibus adeo moueri. Non enim accusari debet, qui accusandus non est. Vnde dixit: Quare etiam vos transgredimini mandatum dei propter traditionem vestram? Nam quoniam transgressores legis discipulos ostendere conabantur, id ipsum eos reuera facere ostendit, & discipulos ab hoc crimine vindicauit, quibus etiam dixit: Non intelligitis quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, & blasphemiae. Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manducare manibus, non coinquinat hominem. Curæ ergo nobis sit, quomodo animam atque mentem puram atque defecatam offeramus deo. Sordescunt quippe manus etiam lotæ homicidio cæterisque operationibus prauis: os autem maledictione, blasphemia, contumelia, verbis iracundis atque obscenis, dissoluto risu atque scurrilitate. Secundum doctrinam ergo Christi, nullus cibus qualiscumque sit, est immundus secundum se & naturam suam, aut coinquinat hominem. Omnis enim creatura dei bona est, & a bono principio con-

dita. Si enim cibus aliquis secundum naturam
 suam coinquinaret hominem culpabiliter, nul-
 li vnquam homini illo vesci liceret: quē admo-
 dum nulli hominum vnquā licet fornicari aut
 adulterari, quia etiam philosopho teste, hæc cō-
 tinuo nomine suo cū prauitate connexa sunt,
 ita vt circa ea nullum sit tempus recte agēdi,
 sed semper delinquitur. Lac ergo & oua, car-
 nes & omnes cibi liberi sunt nec coinquinant
 hominem, & libertas eorū nobis permittitur,
 quæ tamen tolli potest vel per præceptum su-
 periorum, hoc est dei vel ecclesiæ, vel per vo-
 tum proprium, vel per generalem consuetudi-
 nem quæ per totum orbem vel prouinciā ali-
 quam vnanimi consensu obseruatur. Exem-
 plis ac scripturis ista declarabo: Nemo nescit
 ipsum Adamum a deo præceptum accepisse,
 ne sumeret de fructu ligni scientiæ boni & ma-
 li. At ille suggerente muliere seductus, come-
 dit de fructu sibi vetito, & nō solum se, sed &
 totum genus humanum in se tanquam in radi-
 ce infecit & coinquinauit originalis culpæ ma-
 cula, ob quam omnes morimur, vt docet Apo-
 stolus. Id ergo quod intrauit in os eius, coinqui-
 nauit eum, non quia cibus aut fructus ille im-
 mundus erat, sed quia a deo interdictus. Sic eti-
 am ecclesia quæ per spiritum sanctū regitur,
 statutis diebus prohibet nobis quosdam cibos.
 Qui autem ecclesiam non audierit, sed ex cor-
 de malo atque peruerso, hoc est ex contemptu
 præceptorum dei & ecclesiæ, aut cum scanda-
 lo proximi, aut contra votū proprium, come-
 derit cibum aliquem alioqui de se licitum, gra-

Aristotel.
 2. ethic.

Gen. 3.

Rom. 7.

P

Augustin, uiter peccat, & animam suam multum maculat. Vnde de peccato Adæ scribens Augustinus lib. 14. de ciui. dei. ca. 12. ita dicit: Non ideo debet quis existimare leue ac paruū fuisse illud peccatum commissum in paradiso, quia in esca factum est, non quia mala ac noxia, nisi quia prohibita.

¶ Tollitur quoque hæc libertas per votum, quando quis voto se astringit, aliquot diebus aut per totam vitam non comedere carnes aut oua aut caseū aut lac. Quod enim quis deo uet, implere tenetur. Vnde in Deuteronomio **Deute. 23.** scriptum est: Cum votum uoueris domino deo tuo, nō tardabis reddere, quia requireret illud dominus deus tuus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatū. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labijs tuis obseruabis, & facies sicut promissisti domino deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es. Et Ecclesiast. dicit: Si quid uouisti deo, ne moreris reddere. Displicet enim ei infidelis & stulta promissio. Sed quodcumque uoueris, redde. Multoque melius non uouere, quam post votum promissa non reddere. Propterea Baruch de dijs aureis, & argenteis & lapideis & ligneis, quos Babylonij colebant, & non sunt dij, differens ait: Si quis illis uotū uouerit & non reddiderit, neque hoc requirit. **Socrates.** Stultus ergo fuit Socrates, quod ante mortem familiares suos rogauit, ut Aesculapio gallū quem uouerat, pro se sacrarent. Timuit uidelicet, ne apud Rhadamāthum receptorem vo-

Baruc. 6.

Lacta. li. 3.
diui. insti.
ca. 27.

ei reus fieret ab Aesculapio. Dementissimum hominem putarem, ait Lactātius, si morbo affectus perisset. Quum vero hoc sanus fecerit, est ipse insanus, qui eum putet esse sapientem. Et ne quis huiusmodi abstinentiæ vota quæ domino deo facim⁹, absurda aut illicita aut talia in quibus fides rescindenda est, esse contendat, exemplum Rechabitarum in medium afferam, qui positis corā se calicibus & cyphis plenis vino, nolentes bibere, responderūt: Nō bibemus vinum, quia Ionadab filius Rechab pater nṛ pcepit nobis dicēs: Non bibetis vinū vos & filij vestri vsque in sempiternum. Obediimus ergo voci patris nostri, vt non bibere mus vinum cunctis diebus nostris, nos & mulieres nostræ, & filij & filia nostræ. Quam magnum autem sit & proficuū homini ex obedientia a prohibitis alioqui de se licitis abstinere, testatur dominus ipse ad eos dicens: Pro eo quod obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab stans in conspectu meo cunctis diebus.

Hiere. 35.

¶ Tollitur ergo nobis (vt dixi) libertas cōcedendi hūc vel illū cibum alioqui de se licitum, vel per præceptum superiorum, quibus parere nos oportet, vel per votum, quod deus requirit a nobis. Tollitur etiam, quando tota aliqua natio, regio, prouincia, diocesis ob aliquam antiquam & generalem consuetudinem, causamque rationabilem solet abstine

P 2

Auguſti.

te a quibusdam cibis, vt ouis, lacte, carnibus, vino. Tales enim conſuetudines vim legis habere diſcoſcuntur, quam quilibet in ea terra obſeruare tenetur, maxime quando eccleſia conſenſit in eam. Vnde Auguſtinus ad Caſſulanium ſcribens ait, & habetur diſtinctione vñdecima ca. In his: In his rebus, de quibus nihil ſtatuit diuina ſcriptura, mos populi dei vel inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt, & ſicut præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores eccleſiaſticarum conſuetudinum coercendi ſunt. Et contra Donatiſtas dicit conſuetudines eccleſiæ vniuerſalis ab apoſtolis fuiſſe traditas, quamuis multa non inueniantur in literis eorum nec in concilijs poſteriorum: & tamen quia cuſtodiuntur per vniuerſam eccleſiam, non niſi ab ipſiſ tradita & commendata creduntur. Conſuetudines ergo quæ non ſunt contra fidem, & per vniuerſam eccleſiam cuſtodiuntur, ita firmiter obſeruare tenemur, ac ſi apoſtoli præcepiſſent ac inſtituiſſent. Sic ex conſuetudine eccleſiæ ſextis feriis non veſcimur carnibus, ſicut nec in ſabbato. Si quis ergo in contemptum eccleſiæ & ſummi pontificis cum rebellibus hæreticis illis diebus vel tempore ieiunij veſceretur carnibus, non effugiet manum omnipotentis DEI. Vnde ſi quis quærat, quare dies Veneris debeat eſſe piſculenta, dicimus vetuſtam eccleſiæ conſuetudinem eſſe cauſam. Eadem ratiōe populus Chriſtianus feria quarta & ſexta ieiunare conſuevit. Quod verum eſſe teſtis eſt græcorum doctiſſimus Ori-

Origenes

genes, qui homilia decima in Leuiticum dicit:
 Habemus quadragesimæ dies ieiunijs conser-
 cratos, habemus quartam & sextam septima-
 næ dies, quibus solenniter ieiunamus. Eius cō-
 suetudinis Augustinus ad Ianuarium rationē
 reddit, dicens: Cur quarta & sexta feria maxi-
 me ieiunat ecclesia, illa ratio reddi posse vide-
 tur, quod quarta consilium ad occidendum do-
 minum Iudei fecisse reperiuntur. Sexta autem,
 quia eo die passus est. Sabbato etiam ecclesia
 Romana, & multæ aliæ præcipue occidentis
 ieiunant, quia illa die dominus requieuit in mo-
 numento. Huc vsque Augustinus. Sic adhuc
 ex consuetudine ecclesiæ, quadragesimali ie-
 iunio a carnibus abstinemus, de quo Hierony-
 mus ad Marcellam aduersus Montanum huc
 in modum scribit: Nos vnam quadragesimā
 secundum traditionem apostolorum toto anno
 tempore nobis congruo ieiunamus. Illi (de hæ-
 reticis Montani sectatoribus sentit) in anno
 tres faciunt quadragesimas, quasi tres passi sint
 saluatores. Non quo & per totum annum ex-
 cepta pentecoste (sic enim appellat intervallū
 quod est inter pascha & diem pentecostes) ie-
 iunare nō liceat: sed quod aliud sit necessitate,
 aliud voluntate munus offerre. Verba ista in-
 dicant quadragesimam non solum ab aposto-
 lis obseruatam in memoriam ieiunij, sed etiā
 passionis Christi. Dicit enim Hieronymus de
 Montanis: Tres in anno faciunt quadragesi-
 mas, quasi tres passi sint saluatores. Quid hic
 de nostris dicam hæreticis qui nullam obser-
 uant quadragesimam, quasi nullus passus sit

Augustin.

Hierony.

August.

saluator? Quasi vero minus impium sit dicere, nullum saluatorem passum quam tres. Similem ergo nostri cum Mōtanis proferunt de **CHRISTO** blasphemiam. Et Augustinus libro secundo ad inquisitiones Ianuarij ca. de cimoquinto. Quadragesima, inquit, ieiuniorū habet auctoritatem & in veteribus libris ex ieiunio Moyfi & Helia, & ex euangelio, quia totidem diebus dominus ieiunauit, demonstrās euangelium non dissentire a lege & prophetis. In qua ergo parte congruentius obseruatio quadragesimæ constitueretur, nisi confinis atque contigua dominicæ passioni? Cuius rationem pulchre eo loco explicat Augustinus. Sed & ieiunātium in quadragesima diuersitas ad vnguem describitur libro nono histor. eccl. tripar. c. 38. vbi quadragesimæ obseruatio etiam dicitur ex consuetudine ecclesiæ initium sumpsisse. Ignatius quoque epistola quarta ad Philippenses sic habet: Dies festos nolite inhonorare, q̄dragesimā vero nolite pro nihilo habere, imitationem enim continet dei conuersationis, hebdomadam etiam passionis nolite despiciere. Quarta vero & sexta feria ieiunare, reliquias pauperibus erogantes. Verba hæc beatissimi martyris licet sint pauca, non tamē perfunctorie legenda sunt, sed penitus inspicienda, & inueniemus ea esse nihil aliud quam languentis animæ medicinam. Dies, inquit, festos nolite inhonorare. Vbi nunc sunt, qui blaterant omnes totius anni dies iuxta esse æquales, qui festos dies nō solum inhonorant, sed etiam ore sacrilego blasphemant? Addit Ignatius

Ignatius,

tius: Quadragesimam nolite pro nihilo habere. Rationem subnectit: Imitationem enim continet dei conuersationis. Et hic nostros percutit hæreticos, qui quadragesimam etiam dānant, nedum pro nihilo habent. Sequitur: Hebdomadam passionis nolite despicere. An non videntur vobis hebdomadam passionis despicere, q̄ illo sacratissimo tempore, ipso die parasceues quo mortis chirographū, quod erat aduersum nos, per **CHRISTVM** deletum est, quo do-
minus maiestatis regnauit in ligno, quo exposi-
liuuit principatus & potestates in carne sua, nulla habita temporis ratione, in carne voluntates cuticulam eurant ociosi, & carnes deuorant vt canes, minime cum Paulo recogitantes eum qui talem sustinuit aduersus semetipsum contradictionem? Apostolus dicit: Si es-
ca scandalizat fratrem meum, non manduca-
bo carnes in æternum. At boni illi viri qui nihil aliud ore crepant, quam **PAVLVM** & **CHRISTVM**, non alia ratione carnes deuorant, nisi vt infirmos pro quibus Christus mortuus est, scandalizent in contemptum dei & ecclesiæ. Multo christianior Philo Iu-
dæus, in libro de vita nostrorum, id est, de viris apostolicis, vbi laudat conuentus & ieiunia eorum, qui apostolorum adhuc tempore vivebant. Ait enim. Quid autem addere his opus est, etiam de conuentibus eorum, qui tales erant, vt seorsum quidem viri, seorsum autem in eisdem locis fœminæ cōgregarentur, & vt vigiliis, sicut apud nos fieri moris est, peragerent, & maxime diebus illis quum passionis dominicæ solennitas celebratur, quum in

Col. 2.

Heb. 12.

1. Cor. 3.

1. Cor. 8.

Philo.

ieiunijs pernoctare, & lectionibus sanctis auditum præbere consueuimus. Deinde explicat quomodo dominicæ passionis solennitas peragebatur, dicens: Et ut unus ex omnibus con surgens in medio, psalmum honestis modulis concinat, utq; præcinenti ei vnum versiculū, omnis multitudo respondeat, atq; in ipsis diebus in terra recumbentes (sicut antiqui moris fuisse dicitur) vinum quidē nemo omnino (ut ipse ait) ne gustu quidē contingat, sed nec quālibet carnem, tantum autem aqua sit eis potulum, & panis cum sale vel hyssopo cibus. Hic modus & ordo celebrandi solennitatem dominicæ passionis, nondum erat abrogatus tempore Eusebij Cæsariensis, ut ipse refert lib. 2. hist. eccles. Quomodo autē nostri hæretici memoriam passionis peragant, non in ieiunijs, sed in crapula & ebrietate, in cubilibus & impudicijs, aliorum esto iudiciū, & viderint ipsi, utpote pro se rationem reddituri.

¶ Nam reliqua videamus: Feria quarta inquit Ignatius, & sexta ieiunate, reliquias pauperibus porrigentes. At pseudo prophetæ nec feria quarta & sexta ieiunāt, nec reliquias pauperibus porrigunt, sed canibus potius deuorandas (ut sunt immisericordes) obijciunt. Nō em̄ admittunt pauperes & mendicos, non aduertētes Iohānem baptistam præcepisse pharisæis & saducæis: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti: Et qui habet escas, faciat similiter. Ambrosius taxat eos, qui prætermissa deuotione quadragesimæ, quinquagesimam se facere menciuntur, quum id neq; diuinis literis

Luc. 3.

Ambro. de
ps. 14.

iubeatur, neq; traditum sit autoritate maiorū.
Vnde dicit: Bonum quidem est cunctis tempo-
ribus ieiunare, sed melius quadragesimam ie-
iunare, cum Christo. Hanc enim quadragesi-
mam nobis dominus suo ieiunio consecrauit.
Quisq; ergo Christianus consecratam ieiunan-
do non impleuerit quadragesimam, præuaria-
tionis & contumaciæ reus tenebitur. Nam si-
cut reliquo anno ieiunare præmiū est, ita in qua-
dragesima non ieiunare pœnā est. Tradit Am-
brosius eos qui in quadragesima prande-
bant, violare ieiunium. Qualis, inquit, Christi-
anus es, quum domino ieiunante tu prandes?
Ex quibus verbis peruium fit, antiquis fuisse
consuetudinem semel comedendi in quadrage-
sima, nec ieiunantes cibum solitos capere ante
vesperā, carnibus quoq; & vino abstinuisse.
Nunc hæretici alia ingrediuntur via, & absti-
nentiæ Christianæ frena laxantes, se Curios si-
mulant & bacchanalia viuunt, & abstinentiā
a carnibus tempore ieiunij damnant. Quasi
vero Danielis exemplo, qui leguminibus & a-
qua naturæ satisfecit, non satis doceamur tem-
poribus ieiuniorum a cibis delicatioribus esse
abstinendum, quod est carnes non comedere &
vnguenta nō quærere. Et quare annuo quadra-
gesimæ tempore ieiunamus? Vt carnem no-
stram affligamus. Et quomodo carnē affligit,
qui carne & vino & cibis tanta arte paratis v-
titur? Ergo temporibus ieiuniorum semper ci-
bi tenues minusq; alentes fuerunt p̄scripti, nec
liberum cuiq; fuit quibuscunq; edulijs vesci.
Quis em̄ putaret illum carnē suam castigare

Iuuenalis
Dani. 1.

Hierony.

& seipsum punire, qui opipare dapibus se saturaret optimis, etiam si semel in die, id tantum faceret? Plenus venter facile de ieiunijs disputat. Vnde in diebus ieiuniorum sumendus est cibus minime exq̄situs, qui non multum nutriat, qui naturam valeat sustentare non saginare. Cum sale panis latrantem stomachum bene leniet. Inter omnia autē ieiuniorum genera, postremum est, quod abiectis tantum carnibus, pisces & ea quæ statim proueniunt nō aspernatur. Minus enim pisces alunt q̄ carnes, & minus appetuntur. Et quod minus appetitur, minus auidē deuoratur, quia irritamenta gulæ non habet. Magnum scilicet putamus si carnibus abstinendum est? In primitiua ecclesia vel nihil sumebant, vel radicibus victitabant, vel pane & aqua ieiunium absoluebāt. Ieiunius raro stomachus vulgaria temnit.

Lucæ. 1.

Matt. 3.

Marc. 1.

Luc. 3.

2 Mach. 6.
& 7.

¶ Quam grata sit deo abstinētia, scriptura in multis locis docet, in qua ne vnum quidē iota scriptum est frustra. Angelus gabriel missus a deo ad Zachariam ad annunciandū conceptum Iohannis baptistæ in laudem eius prædixit illū vinū & sicerā non bibiturum, quod & factū est. Ipse em̄ postea v̄sus est vestimēto de pilis camelorū & zona pellicea circa lumbos suos. Esca ei⁹ erat locustæ & mel syluestre. Vñ vix hūano cibo vtebat, & ita aspere in cibo se habuit. vt Ch̄sus dixerit eū nō comedisse. Et q̄ graue p̄ctm̄ sit vesci carnibus, aut alijs cibis, quæ ecclesia certis anni temporibus prohibet, cū pusilloꝝ scandalo, liquet ex Eleazaro & Machabeis, q̄ potius mori elegerūt, q̄ cōtra

diuini legis prohibitionem cum scandalo alio
 rum Iudeorum suillis vesci carnibus. Apostolus **1. Cor. 8.**
 Paul. dixit se potius in eternū carnib. velle ab
 stinere, q̄ esca fratrem suū scandalizare. Vnde **Ro. 14.**
 de Romanis scribens ait: Si propter cibum fra
 ter tuus contristatur, iam nō secundū charitatē
 ambulas. Et quā ob rem ille non secundū cha
 ritatem ambulat? Quia scandalizat fratrem su
 um. Propterea dicit: Noli cibo tuo illum perde
 re pro quo Christus mortuus est. Et paulo post:
 Noli propter escam destruere opus dei. Omnia
 quidem munda sunt, sed malū est hōi q̄ per of
 fendiculum manducat, hoc est cum scandalo
 proximi. Bonum est, non manducare carnē
 & non bibere vinū, neq̄ in quo frater tuus of
 fenditur, aut infirmatur vel scandalizatur. At **Philp. 3.**
 carnales hæretici, quorū deus venter est, & qui **Num. 11.**
 bus in solo viuendi causa palato, qui nō edūt
 vt viuant, sed viuunt vt edant, sedentes super
 ollas carniū, grauātes corda sua crapula & e
 brietate, contra ecclesiæ p̄cepta cū ingenti scā
 dalo nunq̄ non deuorant carnes, nulla prorsus
 seruantes ieiuniā, quando filij sponsi lugent &
 ieiunant. Verum sero nimis velint nolint ieiu
 nabunt cum diuite epulone, a quo sibi intempe
 rantia exemplum sumpserūt in inferno sepul
 ti. Tum demum incipient manducare linguas
 suas præ dolore, & panis eorum vertetur in fel
 aspidū intrinsecus, q̄n ignis, grādo, nix, glacies
 spūs procellarū erit pars calicis eorū. Fel draco
 nū vinū eorū, & venenum aspidū insanabile. **Iob. 20.**
 Tūc denegabit eis aq̄ guttula ad refrigerandā **Psalm. 109.**
Deut. 32.
Luc. 16.

- linguam, qui nunc fortes sunt ad bibendum vinum, & miscendam ebrietatem. Sed & mors gehennæ depascet eos in æternum. Tunc erit luctus ubique, paupor, & plurima mortis imago. Tunc dolor & gemitus. Quærent enim mortem & non inuenient eam, & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis. Contra vero iusti sedentes in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiducia, in requie opulenta edent, bibentque super mensam Christi sicut illi disposuit pater suus. Hanc miserabilem mutationem & vicissitudinem per prophetam prænuñciauit dicens: Ecce serui mei comedent & vos esurietis. Ecce serui mei bibent, & vos sitietis. Ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini. Ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos præ contritione spiritus ululabitis. Væ vobis tunc miseris illis, qui ligatis manibus & pedibus in tenebras exteriores proijcientur, ubi erit fletus & stridor dentium, ubi ab aquis niuium transibunt in calorem nimium, ubi nullus est ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ieiunemus igitur & abstineamus nos ab omnibus illicitis voluptatibus, & interdictis cibis ab ecclesia, ne in eum infernalium tormentorum carcerem detrudamur. Quin potius simus filij obediētes ecclesiæ, & sic nos hic geramus, ut ab angelis deportari mereamur in cœleste regnum, ut superis, hoc est, iustis ac electis cœli ciuibus associati digni inueniamur epulari in cōspectu dei, & inebriari ab ubertate domus dei. Nā tūdemum satiabimur vere, cum apparuerit gloria dei, & torrente voluptatis eius potari ac resecti, non sitiemus in æternum, fiat, fiat.
- Psal. 48.**
Vergilius.
- Esa. 12.**
- Lucæ. 21.**
- Esa. 65**
- Matt. 22**
- Iob. 24.**
- Iob. 10.**
- Lucæ. 16.**

¶ Sed videamus reliquas obiectiones, quas nobis opponunt hæretici. Nam ad Apostolum *1. Tim. 4.* confugiunt, qui dicit: Spiritus manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis demoniorum in hypocrisis loquentium mendacium, & cauteriatam habentium conscientiam suam, prohibentium nubere, abstinere a cibis quos deus creauit, ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt veritatem. Quia omnis creatura dei bona est, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Ex his apostoli verbis inferunt delectum ciborum omnino esse illicitum. Stultitiae ridiculi profecto sunt, quod se euangelicos, & Paulinos vocant, qui nec euangelium nec Paulum intelligunt. Non enim hic Paulus damnat ieiunium, aut abstinenciam a carnibus, sed docet omnem creaturam dei bonam & mundam, quod nemo Christianus negat. Vnde Augustinus li. 30 contra Faustum Manicheum ca. 4. hunc textum Apostoli explicat dicens: Christiani & non hæretici, sed catholici, edomandi corporis causa, propter animam ab irrationabilibus motibus amplius humiliandam, non quod illa immun-da esse credant, non solum a carnibus, verum a quibusdam etiam terræ fructibus abstinent, vel semper sicut pauci, vel certis diebus, atque temporibus, sicut per quadragesimam fere omnes, quanto magis quisque vel minus, seu voluerit seu potuerit. Vos autem ipsam creaturam negatis bonam & immundam dicitis, quod carnes diabolus operetur seculentiore materia mali, ac per hoc eas tanquam

August.

immundiora & truculentiora dei vestri vincula, exhorrentes, abijcitis. Et paucis in medio positis subsecutus adiungit: Quum enim Apostolus dixisset, abstinentes a cibis quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione si delibus, sequutus ait, & ijs qui cognouerunt veritatem. Quia omnis creatura dei bona est, & nihil abijciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum dei & orationem. Hæc sunt quæ negatis hoc aîo, hac voluntate, hac opinione, ab escis huiusmodi temperatis, quod nō significatione, sed natura male & immundæ sint: Qua in re creatorem earum sine dubio blasphematis, hoc est quod pertinet ad doctrinam dæmoniorum. Nolite ergo mirari hoc de vobis tanto ante a spiritu sancto prophetatum. Et sub finem libri. xxxi. dicit. Omnia munda mundis, secundum naturam in qua creati sunt, non tñ oîa secundum significationem munda primo populo Iudeorum. Item lib. i. contra Felicem Manicheum cap. 8. ait: Si enim multi a vobis & per vos, & per illam doctrinam seducuntur, vt recedant a fide, & intendunt spiritibus seductoribus, qualis in Manicheo fuit, & incipiant dicere omnem cōcubitum esse fornicationem. Vñ Apost. dicit: Prohibentes nuptias, & incipiant dicere, carnes quas comedunt hoies non esse dei creaturam, sed demonum facturam, & eē imūdiā, manifestū est de his prædixisse spūm sanctū paracletū, qerat in Apostolo Paulo, q recessuri erant a fide, intendētes spiritibus seductorib. qualis fuit in Manicheo. Ex his manifestū fit, hunc textum Apost. minime pugnare contra delectum ciborum & abstinentiam

Spūs sedu
tores in
hereticis
sunt,

tiā a certis cibis statutis diebus ad crucifigen-
dā carnē cum virijs & cōpiscētjs suis. Qui nu-
trit, inquit Sapiens, delicate a pueritia seruum
suum, postea sentiet eum cōtumacē. Item Chri-
stus, hom. 7. in Genesin: Abstinētia, inqt, a ci-
bis propter hoc recepta est, vt rigorem carnis
refrenet & equum moderanti facile parere fa-
ciat. Hanc rationem ponit Tertullia, li. de cul-
tu fœminarū. Quidā, inqt, ipsam dei creaturā si-
bi interdiciunt abstinentes vino, & animalibus
exulantes, quorū fructus nulli periculo aut so-
licitudini adiacent, sed humilitatem animæ
sux in victus quoq; castigatione deo immolant.
Ignatius quoq; ad Heron. eccl. Antioch. diaco-
nū dicit: Ieiunijs & oronib; vaca, sed nō vltra
mensurā, ne teipm deiciās. Vino & carnibus
nō ex toto abstineas, nō em ex toto sunt abo-
minabiles. Bona, inqt, terræ comedetis, & car-
nes vt olera manducabitis. Sed & vinum læti-
ficat cor hoīs, sed & mensurate & ordinate tan-
q̃ deo concedente. ¶ Quō abstinendum sit a ci-
bis elegāter docet Bernardus, Sermone. lxxvii. in
Cantica canticorum, disputans contra sui
temporis hæreticos. Abstinent, inquit, hæretici
a cibis, vt pdixit Apōst. quos deus creauit ad
percipiendum cum gratiarū actione, hinc quo-
q; hæreticos se probantes, non sane q̃a abstinēt
sed q̃a hæretice abstinēt. Nā & ego interdum
abstineo, sed abstinentia mea, satisfactio est
pro peccatis, non superstitio pro impietate.
Num redarguimus P A V L V M quod
castigat corpus suum & in seruitutem re-
digit? Abstinebo a vino, quia in vino

Gala. 5.
Prou. 29.

Tertullia.

Ignatius.

Bernard.

1. Tim. 4.

1. Cor. 9.

2. Tim. 3

luxuria est. Aut si infirmus sum, modico vvar iuxta consilium Apostoli. Abstinebo a carnibus ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutrant vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato vêtre, stare ad orandum tēdeat, & ne impropere etiam mihi propheta, quod panem meum comederim in saturitate. Sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me assuescam, ne distensio sane ventris vsq; ad titillationem pertingat libidinis. Hæreticus aliter. Nempe horret lac & quicqd ex eo conficitur, postremo omne quod ex coitu procreatur. Recte & Christiane, si non idcirco qd ex coitu, sed ne ad coitum prouocēt. Caterum quid sibi vult, quod ita generaliter omne quod ex coitu generatur vitatur. Suspicionem generat mihi observatio ista ciborum tam signanter expressa. Veruntamen si de regula medicorum huc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquam odio habuit. Si de disciplina abstinentium, id est, spiritualium medicorum schola, etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At si de insania Manichei præscribis beneficentiæ dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modo ingratus, sed & censor temerarius immundum decernas, & tanquam a malo abstineas, non plane abstinentiam collaudabo, sed execrabor blasphemiam, te magis immundū dixerim, qui immundum quid putas. Omnia munda mundis, ait ille rerum optimus æstimator, & nihil immundū nisi ei qui immundum

Ephe. 5

Titum. 2.

quid putat. Immundis autem aut infidelibus nihil est mundū, sed polluta est eorum & mens & cōscientia. Scribit Hieronymus in vita Pauli eremitæ, vidisse se monachos e quibus vnus per triginta iam annos clausus, ordeaceum panem manducabat, & lutulentam aquam bibe-
bat. Alter in cisterna veteri, quinque caricis per singulos dies sustentabatur. Hæc, inquit, incredibilia videntur ijs, qui nō credunt omnia possibilia esse credentibus. Quid quod Iacobus frater domini apostolus aquam perpetuo bibit, vt refert Aegesypus, Iosephus & Hieronymus idem dicunt. Monachi Aegypti & Syriæ teste Hieronymo, quum ieiunarent toto anno, nihil præter panem, olera, & legumina tantummodo sale condita comedebant, frigidamque bibe-
bant. Quid Philonem commemorem apertissime me docentem, quantæ abstinētiæ fuerint Christiani initio nascentis ecclesiæ, cuius hoc est libro de vita nostræ, de modo abstinendi apud Christianos testimonium. Cibus, inquit, potumque nullus eorum capit ante solis occasum, videlicet tempus lucis cū philosophiæ studijs, curam corporis cum nocte sociantes. Nonnulli autem etiam post triduum in communionē veniunt cibi, quos scilicet edacior studiōrum fames perurget. Iam vero hi qui in eruditionibus sapientiæ, & in profundiore intelligentia sacrorum voluminum conuersantur, tanquam copiosis dapibus inhiantes, expleri nequeunt, & contuendo acrius inflammantur, ita vt nec quarto iam, nec quinto, sed sexto demum die nō tam desideratum, quam necessarium corpori indul-

Aegesyp.
Iosephus.

Q

August.

geant cibum. Hæc Philonem de nostrorum institutis referre, q̄s potest dubitare? August. etiā Cassulano scribens de moribus eccl. cath. etiā hoc addit: Romæ plures cognouit ieiunia incredibilia exercentes, nō quoridie semel sub noctem, quod est vsq̄ quaq̄ v̄sitatissimū, sed continuum triduū vel amplius sine potu ac cibo ducere. Nec hoc in viris tantum, sed etiā in fœminis. Et qd pluribus moror? Beatitudo paradisi absq̄ abstinentia cibi non potuit dedicari, & tamen Adam eiectus, non protinus accepit licentiā vescendarū carnū sed herbarū.

Hierony.
lib. i. con.
Iouinian.

Carnium, inquit Hierony. post cataclysmū comedendarū licentia data est, & non primo, eo modo quo repudium propter duritiam cordis nostri. Nam esus carnium vsque ad diluuium ignotus fuit. Post diluuium vero quasi in eremo murmuranti populo coturnices, ita dentibus nostris perui & virulentia carnis ingestæ sunt. Ab exordio conditionis humanæ nec carnibus vescebamur, nec dabamus repudiū, nec preputia nobis eripiebantur in signum.

Rom. 14.

Vnde APOSTOLVS dicit: Bonum est vinum non bibere, & carnes non comedere. Vinū enim cum carnibus post diluuium dedicatum est. Nec Hieronymus hoc solum dicit, sed etiam Chrysostomus Homilia XXVI in Genesin. Dicit enim: Nam vt protopla-

Chrysoft.

sto dictum est, postquam ei traditum est dominium super omnia, vt frui posset omnibus quæ sunt in paradiso, abstinere tantum ab vñico ligno, ita & hic post benedictionem. Et postq̄ terribilis factus est bestijs, & sub manus eius

venerunt aues & volatilia, inquit: Omne reptile viuens vobis erit in cibum, vt olera herbarum vobis dedi omnia. Hic est initium edendarum carniū, non vt nos ad ventris ingluuiem pareret & instruat, sed quia ex ipsis Noe erat sacrificaturus, & deo gratias acturus, vt ne videamur quasi ab execratis abstinere. Idcirco edendi facultatem cōcedit, & valde securos reddit. Quin & Origenes Homilia i. in Genesim his subscribit dicens: Et dixit deus. Ecce dedi vobis omne semen, &c. Historiæ quidem huius sententia manifeste indicat vsum ciborum primum a deo ex herbis, id est, holeribus, & earum fructibus esse permissum. Postremo vero quum a Noe post diluuium fieret testamentū, facultas vescendarum carniū hoībus datur.

Origenes.

¶ Si tantum scaperent heretici animo, quantum palato, non obijcerent nobis contra abstinentiam illud Apostoli vbi dicit: Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorum. Quid enim hæc verba contra ieiunium aut abstinentiam faciunt? Nam APOSTOLVS aperte loquitur de ceremonijs, sacramentis, ac obseruantijs veteris legis, a quibus per CHRISTI gratiam liberati sumus. Cornelius Tacitus volens primordia ac sacramenta, ceremonias, ritus, religionem Iudæorum aperire, ostendit se prorsus illa nescire. Sue, inquit, abstinent memoria cladis, qua ipsos scabies quondam turpauerat, cui id animal obnoxium, Longam olim famē

Coloss. 2.

Corn. Ta.
lib. 2.

Q 2

crebis adhuc ieiunijs, fatentur. Et raptarum frugum argumētum, panis iudaicus nullo fermento detinetur. Septimo die otium placuisse ferūt, quia is finem laborum tulerit. Dein blandiente inertia, septimum quoque annum ignauiae datum. Hec quidem veluti per somnium de ieiunijs & cibis & otio Iudaeorum scribit Tacitus, quem idcirco non iniuria ridet Tertullianus in Apologetico aduersus gentes. Nos autem diuinis edocti eloquijs, scimus Iudaeos praep̄to legis diuinæ abstinuisse a certis cibis, hoc est, carnib. porcinis, leporinis & huiusmodi, discernentes inter animalia ad esum munda vel immunda. Animal enim quadrupes non diuidens vngulam, immundum erat apud eos. In potu etiam hoc obseruabant. Nam vas quod non habebat operculum, immundum erat, & quicquid in eo erat. Et idcirco dicit Apostolus: Nemo vos iudicet in cibo aut potu, id est, cōdemnabiles putet, si his lege prohibitis vrimini. Hoc est, quod Romanis scribens ait: Qui nō manducat, māducentem non iudicet. Non enim est regnū dei esca & potus. Loquitur Apostolus contra eos ut ait Hieronymus, qui in Christum adhuc Iudaizabant, deinde sacris Iudaeorum subdit: aut in parte diei festi, aut neomeniae, id est, nouae lunae, aut sabbatorum, nemo vos iudicet aut cōdemnet, si haec non obseruatis. Rationem assignat dicens: quia sunt vmbrae futurorum. Et ideo coruscante euangelio, & veniente veritate, debent cessare vmbrae. Corpus autem CHRISTI, id est, corpus ad Christum pertinens, quod sequitur vmbra legalium, q̄

Leuit. 11.
Num. 29.

Rom. 14.

Hierony.
li. 2. aduer
s. Iovin.
Leuit. 3.
Exod. 20.

Christum præfiguabant venturum. Ideo dicitur:
Corpus ipsum & quod significatur per hæc
signa, id est, veritas rei ad **CHRISTVM**
spectat, vmbra ad legem. Sic Augustinus
li. XIII. contra Faustum hunc locum explicat:
Patres, inquit, nostri qui deo placuerunt, tenuerunt
ordinem suum in ipsa obedientia, vt
quicquid deus temporibus congruis iubendo di-
stribuit, sic obseruarent quemadmodum ille di-
stribuit. Ita q̃ non solum carnes ad cibos datas
cum omnes natura mundi essent, quas dā tamē
nonnulla significatione immundas illo tempo-
re non ederunt, quo eas p̃ceptum non edi erat,
vt talibus significationibus futura rerū mani-
festatio præfiguraretur. Sed & azymum panē
& cetera huiusmodi, in quibus fuisse vmbra
futurorum dicit Apostolus, propter quā tā rei
essent illius temporis & illius populi hoīes, si
obseruare contemnerent, quando illa sic fi-
eri, & ista quæ nunc reuelata sunt, sic prænun-
ciare oportebat, q̃ nos desipientes essemus, si
nunc iam manifesto nouo testamento illas præ-
nunciatiuas obseruationes aliquid nobis pro-
desse putaremus. Quapropter non manduca-
re azymum per statutos septem dies, tempore
veteris testamenti, peccatum fuit. Tempore au-
tē noui testamenti, nō est peccatum, sed in spe
futuri seculi, quam habemus in **CHRISTO**,
qui & animā nostram induens iustitia, & cor-
pus nostrum induens immortalitate, totos nos
innouat, credere aliquid ex veteris corruptio-
nis necessitate atq̃ indigentia nos passuros vel
acturos, semper peccatum est, quamdiu vol-

August.

Q 3

uuntur isti septem dies, quibus peragitur tempus. Sed hoc veteris testamenti temporibus in figura occultatum, a quibusdam sanctis intelligebatur, tempore aut noui testamenti, in manifestatione reuelatum populis prædicatur. Unde scriptura tunc erat præceptum, nunc testimonium. Illud enim erat tempus significandi, hoc manifestandi. Ergo ipsa scriptura quæ tunc fuit exactrix operum significantium, nunc restis est rerum significatarum. Et quæ tunc obseruabatur ad prænunciationem, nunc recitatur ad cōfirmationem. Et cumulatius exponit quod omnia quæ dicta sunt antiquo populo Israel, siue in sacrificijs, siue in sacerdotijs, siue in diebus festis, & omnino in quibuslibet rebus quibus deum colebant, vmbra fuerint futurorum, quæ omnia in Christo completa sunt, in tractatu. 24. euangelij secundum Iohannem. Et libro quem scripsit aduersum Iudæos. Et libro de vera innocentia. cap. xxxiiiij. Damnat ergo Iudaicos ritus, quorum obseruationem ostēdit esse inanem, quia verera quidem omnia pro vmbra sunt, corpus autē Christi, Christi veritas est. Quid ergo erit necesse, vmbra corpore ipso præsentē tenere? Alij vero, inquit Theophylactus, in vnum contextum hæc nectunt, vt ita intelligamus. Corpus autem Christi, id est, nos qui Christi sumus corpus, nemo seducat. Nihil ergo Apostoli contra obseruationem ieiuniorum aut festorum ecclesiæ dicit, quæ non sunt vmbra futurorum, sed magis instituta sunt in memoriam præteritorum beneficiorum, quæ Christus præstitit ecclesiæ suæ.

Theophy
lactus,

¶ Summa igitur veneratione sunt hæ festiuitates celebrandæ, cum laude & gratiarum actione pro beneficijs receptis, in quorum memoriam peraguntur. Et quia præstantiora dona in noua lege per Christum recepimus, quàm Iudæi in veteri lege, dignum est, vt deo maiores gratias agamus, vt quāto beneficia fuerint potiora, tanto quoque maiori veneratione celebrentur festa, quæ in eorum commemoratione celebrat ecclesia. Et quia Apostolus dicit Iudæorum festa vmbra fuisse futurorum, finem nunc habent. Cessantibus ergo vmbriticis illorum festiuitatibus veritate lucente, successerunt festa quæ illis adumbrata fuerunt, quæ nunc in ecclesia celebrantur. Vnde festo legalis Pasche, succedit in noua lege festum passionis & resurrectionis. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus. Et quia festiuitatem pasche inhonorant, dignum duxi referre, quod Socrates Constantinopolitanus de paschate scribat, ne quis festum Pasche veluti neotericum & nuper institutum contemnere præsumat: Is ergo libro. 9. histo. eccle. quam tripartitam vocant cap. 38. sic dicit Nec Apostolus, nec euangelia accedentibus ad prædicationem iugum seruitutis imposuerunt, sed festiuitatem pasche & alias celebritates honorandas esse dixerunt. Ita quoque quoniam amant homines huiusmodi celebritates, eo quod in eis a laboribus quiescunt, singuli per prouincias sicuti voluerunt, memoriâ salutaris passionis antiquitus ex quadam consuetudine celebrabant. Nō enim hoc Saluator aut nri Apłi

1. Cor. 9.

Q 4

lege prædicauerunt, nec poenam, aut supplicium, aut maledictum sicut lex Mosaica Iudæis, nobis autem apostoli euangelia sunt minati, sed solummodo in derogationem Iudæorum quod in festiuitatibus homicidium commiserint, in tempore azymorum, saluatorem passum in euangelio est relatum. Mens namque fuit apostolorum non de diebus sancire festiuitatum, sed conuersationem rectam & dei prædicare culturam. Mihi ergo videtur, quod sicut multa alia per prouincias ad consuetudinem uenerunt, sic & paschæ festiuitas tradita sit, eo quod nullus apostolorum aliquid hinc sanxisset. Addit præterea multa Socrates de paschate ac quadragesima, quæ hoc tempore etiam nostros hæreticos iugulant. Et hæc de festo passionis Christi

Exod. 31. & paschatis sufficiant. Festo pentecostes in quo data fuit lex uetus, succedit festum pentecostes, in qua data est gratia spiritus sancti in plenitudine, quæ est lex noua & euangelica, quam

Rom. 3. 8. ob id Apostolus legem fidei & spiritus uite uocat. Festis neomeniæ, id est, incensionis nouæ lunæ, succedunt festa semper virginis Mariæ, in qua primo apparuit illuminatio solis iustitiæ Christi dei nostri. Festo tubarum succedunt

Malach. 3. festa apostolorum, quorum prædicationis sonus exiit in omnem orbem terrarum. Festo scenophagiæ, id est, tabernaculorum, succedunt festa consecrationis ecclesiarum. Festo cœtus atque collectæ, succedit festum angelorum & omnium sanctorum. In locum sabbati quod singularis septimanis in memoriam creationis celebrabatur, obseruat ecclesia diem dominicum, in

quo commemoratur noua creatura inchoata in resurrectione Christi, de quo dicit Augustinus lib. 2. c. 13. ad inquisitiones Ianuarij: Dies dominicus non Iudæis, sed Christianis resurrectione domini declaratus est, & ex illo habere coepit festiuitatem. Animæ quippe omnium sanctorum ante resurrectionem corporis sunt quidem in requie, sed in ea non sunt actione, qua corpora recepta vegetantur. Talem quippe actionem significat dies octauus, qui & primus, quia non aufert illam requiem, sed glorificat. Quapropter ante resurrectionem domini, quauis sanctos patres plenos spū prophetico octaui sacramentum nequaquam lateret, quo significatur resurrectio. Nam & pro octaua psalmus inscribitur, & octaua die circumcidebantur infantes. Et in Ecclesiaste ad duorum testamētorum significationem dicitur, illis septem & illis octo reseruatum est, tamen illis est occultatum, & solum celebrandum sabbatum traditum est, quia erat antea requies mortuorum, resurrectio autem nullius erat donec ueniret Christus, qui resurgens ex mortuis iam non moritur. Hæc Augustinus. Non ergo credendum hæreticis dicentibus omnes dies esse pares, eiusdem dignitatis & honoris, & ideo licere in vno quod in alio. Dignitas enim dierum æstimatur aut maior aut minor secundum ea quæ deus mirabili & ineffabili modo operatus est certis quibusdam diebus. Propterea & sanctorum festiuitates celebramus, in quibus per gratiam suā mirabilia facere dignatus est, qui operatur omnia in omnibus, vt sic laude-

Q

Augustin.

Psal. 117.
Gene. 17.
Eccles. 11.

Rom. 9.

tur deus in sanctis suis. Si Apostolo licuit dicere, redimētes tempus quoniam dies mali sunt, propter malitiam quæ in ipsis cōmittitur, cur nobis non licebit dies quosdā vocare sanctos, propter sancta opera, quæ & fiunt & facta sunt in ipsis?

Hæretici quia fidem ecclesiæ deferentes, semel falsum sumpserunt verisimilitudine inducti, necesse est eos, in ea quæ consequuntur, incurrere. Sic incidunt in multa ridicula & falsa, quia necesse est falsa esse, quæ rebus falsis congruunt. Quum autem primis habuerint fidem, qualia sunt ea quæ sequuntur, non circūspiciunt, sed defendunt omni modo, quum debeant prima illa vtrum ne vera sint an falsa, ex consequentibus iudicare. Hoc vsu venit hæreticis in sacramento poenitentiae. Sublata em cōfessione & satisfactione, opera bona pro nihilo habent, imo in opere bono adhuc asserūt hominem peccare, tam de seipsis quam aliis hominibus pessime meriti. Ex qua re licet maxime sint culpandi, quia in omnes viuentes error eorum redundat, multo tamen magis execrandi sunt cum dogmatibus suis, quando ne sepultis quidem parcent, sed cum laruis (vt ita dicam) pugnantes mortuis, contra scripturam, quorum lux defecit, gratiam prohibent, negantes aliquem expiationis locum ipsis relictum iri, quem nos vulgo purgatorium appellamus. Nos iuxta fidem ec-

Ecci. 23.

clesiæ & sanctorum patrum sententiam post hanc vitam asserimus esse purgatorium, sicut iustitia diuina poscit & exigit, quod facile potest ostendi tam rationibus quam scripturis, & patrum sententijs. Fieri enim potest, sicut frequenter accidit, ut quis ex hac vita migret in gratia & charitate, qui tamen non adeo mundus est, vel ob leuem vel venialem aliquam culpam vel quia nondum satisfactionem debitam pro peccatis exoluit, ut possit statim consequi coronam iustitiæ. Talis autem quia charitatem habet, non damnatur, & quia adhuc non nulla immundicia culpæ & reatus poenæ est in eo, etiam saluari non potest, nisi ante fuerit purgatus illa peccati rubigine & exoneratus debito poenæ. In coelestem illam enim ciuitatem, nihil coinquinatum sicut IOHAN-
NES ait, intrabit. Apoca. 27. Vtrumque autem horum tam culpa quam poena miseria quædam est, felicitati non mediocriter repugnans. Necesse est igitur, ut is qui adhuc huiusmodi miseris subiectus est, alicubi purgetur, & poenam aliquam sensibilem patiatur, sine qua nec actualis culpa remittitur, nec poena debita peccatis persoluitur. Hoc autem fieri nequit in inferno damnatorum, in quo nulla est redemptio. Quare necesse est esse aliquem purgatorii locum, in quo culpa remittatur, & poena debita exoluatur: sicque iustitiæ diuinæ, quæ læsa est, exacta poena satisfiat. Alioquin in charitate decedens, perpetuo

- maneret extorris & cœlo exularet: quod impi-
um est asserere. Sed & scripturæ purgatoriꝝ si-
de verā esse testantur. Dicit em̃ saluator in eu-
angelio: Esto cōsentiēs aduersario tuo cito, dū
es in via cū eo, ne forte tradat te aduersarius
iudici, & iudex tradet te ministro, & in carce-
rē mittaris. Hunc carcerē Augustinus intelli-
git pœnas tenebrarum. Et ne quis, inquit, hūc
carcerem contemnat, sequitur: Amen dico ti-
bi, nō exies inde, donec reddas nouissimū qua-
drantem. Quod Hieronymus exponens dicit:
Quadrans genus nummi est, quod habet duo
minuta. Hoc est ergo: Non egredieris de carce-
re, donec etiā minuta peccata persoluas. Quā
autem hoc fieri non possit in inferno damna-
torum, relinquitur aliquem alium esse expiatio-
nis locum, vbi hæc pœna peccatis irrogatur.
Non tamen ignoro, hunc locum aliorum ab
Augustino interpretatū, qui carcerem ad æter-
nas pœnas refert, dicens: In hoc quod dictum
est, donec reddas aut soluas, significatur pœna
æterna, sicut alias positum est donec, vbi di-
ctum est: Sede a dextris meis, donec ponam ini-
micos tuos sub pedibus tuis. Non enim quum
fuerint inimici sub pedibus eius positi, desinet
regnare: Ita & hic accipi potest. Non exhibis in-
de, donec solueris nouissimum quadrantem,
illum semper nō exiturum, quia soluit semper
nouissimum quadrantem, dum sempiternas pœ-
nas peccatorum luit. Hic enim loquendi mo-
dus sæpe reperitur, vt docet Hieronymus ad-
uersus Heluidium: Donec, inquit, sæpe certum
significat, quo completo fiat id quod vsq; ad

Matth. 5.

Augusti.

Hierony.

August.

Psal. 109.

Hierony.

illud temporis quod præscriptum est, non fiebat. Sæpe etiam infinitum tempus significat, vt est illud, quod deus ad quosdam loquitur in prophetis: Ego sum, ego sum, & donec senescatis ego sum. Nunquid postquam illi senuerint, deus esse desisset? Et illud: Ego vobiscum sum vsq; ad consummationē seculi. Nunquid fraudabuntur consortio domini, quando duodecim solijs iudicaturi sunt duodecim tribus Israel? Et Paulus dicit: Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Nunquid postquā inimici fuerint sub pedibus eius, regnare desisset, quum vtiq; tūc magis regnare incipiet? Et David in quarto graduum psalmo: Sicut oculi ancillæ in manibus dñe sue, ita oculi nostri ad dominum deum nostrum, donec misereatur nostri. Ergo post impetratam misericordiam oculos torquet ad terras? Sic etiam intelligendū est, & non cognouit eam donec peperit filium suū primogenitum, vt multo magis intelligamus eam non fuisse cognitam post partum.

Matth. 28

Matth. 19.

1. Cor. 15.

Matth. 22.

¶ Afferemus itaq; alias scripturas: Apud Mattheum saluator dicit: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemie non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei. Qui autē dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei, neq; in hoc seculo neque in futuro. Verba ista insinuant quædam peccata in futuro, hoc est, post hanc vitam in purgatorio remitti, alioqui frustra addidisset in futuro, si post hanc vitam nulla esset remis-

Augusti.

August.

sio peccatorum. Hinc Augustinus libro 21. de ciuitate dei ca. 24. Pro defunctis, inquit, quibusdam vel ipsius ecclesiæ, vel quorundam piorum exauditur oratio: sed pro his, quorum in Christo regeneratores, nec usque adeo vita in corpore male gesta est, ut tali misericordia iudicentur digni non esse: neque usque adeo bene, ut talē misericordiam reperiantur necessariam non habere. Sic etiam facta resurrectione mortuorum non deerunt, quibus post poenas, quas patiuntur spiritus mortuorum, impartiat misericordia, ut in ignem non mittantur æternum. Neque enim de quibusdam veraciter diceretur, quod non eis remittatur, neque in hoc seculo, neque in futuro, nisi essent, quibus etsi non in isto, tamen remitteretur in futuro.

Gregori.

25. dist. ca.

Qualis.

Gregorius li. 4. dialogorum eadem verba Christi trutinās, dicit: Qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio præsentatur. Sed tamē de quibusdam leuibus culpis esse ante iudicium purgatorius ignis credendus est, pro eo quod veritas dicit: Si quis in spiritum sanctum blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo remittetur neque in futuro. In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc seculo, quasdam vero in futuro posse relaxari. Quod enim de vno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed ut prædixi, hoc de paruis minimisque peccatis fieri posse credendum est, sicut est assiduus & octosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ familiaris, quod vix sine culpa, vel ab ipsis agitur, quæ culpam qualiter declinare debeant, sciunt, quæ etiam post mortem grauant, si adhuc in vita positis, minime in morte fuerint relaxata. Huic

sententiæ accedit Bernardus sermone 67. in Canticis Canticor. ubi dicit. Non credunt hæretici ignem purgatorium restare post mortem, sed statim animam solutam a corpore, vel ad regem transire vel ad damnationem. Quærant ergo ab eo qui dixit quoddam peccatum esse quod neque in hoc seculo neque in futuro remittetur, cur hoc dixerit, si nulla in futuro manet remissio purgationem peccatorum? Hæc fusius declarat in sermone de beato Nicolao episcopo. Vbi etiam de purgatorio sub vocabulo inferni disputat, quia subtus terram est, sicut & sinus Abrahamæ nonnunquam in scripturis infernus nominatur. Relicto, inquit, mundo & modo viuendi suscepto, transi ad tertiam regionem, quæ est regio expiationis. In hac benignus pater examinat filios rubiginosos, sicut examinatur argentum, ducit per ignem & aquam, ut educat in refrigerium. Tria sunt loca, scilicet cælum, & terra, & infernus, & habet singula habitatores suos. Pro his qui in cælo sunt, non est orandum, quia eos, non pro eis orare debemus. Pro his qui in inferno sunt, suspendendæ sunt preces, quibus clausa est ianua misericordiæ, & totius spes interclusa salutis. Pro illis tantum vigilandum est in orationibus & subueniendum sacrificio singulari, qui in locis purgatorijs emundantur, ut benignus pater poenitentiam eorum in satisfactionem, satisfactionem in glorificationem cito conuertat.

¶ Pro purgatorio igne facit, quod scribit Apostolus epistola priori ad Corinthios. Fundamentum, inquit, aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.

Si quis superædificat super fundamentū hoc, aurum, argentum, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusq; opus manifestum erit, dies em̄ domini declarabit, q̄a in igne reuelabitur & vniuscuiusq; opus, quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen

Augusti.

quasi per ignem. Hæc verba tractans Augustinus sermone 4. in commemoratione animarum dicit: Multi sunt qui lectionem istam male intelligentes, falsa decipiuntur securitate, dum credunt, quod si supra fundamentū Christum, capitalia crimina ædificent, p̄c̄tā ipsa per ignem transitorium purgari, & se postea ad vitam perpetuam peruēturos. Et paulo post Illo enim igne transitorio, de quo dixit Apostolus: Ipse enim saluus erit, sic tamen quasi per ignē, non capitalia, sed minuta peccata purgantur. Et subdit quantum ad minuta. Quicquid de istis peccatis redemptum nō fuerit, illo igne purgandum est, de quo dixit Apostolus. Hæc fusiss. explicat de fide & operibus in Enchirid. & in expositione psalterij in multis locis. Cul

Ambro.

etiam Ambrosius hunc textum exponens sub scribit in hæc verba: Vt salus hæc nō sine pœna sit quia non dixit, saluus erit per ignem, vt merito suo ab igne non combustus saluus fiat examinatus per ignem: sed quum dicit, sic tamen quasi per ignem, ostendit saluum illū quidem futurum, sed pœnas passurum, vt per ignē purgatus, fiat saluus, & non sicut perfidi æter

Gregorio.

no igne in perpetuum torqueatur. Nec Grego-

rius ab hac diffidet sententia dicens: Quamuis hoc quod Apostolus dicit de igne tribulationis nobis in hac vita adhibito, possit intelligi, tñ si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum solicite est, quia illum per ignē dixit posse saluari, non qui super fundamentū hoc, ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est, peccata maiora, sed ligna, fœnum, stipulā, id est, peccata minuta, leuissima, quæ ignis facile consumat. Quin & Origenes omnibus his suū addit calculum homilia VI. in Exodum, exponēs verba Apostoli: Idcirco, inquit, qui saluus fit, per ignem saluus fit, vt si quid forte de specie plumbi habuerit admixtum, id ignis decoquat & resoluat, vt efficiantur omnes auræ bonum, &c. Si quis multa opera bona, & paræ aliquid iniquitatis attulerit, illud paræ tanq̃ plumbum, igne resoluitur ac purgatur, & totum remanet aurum purum. Et si quis plus illic plumbi detulerit, plus exurit, vt amplius decoquatur, vt & si purum aliquid sit auri, purgatum tandē resideat. Quod si aliquis illuc totus plumbus venerit, fiet de illo hoc quod scriptum est: Demergetur in profundum tanq̃ plumbum, in aqua vehementissima. Et quid pluribus opus est? Omnium patrū punctis hæc purgatorij fides probatur. Sed quia nimis longum esset oīm & singulorū verba ponere, statui tantū vnum aut alterum verbum ex Chrysostomo adducere, qui dicit: Lugeamus defunctos, excogitemus eis aliquid solatiij, orantes & alios precantes, vt pro eis deprecantur, pro eis pauperibus largiē res continue. Habet hæc res aliquā consolationē

Origen.

Chrysost.
hom. 69.

R

4. Reg. 19

Canō mis-
se ab apo-
institutusPompa fu-
nebris.

Philip. 2.

Audi namq; deum dicentem: Protegam ciuitatem istam propter me & propter Dauid seruum meum. Si iusti dūtaxat memoria tantum potuit, quū & opera pro ipso fuerint, quātū nō valebit? Nō temere ab apost. hęc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorū agatur cōmemoratio. Sciūt em illis inde multū cōtingere lucrum, vtilitatē multā. Quū em totus cōstiterit populus, extensis manib, sacerdotalis plenitudo, & tremendū proponatur sacrificiū, quō deum nō exorabimus pro his deprecantes? Sed hoc quidē de his qui cū fide migrarunt. Et paulo post: Et qd post hęc pauperes vocas, & orare sacerdotes exhortaris? Nōne vt in re q em transeat defunctus, & propitiū iudicē habeat? Et iterū homilia. V II. docens non lugendū infidelīū more pro defunctis, sed orandum: Quid em, inq; ardentes, q̄so, lāpades sibi volūt? Nonne tāq; athletas eos comitamur? Quid aut hymni? Nōne glorificam⁹ deū, & illi gratias agimus, qā iā defunctū coronauit, absoluit a laborib, & ab incertitudine sublatū penes se retinet? Nōne hymni propterea? nonne propterea psalmodiē? Hęc oīa sunt gaudentiū. Letus em est aliq; Psallat. Et iterū: Quia de causa psbyteros vocas & psallentes? Nonne quo te cōsolentur? Nonne quo defunctum honorent?

¶ Præterea ad fidem purgatoriū facit, quod Apostolus dicit. Et deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in noīe Iesu, omne genu flectatur, cœlestium terrestrium, & infernorum: si tñ de vltionea ac reuerentiali genuflexione accipiat, Damnat

namque in inferno nullā Christo exhibent reuerentiam, sed superbīa eorum semper ascendentē, dominū maiestatis iugiter blasphemāt. Fleūt proinde animæ in purgatorio genua sua in nomine Iesu sub terra, ubi iuxta poetam, exerceantur poenis, veterumque malorum supplicia expendunt. Huic consonat quod Iohannes in Apocalypsi dicit se audiuisse omnē creaturā, quæ in cælo est, & super terram, & subtus terram dicentem: Benedictio sedenti in throno & agno, & cætera quæ sequuntur. Dammati autē non benedicunt, sed maledicunt. Benedictio ergo ista ad animas in purgatorio detentas, ut referatur, necessum est. Huc pertinet quod in canonica sua Iohannes dicit: Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis. Quod orthodoxi patres intelligunt de peccato finalis impœnitentiæ, quā quis impœnitens hinc decedit, tãquam diceret. Pro eo quem constat mortem oppetisse absque aliqua spe, sed potius cum desperatione diuinæ clementiæ, nemo oret. Pro quibus ergo orandum est? Pro his qui ab hoc peccato moriuntur immunes. Nec prætermittendum censeo hoc loco fortissimi viri I V D A E M A C H A B A E I factum, quod nulla unquam delebit obliuio. Quum enim cum suis venisset ad tollendum sepeliendumque corpora prostratorum, & inuenisset sub tunicis interfectorum de donarijs idolorum quæ apud

Virgilius.

Apoca, 5

1. Iohan, 5

2. Mach, 32

Deute. 7.

Iamnam fuerunt, a quibus lex prohibet Iudeos, intellexissentque omnes eos ob hanc causam corruisse, & ad preces conuersi rogassent, ut id quod factum fuerat delictum, obliuioni traderet. i. ut ad ultionem diuinam coram domino non amplius reseruaretur: Iudas omnibus misericordiam visceribus defunctis succurrere curauit. Vnde scriptura dicit: At fortissimus Iudas horrabatur populum conseruare se sine peccato, sub oculis videntes interfectos quae facta sunt pro peccatis eorum qui prostrati sunt. Et facta collatione, duodecim milia drachmas argenti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, (videlicet ut virtute oblatis sacrificij peccata eis remitterentur) bene & religiose de resurrectione cogitans. Nisi enim eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur & vanum orare pro mortuis. Et quia considerabat, quod hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam, hoc est, spem consequendae salutis. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis soluantur, hoc est, a poenis peccatis debitis liberentur, siue per sacrificia oblata pro eis, siue per preces aliorum, siue eleemosynarum in pauperes erogationem. Hunc textum tractans Augustinus lib. de cura pro mortuis agenda, ca. 1. dicit: In Machabaeorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquam in scripturis veteribus, omnino legeretur, non parua est ecclesiae (quam in hac consuetudine claret) autoritas, ubi in precibus sacerdotum, quae domino deo ad eius altare funduntur, locum

August.

habet etiā cōmendatio mortuorū. Quod autem
hac consuetudo non solū tēpore August. in ec-
clesia fuerit, verū etiā ex traditione apost. na-
ta sit, facile fuerit cōmonstrare ex inclyto illo
martyre Pauli discipulo Dionysio Areop. Ec-
clesiasticæ Hierarchiæ ca. 7. Coacto, inquit,
sancto cœtu, venerandus antistes, si quidē sa-
cerdotalis ordinis fuerat qui obdormiuit, ante
sanctū altare inclinans eū, orationē ad deū in-
choat & gratiarū actionē. Si vero aut honestis-
simis monachis aut sanctæ plebi insertus erat
ad venerandū sacrariū ipsum ante sacerdotū
reclinat ingressum. Deinde p̄cem cū gratiarū
actione peragit p̄sul. Deinceps vero ministri di-
uinis inserta eloquijs, verissima de n̄ra resurre-
ctione promissa recitantes, consentanea tantū
dē valentia canunt psalmorū cantica. Deinde
ministrorū primus dimittit catechumenos, san-
ctosq; iā defunctos concelebrat, cū quibus &
nuper vita functum pari laudatione prosequitur
hortaturq; oēs vt sibiipsis identidē postulent
beatā in Ch̄ro cōsummationē. Postea accedēs
venerabilis p̄sul, p̄cē super eo sacratissimā per-
agit, & post orationē ipse quoq; p̄t̄ifex defun-
ctū salutat, & post illū qui astant oēs. Vbi ve-
ro cuncti cōsalutauerūt, super defuncto fundit
oleū p̄t̄ifex, & oratione pro oībus facta, hone-
sto in loco ponit corpus cum æqualibus alijs
corporibus sanctis.

His p̄missis, cū infidelib. beatus pater n̄ros
aperte perstringit hæreticos purgatoriū fidē ne-
gātes, & suffragia eccl. q̄ pro defunctis fiūt, ir-
ridentes; Ceterū, inqt, ista si viderint prophani,

R 3

Diony.

Myſteria
super ijs q
sancte ob
dormiue-
runt ex ri-
tu aposto-
lico.

Esa. 7

vel fieri a nobis audierint, late puto ridebunt, nō m̃q̃ miserebuntur errorē. Neq̃ est sane cur miremur, nisi cū crediderint (iuxta scripturæ fidē) non intelligent. Nos autē intelligentias eorum q̃ geruntur speculātes Iesu duce præuiorū dicamus pontificē non irrationabiliter in sacra introducere chorū, imponereq̃ defunctum. Ostendit per id profecto oēs in regeneratione, illas cōsecuturos sortes, ad quas hic vitā propriam direxerunt, puta si ad diuinā hic imaginē q̃spiā sanctiss. vixerit (quantum viro possibile est deum imitari) diuina in seculo futuro, & beatissima donabitur requie. Sin autē ad summā illā non peruenit effigiem, sancte tñ se in vita habuit, paria & iste meritis præmia refert. Huius diuinæ iustitiæ causa, p̃sul gr̃as agēs, orationem sacram peragit, venerandāq̃ diuinitatē laudibus celebrat, q̃ destructum est iniquū & violentū contra nos oēs īperiū nosq̃ ad sua iustiss. iudicia translati sum. Et paulo post: Accedens deinde venerand. antistes, p̃cē sacram super mortuū peragit, postq̃ p̃cē & ipse eū p̃sul salutatur, & suo deinceps ordine q̃ astant omnes. Precatur oīo illa diuinā clementiā, ut cuncta dimittat per īfirmitatē humanā admisa p̃ctā defuncto, eūq̃ in luce statuatur & regiōe viuorū, in sinib. Abrahæ, Isaac, & Iacob in loco vñ aufugit dolor & tristitia & gemitus. Ista (vt reor) perspicua sunt beatiss. sanctorū præmia, Quid em̃ immortalitati perfectæ omniq̃ tristitia vacuæ, ac plenę perpetui luminis cōferri possit? Licet multū sane promissiōes illæ oī sublimiores ñra mente sint (q̃ vocabulis congruis nobis designātur) longe tñ inferiores ea

rū re, & veritate appellatiōes hñt. Verū enim
 profecto illud existimādū eloquū est, quod oculis
 nō vidit, nec auris audiuit, neq; in cor hoīs a-
 scēdit, q̄ pparauit deus diligētib. se. Sin, aut be-
 atorū patriarcharū, reliquorūq; sanct. oīm, sūt
 (vt reor egdē) sacratis. illarū, & beatiss. sedes, q̄
 oēs diuinā effigiē p se ferētes, in sua suscipiunt
 in senescibili & beatiss. requie. ¶ Deinde Dio-
 ny. sibi ipsi obijciēs, mox subdit dicēs: At for-
 tasse, inges, ista qdē recte a nobis dici, verū am-
 bigere, cuius rei grā p̄sul diuinā p̄catur clemē-
 tiā, defuncto p̄ctōrū veniā postulās, & æq̄lem
 factis, ac lucidis. sortē. Si em̄ eorū, q̄ in vita ges-
 sit, bonorū aut malorū, a diuina iustitia percipi-
 et p̄mia, perfecit aut actiōes. suas in vita ista de-
 functus, q̄nā hunc oīo p̄sulis ad aliā (p̄ter illā
 quā meruit, vitæ hic actæ respōdentē) transfe-
 ret requiē? Non ignoro quidē & ego diuinis e-
 loquijs accedēs, singulis reddendā pro meritis
 sortē, cōclusit em̄ dñs (inquit) apud se, & refe-
 ret vnusquisq; ea q̄ per corpus gessit siue bo-
 nū siue malū. Quod aut & iustorū preces etiā
 in vita ista, & nedum post mortem, ijs solis pro-
 sint q̄ digni sunt, scripturę nos edocet sacrosan-
 cta traditio. Quid em̄ Sauli profuit Samuelis
 oīo, qd̄ Hebræorū iuuat plebē prophetica in-
 terpellatio? Quū itaq; b. pater scripturæ testi-
 monijs ostēdisset, indignis p̄iorū p̄ces nō suffra-
 gari, occurrit obiectioni suæ & dicit. Itaque
 scripturæ sacræ acquiescens vtiles esse in hac
 vita dixerim sanctorum preces hoc modo
 scilicet, si qui sanctorum munerum desiderio
 incensus, ad eaque percipiēda pie affectus par-

Esaia. 64.

1. Cor. 2.

Sinus A-
brahæ qd.

Obiectio.

2. Cor. 5.

Gal. 6.

1. Reg. 12.

Hier. 14.

Obiectio
nis dilutio

Sanctorū
intercessio
a deo or-
dinata.

Duces nos-
tri apost.

Malach. 2

3. Reg. 8.

uitatis tamen proprię conscius quempiam san-
ctorum virorum adeat, oretq; sibi adiutorem
& precatorem accedere, capiet ex hoc omni-
no vtilitatem commoda cuncta excedentem:
Est enim & hoc diuinis sancitum iudicijs, vt
diuina munera ijs, qui digni sunt sumere, de-
centissimo per eos tribuatur ordine, qui ea tra-
dere non sunt indigni. Hanc si quis spernat sa-
cro sanctam disciplinam, atq; infelici elatione
seductus, dignum se diuina arbitretur familia-
ritate, sanctosq; despiciat, hic certe si petitiōes
indignas deo, neq; sacras postularit, intentioq;
careat diuinorum desiderio, sibi ipsiq; consen-
taneo, imperita postulatione per seipsum nun-
quam potietur. Quæ nam vero de huiusmodi
prece (quam super defuncto peragit præsul)
ex diuinis ducibus nostris traditio peruenit ad
nos, operæ pretium est vt dicamus: Veneran-
dus antistes (vt scriptura ait) interpres est iudi-
ciorum diuinorum, angelus enim domini omni-
potentis dei est. Didicit igitur de scripturis di-
uinitus traditis, vt ihs qui pie vixerunt, lucidis-
sima diuinaq; vita pro merito ab æquissimis
lancibus redditur, non recordante diuina boni-
tate per summam clementiam maculas, quæ
illis ex humana infirmitate adhæserunt, Nul-
lus enim (inquit) est mundus a labe. Ista quidē
nouit pontifex promissa a sanctis eloquijs, pe-
tit autem ea fieri, donariq; eis, qui pie vixerūt
præmia sacra, simul quoq; seipsum ad imita-
tiones dei benignius formans, & aliorum do-
na quasi proprias expetens gratias. Et paucis
interpositis dicit: Neque enim vnquam pete

ret pontifex diuinæ iustificationis prædicator, quæ deo sciret esse non gratissima, & quæ largiturum se ille nequaquam promississet. Quocirca prophanis vita functis, non ita imprecatur, non modo quia in hoc proprium deferret ordinem, & aliqua pontificalis officij præsumeret a diuino spiritu nequaquam agiturus: verum quia & indigne orans, non exaudiretur, atque ad id ipsum non immerito illud diceretur eloquium iustitiæ plenum: Petitis & non accipitis, quia male petitis, Huic sacratissimæ doctrinæ diui patris Dionysij omnes doctores ad stipulantur, Chrysostomus, Damascenus, Cyrillus, græci pariter & latini, quorum concors in hac re sententia est, mortuis suffragia viuentium prodesse.

Pro dāna
tis non o:
rat eccle-
sia.

Iaco. 4

¶ Inter latinos scriptores Tertullianus Apher veteribus merito annumerandus est, quæ ut auctor est Hieronymus, floruit sub Cæsare Seuero Pertinace & Antonino Caracalla circa annum a Christo passo sexagesimum supra centesimum. Hic non vno loco docet sacrificia, oblationes, orationes viuentium, defunctis prodesse. Libro de Monogamia sic ait: Vxor pro anima viri sui defuncti orat, & refrigeriū interim postulat ei, & in prima resurrectione cōsortium, & offert annuis diebus dormitionis eius. Si enim credimus resurrectionem mortuorum, utique tenebimur cum quibus resurrecturi sumus, rationem de alterutro redditori. Item libro quinto aduersus Marcionem: Vulgus, inquit, ipsum ea præsumptione defunctos colit, quia animas eorum manere confi-

Tertulli.

Anniuers
saria dies:

R 5

Consuetu-
do in ec-
clesia pau-
lo post tē-
pora apo-
stolorum

Ceremo-
niæ ecclē-
siasticæ.

dit. Et libro de corona militis rationem red-
dens, quare oblationes pro defunctis facimus,
consuetudinem veluti legem huius observati-
onis affert in medium. Disputat enim an lice-
at militem donatium accepturum, coronatū
more infidelium incedere, sicut nonnulli cōten-
debant. Vnde statim obijcit sibiipſi dicens: At
vbi scriptū est, aut vbi scriptura prohibet non
licere militem Christianum coronari? Respō-
det & dicit: Si hanc observationē nulla scriptu-
ra determinavit, certe consuetudo corroborat-
uit, quæ sine dubio de traditione manavit. Quō-
enim vſurpari quid potest, si traditū prius nō
est? Incipiamus a baptismo. Aquam adituri
ibidem, sed & aliquanto prius in ecclesia sub
antistitis manu contestamur nos renūciare di-
abolo & pompæ, & angelis eius, dehinc ter-
mergitamur, amplius non aliquid respondent-
es, q̄ dominus in euangelio determinavit. In-
de suscepti, lactis & mellis cōcordiam pragu-
ſtamus, ex q̄ ea die lauacro quotidiano per to-
tam hebdomadam abstinemus. Eucharistiæ sa-
cramentū & in tēpore victus, & omnibus mā-
datum a domino, etiam antelucanis cœtibus,
nec de aliorum manu, quam præsidentem su-
mimus: Oblationes pro defunctis, pro natali-
tijs, annua die facimus. Die dominico ieiuni-
um nefas ducimus, vel geniculis adorare. Ea-
dem immunitate a die Paschæ in Penteco-
sten vsque gaudemus. Ad omnem progres-
sum atque promotum, ad omnem aditum &
exitum, ad vestitum & calceatum, ad laua-
cra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia ad sedi-

lia, quacunque nos conuersatio exercet, frontem signaculo terimus. Harum & aliarum huiusmodi disciplinarum si legē expostules scripturarum, nulla legis traditio tibi prætēdetur, auctrix consuetudo, confirmatrix, & fidei obseruatrix. Rationem traditionis & consuetudinis fidei patrocinatorum, aut ipse perspicies, aut ab aliquo qui perspexerit discies. Interim nonnulla esse credes, cui debeatur obsequium. Adhuc vnum adhuc exemplum, quatenus & de veteribus docere conueniat. Apud Iudæos tam solenne est, foeminis eorum velamen capitis, ut inde noscatur. Quæro legem. Apostolum differo. Si Rebecca conspecto procul sponso velamen inuasit, priuatus pudor legem facere non potuit. Deinde ad consuetudinem venit dicens: Si legem nusquam reperio, sequitur ut traditio consuetudini morem hunc dederit, habiturum quandoque Apostoli auctoritatem ex interpretatione nominis. His igitur exemplis renunciatum erit, posse etiam non scriptam traditionem in obseruatione defendi, confirmatam consuetudine, idonea teste probatæ tunc traditione ex perseverantia obseruationis. Consuetudo autem etiam in ciuilibus pro lege suscipitur, quum deficit lex, nec differt scriptura an ratione consistat, quando & legem ratio commendat. Porro si lex ratione constat, lex erit omne iam quod ratione constiterit, a quocunque productum. Quid potest dici manifestius pro purgatorio? Docet **TERTVLLIANVS** oblationes

Autoritas
consuetudinis.

I. Cor. II.

pro defunctis faciendas ex consuetudine ecclesiæ, quam dicit de traditione (apostolorum vique) promanasse.

¶ At versipellis, nescio quis, occurrit nobis, dicens Tertullianum non fuisse hominem ecclesiæ, & propterea scriptis eius non esse fidem habendam. Hoc enim modo occurrit & respondit beatus Hieronymus Heluidio blasphemanti perpetuam deiparæ Mariæ virginitatem, qui se Tertulliani autoritate tueri nitebatur. Nos scimus & fatemur Tertullianum in ecclesia non permansisse, & quædā dogmata eius esse venenata, nēpe ubi meminit de noua prophetia, de monogamia, de secundis nuptiis. Nusquam tamē quispiam ipsum arguit hæreseos, quod purgatorium asseruerit, & oblationes pro defunctis faciendas secundum traditionem apostolicam & ecclesiæ consuetudinem docuerit, quod in hanc partem totius orbis consensus instar præcepti obtineat, etiam si scripturæ autoritas non subesset. Beatus Hieronymus verba Tertulliani quæ ex libro de corona militis modo posuimus, fere ad verbum reddit aduersus Luciferianos, quū dicit: Multa alia quæ per traditionem in ecclesia obseruātur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurpauerunt. Velut in Iauacroter caput mergitare, de inde egressos, lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantia significationem, die dominico & per omnem pentecosten nec de geniculis adorare, & ieiunium soluere, multa & alia, quæ scripta non sunt, rationabilis sibi obseruatio vindicauit.

Hierony.

¶ Verum qui nolunt credere Tertulliano magistro, credant (obsecro) saltem Cypriano Cyprian. eius discipulo. Is libro primo epistolarum epistola nona dicit non esse oblationem faciendam aut deprecationem pro Geminio Victore defuncto, & Geminium Faustinum presbyterum tutorem testamento suo nominauerit. Verba eius hæc sunt: Episcopi antecessores nostri religiose considerantes & salubriter providentes censuerunt, ne quis frater excedens ad tutelam vel curam clericum nominaret, ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. Neque enim ad altare dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros suos, leuitas auocare voluit. Et ideo Victor cum contra formam nuper in concilio a sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterum ausus sit actorem constituere, non est quo pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in ecclesia frequenter: ut sacerdotum decretum religiose & necessarie factum seruetur a nobis. Nōne Cyprianus apertissime docet orandum & sacrificium celebrandum pro defunctis? Nec ab eo dissentit fortissimus fidei propugnator Athanasius, quū dicit: Quod si non aliquo beneficio participarent animæ, non utique in ecclesia & exequiis fieret commemoratio earum. Quid quod etiam Augustinus librum de cura pro mortuis agenda scripsit, in quo aperte fidem purgatorii contra hereticos defendit. Non estimemus, inquit, ad mortuos pro quibus curam gerimus, per-

Athanasii.

Aug. ca. 18

13. q. 2. ca.

Non æstimemus. et

ca. Tēpus

uenire, nisi quod pro eis siue altaris siue orōnū
 siue eleemosynarū sacrificijs solenniter suppli-
 camus, quibus nō pro quibus fiunt oībus profint,
 sed his tñ quibus dū viuūt, cooperantur, vt pro
 sint. Sed quia non discernimus quod sint, oportet ea
 pro regnatis oībus facere, vt nullus eorū p̄ter-
 mittatur, ad quos hęc bñficia possint & debe-
 ant peruenire. Melius em̄ supererūt ista eis, qui-
 bus nec ob sunt nec profunt, q̄ eis deerūt, quibus
 profunt. Diligētius tñ facit hęc q̄s q̄ pro neces-
 sarijs suis, quod pro illo fiat similiter a suis. Et
 lib. 6. confessionū m̄ris suæ iam morti vicinæ
 votū recitat, quo spreto sepulchro patrio, spre-
 tis aromatibus quibus corpora condiri solēt, tñ
 memoriam sui ad altare dñi fieri desiderauit.
 Ponite, inquit, hoc corpus vbi cunq̄, nihil vos
 eius cura conturbet. Tantum illud vos rogo,
 vt ad domini altare memineritis mei vbi fue-
 ritis. Quod autē sacrificium altaris pro ea ob-
 latum sit, testatur Augustinus, quū subdit: Ec-
 ce quū corpus eius elatum est, imus & redimō
 sine lachrymis. Nā neq̄ in eis precibus quas
 tibi fudimus, quū offerret̄ pro ea sacrificium
 pretij n̄ri, iā iuxta sepulchrū posito cadauere
 priusq̄ deponeret, sicut illic fieri solet, fleui. De
 inde secutū adiūgit: Et libuit flere in cōspectu
 tuo de illa & pro illa, de me & pro me. Ad hęc
 subnectit precē quā super m̄re sua defuncta in
 cōspectu dei fudit dicēs: Sepositis paulisper bo-
 nis actibus m̄ris meæ, quia dictū est, vā etiā lau-
 dabili vitæ hominum, si remota misericordia
 discutias eam, nunc pro peccatis matris meæ
 deprecor te, exaudi me per medicinā vulnerū

nostræ quæ pependit in ligno, & sedens ad dexteram tuam te interpellat pro nobis. Scio misericorditer operatâ, & ex corde dimisisse debita debitoribus suis, dimitte illi & tu debita sua, si qua etiam contraxit per tot annos postquam salutis. Postremo in laudem sanctę matris suę laudem humiliter prorumpens, finem etiam libri facit, dicens: Illa imminente die resolutionis suę nō cogitauit suū corpus sumptuose contegi, aut condiri aromatibus, aut monumentum electum concupiuit, aut curauit sepulchrę patriū. Non ista mādauit nobis, sed tm̄ mō memoriā sui ad altaretū fieri desiderauit, cui nullius diei prætermissiōe seruierat, vñ sciret dispensari victimā sanctam, q̄ delerum est chirographū quod erat contrariū nobis, q̄ triumphatus est hostis. Ad cuius precij nr̄i sacramentū, ligauit ancilla tua aīam suā vinculo fidei. Et in spira dñe deus me⁹ seruis tuis fratrib. meis dñis meis, vt quorquot hæc legerit meminerint ad altare tuū Monicę famulę tuę cū Patritio quondā eius coniuge: per quorū carnē introduxisti me in hāc vitā, quēadmodū nescio. Meminerint cū affectu pio parentū meorū, vt quod mī mea a me poposcit extremū, vberius ei prestetur in multorū orōnibustā per cōfessiones q̄ p orōnes meas. Hęc verba Aug. plixius rōmemorauī, non tm̄ ad faciendā purgatoriū fidem, sed etiam propter sacrificiū altaris siue eucharistiā, quę etiam nū tanq̄ vnicū & propitiatoriū sacrificiū offertur in ecclesia pro viuis et defunctis. Quod et Gregorius cōfirmat, **Grego.** dicēs: Anīę defunctorū, q̄tuor modis soluūtur,

aut oblationibus sacerdotum, aut p̄cibus san-
ctorum, aut charorū eleemosynis, aut ieiunio
cognatorū. Sed qd Gregorij verba commemo-
ro, cuius omnes fere libri apertissime pro pur-
gatorio pugnant & maxime libri dialogorum
eius. In quibus etiam dicit animas defunctorū
nonnunquam deo permittente aut disponente,
vel in corporibus assumptis, vel alio modo vi-
uentibus apparere: & hoc, vel viuis ad ædifi-
cationem, vel defunctis ad solatium, vt a vi-
uentibus iutentur: sicut de multis refert libro
quarto dialogorum.

August.
2. Cor. 12
1. Reg. 27.

Ex quo & hoc datur intelligi, huiusmo-
di animarū apparitiones, nō semper esse diabo-
licas illusiones, sicut docet Lutherus. Vnde Au-
gustinus libro de cura pro mortuis agenda, ca.
xv. dicit: Mitte ad viuos aliquos ex mortuis, si-
cut ecōtrario Paulus ex viuis in paradysum ra-
ptus est, diuina scriptura testatur. Nam Samuel
propheta defunctus viuo Sauli etiam regi futu-
ra prædixit, quamuis nonnulli non ipsum fuis-
se qui potuisset magicis artibus euocari, sed ali-
quem spiritum tam malis operibus congruen-
tem illius existiment similitudinem figurasse,
quum liber Ecclesiasticus, quem Iesus filius Sy-
rach scripsisse traditur, & propter eloquiorū
non nullam similitudinem Salomonis pronun-
ciatur, continet in laude patrum, qd Samuel et-
iam mortuus prophetauerit. Sed si huic libro ex
Hebræorū, quia in eo non est, canone contradi-
cit: quid de Mose dicturi sumus, qui certe &
in Deuteronomio mortuus, & in euāgelio cum
Elia qui mortuus nō est, legitur apparuisse vi-

Ecclesi. 46.

Deut. 34.
Matt. 17

uentibus? Hæc Augusti. In Machabæorū quo
q; libris legimus Oniam summū sacerdotem
& Hieremiā prophetā aperuisse diu post mor-
tem Iudæ Machabæo, cum iam initurus esset *2. Mach. 15*
plū aduersus Nicanorē q & dixerūt Macha-
bæo: Accipe sc̄m gladiū munus a deo, in quo *Lucæ. 18.*
decipies aduersarios pp̄i mei Israel. Ch̄s sic
ut Luca narrāte cognoscim⁹, a mortuis resur-
gēs, ianuis clausis venit ad discipulos suos, ste-
titq; in medio eorū & dixit: Pax vobis. At illi
cōturbati & exterriti existimabāt se sp̄m vi-
dere. Quod si sp̄s defunctorū nūq; deo permit-
tente apparere possunt hoībus, vñ quæso hæc
spirituū opinio occupauerat aīos discipulorū?
Neq; tñ negauerim hisce apparitiōibus homi-
nes sepe decipi pro meritis voluntatum suarū,
illudentibus atq; decipientibus eos præuarica-
toribus angelis, quibus ista pars mūdi infima
secūdum pulcherrimum ordinem diuinæ pro-
uidentiæ lege, subiecta est. Nam propter huius
modi illusiones diabolicas, qbus homines curi-
osi implicantur, puto Iohannem nos præmonu- *1. Iohan. 4*
isse ne credamus facile omni sp̄ritui: sed pro- *2. Cor. 11*
bemus eos ante an ex deo sint. Angelus em̄ sa-
tanæ (vt Apostolus ait) transfigurat se in an-
gelum lucis. De malis istis spiritibus desertori-
bus angelis, quibus non vno modo sacrificia-
tur, quō sint vitandi etiā si vera dicant, & quo
modo societas eorū formidanda sit, docet Au-
gustinus lib. 2. de doctrina Christiana ca. 23. di- *August.*
cens: Non enim quia imago Samuelis mortui *1. Reg. 28.*
Sauli regi vera pronunciauit, propterea talia
sacrilegia, qbus imago illa præsentata est, mi- *Actu. 16.*

S

nus execranda sunt; aut quia in Actibus apostolorum ventriloqua foemina verum testimonium perhibuit apostolis domini, ideo Paulus pepercit illi spiritui, ac non potius foeminam illius daemone correptione atque exclusionem induxit.

Eccles. xi.

¶ Qui purgatorium nobis tollunt, primo loco nobis opponere solent illud quod dicit Ecclesiastes: Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. Quum itaque mors sit casus hominis, nullum locum dicunt esse medium inter coelum, in quo beati cum deo regnant, & infernum, in quo damnati scelestorum suorum supplicia expendunt. Quod si verum est, sublatum videtur esse purgatorium, quum sit necesse (ut dicunt) animam corpore solutam, mox vel in coelum recipi, vel in tartara detrudi. Nos scripturam non negamus, quod tamen, ut saepe dixi cum Hieronymo adversus Luciferianos, non consistit in legendo, sed in intelligendo. Quam ob rem si hic locus ex Ecclesiaste adductus, rite fuerit intellectus, nihil prorsus faciet contra nos. Nam quum dicit: Lignum in quocumque loco corruerit, ibi erit, nihil aliud significat, quam quod homo conditione mortalitatis per mortem corruens, decedat hinc vel in statu salutis, vel in statu damnationis, quia inter eos nullus alius est medius. Et quam diu homo hoc corruptibili corpore grauatus, hic vivit, oportet ipsum esse vel in gratia, hoc est, in statu salutis, aut extra gratiam, in statu damnationis. Qualis ergo quisque in morte inuentus fuerit, siue bonus & misericors, siue rigidus &

immisericors, talis iudicabitur. Sed eorum qui
saluantur & saluabuntur, nō est vnum genus,
sed magna est in morte ipsorū diuersitas. Qui-
dam em̄ in hac fragili vita ita gratia dei sub-
limati corroboratiq; sunt, vt absq; omni etiā
leuissima culpa & reatu pœnæ hanc lucem re-
linquentes statim perueniant, non vt poetæ fa-
bulantur, ad campos eliseos, sed ad angelorū
choros. Quod accidisse constat virgini matri
Mariæ dei genitrici, q̄ statim vt mortua est,
accepit regnū hæreditatis æternæ. Sunt & alij
iusti complures in gratia dei cōstituti, qui pro-
pter quotidiana ac venialia peccata, sine qui-
bus hæc vita transigi non potest, adhuc dicunt
cum apostolis, dimitte nobis debita nostra, de
quibus dicit Sapiēs: Septies in die cadit iustus,
& resurgit. Hoc dicit de ijs qui non mortali-
ter cadunt. Quod autem addit impij corruent
in malum, de ijs qui in mortalia crimina prola-
buntur, intelligendum est. Et propter quordia-
na ac minuta peccata, in qbus offendimus o-
mnes, Iohannes dicit: Si dixerimus quia pecca-
tum non habemus, ipsi nos seducimus, & ve-
ritas in nobis non est. Ergo quia & iusti ab his
minutis peccatis immunes esse in hac vita nō
possunt, moriētes in gratia & statu salutis, cū
reatu vel culpæ venialis, vel pœnæ mortalis
criminis, quam viuentes necdum exoluerunt,
mittūtur ad locū aliquē expiatiōis, quē purga-
toriū dicimus, vbi dāt pœnas pctorū suorū, vt
sic purgati sublato reatu, tādē digni habeant
p̄sentari cōspectui dei, & ingredi coelestē illā
gloriā, i quā nihil intrabit coingnatū. At impij

Matth. 6.

Lucæ. 11.

Prouc. 24.

Iacob. 4.

1. Ioh. 1.

Apoca. 22.

Vergilius
Mats. 22.

Eccēs. 11.

Hierony.

contra gratia vacui, in statu damnationis hinc decedentes, mox ligatis manibus & pedibus projiciuntur ad pallētes v̄mbras, iuxta poetā, erebi, noctemque profundam, hoc est, in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium. Quod quum ita sit, satis constat, inter statum salutis & damnationis, non dari statum mediū post hanc vitam. Dicit enim Sapiēs: In quocūque loco ceciderit lignum ibi erit, id est, homo per mortem cadens, si ceciderit ad austrum, id est, ad partem electorū, ibi erit & manebit; si autem ceciderit ad aquilonem, id est, ad partem reproborum & daminatorū, ibi manebit & perpetuo damnabitur, quia tertia via non datur. In hac vita enim tempus est merendi & seminandi, in alia vita colligendi. Vnde Sapiens præmittit dicens: Si repletæ fuerint nubes, imbrem super terram effundent. Quod exponens Hieronymus dicit: Serua mādāta quæ tibi superius sunt præcepta, v̄t nubes super te effundant imbrem suum. Vbicūq; enim tibi locum præparaueris, futuramq; sedem, siue ad austrum siue ad boream, ibi quūti mortuus fueris, permanebis. Lignum igitur quod in hac vita corruerit, & conditione mortalitatis fuerit incisum, aut peccauit ante dum stare, et in boreæ parte postea ponitur, aut si dignos austro fructus attulit, in plaga iacebit australi. Nec est aliquod lignum, quod aut ad aquilonē non sit, aut ad austrum. Hæc Hieronymus. Dicimus ergo, q̄ animæ quæ ad purgatorij penas descendunt, ad australem plagam perueniunt, in qua etiam permanebunt, Verū quia ad

huc secum trahunt labem aliquam terrenā & fucum expiabilem ex contagione peccatorum, cadunt ad austrum, i. ad locum beatorum secundum quod illis competit, hoc est, secundum dispositionem & capacitatem eorum. Sunt enim in via qua sic itur ad astra, nec statim rapiuntur ad partem omnino beatorum cum Christo regnantium, propter quaedam obstacula, quibus expiari ois igne sublatis, patebit illis ianua regni coelestis. Proinde purgatorium, in quo hæc obstacula tolluntur, recte etiam australis plaga dicitur: non secus atque via quaedam ducens ad regnum coelorum, quod est plaga australis ut finis acterminus. Cur enim via ad austrum non posset dici australis ut a proprio termino, quoniam in ea non sint nisi quibus paratum est regnum coelorum a constitutione mundi, quod per austrum significatur? Hinc Augustinus in Enchirid. c. 108. dicit: Tempus quod inter hominis mortem & ultimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet, sicut vnaquæque digna est, vel requie vel ærumna, pro eo quod sortita est in carne quum viueret. Neque negandum est defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, quoniam pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynæ in ecclesia fiunt. Sed eis hæc profunt, qui quum viuerent, ut hæc sibi postea prodesse possent, meruerunt. Est enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, ut non requirat ista post mortem, nec tam malus, ut ei non prosint ista post mortem. Est vero talis in bono, ut ista non regravet: & est rursus talis in malo, ut nec his valeat quum hæc vita transierit, adiuuari.

August.

August:

¶ Sed quia in præcedentibus purgatoriū in Paulo & Machabæorū libris fundauimus, hæretici securim ponunt ad radicem, contendentes ex epistola Pauli ad Corinth. non posse probari purgatorium, hac ratione: Per ignem em illū, de quo loquitur Apostolus, transibunt ambo, tam is qui ædificat super hoc fundamentum aurum, argentum, lapides preciosos, q̄ ille qui ædificat super hoc fundamento, ligna, fœnum, stipulam. Vniuscuiusque enim, inquit Apostolus, opus quale sit, ignis probabit. Confirmatur hoc per Augustinum in Enchirid. ca. 67. dicentē: Ignis de quo locutus est eo loco apostolus Paulus, talis debet intelligi, vt ambo per eum transeant. i. qui ædificat supra hoc fundamentum, aurū, argentum, lapides p̄ciosos: & qui ædificat ligna, fœnum, stipulam. Non ergo vnius eorū, sed vtriusq̄ opus ignis probabit. Hactenus Augustinus. His verbis sublatūri putant purgatorium. Nam si opera sancta, q̄ auro cōparantur, post hanc vltimam etiam ignis probabit, qd̄ minuta (aiunt) peccata & quotidiana, purgatorio igni reseruamus? Verū non difficile fuerit erroneos homines super assertione veri conuincere. Et quia Augustini auctoritate sese tuetur, apertissime ex ijs Apostoli verbis purgatorium asserentis, videant etiam atque etiam quid sentiat Augustinus. Quum em dixisset, non vnius eorum, sed vtriusque opus ignis probabit, addidit: Est quidem ignis tentatio tribulationis, de quo aperte alio loco scriptum est: Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tēratio tribulationis. Iste ignis in hac

Eccī. 17.

interim vita facit quod Apostolus dixit. Quod cum multis verbis & exemplis declarasset, addit dicens: Tale aliquid etiam post hanc vitam fieri incredibile non est, & vtrum ita sit quæri potest. Et aut inueniri aut latere nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium, quanto magis minusue bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius citiusque saluari, non tamen tales de quibus dictum est, quod regnum dei non possidebunt, nisi conuenienter poenitentibus eadem crimina remittantur. Idem sentit *Gregorius* dicens: Si cuius opus arserit, ipse detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamē quasi per ignem. Quamuis hoc de igne tribulationis nobis in hac vita adhibito, possit intelligi, tamē si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat pelandum solícite est, quia illum per ignem dixit posse saluari, nō q̄ super fundamētum hoc ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est, peccata maiora, sed ligna, fœnum, stipulā, id est, peccata minuta, leuissima, quæ ignis facile consumat. Hoc tamen sciendum est, quia illic saltem de minimis nihil purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, vt illic obtineat promereatur. Quomodo autem ignis & iustum & purgandum adhuc post mortem probabit hominē, docet *Lactantius* libro septimo diuinarum institutionū capite vigesimo primo, dicens: Sed & iustos quum iudicauerit *DEVS*, etiam igni eos examinabit. Tum quorum peccata vel pondere vel numero preualuerint, perstringentur igni atq; amburentur. Quos autē plena iustitia

& maturitas virtutis incoherit, ignem illū non sentient. Habent enim aliquid in se dei, quod vim flammæ repellat ac reſeiat. Tāta vis est innocentiae, ut ab ea ignis ille refugiat innoxius, qui accipit a deo hanc potestatem, ut impios vrar, iustis obtēperet. Huius sententiae etiā est Alcuinus lib. 3. de Tri. ca. 21. scribēs ad magnum illum Carol. Impera. Sancti, inquit, q sine omni peccatorū macula in corporibus suis resurgent, tanta facilitate illum peruolabunt ignem, quanta integritate fidei & dilectionis Christi, in hac vita custodierunt pręcepta, erit que illis ille ignis diei iudicij, sicut tribus pueris caminus Babylonicæ fornacis fuerat, q absque omni flammarum læsione in domini laudes omnium pulchritudinem creaturarum conuocabant. Lactantiū autem sententia est iustos simul atque impios eodem igni examinandos, ita tamen quod iusti ignem illum non sentient. Dicit enim tantam esse dei potestatem, ut etiā incorporalia comprehendat, & quēadmodum voluerit afficiat. Nā & dæmones reformidāt, quia torquentur ab eo & puniuntur, Quid ergo mirum, si quum sint immortales animæ, tamē patibiles sint deo? Deinde docet ignem, quo impij in eternum cruciabūtur, esse sempiternū eiusq; naturam diuersam esse ab hoc nro, quo ad vitæ necessaria utimur, qui nisi alicuius materię fomire alatur, extinguitur. At ille diuinus inquit, per se ipsum semper viuit, ac viget sine vllis alimētis, nec admixtum habet fumum sed est purus ac liquidus & in aquæ modū fluidus. Non enim vi aliqua sursum versus vrge

tur, sicut noster, quē labes terreni corporis quo tenetur & fumus intermixtus exilire cogit, & ad coelestem naturam cum trepidatione mobili subuolare. Idem igitur diuinus ignis vna eademque vi atque potentia & cremabit impios, & recreabit, & quārum e corporibus absumet tantum reponet, ac sibi ipse æternum pabulū subministrabit, quod poetæ in vulturem & Titium transtulerunt, ita sine vllō reuiscētium corporum detrimento aduret tantum, ac sensum doloris efficiet. Per hunc ignem dicit etiā iustos examinandos, ita ramen quod ab eo non lædentur, quia illum minime sentient.

¶ Verum quia iudicia dei sunt occulta & viæ eius inuestigabiles, in hisce rebus nolo facile precipitare sententiam. Dicam tantū quod manifestum est in hac re. Incipiam autem ab eo quod ante dixi, hoc est, ignem in scripturis atq; adeo in illis ipsis Apost. verbis de quibus nūc disputam⁹, nō semper idē significare, & q̄a metaphorice & proprie (vt dixi) non incōgrue accipi potest quod dicit APOSTOLVS sicut & in multis alijs locis. Sic in Deuteronomio Moyses dixit ad populum: Dominus deus tuus, ignis consumens est, deus æmulator. Quod etiam dicit Apostolus ad Hebræos: Etenim deus noster ignis consumens est. Et Malachias de domino dicit: Ipse quasi ignis conflās & purgabit filios Leui, purgationem peccatorum faciens, vt dicit Apostolus. Constat autē deum non esse proprie ignem, sed solum secundum quādam metaphoram, ob rigore diuini

Apoca. 22.

Deut. 4.

Heb. 12.

Mala. 3.

Heb. 1.

Eccl. 12.

August.

iudicij quo punit peccata. Internum ergo dei iudicium, idemque iustissimum, ignis metaphorice appellatur. Hoc iudicium principalis ac precipuus ignis est, per quem aurum, argentum & lapides preciosi, id est, opera que bona transibunt & probabuntur. Cuncta enim quae fiunt adducet deus in iudicium pro oī errato, siue bonum sit siue malum. Ignis autem purgatorius est ignis corporeus proprie dictus. Quid autem Augustinus de hoc igne senserit, testatur lib. de vera & falsa poenitentia, quae a plerisque ascribitur, ubi dicit: Prius purgandus est igne purgationis, qui in aliud seculum distulit fructum conversionis. Hic autem ignis etsi aeternus non sit, miro tamen modo est grauis, excellit enim omnem poenam, quam unquam passus est homo in hac vita. Nunquam in carne tanta inuenta est poena, licet mirabilia passi sint martyres tormenta. Hic Augustinus ignem purgatorium dicit non esse aeternum. Sed quia hic liber a multis negatur esse Augustini non est animus hanc rem diligentius expendere. Hoc tamen certum est, hunc ignem corporeum esse afflictivum, & prioris ignis merum instrumentum, nempe qui alioqui nequaquam agere posset in spiritum. Per hunc ignem dum taxat opera mala transire debent, ut purgentur animae, minutis obnoxiae peccatis. Atque duo illi ignes, tanquam ordine quodam se consequentes, pene in unum rediguntur malorum operum purgamentum. Optima ergo quaeque opera prior ille ignis diuini iudicij, & probabit & approbabit. Quocirca de illo non incon-

uenienter illud Apostoli accipitur: Vnius cuius
que opus quale sit ignis probabit. De operibus
itaque optime factis, quæ ab igne diuini iudi-
cij ad alium ignem purgatorij non remittun-
tur purganda, accipi potest quod subiungit
APOSTOLVS dicens: Si cuius opus man-
serit, videlicet apud diuinum iudicium, vt
pote ad ignem purgatorij non consequenter re-
mittendum, mercedem accipiet, æternæ glo-
riæ absque vlla mora. Alia vero opera probat
quidem, verum non approbat ignis ille diuini
iudicij, quam ob causam & ea adiudicat igni
materiali ac corporeo, de quo recte intelligitur
quod Apostolus deinceps subnectit dicens: Si
cuius vero opus arserit, detrimentum patietur
quod sane de dilatione mercedis & ignis affli-
ctione molestiaq; intelligitur. Ipse autem sal-
uus erit, sic tamen quasi per ignem. Bona ergo
opera auro comparata probantur approban-
turq; per ignem diuini iudicij. Minuta vero pec-
cata, per lignum, fœnum, stipulam designata
igne materiali aut corporeo purgabuntur &
expiabuntur. Et tamē hi duo ignes dici possunt
vnus & idem ignis, quia alter alterius est instru-
mentum. Vbi autem vnum propter alterū est,
vnum tantum est, sicut dicit Philosophus.

¶ Sicut autem PAVLI verba inuerrere
atque significare quod ipsi volunt, conantur:
ita & Machabæorum libris pondus & autori-
tatem detrahunt, dicentes ipsos nō esse de cano-

Hierony.

August.

ne, & propterea ad faciendam fidem purgato-
 rij nihil habere momenti. Sed qui hæc dicunt
 non a me, sed a beato Hieronymo accipiant re-
 sponsum, qui in prologo super libros Macha-
 bæorum dicit: Machabæorum libri licet non ha-
 beantur in canone Hebræorum, tamen ab ec-
 clesia inter diuinorum voluminum adnotan-
 tur historias. Huic sub scribit August. lib. 10.
 de ciuita. dei, ca. 36. Consulto autem, inquit, euan-
 gelio, Christum cognoscimus esse veritatem.
 Ab hoc enim tempore apud Iudæos restituto tem-
 plo non reges, sed principes fuerunt vsque ad
 Aristobulum, quorum supputatio temporum,
 non in scripturis sacris, quæ canonicè appellan-
 tur, sed in alijs inuenitur, in quibus sunt & Ma-
 chabæorum libri, quos non Iudæi, sed ecclesia
 pro canonicis habet propter quorundam mar-
 tyrum passionem vehementes atque mirabiles, quæ
 antequam Christus venisset in carnem, vsque
 ad mortem pro dei lege certauerunt, & mala
 grauissima atque horribilia pertulerunt. Idem ad
 fratres in eremo sermone 44. scribens, ait: De-
 functis cum omni diligentia misereri & sub-
 uenire studeamus, attendentes & quod Iudas Ma-
 chabæus fecerit. Dixit enim, quod sancta pro
 defunctis esset cogitatio exorare, ut a peccatis
 soluantur. Ora ergo pro defunctis, ut dum fue-
 rint in æterna vita, pro te orare non negligent.
 Expectant enim nos, ut iuuentur per nos. Tem-
 pus enim operandi, iam profugit ab eis. Ex his
 verbis perspicuum fit, eos Iudaizare, & ab ec-
 clesiæ vniione recedere, qui Machabæorum li-
 brorum contemnunt auctoritatem, qui quum si

si nolint esse ecclesiæ, spurij sunt synagogæ.
Miror autem qua fronte audent nobis oppone-
re id quod Apostolus dicit, omnes nos manife-
stari oportet ante tribunal Christi, vt referat
vnusquisq; propria corporis prout gessit, siue
bonum siue malum.

2. Cor. 5.

¶ Eadem quoque prudentia obijciunt illud
quod in Apocalypsi legimus: Iurauit angelus
per viuentem in secula seculorum, quia tem-
pus non erit amplius. Si hæc verba, inqui-
unt, vera sunt, purgatorium esse non potest, quia
omne meritum in hac vita cõparatur, post hæc
autem vitam non erit tempus merendi. Quasi
vero tam insipientes essemus, vt animas in pur-
gatorio diceremus, adhuc aliquid promereri,
quod nemo vnquam sanus somniauit. In hac
enim vita, ait Augustinus, omne meritum com-
paratur, quo possit post hanc vitam releuari
quispiam vel grauari. Nemo autem se speret
quod hic neglexit, quum obierit apud deũ pro-
mereri. Deinde præuenit ridiculam hereticorũ
obiectionem, dicens: Non igitur quæ pro defun-
ctis commendandis frequenter ecclesiæ, illi apo-
stolicæ sunt aduersa sententiæ, qua dictum
est: Omnes astabimus ante tribunal Christi, vt
referat vnusquisq; secundum ea, quæ per cor-
pus gessit, siue bonum siue malum. Quia etiã
hoc meritum sibi quisq; quum in corpore vi-
ueret, comparauit, vt ei possent ista prodesse.
Non enim omnibus prosunt. Et quare non omni-
bus prosunt, nisi propter differentiã vitæ, quã
quisq; gessit in corpore? Quum ergo sacrificia
siue altaris, siue quarumcunq; elemosynarũ

Apo. 10.

Augu. En-
chi. c. 109.

pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis, gratiarum actiones sunt, pro non valde malis, propitiationes sunt, pro valde malis etiam si nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque tamen viutorum consolationes sunt. Quibus autem profunt, aut ad hoc profunt, ut sit plena remissio, aut certe ut tolerabilior fiat ipsa damnatio. Hæc Augustinus. Illud præterea considerandum est, quod satisfactio tunc proprie dicitur & locum habet, quando adest opus meritum. Quam ob rem poena quam patiuntur animæ in purgatorio, proprie non potest dici satisfactio, nisi extenso vocabulo ad solutionem poenæ debitæ, quam in purgatorio exoluunt. Intelligendum est ergo animas in purgatorio ea ratione satisfacere, quia debitas poenas luunt. Si defunctis non profunt suffragia et orationes viventium, stultus fuit beatus Ambrosius, qui Faustinum episcopum propter obitum germanæ acerbo dolore moerentem, etiam hoc modo consolatus est: Itaque, inquit, non tam deplorandam quam prosequendam orationibus reor. Nec moestificandam lachrymis tuis, sed magis oblationibus animam eius domino commendandam arbitror. At forte dolorem eius hisce verbis mitigare voluit. Videamus ergo quid ipse Ambrosius fecerit, an etiam orauerit pro defunctis. In oratione funebri, quam scripsit de obitu Valentiniani imperatoris sic habet. Nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione transcurreret. Omnibus vos oblationibus frequentabo. De

Amb. li. 2.
epist. ep. 8

Gratiano & Valentiniano loquitur, pro quibus & orauit & altaris sacrificiū obtulit Ambrosius, vt verba eius apertissime indicant. In oratione quam habuit de exitu Theodosij imperatoris quadragesima die obitus sui, Honorio principe filio eius assistente, manifestius adhuc loquitur. Verba eius hæc sunt. Eius principis & proxime conclamauius obitum, & nunc quadragesimum celebramus assistēte sacris altaribus Honorio principe. Quia sicut sanctus Ioseph patri suo Iacob quadraginta diebus humanationis officia detulit, ita & hic Theodosio patri iusta persoluit. Et quia alij tertium diem & trigesimum, alij septimum & quadragesimum obseruare consuerunt, quid doceat lectio, consideremus. Defuncto, inquit, Iacob præcepit Ioseph pueris sepultoribus, vt sepelirent eum. Et sepelierunt sepultores Israel, & repleti sunt ei quadraginta dies, sic enim dinumerantur dies sepulturæ. Et luxit eum Aegyptus septuaginta diebus. Hæc ergo sequenda solennitas, quam præscribit lectio. Sed etiam in Deuteronomio scriptum est, quia planxerunt filij Israel Moysen diebus triginta, & consummati sunt dies luctus. Vtraque ergo obseruatio habet auctoritatem, qua necessarium pietatis impletur officium. Deinde orationem pro Theodosio faciens, addit: Da requiem perfectam seruo tuo Theodosio, regem quam præparasti seruis tuis. Illo conuertat anima eius vnde descendit, vbi mortis aculeū

De trigesimo.

Gen. 50

Deut. 34

sentire non possit, ubi cognoscat mortem hanc non hominis finem esse, sed culpæ. Dilexi, & ideo prosequor eum vsq; ad regionem viuor, nec deseram donec fletu, precibus inducam virum, quo sua merita vocant in montem domini sanctum, ubi perennis vita, ubi corruptelæ nulla contagio. Quid quæso istis verbis posset dici manifestius? Non tatum orationes siue oblationes pro defunctis approbat, sed etiã trigefimi cuius obseruatio adhuc in vsu est, & q̃ dragesimi mysterium ex scripturis explicat. Nā purgatoriū fidem ex scripturis, hoc est, ex Paulo probat 1. Corint. 3 exponens Apostolū.

1. Cor. 7.

Verum si recte diuino, subolet mihi quid respondebunt mihi hic Lutherani. Dicent Ambrosium cum toto patrum choro hominem fuisse, & ideo humanum passum ac subinde lapsum. Hoc enim modo excusare nititur impurus Lutherus beatum Hieronymum in expositione prioris epistolæ beati Pauli ad Corinthios, ubi diuersum sentit a Hieronymo, cuius errorem in seruanda virginitate pium esse dicit. Ego sicut non nego Ambrosium hominem fuisse, ita mihi persuadere non possum Lutherū angelum esse, nisi forte ex angelorum numero sit illor, qui cum Lucifero e cœlo ceciderunt. Angelus lucis esse non potest, qui in tantis ignorantiae tenebris versatur. Atq; vtinam homo esset, nūquam profecto hæreticorum veterum portenta olim sepulta amplecteretur. Ego magis pecudem esse reor, qui pecudum more docet homines lasciuire & viuere, qui non ratione regitur, sed hæreticorum monstra sequitur.

Beatus Augustinus libro de cura pro mortuis agēda, de sepeliēdis corporibus, apud memoriā sanctorum disputans, ait propterea sepulchra monumenta appellari, quod moneant mētem viuorum. Dū enim viuentes recolūt, vbi sint posita eorum quos diligunt mortuorum corpora, hoc adiūmēti mortui ex hoc accipiūt quod eisdē sctis illis tanq̃ patronis susceptos apud dominum adiuuandos orando cōmendēt quod quidem facere possent, etiam si talibus locis eos humare non possent. Et hoc non dubiū quin profit ijs, qui cum in corpore viuerent, talia sibi post hāc vitam prodesse meruerūt. Verum si non datur humari corpora in talibus locis, non sunt prętermittēdę supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana societate defunctis etiā tacitis nominibus quorumcunq; sub generali commemoratione suscepit ecclesia, vt quibus ad ista desunt parentes aut filij aut quicunq; cognati aut amici, ab vna eis exhibeatur pia matre communi. Quum ergo fidelis mater fidelis filij sui defuncti corpus desiderauit in basilicā martyris poni, si credidit eius animam meritis martyris adiuuari, hoc quod ita credidit, supplicatio quādam fuit & profuit. Tamen etiā si non possit vbi religiosus amicus elegit humare quem diligit, nullo modo debet a supplicationibus necessarijs in eius commendatione cessare. Vbi cunq; enim iaceat vel non iaceat defuncti caro, spiritui requies acquirenda est. Hic Augustinus nostros hęreticos perstringit, qui nec orant pro defunctis, nec mortuorū cor-

T

pora sepeliunt in templis sanctorum martyrum, sed potius sub patibulis & crucibus latronum ac furum, sibi ipsi furis agitati ecclesiasticas poenas hæreticis debitas, infligentes. Commutauerunt enim veritatem in mendacium, ideoque tradidit eos deus in reprobum sensum, ut contumelijs afficiant corpora sua, mercedem erroris sui in corporibus proprijs etiã post mortem recipientes. Non talis fuit Theodosius iunior, Imperator fidelissimus, qui ossa Iohannis Chrysostomi episcopi Constantinopolim in regiam ciuitatem deduxit atque in templo apostolorum honorifice sepeliuit. Sed & fidelissimus populus audiens episcopi sui adduci reliquias, per pelagus quasi per terram currens, vndas Bosphori lampadibus & cereis obuelauit. Hunc ergo thesaurum in illa ciuitate recondidit Imperator. Verum memor Christianissimus Imperator quomodo sanctus antistes iussu patris sui Arcadij in exilium exactus fuisset, cui sui Theodosij & vocabulum sortitus est, & pietatem seruauit inuiolabilem. Is in eius loculum defigens oculos atque frontem, pro Arcadio & Eudoxia genitoribus supplicauit, ut ignanter delinquentibus veniam deus condonaret. Prædie enim mortui sunt eius parentes hunc orphanum relinquentes. Hæc Theodoretus, libro. X. hist. eccl. tripart. ca. XXVI. Non orasset Imperator pro parentibus suis defunctis, qui Chrysostomum quorundam episcoporum contentionibus seducti, in exilium miserant, nisi aliquem purgationis locum defunctis relictum credidisset.

¶ Et quia indulgentiæ valent ad remissio

nem poenæ, locus hic exigit, vt de ipsis non nihil dicamus. Principio ita q̄ sciendum est, thesaurum indulgentiarum pendere ac constare ex superabundantia meritorum passionumq̄ Christi & sanctorū. Quæ vt satisfactoria sunt non solum valent ad absolutionem ecclesiastici vinculi, quo poenitēs adhuc obnoxius poenēta sacerdote sibi pro peccatis iniunctæ, verē etiam ad solutionem, condonationemq̄ poenæ temporariæ, quæ secundum iusticiam diuinam actuali peccato debetur. Hæc omnia facile manifesta fiunt consideranti superabundans meritum Christi & sanctorū, & efficaciam passionis Christi, cuius vel vna sanguinis gutta satis fuisset ad redemptionē generis humani, quō tū ille sanguinem suum copiosissime fuderit, ad omnium hominum peccata tollenda. Vñ p̄

Ioh. 1.
cursor eius Iohānes baptista dixit: Ecce agnus dei, ecce q̄ tollit peccata mūdi. Hoc ipsum etiā testatur dilectus ille & p̄ cæteris magis dilectus Iesu discipulus Iohannes euāgelista dicens: Ad uocatum habemus apud patrem Iesum Ch̄m

1. Ioh. 2
iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis n̄ris nō pro n̄ris aut tantū, sed etiā totius mūdi. Iam satis constat non omnes saluari, sed admodum paucos. Numerus enim reproborum, & hædo

Matt. 2.
rum qui erunt a sinistris, quum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, multo maior erit numero electorū & cuiū q̄ erūt a dextris, iuxta illud euangelicū: Multi sunt vocati, pauci vero electi. Quia lata porta, & spatiosa via est q̄

Matt. 22.
Matt. 7.
ducit ad perditionē & multi sunt q̄ intrāt per eā Et angusta porta & arcta via est, quæ ducit

T 2

ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. Quum ergo passio CHRISTI pro omnibus hominibus facta, tam paucis profit ad salutē sequitur infinitum adhuc thesaurū satisfactoris Christi in sacramentis superesse. Et si omnes homines huius mundi passionis Christi sese facerēt participes & saluaretur, nullusq; periret adhuc in infinitū meritū passiois Christi super abundaret. Sicut em̄ Christus passione sua (cuius virtus infinita est, & nequit exhaustiri) superabundanter satisfecit pro totius mundi delictis, ita etiā si plures essent mundi, & alij peccatores in eis, sufficeret Christi satisfactio pro omnibus peccatoribus & peccatis eorum. Nec huic sententiæ obstat, quod Apostolus scribit ad Philippenses dicens: CHRISTVS cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est, eē se æqualem deo: sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, & in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo Humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine IESV omne genu flectatur, celestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus IESVS CHRISTVS in gloria est dei patris, quia & si ex his Apostoli verbis habeatur, meritū Christi quo ad seipsum esse remuneratum cumulatissime a deo, per gloriam corporis & exaltationem sui nominis, idem tamen Christi meritum quo ad nos non totum remuneratum est, sed indies re-

Phil. 2.

muneratur in electis, qui non nisi per meritū passionis Christi gratiam consequuntur & felicitatem æternam.

¶ Diximus autem indulgentias non solum ex superabundanti merito & passione Christi pēdere, sed etiam ex merito sanctorum & cruciatibus quos pertulerunt. Quod autem sancti superabundanter satisfecerint, et grauiora supplicia passi sint, quam peccata eorū exigebāt, ipse Iob patiētiae exemplum apertissime docet quum dicit: Vtinam appenderentur pēta mea, quibus irā merui, & calamitas quam patior instatera, quasi arena maris hæc grauior appareret. Quibus quidem verbis plane perspicuū facit b. Iob se longe atrociora passum, quā peccatis suis demeruerat, nec se tantis flagellis dignum fuisse. Et quia non semper pro peccati mole & secundum delicti mensuram in sanctis fuit plagarum modus, sed abundanter passionēs excederunt peccata eorum, abundantiam & magnitudinem passionum sequitur abundans siue superabundās satisfactio peccatorū. Nec dubium est, multos sanctos martyres, & inter eos quosdam etiam (quātum humana fragilitas permittit) innocentissimos, immania pertulisse tormenta pro Christo, vt testatur Eusebius de multis in historia ecclesiastica, q̄ sub diuersorum tyrannorum persecutionibus per ignes, per bestiarū laniatū, imo per mille mortes ad CHRISTVM peruenērūt. Crudelis sane parricida Nero, auriga simul ac princeps, incendiarius & histrio, qui vt autor est Cornelius Tacitus Romanæ historiæ libro XV.

Iob. 5.

Eusebius.

Corn. Tacitus

Christianos exquisitissimis poenis affecit. Et pereuntibus, inquit, addita sunt ludibria, ut ferarum tergis coniecti laniatu canum interirent aut crucibus affixi, aut flammandi, aut ubi defecisset dies, in vsum nocturni luminis vrentur. Hanc inhumanam saevitiam, quam supra fidem exercuit in Christianos, Suetonius adeo illi vitio non vertit, ut etiam laudaret. Sed satis est hec attigisse. Si quis persecutores Christianorum immanes illas ac sanguinarias bestias cognoscere velit, legat Lactantium Firmianum diuinarum institutionum libro quarto. Eusebium quoque Caesariensem in historia Ecclesiastica, & beatum Cyprianum martyrem contra Demetrianum. Admoues, inquit Cyprianus, laniandis corporibus longa tormenta, multiplicas lacerandis visceribus, numerosa supplicia, nec feritas atque immanitas tua visitatis potest contenta esse tormentis, excogitat novas poenas ingeniosa crudelitas. Quae haec est insanabilis carnificinae rabies, quae inexplibilis libido saevitiae? Sancti ergo dei cultores, innoxii iusti, deo chari, domo privati sunt, patrimonio spoliati, catenis pressi, carcere inclusi, bestiis, ignibus, atque innumeris tormentorum generibus puniti, longe maiores dederunt poenas quam peccata eorum demeruerant. Et licet remunerati sint in coelis, etiam longe supra quam meruerunt in terris, ipsa tamen eadem opera quibus promeruerunt premium coeleste, ut sunt satisfactoria ipsis non supra quam meruerant remunerata sunt, quia omnino remunerari nequiverunt.

Suetonius.

Lactantius.

Eusebius.

Cyprianus.

runt. Liqueat ergo ex superabundanti merito passionis **CHRISTI** & sanctorum, quatenus ea quæ passi sunt satisfactoria & poenalia fuerunt, constare in ecclesia thesauri indulgentiarum.

¶ Nunc rationem satisfactionis expendamus oportet. Qui pro alio satisfacere vult, necesse est, ut dirigat intentionem suam ad alium pro quo satisfacit, ut illi hoc modo satisfactio ipsius accommodetur. Hoc autem modo constat **CHRISTVM** pro nobis satisfecisse, quod ex eo patet, quod iam morti vicinus dixit discipulis suis: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. Sed & multis alijs sacre scripturæ locis hoc ipsum inuenimus, ubi legimus seipsum vel obtulisse hostiam pro peccatis nostris, vel passum pro nobis. At dicet quispiam, sanctos non ea intentione passos, ut vel pro nobis paterentur vel satisfacerent: sed tantum pro seipsis tantas ærumnas & diuersa poenarum genera pertulisse. Videamus ergo quid dicat Apostolus. Ego, inquit, Paulus factus sum minister euangelij, qui nunc gaudeo in passionibus meis pro vobis. & adimpleo ea quæ de sunt passionum **CHRISTI**, in carne mea pro corpore eius quod est ecclesia. Quæ sane Apostoli verba significare videtur ipsas passionem sanctorum speciali quadam prouidentia dei, quas pertulerunt in carne sua, cedere in emolumentum totius ecclesiæ, ipsasque adiungendas esse pressuris **CHRISTI**, pro corpore eius quod

Matt. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.

Ephe. 5.
Apoca. 1.

Coloss. 1.

est ecclesia, id est, ipsas pertinere ad communē ecclesiæ totius vtilitatē. Et sicut Apostolus dicit, se iuxta diuinam ordinationem adimplere ea quæ desunt passionum Christi in carne sua pro corpore eius, quod est ecclesia: ita etiam intelligere debemus calamitates ac pressuras & satisfactiones non euanescere, aut perire, sed etiam in nostram, hoc est, communem cedere ecclesiæ vtilitatem. Ipsi enim cum Apostolo adimplerunt suis cruciatibus ea quæ deerant passionum Christi pro corpore eius, quod est ecclesia: sicque ipsorum satisfactiones & passionem ad iunctæ sunt pressuris Christi. Nec tamen intelligendum est, Christi passionem aut satisfactionem fuisse imperfectam aut insufficientem, quod in cruce aceto accepto dixit, consummatum est: sed intelligendum est in corpore Christi mystico plures esse satisfactiones ad communem ecclesiæ vtilitatem, nempe Christi & sanctorum.

¶ Huius thesauri dispensatio ad prelatos ecclesiæ pertinet, & præcipue ad summum pontificem, qui totius ecclesiæ caput est, cui & Christus promisit clauēs regni cælorum. Vnde dicit Apostolus: Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum dei. Et iterum: Dispensatio mihi credita est. Item que: Cui donastis aliquid, & ego. Nam & ego quod donauī, si quid donauī, propter vos in persona Christi. Communis enim ecclesiæ thesauri dispensatio, ad eum principaliter pertinet, cui totius ecclesiæ cura commissā est. Quod vero indulgentiæ valeant non tantum ad remissionem poenæ in iudicio ecclesiastico, verū

Matt. 16
1. Cor. 4.

1. Cor. 9.
2. Cor. 2.

etiam apud iudicium diuinum, ex eo manifestum fit, quod tota ecclesia attestatur indulgentias succedere in locum operum poenitentiae, siue hoc fiat secundum canones poenitentiales, siue secundum arbitrium confessoris. Effectus ergo siue fructus indulgentiarum non est alius, quam satisfactionis, quae fit per opera poenitentiae & per sacerdotem alicui in sacramento poenitentiae iniungitur & praecipitur. Quum itaque per iniunctam satisfactionem quam poenitens vere exequitur, solvatur & auferatur poena temporalis actuali peccato apud iustitiam diuinam debita, consequens est, per indulgentias veluti satisfactorias poenas (tantum enim valent modo digne ac recte administrantur & acquirantur) tantundem remitti poenae temporalis apud iustitiam diuinam, quantum apud eam indulgentiae ipsae, quas quis accipit, valent. De hoc indulgentiarum thesauro, qui ex superabundanti merito Christi & sanctorum promanat, Clemens sextus multa scribit, & post disputationem meriti Christi & sanctorum, ex quo ceu fonte indulgentiae hauriuntur, etiam hoc addit: Thesaurum indulgentiarum per beatum Petrum coeli clauigerum eiusque successores suos in terris vicarios commisit fidelibus dispensandum, & proprijs rationabilibusque causis, nunc pro totali, nunc pro partiali remissione poenae temporalis pro peccatis debite, tam generaliter quam specialiter, prout cum deo expedire cognoscerent, vere poenitentibus & confessis misericorditer applicandum: ad cuius quidem thesauri cumulum beatæ dei

Clemens 6.
in extra.
de poen. &
re.

T 4

genitricis & omnium electorum merita admi-
niculum præstare noscuntur. Hanc extraua-
gantem Lutherus impiam vocat, ea (opinor)
ratione, quod sanctissimis eius dogmatibus ad-
uersetur. Eadem opera & ratione cum Monta-
no & Manicheo negabit & reiiciet Acta apo-
stolorum, ubi aduentus spiritus sancti in disci-
pulos completus describitur, quod illi negant.
Familiare est omnibus hæreticis negare quic-
quid aduersatur.

¶ Quod autem indulgentiarum in purga-
torio animæ capaces sint, illisq; profint, uni-
uersalis ecclesiæ fides testatur, quæ non ha-
bet aliquam rationem, ob quam communia
CHRISTI sanctorumq; merita & passio-
nes siue satisfactiones possint impartiri viuen-
tibus, & non item vita functis in purgatorio,
qui licet in charitate decesserint, non tamen pa-
ret illis ianua regni cœlestis propter impedimē-
ta, quæ necdū sunt sublata. Sunt em̄ animæ in
purgatorio mediæ inter valde malos & val-
de bonos, quibus secundum Augustini doctri-
nā ecclesiæ profunt suffragia, & maxime eorū
animæ, qui in hac vita constituti meruerunt,
vt indulgentijs & alijs bonis operibus illic iu-
uari possint. Nam si qui hinc decedentes id nō
meruerūt, vel quia hic defunctos obliuioni de-
derūt, vel pro pētis proprijs satisfacere negle-
xerunt, vel indulgentias promereri nō curaue-
runt, dubiū profecto est, an cōes ecclesiæ pces
& indulgentiæ ipsis possint prodesse, licet mul-
ta bona opera & preces multę pro ipsis fiant.
Tantus sane est diuinæ iustitiæ rigor & æqtas,

ut eiuscemodi cordis duritiā negligētiāq; non
 sinat inultā, nec in alia vita patietur resarciri,
 quod hic quodāmodo studiose neglectū est. Cæte-
 ri autē q; indulgētiās nō tm floccifaciūt, sed &
 ridēt & cōtēnunt, indulgētiāq; neq; hic neq; in
 futuro vllū sentiēt emolumentū: sed erit illis fa-
 cilis descēsus auerni, qbus etiā nū, iuxta eundē
 poetā, noctes atq; dies pater attri ianua diris. Iā
 em q; non credunt, iudicati sunt, & in iudicio
 fors eorū erit cū impijs. Nemo ergo hic negli-
 gat salutē suā, sed operemur hic bonū instāter,
 dū tps habemus. Hunc preciosissimū indulgē-
 tiarum thesaurum nō vilipendamus, in hac vi-
 ta, ne illum in alia frustra quæramus, & inanē
 & seram pœnitentiā cum dā natis agamus.

Vergilius.

Iohan. 3.

¶ Oblatrant nobis rabido ore hæretici, con-
 tendentes thesaurum indulgentiarum non pro-
 manare ex superabundanti merito passionēq;
 Christi & sanctorum. Meritum Christi infini-
 tum esse fatentur & ipsi, cuius participes effi-
 cimur per sacramenta ecclesiæ: sed negant in-
 dulgentiās dependere ex meritis sanctorum, q;
 finita sunt, & cumulatissime remunerata. Ne-
 mo enim est, cui non cumulatiū præmium in
 coelis deus largiatur, quā hic in terris ipse me-
 ruerit, iuxta illud Apostoli, Non sunt condigne
 passionēs huius temporis ad superuēturam glo-
 riam, quæ reuelabitur in nobis. Si ergo sancti
 in cœlo longe supra quam meruerunt, remune-
 rantur, vnde nobis ex eorum pressuris indul-
 gentiarum thesaurus? Ergo nec ex meritis
 sanctorum, quæ finita sunt, nec ex merito
 CHRISTI, quod licet sit infinitum,

Rom. 8.

Iob. 15.
Prov. 17.
Iob. 38.

Rom. 6.

nobis tamen non videtur impendi nisi per sacramenta, indulgentiarum thesaurus manare videtur. Vtinam, sicut ait quidam sanctorum, tacerent ut sapientes esse putarentur. Stultus enim sit acuerit, sapiens reputabitur. Nunc Pisoniano vitio laborantes haeretici quum loqui nesciant, tacere non possunt, inuoluuntque sententias sermonibus imperitis. Discant ergo quid sit meritum & satisfactio, & quid intersit inter ea, neque enim paruo discrimine distant. Sed a merito Christi incipiamus, quod infinitum esse cum ipsis fatemur, non tamen totum infinitum nobis impartitur, sed pro cuiusque capacitate aliqua eius portio secundum mensuram donationis Christi singulis impenditur. Non enim infinitum a finito exauriri potest, accommodaturque nobis virtute sacramentorum, sicut ut dicit Apostolus: Quicumque baptizati estis in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati estis, sed non per sacramenta tantum. Dicimus enim, quod Christi sanctorumque merita etiam nobis accommodantur absque sacramentis per indulgentias. Nec obstant verba Apostoli dicentis, non esse condignas passionibus huius temporis ad futuram gloriam quae reuelabitur in nobis. Apostolus enim nihil aliud dicit, nisi sanctorum merita cumulatissimo premio remuneranda, quod verissimum est. Nam pro omnibus cruciatibus, quos pro Christo sancti perpeSSI sunt in hoc seculo, longe maius praemium a deo acceperunt in caelo, & multo maiorem mercedem quam omnibus aerumnis quas pertulerunt, meruerunt. Hoc est quod alij dicunt

merita sanctorum vltra condignum remunerari. Præmium enim in infinitum exuperat meritum finitum. Sed oculatissimi illi homines nolunt videre idem opus esse & meritorium & satisfactoriū. Sanctorum ergo merita & bona opera cumulatissimo præmio remunerata sunt. Atqui eadem opera etiam satisfactoria fuerunt & poenæ peccatis debitæ, a quibus quia sancti fuerunt immunes, longe grauiores ærūnas & cruciatus tolerarunt, quam peccata eorum exigebant. Inde sequitur, vt ipsa opera quibus cælum promeruerunt, vt fuerunt satisfactoria, nō esse ipsis remunerata nec remunerari potuerunt quia tot vitijs & peccatis obnoxij non fuerunt. Ne ergo satisfactiones sanctorum pereant, deus eas vertit in nostrum bonum, ita vt satisfactionis fructus, quo sancti non indigent, in communem cedat totius ecclesiæ vtilitatem, & communis ecclesiæ thesaurus iam dicatur.

¶ Hæretici quod huius rei caput est (vt dixi) nolunt intelligere, hoc est, idem opus, ex charitate procedens simul esse meritorium & satisfactorium, ita vt quis eodem actu sibi mereri possit, & nihilominus pro altero satisfacere absq; sui præmij quantulacunq; iactura. Et vt hæc res magis fiat perspicua, exempla subiiciam. Ieiunium constat esse opus bonū, sed poenale siue hñs poenā annexā, propter quā nōnulli etiā illud vel dānant, vel exhorrent, aut certe minus appetunt. Ieiuniū ergo vt est opus bonū est meritorium: vt aut poenale & corpori molestū, satisfactoriū est. Nunc deinceps videamus qd intersit inter meritū et satisfactionē. Multū

Iohan. 1.

1. Cor. 1.

Philip. 2.

Rom. 3.

em distant. Meritum em vnius hois apud eum manet q meretur, siue cuius e, & no transit ad alium, qa personam eius q meretur, non excedit, solo Chro excepto, q & sibi & nobis non par promeruit. Nemo aut hoim alij mereri potest beatitudinem æternam, sed tm sibi soli: pter solum Christum, q quum sit fons & caput gratiæ, ex cuius plenitudine ceu vberissimo fonte omnes capiunt gratiam, haud dubie meruit electis suis, vnde meritum Christi infinitum est, & per sacramentorū participationem nobis cōmunicatur, & saluos nos facit: aliorum hoim a Christo meritum non item. Recte ergo Paulus Corinthijs scribens dixit: Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? At satisfacere quis potest pro quouis altero, absq vilo sui premij dispendio. Hunc in modum vnus pro alio satisfacit vel orando, vel ieiunando, vel elemosynis operando, cui tm nihil proprij meriti deperit. Christi ergo opera simul erant meritoria & satisfactoria. Nam & sibi & nobis meruit. Sibi quidem, quia per humilitatem passionis gloriā meruit resurrectionis. Non em pro nobis sanguinem fundendo, suæ passionis præmio frustratus est. Nam qa humiliavit semetipsum, factus obediens vsq ad mortem, mortem aut crucis. Propter quod & deus exaltauit illū, & donauit illi nomē, quod est super omne nomē. Nobis quoq meruit grām & gloriā, de quo dicit Apostolo. Qm si vnus delicto mortui multi sunt, multo magis grā dei & donū in grā vnus hominis Iesu Chri in plures abundauit. Et iteq:

Igitur sicut per vnius delictū in oēs hoīes in cō-
 demnationē, sic & per vnius iustitiā in oēs ho-
 mines in iustificationem vitæ. Fuerūt etiā ope-
 ra eius satisfactoria, qm̄ satisfecit, nō qdē pro
 suis peccatis, q p̄ctm̄ non fecit, nec inuētus est
 dolus in ore eius, sed pro nostris delictis. Ipse,
 inquit propheta, vulneratus est propter iniqui- *Esai. 53*
 tates nostras, attritus est propter scelera nostra,
 cuius liuore sanati sumus. Oēs nos quasi oues
 errauimus, vnusquisq; in viam suam declina-
 uit, & posuit dñs in eo iniquitatē oīm nostrū.
 Apostolus quoq; ait: Ch̄us tradidit semetip̄m
 pro nobis oblationem & hostiā deo in odorem *Ephe. 5.*
 suauitatis. Et apostolus Petrus: Peccata nostra
 ipse pertulit in corpore suo super lignū, vt pec- *1. Petr. 2.*
 catis mortui, iustitiā viuamus, cuius liuore sa-
 nati sumus. Hoc est quod Iohannes dicit: Ipse
 est propitiatio pro p̄ctis nostris, nō pro nostris *1. Iohā. 2.*
 aut̄ t̄m, sed etiam pro totius mundi. Christi er-
 go opera & meritoria fuerūt & satisfactoria.
 Sed quia ipse satisfactionis suæ fructu nō egu-
 it, emolumentū eius totū ad nos peruenit, nō tñ
 totū a nobis (quū sit infinitum) exhauriri pōt,
 sed vnicuiq; secundū suā capacitātē imparti-
 tur, vt ca. p̄ce. de merito quoq; Ch̄i diximus.
 Eodē mō sentiēdū est & iudicādū de operibus
 & passionibus sc̄t̄is, quorū opera vt erāt me-
 ritoria, lōge supra q̄ promeruerūt, ipsis in cœ-
 lo remunerata sunt, q̄a vt ait Apost. non sunt *Roma. 8.*
 cōdignę passiōes huius tēporis ad futurā gloriā.
 Vt aut̄ fuerūt satisfactoria & p̄nalīa, nō sūt
 satis remunerata, nec hoc mō ip̄is remunerari
 potuerūt, q̄a nōnulli oī neuo & labe p̄cti caru-
 erūt, sicut gloriosa dei genitrix Maria, q̄ tñ in

Marc. 8

numeras perpeſſa eſt moleſtias: & Iohānes ba-
ptiſta, qui propter veritatem ſub Herode mar-
tyrj etiam coronam adeptus eſt. Alij aut, hoc
eſt, apoſtoli, martyres, conſeſſores, virgines, de-
niq; iuſti omnes ad vitā prædeſtinati, licet pec-
catores fuerint: longe tamē duriora ſupplicia
gravioreſq; ærumnas pertulerunt, quam pec-
catis ſuis demeruerant, ita quod poenā quā tole-
rarunt, non reſponderit culpā, ſed longe ſupra
culpam puniti ſint & ſatiſfecerint. Quid enim
aliud ſunt opera ſatiſfactoria & afflictiua aut
poenalia, q̄ poenæ peccatis debita? Quod ſi ve-
rum eſt, conſtat paſſiones & opera ſanctorū,
vel qui omnino a peccatis fuere immunes, vel
qui plus ſatiſfecerunt aut paſſi ſunt, quam pec-
catis ſuis demeruerāt, nequaquam poſſe remu-
nerari, vt opera illa ſunt ſatiſfactoria. Illorum
ergo abundantia, noſtram ſupplet inopiam, et
ex Chriſti ſanctorūq; perpeſſionibus abun-
de reſarcitur, quicquid nobis ex iuſta poenæ to-
lerantia deſuerit. Hoc autem ſit per conceſſio-
nem indulgentiarū. Licet itaq; ſanctorū paſſio-
nes & opera, vt ſatiſfactoria plene remunera-
ta non ſint, nec ipſis remunerari poſſint, in his
tamen quibus accommodātur per indulgenti-
as, remunerari poſſunt & remunerātur. Quod
etiam cedit ad maximam gloriam ſanctorū.
Multa paſſus eſt (vt exempli gratia dicā) bea-
tus Laurentius, qui tyrannum leone crudelio-
rem, cratem ferream atq; adeo ipſum ignē in-
concuffa fide ſuperavit. Non puto ſanctū mar-
tyrem tam trīſti ſupplicio fuiſſe dignum. Vbi
ergo manet fructus tantarū poenarū & ſatiſ-

factionis quo ipse nō eget? Applicatur nobis, ut inde rependatur, & sumatur veluti ex thesauro quodam, quicquid nobis peccatoribus, multis pœnis & satisfactionibus obnoxiijs, ex iusta satisfactione defuerit. Quod quum sit, an non beatus martyr qui nos diligit, & nobis ex animo bene cupit, gaudio quodam accidentali perfunderetur in cœlo, videns satisfactionem suam in nostrum commodum cedere, & nostras pœnas diminui per suas? Sanctorum ergo opera quatenus sunt satisfactoria & pœnalia, remunerantur ipsis in ijs, quibus per indulgentiarum cōdonationem impenduntur. Qui enim nullum malum relinquit inultum, nullum bonum sinit irremuneratum.

Verum aduersus ista videtur pugnare, quod Christus dicit in euangelio: Quum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicitis serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Inutilis autē seruus nihil supererogat. Si ergo nullo sanctorum quippiam supererogauit, vñ promanabit indulgentiarum thesaurus, ex quo accipiendum esse dicimus, quod peccatoribus loco satisfactionis possit impedi? Nos supraquæ de operibus bonis ageremus, hæc verba Christi satis (ut arbitror) expēdimus: vbi etiam diximus seruū adimplentem oīa p̄cepta dñi propterea nihil supererogare, quia facit quod debet. Vñ inutilis dicitur suo dño, cui nihil emolumenti ex serui sui operibus accrescere pōt. Quot autem milia sanctorum fuisse putamus, q nō solum p̄cepta Christi adimplerūt, vergetiā

Lucæ. 17.

V

cōsilia euāgelica obseruarunt & multa supererogarunt, qui horribilia sustinuerunt tormenta, & vsque ad mortem certauerunt pro iustitia, multo plus satisfaciētes quam debuerant pro peccatis suis. Hanc autem abundātem satisfactionem subinde ad thesaurum indulgentiarum pertinere diximus. Quod autem conatur docere, sanctos non eo animo passos, ut nobis earum passio possit prodesse aut accommodari, falsum est, nec verba Christi ipsis quicquid patrocinantur. Sed dicunt: In sapientibus virginibus oleum petentibus, quarum lampades erant extinctæ, responderunt prudentes dicentes: Ne forte non sufficiat nobis & vobis. Ecce sapientes virginēs noluerunt dare insipientibus de oleo suo, timētes ne ipsis deficeret. Ex quo apparet sanctos nobis nolle communicare merita sua. Discant ergo verba Christi intelligere, & videbunt ea nihil contra indulgentias facere. Nisi enim & ipsi hoc oleum charitatis habuerint, in extremo iudicio frustra cū insipientibus virginibus mendicabunt. Hinc

Matt. 25.

Hierony.

Hiere. 7.

August.
Grego.

Hieronymus dicit, prudentes virginēs nō hoc de auaritia, sed de timore respondisse. Vnde quisque de suis operibus mercedem accipiet, neque possunt in die iudicii aliorum virtutes, aliorum vitia subleuare. Et quomodo tempore Babylonicæ captiuitatis Hieremias peccatores iuuare non potuit, & dicitur ad eum, ne oraueris pro populo isto: sic formidolosa erit illa dies, quum vnusquisque pro semetipso sollicitus erit. Hoc modo etiam Augustinus hunc locum explicat, quem secutus beatus Grego-

pius dicit: Quid est autem, quod tunc a prudentibus oleum petunt, nisi quod in aduentu iudicis, quum se intus vacuas inuenerint, testimonium foris quærunt? Sed prudentes virgines respondent dicentes: Ne forte non sufficiat nobis & vobis. In illo enim die (quod tamē de quibusdam in pace ecclesiæ quiescentibus loquor) sibi metipsi testimonium vniuscuiusque vix sufficit, quanto minus sibi & proximo? Vnde Chrysostomus dicit: Ibi nullus nos, **Chrysost.** qui opera perdidimus, defendere poterit, non quia nollit, sed quia non potest. Videmus enim prudentes ad impossibilitatem cōfugere, quod & ABRAHAM ille denotauit, dicens: Magnus inter nos atq; vos hiatus existit, ad- **Luc. 16.** eo vt nec volentes pertransire transire possint. Hic igitur oleum colligendum est, vt ibi quum tempus fuerit, paratum nobis adsit. Non enim illud tempus, sed hoc congregationis est. Ex his satis perspicuum fit, verba CHRISTI quibus docet omne meritum hic comparandum esse, non obitare indulgentijs, quas fatemur non posse prodesse fatuis virginibus aut quibuscunque damnatis. Si sancti non ea intentione passi sunt, vt illorum passio nobis possit prodesse, quid respondebunt Apostolo dicenti: Ego autem libentissime impendam, & superimpēdar ego ipse pro animabus vestris? **2. Cor. 12.** Et iterum: Optabā ego ipse anathema eē a Chro pro fratribus meis secundū carnē, q sunt Israeli **Rom. 9.** **1. Ioh. 1.** **Iohan. 10.** Et Iohānes dicit: Si Chrs aīam suā pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus aīas ponere. Bonus enim pastor animā suam ponit pro ouibus suis. Sic Moyse pro alijs satisf-

Exod. 32.
Num. 26.

fecit, quando tam instanter orauit, vt aut ipse de libro vitæ deleteretur, aut populo noxa remitteretur. Aaron quoque quum obtulisset thymiama, & deprecatus fuisset pro populo, cessauit plaga. Huius generis exēpla se xēta facile possent inueniri in scripturis diuinis.

Matt. 20.

¶ Simili modo errant, quum dicunt, hanc potestatem concedendi indulgentias, quas etiam animabus in purgatorio existentibus cōicamus & impendimus, non haberi ex scripturis. Nā superius hoc mendacium confutauimus & scripturis & virtute clauium, quæ Petro a Christo collatæ, diuersis modis regnum coelorum aperiant viuis & defunctis Christi membris. Nō enim frustra Petro creditur dixisse Christus: Quodcūq; solueris super terram, erit solutum & in coelis. Verum hic doctissimi illi mentienti artifices rimam elabendi inueniunt, verba Christi in nos retorquentes. Dicunt enim Petro datam potestatem non nisi super terram, dicente Christo: Quodcūq; solueris vel ligaueris super terram, ergo per indulgentias non potest summus pontifex cōdonare aut tollere pœnas purgatorias, quum animæ in purgatorio non sint super terram, sed magis sub terra. Nos dicimus, quod indulgentiæ quas summus pontifex impendit tam defunctis, hoc est, animabus in purgatorio, quam viuis, vtrisque prosunt, sed diuersis vijs & modis, defunctis & viuis accommodantur. Vuentibus enim eas impendit per modum absolutionis, vt patet, extra. de pœ. & re. ca. Quod autem, Si hoc modo sum-

mus pontifex liberare posset animas e purgatorio, posset omnes liberare & purgatorium euacuare, quod nos non dicimus. Est adhuc alius modus, per quem summus pontifex indulgentiarum defunctos in purgatorio facit participes, qui fit nō per modum absolutionis, sed suffragij in remissionem pœnarum suarum. Aliud est enim absolvere animas, aliud dispensare thesaurum Christi & sanctorum pro illis, vt per modum orationis & suffragij Christi sanctorumque merita illis prosint, & a pœna liberentur. Quod quidem quum facit summus pontifex, non excedit fines iurisdictionis suæ, quia non absoluit animas subtus terram. Sed hic finem faciemus tractandi de indulgentijs, quas vniuersa ecclesia recipit & credit, quæ approbatæ sunt per concilia generalia ecclesiam repræsentantia, quibus merito fides adhibenda est. Nam sacrum concilium Lateranense, sub INNOCENTIO tertio approbavit indulgentias, cuius concilij decreta & Innocentius quartus quantum ad indulgentias spectant, palam approbavit.

DE SACRAMENTO
eucharistiæ, siue corporis Christi.
Caput V.

VIA hæretici tam missam, quam venerabile sacramentum corporis CHRISTI, ostentui habent, stat sententia & missam & eucharistiam si-

Math. 26.

Marc. 14.

Lucæ. 22.

2. Cori. 11.

mul contra improbas pseudo Christianorum calumnias defendere. Missa igitur duabus constat partibus, quarum alteram habemus a Christo, alteram ab ecclesia. Quid CHRISTVS in missa tradiderit, docent tres euangelistæ & apostolus Paulus. Nam quum patri gratias e-gisset, benedixit panem & vinum. Deinde mutauit panem in corpus & vinum in sangui-nem suum, porrexitque discipulis suis sub spe-cie panis & vini, dicens: Accipite, hoc est cor-pus meum. Item: Hic est calix sanguinis mei noui testamenti, deinde præcepit, vt hoc quod fecisset ipse, in sui memoriam facerent. Habe-mus itaque a CHRISTO eucharistiæ con-secrationem, communionem, & oblationem. Cætera quæ in celebratione missæ obseruan-tur, hoc est, omnia ea quæ benedictionem pa-nis & vini vel præcedunt vel sequuntur, ab ec-clesia sunt instituta, quæ spiritus sancti magi-sterio edocta, verbis CHRISTI permul-ta addidit ad repræsentandam CHRISTI passionem, resurrectionem & ascensionem, & ad excitandam vulgi erga tantum sacra-mentum venerationem ac reuerentiam. Et quia missa partim instituta est a CHRISTO, partim ab ecclesia: primum ea quæ a Chri-sto habet, expendamus oportet. Diximus au-tem CHRISTVM primum consecras-se ac benedixisse panem & vinum & in cor-pus suum & sanguinem mutasse. Ex quo di-scimus, quod virtute verborum consecratio-

nis, quæ a sacerdote proferuntur, super debitam eucharistiæ materiam, quam constat esse panem triticeum & vinum, transubstantiatur siue mutatur panis in corpus CHRISTI, & vinum eius in sanguinem, ita ut nihil panis remaneat aut vini post consecrationem, sed tantum species, sub quibus continetur corpus CHRISTI, non ut in signo aut figura tantum, sed ut re ipsa sit ibi verum CHRISTI corpus & sanguis. Quod verum esse probabimus ex ipsius sacramenti ratione, atque adeo euangelij ipsius verbis. Nam ut receptissimis theologis placet, verba consecrationis huius sacramenti id reuera efficiunt quod significant, nisi impedimento sibi ipsis sint, qui suscipiunt: sicut & in cæteris sacramentis euenire solet. Verba autem consecrationis huius sacramenti significant atque prorsus insinuant, verum CHRISTI corpus & sanguinem in ipso contineri, si euangelio credimus.

MATTHÆVS enim capite vigesimo sexto huius sacramenti institutionem describens ait: Cœnantibus autem eis accepit IESVS panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc oēs. Hic est enim sanguis meus novi testamēti, pro multis effundetur in remissionem

Galat. 1.

2. Cor. 11.

1. Cor. 1.

2. Cor. 10.

1. Cor. 2.

1. Tim. 6.

Rom. 21.

Eccli. 1.

peccatorum. Idem quoque atq; adeo eiusdem
ferme verbis dicunt Marcus & Lucas, Pau-
lus vas electionis, qui euangelium suum non
didicit per hominem aut ab hominibus, sed per
revelationem Iesu Christi, institutionem huius
sacramenti enarrans, hunc in modum Corin-
thiis scribit: Ego accepi a domino quod & tra-
didi vobis, quoniam dominus Iesus in qua no-
cte tradebatur, accepit panem, & gratias agens
fregit & dixit: Accipite & manducate. Hoc
est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hoc
facite in meam commemorationem. Similiter
& calicem postquam coenavit, dicens: Hic ca-
lix novum testamentum est in meo sanguine.
Locus in procinctu est Ex quibus inclare scit,
in eucharistia verum Christi corpus & sangui-
nem contineri, Quod quidem licet sensu aut rati-
one naturali deprehendi nequeat, fide tamen in-
concussa credendum est. Stultam fecit hic deus
humanam sapientiam, & ideo captivare oportet
intellectum in obsequium Christi, quia ani-
malis homo non percipit quæ sunt spiritus dei
stultitia enim est illi, & non potest intelligere.
Quia ergo deus lucem habitat inaccessibilem
ne in tenebras incidamus inextricabiles, cogi-
temus ea quæ fidei sunt, nostris opinionibus mi-
nime esse subiecta, nec plus sapiamus quam
oportet, scientes esse scriptum: Altiora te ne quæ-
sieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ
præcepit tibi deus, illa cogita semper, & in plu-
ribus operibus eius ne fueris curiosus. Non enim
est tibi necessarium, ea quæ abscondita sunt vi-
dere oculis tuis. Plurima enim super sensum

hominum ostensa sunt tibi. Et iterum per Sapi-
entē dicitur: Sicut q mel multū comedit, nō est
ei bonum: sic qui scrutator est maiestatis, op-
primetur a gloria. Veritas, inquit Lactantius,
id est, arcanum summi dei qui fecit omnia,
ingenio ac proprijs nō potest sensibus comprē-
hendi, alio q nihil inter deum hoīemq; distaret,
si cōsilia & dispositiones illius maiestatis æter-
næ, cogitatio assequeretur humana. Vnde hoc
sacramentum, fidei sacramentum dicitur, de
quo Cyrillus super illud Lucae, hoc est corpus
meum, quod pro vobis traderetur, dicit: Non du-
bites an hoc verum sit, sed potius suscipe ver-
ba saluatoris in fide. Quum enim sit veritas,
non mentitur. Quare erroneum est & hæreticū
asserere, corpus Christi in hoc sacramēto haud
secus ac in signo contineri. Cuius hæreseos pri-
mus autor fuit Berengarius, sancti Mauricii
Andenagēsis ecclesiæ diaconus: quam Romæ
coram Nicolao papa & tredecim archiepisco-
pis reuocauit & abiurauit, fideique veritatem
confessus est, vt habes in decret. ca. ego Beren-
garius de conse, dist. 2. Hanc tanto tempore ex-
tinctam ac sepultā hæresim, resuscitarunt, Ca-
rolostadius, Oecolampadius, & Zuuinglius
cum cæteris satellitibus diaboli. Dixi autē ni-
hil panis aut vini post consecrationem relictū
iri, propter Lutherum, qui in Babylonica sua
(qua diaboli laqueis vinctus detinetur) captiui-
tate, negans transubstantiationis fidem, contē-
dit simul cum corpore & sanguine Christi sub-
stantiam quoq; remanere panis & vini, eo q
scriptum sit, accepit Iesus panem, non consi-

Prou. 25.

Lactā. lib.
1. diu. in-
sti. ca. 1.Cyrillus.
Luc. 22.

Iohan. 214

Berenga.

derans quod adiecit, & benedixit ac fregit, de
ditque discipulis suis dicens, hoc est corpus me-
um: quod verum non esset, si panis substantia
ibi remaneret. Panem ergo in corpus suum cō-
uersum dedit discipulis suis. Alioqui non dixisset,
hoc, qui articulus ad corpus refertur, sed
hic, hoc est, panis, siue in hoc pane est corpus
meum. Pari modo in consecratione vini nō di-
xisset, hic est sanguis meus, sed hoc, id est vinū.
Pugnat itaque hoc Lutheri dogma manifeste cū
verbis Christi, quæ detorquet & more hæreti-
corū trahit ad sensum repugnantē. Hinc Inno-

Innocēti-
us tertius.

centius tertius ext. de sum. tri. & fide catho-
ca. Firmiter, ait: Vna est fidelium vniuersalis
ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur,
in qua idem ipse est sacerdos & sacrificium
Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in sa-
cramento altaris sub speciebus panis & vini
veraciter continentur, transsubstantiatis pane
in corpus & vino in sanguinem virtute diuina.
vt ad perficiendum mysterium vnitatis accipi-
amus ipsi de suo, quod accepit ipse ne nostro.

De cō. dist
2. c. Reue.

¶ Huius autē trāsubstantiationis vocabu-
lum, etsi ex decretali allegata intra trecētos an-
nos sit natum, vt interim hoc Luthero largia-
mur: transsubstantiatio tamē ipsa annis abhinc
plus mille quingētis a CHRISTO tradita est
quam diuus Ambrosius libro de sacramentis
multis probat rationibus e sacra scriptura pe-
titis: Forte, inquit, dicas, aliud video. quomo-
dotu mihi asseris quod CHRISTI corpus
accipiam? Et hoc adhuc nobis superest, vt
probemus. Quantis igitur vtimur exemplis

vt probemus hoc non esse, quod natura forma
uit, sed quod benedictio consecrauit, maiorem
que esse vim benedictionis quam naturæ, quia **Exod. 4.**
benedictione & natura ipsa mutatur. Virgam
tenebat Moses, & proiecit eam, & facta est ser
pens, rursus apprehendit caudam serpentis, &
in virgæ naturam reuertitur. Vides ergo pro
phetica gratia bis mutatam esse naturam, &
serpentis & virgæ. Currebant Aegypti flumi
na puro meatu aquarum, subito de fontium venis **Exod. 14.**
sanguis coepit erumpere, non erat potus in flu
uijs. Rursus ad prophetę preces, cruor cessauit **Iosu. 4.**
fluminum, aquarum natura remeauit. **Num. 20.**
Exod. 15.
Et enumeratis pluribus alijs miraculis, quæ fidem hu
ius transubstantiationis confirmant, infert:
Aduertimus igitur maioris potētis esse dei gra
tiam quam naturam, & adhuc tamē ante, pro
phetice benedictionis numeramus gratiam.
Quod si tantum valuit humana benedictio vt
naturam conuerteret, quid dicemus de ipsa con
secratione diuina, vbi ipsa verba domini sal
uatoris operantur? Nam sacramentum istud
quod accipis, CHRISTI sermone conficitur.
Quod si tantum valuit sermo Eliæ, vt ignem **4. Reg. 3.**
de coelo deponeret, nō valebit CHRISTI ser
mo, vt species elementorum mutet? De toti
us mundi operibus legisti, quia ipse dixit, & fa
cta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Sermo
igitur Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod
non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare
quod non erat? Non enim minus est dare, quā
mutare nouas naturas rebus. Sed quid argumē
tis vtimur? Suis vtamur exemplis. Incarna

Psal. 148.

tionis astringimus mysterij veritatem. Nunquid naturæ usus præsensit, quum dominus Iesus ex Maria nasceretur? Si ordinē querimus, viro mixta fœmina generare consueuerat. Liq̃e igitur, quod præter naturæ ordinem virgo generauit, & hoc quod conficimus corpus ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, quum præter naturam sit ipse dominus Iesus partus ex virgine? Vere utiq̃ caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est: vere ergo illius carnis sacramentum est. Ipse clamat dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Ante benedictionem verborum celestium, alia species nominatur, post consecrationem, corpus signatur. Ipse dicit sanguinem suū, ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. Tu dicis amē, hoc est, verum est quod os loquitur, quod sermo format, affectus sentiat. Et Cyprianus: Cœna itaque disposita, inter sacramentales epulas obuiarunt sibi instituta antiqua & noua, & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum magister apponit discipulis, nec iam ad elaborata impensis, & arte conuiuia populi inuitantur, sed immortalitatis alimonia datur, a communibus cibis differens, corporalis substantiæ retinens speciem, sed virtutis diuinæ inuisibili efficiētia probans adesse præsentiam. Significata olim a tempore Melchisedech prodeunt sacramenta, & filijs A B R A H A E facientibus opera eius, summus sacerdos panem profert & vinum. Hoc est, inq̃t, corpus meū. Mā ducauerant & biberant de eodem pane secundum for

Cyprianus
in
cœna
domini.

Gen. 14.

Ioh. 8.

mā visibilē: sed añ verba illa cibus ille cois tm
nutriendo corpori commodus erat, & vitę cor
poralis subsidium ministrabat. Sed ex quo a
domino dictum est, hoc facite in meam cōme
morationem, hæc est caro mea, & hic est san
guis meus, quotiescunq; his verbis & hac fi
de actum est, panis iste substantialis, & calix
benedictione solenni sacratus ad totius homi
nis vitam, salutēq; proficit, simul medica men
tum & holocaustum ad sanandas infirmitates,
& purgandas iniquitates existens. Manifesta
ta est etiam spiritalis & corporalis cibi distan
tia, aliud fuisse quod prius est appositum & cō
sumptum, aliud quod a magistro datum est &
distributum. Quamdiu cibi illi qui ad diem fe
stum erant parati, a conuescentibus apostolis
sumebantur, veteris paschæ agebatur memo
ria, nec dum Iudas ad veterem vitā pertinens,
diabolo inuadente & occupante animum eius
egredi cogebatur. Sed vbi sacrum cibum
mens perfida tetigit, & sceleratū os panis san
ctificatus intrauit, parricidalis animo vim tan
ti sacramenti non sustinēs, quasi palea de area
exufflatus est, & præceps cucurrit ad perditio
nem. Et post pauca: Panis iste quem dominus
discipulis porrigebat, non effigie, sed natura
mutatus omnipotentia verbi factus est caro. Et
sicut in persona Christi humanitas videbatur
& latebat diuinitas: ita sacramento visibili in
effabiliter se diuina infudit essentia, vt esset re
ligioni circa sacramēta deuotio. Nec huic sen
tentia aduersatur Eusebius Emisenus, quum
ait: Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in
substantiam corporis & sanguinis sui verbo

Mar. 14
Luc. 22

Heb. 12.

Matt. 4.

Iaco. 2.

suo secreta potestate facit & commutat. Gregorius quoque Nyssenus, Theophilus, Cyrillus, Hieronymus, Augustinus, & orthodoxi patres omnes, in hac re conueniunt, qui vno ore sententiam nostram confirmant. At singulas omnium sententias aut verba enarrare, non est huius loci atque temporis. De quibus qui velit perspicere, videat de consecratione distinctione secunda. & non erit quod desideret. Habentes igitur tantam nubem testium, tanta scripturarum testimonia, tam sanctam orthodoxorum patrum cateruam, dubitamus adhuc transsubstantiationis fidem esse Christianam? Quid quod & ipse diabolus hanc fidem transsubstantiationis habuisse liquido comperitur? Nam si Christum non credidisset omnipotentem, ut naturam posset, in quodcumque velit conuertere, quomodo aut qua ratione dixisset, si filius dei es, dic ut lapides isti panes fiant? Facebant igitur haeretici filij diaboli, nec negent filij, quod pater credit. Credunt enim demones et contremiscunt. Credunt in Eucharistia verum corpus Christi ac sanguinem eius. Sed de hoc postea latius differemus.

¶ In singulis sacramentis maximas haeretici aduersus Christum et ecclesiam animo pericidalis et ore plusquam sacrilego, euomunt blasphemias: quas nemo qui sincera mente Christianus est, a quo animo aut debet aut potest ferre. Verum multo maiorem impietatem hic docent, et multo impudentius in hoc sacramento omnium summo, ex quo caetera ceu fonte quodam promanant, insaniunt. Ultra Sauroma-

tas fugere hinc libet, et glaciale Oceanum,
 quoties aliquid de hoc sacramento audent dice
 re: Recitabimus tamen bona fide ineptias ipso
 rum. Nec nudi pugnam capeffant, sed gladio
 spiritus scilicet muniti, quod est verbum dei,
 spicula torquent in hostem. Textum euangeli
 cum proponunt, qui est apud Iohannem, vbi
 quum dñs Iesus Capharnaitis in synagoga
 docens dixisset, nisi manducaueritis carnem fi
 lij hominis, & biberitis eius sanguinem, nō ha
 bebitis vitam in vobis, multi ex discipulis au
 dientes dixerunt: Durus est hic sermo. Et quis
 potest eum audire? Quibus ipse dixit: Spiritus
 est qui viuificat, caro no prodest quidquā. Quē
 verba pertractans August. dicit: Spirituali
 ter intelligite, quē locutus sum. Non hoc corp⁹
 quod videtis manducaturi estis, & bibaturi il
 lum sanguinem, quē fusi sunt, qui me cruci
 figent. Sacramentum aliquod vobis cōmenda
 ui, spiritualiter intellectu, viuificabit vos. Etsi
 necesse est illud visibiliter celebrari, oportet ta
 mē inuisibiliter intelligi. Ex his Augustini ver
 bis inferunt corpus Christi non secundum ve
 ritatem, sed secundum typum aut figurā, per
 inde atq; in signo quodam, esse in hoc sacra
 mento. Demiror profecto, cur homines illi vel
 Argo oculatiores non addant illud ex tērtio li
 bro de doctrina Christiana, vbi Augustinus sic
 habet: Nisi manducaueritis, inquit Christus,
 carnem filij hominis & sanguinem biberitis,
 non habebitis vitam in vobis, facinus vel fla
 gitū videtur iubere. Figura est ergo, ait Augu
 stinus, præcipiens passioni dñicæ eē cōmunicā
 dū, & suauiter atq; vtiliter recōdēdū in memo

Ephē. 66
 Ioh. 6.

August.
 in psal. 98.

Augu. lib.
 3. de doct.
 Chri. c. 16.

Tho. Aq.
1. p. q. 73.
ar. 1.

August. in
Iohan.

ria, quod pro nobis caro eius crucifixa & vulnerata sit. Hæc verba Augustini iuxta verborum corticem plus videntur pro hæreticis facere, quamvis malitia & superbia excæcati, nō possint intelligere, quid habeant in medulla. Nos ad utranq; Augustini auctoritatem simul & breuiter respondebimus, imo respondeat Thomas Aquinas nulli veterum scriptorum (absit verbo inuidia) doctrina aut virtute secundus, vt intelligamus hanc erroris opinionē olim animos hominum præoccupasse, & scripturas sanctas siue etiam Augustini aut Hieronymi non in legendo, sed in intelligendo consistere. Verba eius hæc sunt: Ex hac auctoritate hæretici errandi occasionem sumpserunt, Augustini verba male intelligentes. Quum enim Augustinus dicit, non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, non intendit excludere aut negare veritatē corporis Christi: sed quod non essent manducaturi hoc corpus sub ea specie, qua ab eis videbatur. Ex hoc autem quod subdit, sacramentum vobis aliquod commendavi, nō intēdit, quod corpus Christi sit in hoc sacramento solum secundū mysticam significationem, sed quod spiritualiter sit, id est, impassibiliter & virtute spiritus sancti. Hanc autem esse sententiā Augustini vel ex eo liquet, quod super Iohannem exponens illud saluatoris, caro non prodest quicquam, dicit: Sed quomodo illi intellexerunt. Carnem quippe intellexerunt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur. Accedat spiritus ad carnem, & pro-

dest plurimū. Nam si caro nihil prodesset, verbum caro non fieret, vt habitaret in nobis. Ex quibus perspicuum fit Christum non loqui de carne sua, quum dicit, caro nō prodest quicq̃, necq̃ enim dixit, caro mea non prodest quicq̃, sed caro, id est, carnalis sensus, sicut Iudæi intelligebant corpus eius dentibus laniandū. Neque vero semper accipitur caro in diuinis literis pro carne Christi. Hunc in modum exponit & Cyprianus dicens: Orta fuerat aliquando, sicut in euangelio Iohannis legitur, de nouitate verbi huius quæstio, & ad doctrinam mysterij huius obstupuerant auditores, quum diceret dominus: Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem. Quod quidam quia non credebant, nec poterant intelligere, abierunt retro, quia horrendum eis & nepharium videbatur vesci carne humana, existimantes hoc eo modo dici, vt carnem eius vel elixam, vel assam sectamq̃ membratim edere docerentur, quum illius personæ caro si in frustra partiretur, non omni humano generi posset sufficere, qua semel consumpta, videretur interisse religio, cui nequaquam vltius vltima superesset. Sed in cogitationibus huiusmodi caro & sanguis non prodest quicquam, quia sicut ipse magister exposuit, verba hæc spiritus & vita sunt, nec carnalis sensus ad intellectum tantæ profunditatis penetrat, nisi fides accedat.

Cypri. ser.
de cæ. do.

Iohan. 6.

¶ Verum & aliud telum ex AVGVSTINO adferunt, sed meo quidem animo
X

pistillo retusius: **AVGVSTINVS**, in-
 quiunt, exponens illud saluatoris verbum, ec-
 ce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque
 ad consummationem seculi, dicit: Donec se-
 culum finiatur, sursum est dominus, sed ta-
 men nobiscum est veritas domini. Corpus e-
 nim in quo resurrexit, in vno loco oportet es-
 se, veritas autem eius, vbique diffusa est. Præ-
 terea **M A R C V S** dicit dominum Iesum
 assumptum esse in cœlum, & sedere a dextris
 dei. Quum igitur idem corpus non possit si-
 mul esse in duobus aut pluribus locis, non erit
 corpus **CHRISTI** veraciter in hoc sa-
 cramento. Postremo ad Acta veniunt apo-
 stolorum, vbi angeli **CHRISTO** in cœ-
 lum assumpto, dixerunt discipulis: Hic Ie-
 sus qui assumptus est a vobis in cœlum, sic ve-
 niet, quemadmodum vidistis eum ascenden-
 tem in cœlum. Sic autem veniet ad extre-
 mum iudicium. Interea ergo temporis non
 est quærendus in sacramento. Ego ipse quen-
 dam circumforaneum venientem de compitis
 de plateis (dictu nephandum) magna libi-
 dine vulgi & applaudente populo Vormatiz
 audiui concionantem, qui hac ratione contra
 altaris sacramentum pugnabat. Tales Anti-
 christos nunc habet ecclesia.

¶ Breuiter narrauimus hæreticorum ar-
 gumenta, & eodem ordine quam potero pau-
 cissimis respondebimus. Ad **AVGVSTI-
 NV M** iam sat superque responsum est. Nā

Marci. vi.

Actu. i.

quum dicit, donec seculum finiatur, sursum est dominus, verba eius intelligenda sunt de CHRISTO siue de eius corpore secundum propriam speciem visibilem, sicut ipse Christus testatur, quum ait: Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis. Inuisibiliter tamen & in sacramento sub speciebus huius sacramenti, nobiscum manet, permanebitque nobiscum omnibus in terris quæ sunt a Gadibus vsque Auroram et Gangem, vsque ad consummationem seculi, vbicunque hoc sacramentum fuerit celebratum. An non ipsissimi sunt Antichristi prophetae (habetenim & diabolus suos prophetas) & præcursores, qui abrogare moluntur omnibus modis venerandum sacrificium missæ, vbi sacramentum hoc a sacerdote diuina virtute atque adeo diuinis verbis conficitur? Hoc sacramentum aut missæ sacrificium in ecclesia fuit iam inde a morte CHRISTI, permanebitque ad finem vsque mundi, donec reuelatus fuerit homo peccati, velint nolint heretici, & tum demum finem habebit. Quem admodum enim DANIEL prophetauit Iudeis, quod regnum eorum, sacerdotium, vinctio, non cessare deberent, donec verus Messias, qui est CHRISTVS, veniret: ita etiam nobis Christianis prophetauit & prænu-
 uit, Antichristum non venturum, nisi ante quotidianum missæ sacrificium acceperit finem & abrogatum fuerit, ad quod præcursores eius hoc tempore satis inuigilant. Et Paulus hac in re

Iohan. 14
 Marci. 14.
 Matt. 26.

Iuue. Sar.
 10.

Dani. 8.

Antichri;

prophetæ subscribit, docens Antichristum nō
 venturum, nisi primum venerit discessio. Ro-
 gamus, inquit, vos fratres per aduentum domi-
 ni nostri IESV CHRISTI, ne terreami-
 ni, neque per spiritum, neque per hominem, ne-
 que per epistolam tanquam per nos missam,
 quasi instet dies domini. Ne quis vos seducat
 vlllo modo, quoniam nisi venerit discessio pri-
 mum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius
 perditionis, &c. Et sicut supra docuimus, scri-
 ptura diuina comparatione alterius scripturæ
 redditur illustrior, propterea quid per disces-
 sionem velit intelligi, ex epistola ad Timothe-
 um accipere oportet, vbi seipsum explicans
 dicit: Spiritus manifeste dicit, quia in nouis-
 simis temporibus discedent quidam a fide,
 attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæ-
 moniorum. Nonne hic aperte nostros tetigit he-
 reticos, præcursores Antichristi, qui nunc stre-
 nue viam parant diabolo, attendentes spiriti-
 bus erroris & doctrinis dæmoniorum? Quod
 si hos Antichristi apostolos sequi vellemus,
 quos diabolus suggestor scelerum misit ante
 faciē suā, breui sane futura esset mūdi consum-
 matio, & ipse Antichristus iam iam nobis im-
 mineret, & vt Iacobus dicit, ante ianuam assi-
 steret, necessum esset.

¶ Quod rursum ex MARCO propo-
 nunt, nemo negat. Omnes enim ad vnum qui
 euangelio credimus, fatemur Christum assum-
 ptum in cœlum, vbi etiam sedet ad dexteram

patris, sed in forma gloriosa, sed visibili, sed quantitatiua. Hoc modo non dicimus Christum esse in sacramento. Nec dicimus idem corpus simul esse posse in duobus aut pluribus locis circumscriptiue, ita quod suis dimensionibus, quas certum est esse quantitates, simul sit commensuratum pluribus locis. Neque enim tam stolidi sumus, vt asseramus corpus Christi esse in hoc sacramento, eo modo quo corpus dicitur esse in loco secundum modum quantitatis dimensiuæ, sed est potius in eo modo quodam spiritali, & (vt ita dicam) sacramentali, qui huic sacramento peculiaris est, qui fit per transsubstantiationem aut mutationem naturæ, panis & vini in corpus & sanguinem CHRISTI, remanentibus eorum speciebus. Quod si hæc mutatio dexteræ excelsi in cor hæreticorum nequit ascendere, vt credant, nec auribus audire nec oculis videre vt intelligant, inungant obsecro collyrio oculos suos vt videant, vt non appareat cōfusio nuditatis eorum, & plus discant tribuere diuinæ virtuti, quam humanæ imbecillitati. Nisi credideritis, inquit propheta, non intelligetis. Quod si nihil credunt, nisi quod audiunt, quod vident, quod perspiciunt, quod manibus contrectant, dicant mihi velim, quomodo credunt (qui ferre nihil credunt) trinitatem personarum, deum trinum in personis, vnum in substantia, CHRISTVM natū ex virgine, CHRISTVM a mortuis resurrexisse. Quod si ad scripturam confugiunt ista docentem, cur in

Apoc. 3.

Esai. 7.

Gregori.

hoc sacramento non debet par & æqualis scripturarum haberi autoritas, quæ aperte docent, **CHRISTI** verum corpus in hoc sacramēto contineri. Ante omnia meminerint illius quod **GREGORIUS** dicit: Fides non habet meritum, vbi ratio humana præbet experimentum. Dicimus itaque corpus Christi in cœlo esse sicuti in loco & visibiliter, in sacramento autem modo sacramentali per modum substantiæ, quæ vt sic, loco non circumscribitur. Quod vltimo ex Actis proponunt de ascensione **CHRISTI** in cœlum atque de eius reditu & aduentu, quærit ad extremū iudicium, æque ineptum est, atque illud quod modo confutauimus. Firmiter credimus, quot quot **CHRISTI** sanguine abluti sumus, **CHRISTVM** in ea qua assumptus est in cœlum forma, rediturum ad extremum iudicium, & iudicaturum viuos & mortuos. Et quia secundum hanc formam sedet ad dexteram patris, patri per omnia æqualis: interim nec in terris, nec in sacramento quærendus est secundum eam formam, qua cœlum conscendit. Est autem in sacramento facta consecratio vere ac integre, sicut & vere adoratur, sumitur & sacrificatur. Nec propterea Christus migrat de loco ad locum, quasi præsens non posset fieri sacramento nisi per loci mutationem, vt relicto cœlo toties sese ad terras recipiat, quoties sacerdotes eucharistiam faciunt. Puerilia sunt ista & prorsus absurda,

aliena a deo, in quem cadere non potest mutatio aliqua: tantum abest vt illi competat tanta ascendendi & descendendi miseria & necessitas. Quin potius captiuent hic intellectū suum in obsequium fidel, & iuxta mecum credant, deum in cœlo manere & sedere ad dexteram patris, atque ipso in cœlo manente, in sacramento fieri vere præsentem per transsubstantiationem panis in corpus suum, & vini in sanguinem suum: sicut supra ostendimus.

2. Cor. 10.

In communione atque sumptione huius sacramenti, in primis valere debet ecclesiæ autoritas, quæ decreuit vt laici sub altera tantum specie, hoc est panis, recipiant eucharistiam, quum sacerdotes recipiant sub vtraque, vini videlicet & panis. Quum enim eucharistia non solum sit sacramentum, sed etiam sacrificium, interdum de ea nobis sermo est, vt est sacramentum, interdum vt est sacrificium. Ratione sacramenti, sub vtraque specie sumenda est eucharistia, quia vtraque species ad perfectionem siue ad perfectam rationem sacramenti pertinet. Verum non eadem omnibus sumentibus est ratio sumendi sub vtraque specie, ita quod plurimum referat, quisumat eucharistiam, laicus ne an sacerdos, quum nō omnes eam iuxta sub vtraque specie sumere possint. Sacerdotum enim munus est sacramentum hoc consecrare, nō laicorum. Ea propter ratione sacramenti sacerdotis est eucharistia

X 4

Ephe. 5
Heb. 5

Luc 22

Dionys.

1. Cor. 10.

Itā sumere sub vtraq; specie, quod laicis non comperit, quia eandem potestatem cum sacerdotibus in hoc sacramento non habent. Eucharistia etiam sacrificium est. Sacrificia autem offerre domino, sacerdotum esse constat, non laicorum. Propterea sacerdotes in hoc sacramento Christum offerre debent deo patri in memoriam vespertini sacrificij in ara crucis pro nobis oblatis. Sacerdos, ait Apostolus, ex hominibus, hoc est, ex laicis, assumitur, ut offerat dona & sacrificia deo. Atqui Christus instituit corpus suum consecrandum, sumendum, offerendum in hoc sacramento sub vtraq; specie per apostolos, quos tum sacerdotes ad id munus consecrauit, dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Quum ergo sacerdos, qui offert sacrificium & dispensat sacramentum populo, eiusdem sacrificij prius debeat esse particeps, ut docet Dionys. lib. eccl. Hierarchia, q̄ ipsum populo dispenseret, & sumendo sacrificiū, ipsius particeps efficiatur, iuxta illud apostoli: Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Debet etiam quotiescunq; celebrat sacramentum, integre sumere sub vtraq; specie. Quod si non ipse celebrat, sed de manu alterius sacerdotis sumit eucharistiam, sicut fieri solet in parasceue, vel in infirmitate sacerdotis, satis est si sub specie tantūumat panis. Quod de sacerdote celebrante diximus, stabilitur ex determinatione concilij Toletani, quæ etiam sumpta est ex Apostolo, quum dicit: Nonne, q̄ edunt hostias, participes sunt altaris? Certum est, quod n̄ qui sacrificantes nō edūt, rei sunt do

minici sacramenti. Quicumq; sacerdotum deinceps diuino altario sacrificium altaris oblaturus accesserit, et se a communione suspenderit, ab ipsa qua se indecenter priuabit gratia communis, anno vno repulsum se nouerit. Nam quale erit sacrificiū, cuius nec ipse sacrificans particeps eē dinoscitur? Ergo modis omnibus tenendum est, vt quotiescunq; sacrificans corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi in altario immolat, toties perceptionis corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi participem se præbeat. Hinc consonat quod Gelasius papa Maiorico & Io. episcopis scribens, dicit: Comperimus autem, quod qdam sumpta tantummodo corporis sacri portione, a calice sacrati cruoris abstineant: qui proculdubio (quoniam nescio qua superstitione docentur adstringi) aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur, quia diuisio vnius eiusdem mysterij sine grandi sacrilegio non potest peruenire.

¶ Haftenus de eucharistia vt est sacramentum & sacrificium, pro tempore differuimus: nunc de ratione & modo sumendi, reliquū est, vt dicamus. Celebrātes hoc sacramentū commonemur, quasi vngulam findens & ruminans pecus reuocare ad fauces, & minutatim commolere dominicæ institutiōis exemplum, vt semper passio sit in memoria, vt semper ob oculos habeamus, quanta reuerentia, quantus honos huic debeat sacramento: ne quis temere accedat aut suscipiat, ne qua fiat iniuria tanto sacramento. Summa autē iniuria necnon &

De conse.
dist. 2. ca.
Relatum.
1. Cor. 10.

De conse.
dist. 2. ca.
Comperimus.

irreuerentia huic fieret sacramento, si in su-
mentibus non adhibeatur debita cura, ut ca-
ueant ne quid sanguinis effundatur, quod qua-
ratione cauere possit in tanta hominum turba,
in qua sunt iuuenes & virgines, senes cum iu-
nioribus, infantes, docti iuxta ac indocti, qui-
dam etiam plumbo stupidiore, quidam Glau-
co stultiores, non video, si oibus promiscue sub
vtraque specie, esset communicandum. Et domi-
ni sententia non tam facile margaritæ porcis
prosciendæ sunt, aut sanctum canibus, maxi-
me quando tanto cum periculo res agitur. Sunt
qui eucharistiam vel sub specie panis citra dis-
crimen aut iniuriam sacramenti suscipere non
possunt, ea est hominum rusticitas & socordia.
Iustis ergo rationibus decreuit ecclesia, ut lai-
ci sub altera specie tantum, eucharistiam reci-
piant, sacerdotes sub vtraque. Nec me clam est,
olim etiam infantes communicasse, sub vtra-
que specie, quum id aperte testetur Cyprianus
martyr sermone quinto de lapsis, ubi & pluri-
ma recitat miracula facta apud eos, qui indi-
gne sacris hisce se ingesserunt mysteriis. Et quia
nunc de communione sub vtraque specie dispu-
ramus, exemplum aut miraculum narrabo, quo
vel Cypriano teste doceam, quam iustis ratio-
nibus adempta sit laicis altera species. Præsen-
te, inquit, ac teste me ipso accipite, quid euene-
rit. Parētes forte fugientes dum trepidi minus con-
sulunt, sub nutricis alimēto paruulā filiam re-
liquerunt, relicta nutrix detulit ad magistratus.
Illi ei apud idolum quo populus confluebat, &
carnem necdum posset edere per ætatem, panē

Cypria.
serm. 5. de
lapsis.

mero mixtū, quod in & ipsum de immolariōe
pereuntium supererat, tradiderunt. Recepit fi-
liam postmodū mater. Sed facinus puella com-
missum tā loqui & indicare nō potuit, quā nec
intelligere prius potuit, nec arcere. Ignoratiōe
igī obreptū est, vt sacrificantib. nobis eā secū
mater inferret. Sed em̄ puella mixta cū sāctis,
precis nostrā & orōnis impatiens, nūc ploratu
concuti, nunc mentis aestu fluctuabūda iactari
velut tortore cogente, qbus poterat indicijs cō-
scientiā facti in simplicibus adhuc annis rudis
aīa fatebatur. Vbi vero solē nibus adimpletis
calicē diaconus offerre p̄sentibus cōpit, & ac-
cipientib. ceteris locus eius aduenit, faciē suā
paruula instinctu diuīe maiestatis auertere, os
labijs obrurātibus p̄mere, calicē recusare. Per-
stitit tamen diaconus, & reluctanti licet de sa-
cramento calicis infudit. Tunc sequitur singul-
tus & vomitus. In corpore atq; ore violato eu-
charistia permanere non potuit. Sanctifica-
tus in domini sanguine potus, de pollutis vi-
sceribus erupit. Tanta est potestas domini,
tanta maiestas. Secreta tenebrarum sube-
lus luce detecta sunt, sacerdotē dei nec occulta
crimina fefellerunt. Hoc circa infāntē q̄ad lo-
quendum alienum circa se crimen, necdum ha-
buit aetatem. Hoc miraculum commemorauī,
vt intelligamus Cypriani martyris aetate, etiā
infantes communicasse, qui ritus nunc iustis de
causis abrogatus est. Nec laici minus sub alte-
ra tantum specie sumūt, quam sacerdotes sub
vtraq; quia totum Christum sumunt corpus
videlicet eius & sanguinem, quum sub specie

panis totus Christus contineatur. Verum em̄ ac viuum corpus Christi nequit esse sine sanguine, sine anima, sine diuinitate, sicut nec viuus eius sanguis sine eius corpore, anima, & diuinitate. Quare quum sacerdotes sanguinē consecrent, offerant & sumant pro omnibus & in persona omnium sub vtraque specie, satis est vt laicis altera tm̄ species prabeatur.

Iohan. 6. ¶ Et q̄a hæretici in hac re cōtra ac nos docuimus, sentiunt, est in aīo mihi obiectiones ipsorum refellere. Primum innituntur verbis Christi dicentis ad Iudæos: Nisi manducaueritis carnem filiī hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ex quibus verbis colligunt, communionem sub vtraque specie non sacerdotibus tantum, sed & laicis necessariam esse, adeo vt sine ea salutē consequi possit nemo. Hac ratione totum clex̄ condemnāt impietatis, quia laicis vtramq̄ specie non permittit. Huic argumento non aliter respondēbimus ac ab Augustino responsum est, qui dicit Christum hic loqui de manducatione potationeq̄ spiritali carnis & sanguinis sui. Vnde Bonifacio scribens, dicit hanc legē domini adimpleri etiam in infantibus, quando in baptismo (in quo vnusquisq̄ fidelium corporis & sanguinis domini fit particeps) membra Christi efficiuntur. Et super Iohannem dicit: Hunc itaque cibum & potum, societatem vult intelligi corporis & membrorū suorū, quod est ecclesia in predestinatis. Et iterum exponens illud: qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo, di-

August.

eit: Hoc est ergo manducare illam escam, & il-
 lum bibere potum, in Christo manere, & Chri-
 stum in se habere. Ac per hoc qui non manet
 in Christo, & in quo non manet Christus, pro-
 culdubio nec manducat eius carnem, nec bibit
 eius sanguinem; sed magis tantæ rei sacramē-
 tum ad iudicium sibi manducat & bibit. Sic
 quoque Cyprianus hunc locum explicat sermo-
 ne de cœna domini. Et iuxta hunc sensum, ver-
 ba Christi nihil contra nos faciunt. Nam quis
 quis particeps est ecclesiasticæ vnitatis, siue q-
 cunq; gratiam aut charitatem habet, spiritali-
 ter suscipit hoc sacramentum & carnem Chri-
 sti manducat & sanguinem eius bibit. Ideo &
 sacramentum dicitur. Sicut enim ex multis gra-
 nis fit vnus panis: ita ex pluribus fidelibus v-
 num fit Christi corpus mysticum: quemadmo-
 dum diuersa membra in corpore naturali vnū
 constituunt corpus. Hoc est quod dicit Augusti-
 nus, vbi ait: Propterea Christus corpus & san-
 guinem suum in eis rebus commendauit, quæ
 ad vnum aliquid rediguntur ex multis. Nam
 aliud in vnum ex multis granis conficitur &
 constat, aliud in vnum ex multis racemis con-
 fluit. Et iterum: Manemus in illo, quum sumus
 membra eius: manet autem ipse in nobis, quū
 sumus templum eius. Vt autem simus mēbra
 eius, vnitas nos compaginat: vt compagine-
 vnitas, quid facit nisi charitas? Et charitas dei
 vnde? Apostolum interroga. Charitas, inquit,
 dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum
 sanctum, qui datus est nobis. Ergo spiritus est
 q̄ viuificat, Spiritus enim facit viua membra,

1. Cor. 12.
 Cypria.

Rom. 12.
 1. Cor. 12.
 August.
 in Iohan.

Roma. 5.

nec viua membra spiritus facit, nisi quæ in corpore quod vegetat, ipse spiritus inuenerit. Nā spiritus qui est in te, o homo qui constas vt homo sis, nunquid viuificat membrum, quod separatum inuenerit a carne tua? Hæc Augustinus: Ex his perspicuum fit, etiā infantes baptizatos, Christi carnem spiritaliter manducare, & sanguinem eius bibere. Qui enim spiritaliter nō manducat & bibit, sine charitate & spiritali vita manet. Cyprianus sermone sexto, de oratione dominica, exponens illud saluatoris, panem nostrum quotidianum da nobis hodie, sic dicit: Panis vitæ Christus est, quem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & eucharistiam quotidie ad cibū salutis accipimus, intercedente aliquo graniore delicto, dum abstenti, & non cōmunicantes a celesti pane prohibemur, a Christi corpore separeremur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis vitæ, qui de cœlo descendi. Si quis ederit de hoc pane, viuet in æternum. Panem autē quē ego dedero, caro mea est pro seculi vita. Quando ergo dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane, vt manifestum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & eucharistiam iure cōmunicationis accipiunt: ita contra timendū est & orandum, ne dum quis abstentus separatur a Christi corpore, procul remaneat a salute, cōminante ipso & dicente: Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideo panē nrm. i. Chrm, dari nobis quotidie petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, a sanctificatione

Iohan. 6

Ibidem

eius & corpore non recedamus. Hic Cypri. dicit eos manducare carnē Christi & bibere eius sanguinem, q̄ in corpore eius manēt, a quo grauioribus delictis immersi separātur. Quod manifestius alio loco explicat, quū dicit: Dixerat sane huius traditionis mgr̄, quod nisi māduca-remus & biberemus eius sanguinem, non haberemus vitam in nobis, spiritali nos instruēs documēto, & aperiens ad rē adeo abditā intellectū, vt sciremus quod mansio nr̄a in ipso sit manducatio, & potus q̄si q̄dam incorporatio, subiectis obsequijs, voluntatibus iunctis, affectibus vnitis. Esus igitur carnis huius q̄dā auditas est, & quoddā desiderium manendi in ipso, per quod sic imprimimus & eliquamus in nobis dulcedinē charitatis, vt hæreat palato nr̄o, et viscerib. sapor dilectionis infusus, penetrās & imbuens oēs animę corporisq̄ recessus. Potus & esus ad eandē pertinent rōnem, q̄bus sicut corporea nutritur substantia & viuit, et in columis perseuerat: ita vita spūs hoc proprio alimēto nutritur, et quod est esca carni, hoc animæ ē fides: quod cibus corpori hoc verbū spūi excellentiori virtute peragens æterna, quod agūt alimenta carna, tēporaliter et finaliter. Hactenus Cypria. ¶ Quod si qs voluerit contentiosus esse, & libidine quadā rixandi pertinaciter asserere Chrm̄ loq̄ de esu & potu sacramentali, quemadmodū sacramentū sub vtraq̄ specie, panis, sc̄z & vini a sacerdote sumitur, etiam atq̄ etiam consideret, ne sic eucharistiæ sacramentū efferat & necessarium prædicet, vt deprimat baptismum, & alterę in alterius laudet perniciē & iniuriā. Nā si om̄ibus iuxta

Cypri. ser.
de carna
domini.

Esus carnis
Chr̄i.

Ioh. 3.

Ioh. 6.

Iacobello
Misenſis,
vide Aene
am Siluiū
in hist. Bo
hemica.

præceptum est, vt sacramētum corporis Christi sub vtraq; sumant specie, qui salutem consequi desiderant & vitam in se iuxta Christi verba, habere volunt, necessario consequitur, baptismum non sufficere infantibus ad salutem. Qui enim dixit, nisi qs renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum dei, etiam dixit, nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Vnde Greci hinc erroris ansam acceperunt, non recte intelligentes verba Christi, & infantibus vtramq; speciem dederunt. Quorum errorem Bohemi a quodam Iacobello seducti, ante annos centum amplexati sunt & sequuti. Sed hic error admodum impius est & hæresim sapit. Si enim ad infantes baptizatos dicitur, nisi sumpseritis hoc eucharistiæ sacramentum, non habebitis vitam in vobis, sequitur quod ex baptismo vitam non habeant, & propterea eos qui baptizati sine hoc sacramento decedunt vitam non habere æternam, quod constat hæresim esse damnatā. Proinde verba Christi etiam de sacramentali manducatione intellecta, nequaquam sunt ad paruulos baptizatos extendenda. Et quia non tantum corpus Christi sub panis specie, & sanguis sub specie vini est, vt dixit Nestorius: sed integer atque perfectus Christus sub vtraq; specie continetur, vti supra ostendimus, laici sumentes hoc sacramentum sub forma panis tantum manducant corpus Christi, in quod panis conuersus est, & eius sanguinem bibunt, qui reipsa & veraciter adest corpori Christi. Non enim

sumunt mortuum sed vltum Christi corpus,
quod ex angue non est, neq; sine anima & diui-
nitate. Sumunt igitur laici sub specie panis in-
tegrum CHRISTVM, haud minus quā sa-
cerdotes sub vtraque specie. Probenz autem se
virique, ne sine fructu, hoc est, sacramentaliter
tantum cum Iuda sumant, sic em̄ caro Christi
sumpta nihil prodest, imo multū obest. Qui e-
nim, teste Paulo, manducat & bibit indigne,
iudicium sibi manducat & bibit nō diiudicās
corpus domini. Sacramenta quidem, inq̃t Cy-
prius, quantum in se est, sine propria eē vir-
tute nō possunt, nec vllō modo diuina se absen-
tat maiestas mysterijs. Sed quāuis ab indignis
se sumi vel contingi permittant, nō possunt ta-
men spiritus esse participes, quorum infideli-
tas vel indignitas tantā sanctitudinē contradi-
cit. Ideoq; alijs sunt hęc munera odor vitæ in
vitam, alijs odor mortis in mortem, quia omni
no iustum est, vt tanto priuentur beneficio gra-
tiæ contemptores, nec in indignis tantā gratiæ
puritas sibi faciat mansionem. Sed hęc quidē
in genere de omnibus sacramentis, nunc quan-
to orationis flumine de hoc sacramento disse-
rens excurrat, audiamus: Hi inquit, qui verbo
tenus corde sicci, & mēte aridi sacris intersūt
veletiam participant donis, lambunt quidem
petram, sed inde nec mel sugunt, nec oleum, q̃
nec aliqua charitatis dulcedine, nec spiritus san-
cti pinguedine vegetantur, nec se iudicant, nec
sacramenta diiudicant, sed sicut cibus commu-
nibus irreuerenter sacris vtuntur muneribus,
& dominicæ mensæ in veste lutulenta se inge-

Ioh. 6:
1. Cor. 11.

Cyprianus.
ser. de cor.
dom.

Matt. 23.

runt impudenter, quibus melius erat mola asina
aria collo alligata, mergi in pelagus, quā il-
lota conscientia de manu domini buccellam
accipere: qui vsque hodie hoc veracissimum
& sanctissimum corp^s suum creat, & sanctifi-
cat & benedicit, & pie sumentibus diuidit.

¶ Instant & urgent adhuc hæretici nos,
& argumentorum telis & syllogis morum gri-
phis obruere conantur. Reipsa hic verum esse
comperio, veritatem ab erroneis hominibus cō-
prehendi non posse, qui quum in sole volunt si-
gere oculos, vim luminis non ferentes, exca-
cantur, non illuminantur. Nam vt superius do-
cuimus, inter dominicæ mensæ conuiuas, ani-
malis homo non admittitur, quicquid caro &
sanguis dicat, ab hoc coetu excluditur, nihil
sapit, nihil prodest quicquid humani sensus mo-
litur subtilitas. Recitabimus tamen hæretico-
rum strophas, quibus iuxta eloquentissimū po-
etam furor arma ministrat. Christus, inquiunt,
Vergilius, instituit & præcepit, vt sacramentum conse-
craretur & sumeretur sub vtraque specie, di-
cens: Hoc facite in meam commemorationē.
Item: Bibite ex hoc omnes. Omnes ergo, aiunt
& præcepto & exemplo CHRISTI, qui
etiam Iudam non exclusit, sub vtraque specie
communicare debent. Respondemus, hoc ar-
gumentum nihil facere pro laicis. Nam ver-
ba ista, bibite ex hoc omnes, hoc facite in me-
am commemorationem, Apostolis CHRISTI
T. V. S. dixit: quibus præcepit vt in sui me-

moriam sacramentum hoc conficerent, consecrarent, offerrent & sumerent. Apostoli enim si euangelio credimus, dominicæ coenæ dumtaxat interfuerunt, quibus tum potestatem illam summam consecrandi contulit, quorum successores certum est esse episcopos & sacerdotes, non laicos. Quare si verbis his standum est, nulla nos vrget necessitas, vt laicis vtramque speciem demus: sed sacerdotibus tantum. Nā si verba ista, Bibite ex hoc oēs, citra discrimen oībus tam laicis quam sacerdotibus dicta sunt, nihil profecto distabit inter sacerdotem & laicum: sed omnes ex æquo erunt sacerdotes. CHRISTVS enim non tantum dixit Apostolis suis, bibite ex hoc omnes, sed etiam addidit, hoc facite in meam commemorationem. Quibus verbis ipsis consecrandi potestatem tribuit, & sacerdotes ordinauit: sicut superius in sacramēto ordinis ostendimus.

¶ Eiusdem farinae est telū, quod in nos vibrant ratione perfectionis sacramenti, dicentes: Sub diuino præcepto cadit perfectio sacramenti. Integratur autem hoc sacramentum ex vtraque specie, quum sit vnum vnitate perfectionis, ex cibo enim & potu constat alimentū perfectum. Vnde saluator ait: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinē, habet vitam eternā. Hoc Chrysippi spiritū vnus nō æstimamus assis. Nihil em̄ aliud probat, q̄ vt sacerdotes, q̄ nō tantū cōmunicant, sed etiā cōsecrāt, sacramentū hoc sub vtraque specie sumant, quod laicis nō cōpetit q

Ioh. 6

tantum communicant, quamuis & ipsi verum perfectumque corpus Christi sub altera tantum sumant specie, nec minus quam sacerdotes.

Cypria.
Lauren.
Sixtus.

¶ Verum in primitiua, inquiunt, ecclesia totus populus communicabat sub vtraque specie, vt liquet ex Apostolo. i. Cor. xi. & huiusmodi consuetudo perdurauit non solum tempore persecutionis aut martyrum (hos enim Cyprianus dominico poculo praeconfortandos censuit, & Laurentius diaconus dixit sibi dominici sanguinis dispensationem a beato Sixto commissam) sed etiam tempore pacis ecclesiae, quum legamus factas non solum patinas, sed etiam calices ministeriales, sic dubio procul dictos, quia ad ministrandum populo Christi sanguinem deserviebant. Respondemus & dicimus, falsum esse quod asserunt. Nunquam enim fuit in tota primitiua ecclesia vniuersalis consuetudo communicandi populum sub vtraque specie, quum Hierosolymis (vbi & ingens erat multitudo fidelium) legamus communionem sub sola specie panis factam, Luca testante, quum dicit: Erant autem perseverantes in doctrina apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. In ecclesia autem Corinthiorum, communicabant sub vtraque specie, sicut ex Paulo liquet. Qui mos quam diu permanserit, certum non habemus. In confesso ergo est, nunquam fuisse generalem consuetudinem, vt Laici sub vtraque specie eucharistiam reciperent. Vnde crescente multitudine Christianorum inter quos non pauci reperiuntur rudes indiscretique non adhibentes debitam cautionem nec exhibentes

Actu. s.
i. Cor. ii.

debitam reuerentiam sacramento, creditur ab apostolis communionem laicam sub specie panis tantum traditam. Sic enim communicabāt Hierosolymis in fractione panis. Nec vsquam legitur, quādo ecclesia ordinauerit vt laici tantum communicarent sub altera specie, licet in sacris canonibus inueniatur communio laica, quam sub specie panis tantum fieri interpretantur.

¶ At rursum occurrunt, dicentes: Si ecclesia posset laicis tollere dominici sanguinis cōmunionem, eadem quoq; rōne posset eos amouere a corporis Christi perceptione. Quod quū non possit, neq; alterum poterit. Dicimus ecclesiā optimo iure, communionem sanguinis sub specie vini, posse laicis negare ad euitandū sacrilegij periculum. Nam rationi atq; adeo legi diuinæ consentaneum est, vt omnibus modis caueatur ac curetur, ne q̄ fiat irreuerētia huic dignissimo sacramento. Nec propterea laicis iniuriam facit, quū tm̄ sumant sub altera specie, quantū sacerdotes sub vtraq;. Sumunt em̄ sub altera specie verē Christi corpus et sanguinē. Nec minus participes sunt spiritualis dulcedinis & fructus, q̄ ex hoc sacramento promanat, modo diligne accedant, quā si sub vtraq;sumerēt. Quin contra ac illi opinantur res sese habet. Nam ex eo quod ecclesiæ vel præcepto vel consuetudini parent, & obedientiæ p̄mium accipient & sacrilegij schismatisq; crimen euadunt, qbus delictis irretiti sunt laici sub vtraq; specie cōmunicantes. Non potest autem ecclesia laicis interdicare, vt in totum abstineāt a cōmunionē

De electi.
& electi.
potest. ca.
Osius.

Cypria.
serm. de
cœna do.

huius sacramenti, quia non potest nec debet eos priuare fructu spiritali huius sacramenti. Quam obrem quo maiorē fructum ex hoc sacramento capiant, accessit ecclesiæ p̄ceptum, quo omnes vtriusque sexus iubetur in pascha re communicare. Hinc Cyprianus dicit. Nec solos sacerdotes ad panes huius dignitatis Leuiticæ p̄rogatiua admittit, vniuersa eccles. ad has epulas inuitatur, æqua oībus portio datur, integer erogatur, distributus nō demembratur incorporatur non iniuriatur, recipitur non includitur, cum infirmis habitās non infirmatur nec pauperū ministerio indignatur, fides pura mens syncera, hunc habitatorem delectat, neque immensi & omnipotentis dei magnitudinem pauperulæ domus nostræ angustia offendit vel artat.

Matth. 26.
Luc. 22.
Marc. 14.
1. Cor. 11.

¶ Missa, siue eucharistia, non solū est sacramētū, sed etiā veræ nouę legis sacrificiū a Christo institutū, vt in sui memoriā offeratur deo, & in cibū detur populo. Nam in cœna nouiss. transiturus de hoc mundo ad patrē, accepto pane gr̄as egit & fregit, deditq; discipulis dicens. Hoc est corpus meū, quod pro vobis tradetur. Quibus verbis aperte Chr̄us insinuauit eucharistiā & sacramētū & sacrificiū esse. Sacramētum qdē in eo quod dixit. Hoc (quod videlicet porrigebat sub specie panis) est corp⁹ meū. Sacrificiū autē in eo quod addidit quod pro vobis tradetur in mortē. Per mortē em̄ suā tradidit se metipsum pro nobis oblationē & hostiā deo in odorē suauitatis. Idē ergo corpus suū quod sub specie panis disc. porrexit in cœna sub propria specie obtulit in cruce atq; id q; in cœna

Eph. 5.

inchoauit, in cruce consummauit. Quare cum
cōstet apo. sacerdotalē potestātē a Ch̄ro in cœ
na collatam, quibus & iussit, vt quod ipse fe-
cerat, hoc ipsum etiam facerent in sui memori-
am, dicens: Hoc facite in meam commemora-
tionem. Hoc, inquam, quod ego in cœna feci
& in cruce perfeci, consequens profecto est, vt
sacerdotes non solum consecrent, & sumant
Christi corpus in missa, sed etiam immolent
& offerant, & proinde missam siue eucharis-
tiam etiam verum esse sacrificium, nedum sa-
cramentum. Et hæc dicta sint de hoc sacra-
mento, vt offertur sub specie panis. At non mi-
nus euidenter patet sacramentum hoc esse sa-
crificium, vt offertur sub specie vini. Mat-
thæus enim dominicam cœnam describens,
ait: Et accipiens Iesus calicem gratias egit, &
dedit discipulis, dicens: Bibite ex hoc omnes.
Hic est enim sanguis meus noui testamēti, qui
pro multis effundetur in remissionem peccato-
rum. Hunc imitatus abbreviator eius Marcus
dicit: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui
pro multis effundetur. Lucæ deniq; verba hæc
sunt: Hic est calix nouum testamētum in meo
sanguine, qui pro vobis fundetur. Habes hic
apertissime trium euangelistarum testimonio,
eucharistiā siue missam simul esse sacramentū
& sacrificium, vt offertur sub specie vini. Ex
hoc em̄ quod Ch̄s sanguinē suū sub specie vi-
ni discipulis dedit, manifestū ē eucharistiā esse
sacramentum. Quod autem addit, qui pro
multis siue pro vobis effūdetur, quod adimple-
tū est in cruce, indicat eā esse sacrificiū. Quū

Matth. 26.

Marc. 14.

Lucæ. 22.

igitur eundem sanguinem apostoli sub specie vini sumpserint in coena, quē Christus effundendo obtulit in cruce, & sacerdotibus iussu sit, ut idem faciant celebrando, quod ipse fecit, indubitato sequitur eucharistiam siue missam non tantum esse sacramentum, sed etiam verum nouæ legis sacrificium a Christo institutum. Et quamuis materiæ huius sacramenti duplex sit consecratio, vnum tamen est sacramentum & sacrificium perfectum. Consistit enim hoc sacramentum in quadam spiritali refectione, quæ perfecta esse nequit sine cibo & potu. Quum igitur sacramentum hoc institutum sit a Christo ad spiritalem animæ refectionem, integrum & perfectum esse non potest, nisi adsit cibus spiritalis & potus, iuxta illud: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.

¶ Ex verbis quoque Apostoli apertissime colligitur Christum instituisse hoc sacrificiū, quod etiam tempore apostolorum in vsu fuit, non solum ut sacramentum, sed etiam ut sacrificium. Ego enim, inquit, accepi a domino, quod & tradidi vobis, quoniā dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panē, & gratias agens, fregit & dixit: Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationē. Similiter & calicem, postquam coenauit, dicens: Hic calix nouum testamētum est in meo sanguine, hoc facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem.

¶ Ex hoc quod Paulus dicit se tradidisse

1. Cor. 11.

Corinthijs, antequam scriberet eis priorem epistolam, quod accepit a domino de eucharistia, duo discimus. Alterum, quod multa viua voce tradiderunt apostoli ecclesijs seruanda, quæ scripta non sunt. Vnde nisi subsequuta fuisset hæc epistola, nesciremus Paulum Corinthijs tradidisse ea quæ acceperat de eucharistia a domino. Alterum est quod id quod acceperat a domino, & tradiderat Corinthijs de eucharistia, erat ritus communicandi & accipiendi hoc sacramentum qui iam vsitatus erat apud Corinthios, de quo ritu mentionem fecerat capitulo præcedenti, quum diceret: Fugite ab idolorum cultura. Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis domini est? Qm̃ vnus panis, & vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & de vno calice participamus. Videte Israel secundum carnem. Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Quid ergo? Dico quod idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum sit aliquid? Sed quod quæ immolant gentes, dæmonijs immolant, & non deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum. Non potestis calicem domini bibere, & calicem dæmoniorum. Non potestis mensæ domini participes esse & mensæ dæmoniorum. Quæ verba Augustinus tractans, ait: Verum sacrificium, quod vni vero debetur deo, quo eius altare solus CHRISTVS impleuit, in victimis pecorum imitata dæmonia, sibi arroganter exposcunt. Vnde dicit Apostolus: Quæ

1. Cori. 10.

Aug. li. 20
cōtra Fau-
stum c. 18.

Y 5

immolant gentes, dæmonijs immolant & nō deo, non quod offerebatur culpans, sed quia illis offerebatur. Hebræi autem, in victimis pecorum quas offerebant deo, multis & varijs modis sicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrabant futuræ victimæ, quā Christus obtulit. Vnde iam Christiani, peracti eiusdem sacrificij memoriam celebrant, sacrosancta oblatione & participatione corporis & sanguinis CHRISTI. Et apertius libro primo contra inimicum legis & prophetarum. Ideo, inquit, addidit Apostolus secundum carnem, quia est Israel secundum spiritum, qui veteres vmbrias iam non sequitur, sed eam consequentem quæ illis vmbreis præcedentibus significata est, veritatem. Hæc quippe ecclesia est Israel secundum spiritum, a quo distinguitur ille Israel secundum carnem, qui seruiebat in vmbreis sacrificiorum, quibus significabatur singulare sacrificium, quod nunc offert Israel secundum spiritum. De huius domo nō accepit vitulos, neque de gregibus eius hircos. Iste immolat deo sacrificium laudis non secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem Melchisedech. Vnde in psalmo CHRISTVS dicitur esse sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Nouerunt qui legunt quid protulerit Melchisedech, quādo benedixit Abraham. Et si iam sunt participes eius, vident tale sacrificium nunc offerri deo toto orbem terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio, & quod deum non pœnitebit, significatio est, quia hoc sacerdotium non muta-

Aug. con.
inim. leg.
& proph.
ca. 32. li. 1.

Psal. 109.

Gen. 14.

bit. Mutauit quippe sacerdotium secundum ordinem Aaron. Vnde alius propheta dicit ad **Mala. x.** eum, qui carnaliter est Israel. Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotens, & hostiam non accipiam de manibus vestris. Ecce quid est secundum ordinem Aaron. Cur autem hoc non accipiat addidit, & dicit. Quia ab ortu solis vsque ad occasum glorificatum est nomen meum in gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & hostia pura, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit dominus omnipotens. Ecce quid est secundum ordinem Melchisedech. Cōsonat his **Cyprianus** Cyprianus, quum dicit: Significata olim a tempore **MELCHISEDECH** prodeunt sacramenta, & filiis Abraham facientibus opera eius summus sacerdos panem profert & vinum. Ex verbis ergo Apostoli liquet ipsum ritum in ecclesia fuisse, qui & nunc obseruatur, ita quod sumentes eucharistiam, sumant etiam de sacrificio altaris. Et quia de sacrificio participant, de immolatis & idolothytis monet Corinthios, vt fugiant culturam idolorum. Quam ob causam & veteris legis consuetudinem in medium affert, secundum quam edentes hostias, erāt altaris participes: sicut & gentes dæmonijs immolantes, mensæ dæmoniorum erant participes. Habes ergo ex textu **P A V L I**, quod calix & panis domini tempore apostolorum in sacrificij vsu erant, nisi forte quis adeo desipiat, vt existimet non in loco atque adeo sine causa Apostolum ram

accurate omnia ista de pane & calice attulisse. Hic textus Apostoli si iungatur ei quod sequenti capite habet, ubi dominicæ mensæ institutionem enarrans dicit, ego enim accepi a domino, &c. satis nobis documento esse potest, Christum eucharistiam non solum instituisse ut sacramentum, sed etiam ut sacrificium, Apostolos quoque hoc sacramentum ecclesiæ commendasse ut sacrificium. His suffragantur verba Apostoli scribentis ad hebræos: Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur, in his quæ sunt ad deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis: qui condolere possit ijs qui ignorant & errant, quoniam & ipse circumdatus est infirmitate: & propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis. Hic Apostolus asserit precipuum officium pontificis esse, offerre dona & sacrificia pro peccatis suis & populi. Et quæ nam dona aut sacrificia potiora offerre poterit sacerdos, quam unicum illud propitiatoriumque sacrificium corporis & sanguinis Christi? Proinde audiendi non sunt hæretici, negantes missam esse sacrificium, aut unum posse offerre pro alio: quod tamen, ut in Levitico patet, semper sacerdotum fuit officium.

Anacle. de
cōf. dist. i.
Episco

¶ Postquam axioma nostrum de quo nunc agimus, cum Apostoli Christi verbis stabilivimus, non absrefuerit patrum sententias referre. Incipiemus igitur ab Anacleto Clementis successore, qui etiam annuunt viuentibus Apostolis, in epistola quam scripsit omnibus ecclesiarum episcopis, sic ait Episcopus deo sacrificas testes secum habeat:

In solēnioribus quippe diebus, aut septem aut quinque, aut tres diaconos, qui oculi eius dicuntur & subdiaconos atq; reliquos ministros secum habeat. Idem tradit Ignatius martyr apostolorum discipulus in epistola ad Smyrneses. Ex sexta synodo sic habetur: Iacobus frater domini secundum carnem, cui primum credita est Hierosolymitana ecclesia, & Basilius Cæsariensis episcopus, cuius claritas per totū orbem refulsit in scripturis, addiderunt missæ celebrationē. Telesphorus quoq; papa (hic quare a beato Petro recēsetur) cuius tempore, ecclesia Romana triumpho martyrum, & nullo adhuc temporali florebat imperio, his subscribit dicens: Nocte sancta natiuitatis domini saluatoris, missas celebrēt presbyteri, & hymnū angelicum in illis solenniter decantent, quoniam & eadem nocte ab angelo pastoribus est nūciatus, & subito facta est cum angelo multitudo militiæ coelestis laudantium deum & dicentium. Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Reliquis vero temporibus missarum celebrationes ante horā dicti tertiam minime sunt celebrandæ, quia in eadem hora, & dominus crucifixus est, & super Apostolos spiritus sanctus legitur descendisse. Quid Alexandrum septimum a Petro, quem quidam prætermisso Lino & Cleto quintū in ordine ponunt, commemorem? Nihil, inquit, in sacrificiis maius esse potest, q̄ corpus & sanguis Christi. Nec vlla oblatio est hac potior, q̄ pura conscientia, puraque mente domino est offerenda, & pura mente sumenda, ab atq; oibus

Ignatius.
de cōf. dist.
stin. 1. c. Iacobus.
Basil. Mag.
de cōf. dist.
1. c. Nocte
sancta.
Telespho.
de cōf. dist.
2. c. Nihil.

Alexander.

Lib. 4. ca.
32. Irenæ
us.

veneranda, & sicut potior est cæteris, ita potius excoli & venerari debet. Hic pontifex primum sacrificio missæ addidit: Qui pridie quā pateretur, vsq; adhunc locum, hoc est corpus meum. Hic instituit, vt aqua vino admisceretur, & non in fermentato, sed in azymis fieret consecratio. Et Irenæus Polycarpi martyris discipulus episcopus Lugdunensis apostolorum temporibus vicinus: Eum, inquit, q̄ ex creatura panis est, accepit, et gratias egit, dicēs: Hoc est corpus meum. Et calicem similiter, qui ex ea creatura secundum nos sanguinem suū confectus est, & noui testamenti, nouam docuit oblationem, quam ecclesia ab apostolis accipies, in vniuerso mundo offert deo.

Verum quia hæretici vt sunt impudentes, patrum testimonia pro nihilo ducunt, nisi scripturis sanctis & ijs claris nitantur, operæ precium duxi, scripturas & eas apertas adducere, quibus ostendemus missam sacrificiū esse, q̄bus contraire nemo poterit, nisi pertinax esse hæreticus voluerit. Et q̄a dedita opera Cyprianum subinde citauimus, cuius authoritati plurimum tribuit ecclesia, qui & omnes, siue doctrina siue eloquētia spectentur, hæreticos longo post se relinquit interuallo, rursum lubet verba eius afferre, quibus apertissime, & id q̄dem manifestis scripturis, docet missam esse sacrificium. Nam tribus locis potissimum vir ille de eucharistia disputat, nempe libro secundo epistolarum epistola tertia, sermone quinto de lapsis, & sermone de cœna domini, Et quū vbi-

que sui similis sit, ubique etiam gladio spiritus
 nostros confodit hæreticos. Libro secundo epi-
 stolarum scribens Cæcilio de sacramento do-
 minici calicis, docet per multas patrum vete-
 ris testamenti similitudines & prophetarum
 testimonia hoc ante fuisse significatum. Nec
 calicem cum aqua siue vino recte offerri, nec
 vinum absque aqua iuxta Christi traditionem
 consecrari posse. Admonitos, inquit, nos scias,
 ut in calice offerendo dominica traditio serue-
 tur, neq; aliud fiat a nobis, quam quod pro no-
 bis dominus prior fecit, ut calix qui in comme-
 morationem eius offertur, mixtus vino offera-
 tur. Nam quum dicat Christus, ego sum vitis
 vera, sanguis Christi non aqua est utiq; sed vi-
 num. Nec pōt videri sanguis eius, quo redem-
 pti & viuificati sumus, esse in calice, quando
 vinum desit calici, quo Christi sanguis ostendi-
 tur, qui scripturarum omnium sacramento ac
 testimonio prædicatur. Inuenimus enim & in
 Genesi sacramentum circa Noe hoc idem præ-
 cecurrisse, & figuram dominicæ passionis il-
 lic extitisse, quod vinum bibit, quod inebria-
 tus est, quod in domo sua nudatus est, quod fuit
 recubans nudis & patentibus scemoribus.
 N O E ergo typum futuræ veritatis offen-
 dens, non aquam sed vinum bibit, & sic ima-
 ginem dominicæ passionis expressit. Item
 in sacerdote Melchisedech, sacrificii domini-
 ci sacramentum præfiguratum videmus, se-
 cundum quod scriptura diuina testatur & di-
 cit: **Et MELCHISEDECH** rex

De conse,
dist. 2. c. 1.

Ioh. 13.

Gen. 9.

Gen. 14.

Psal. 109

P ou. 9.

Salem, protulit panem & vinum. Fuit autem sacerdos dei summi & benedixit Abraham. Quod autem Melchisedech typū Christi portaret, declarat spiritus sanctus in psalmis ex persona patris ad filium, dicens: Ante luciferum generaui te. Iurauit dominus & non poenitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Qui ordo utique hic est de sacrificio illo veniens & inde descendens, quod Melchisedech sacerdos dei summi fuit, quod panem & vinū obtulit, quod Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos dei summi, quam dominus noster Iesus Christus, qui sacrificiū deo patri obtulit. Et obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinū suū, scilicet corpus & sanguinē. Et paucis de benedictione Melchisedech & si de Abraham interpositis, secutus adiungit: Ut ergo in Genesi per Melchisedech sacerdotem benedictio circa Abraham possit rite celebrari, præcedit ante imago sacrificij in pane & vino scilicet constituta. Quam rem perficiens & adimplens dominus panem & calicem mixtū vino obtulit, & qui est plenitudo veritatem figuratæ imaginis adimpleuit. Sed & per Salomonem spiritus sanctus typum dominici sacrificij præmōstrat immolatæ hostiæ panis & vini, sed & altaris & apostolorum faciēs mentionem: Sapiētia, inquit, ædificauit sibi domū, & subdidit columnas septem. Mactauit suas hostias, miscuit in cratere vinum suum, & parauit mensam suam. Et misit seruos suos conuocās cum excelsa prædicatione ad craterem

dicens: Qui est insipiens declinet ad me, & indigentibus sensu dixit: Venite & edite de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis. Vinum mixtum declarat, id est, calicē domini, aqua & vino mixtum, prophetica voce denunciat, vt appareat in passiōe dominica id esse gestum, quod fuerat prædictum. In benedictiōe quoq; Iudæ hoc idem significatur, vbi *Gene. 49.* scriptura dicit: Lauabit in vino stolā suā, & in sanguine vultus amictum suum. Quando autem sanguis vultus dicitur, quid aliud quam vinum calicis dominici sanguinis ostenditur? Nec nō & apud Esaiam hoc idem spiritus sanctus de domini passione testatur dicens: Quare rubicunda sunt vestimenta tua, & indumenta tua velut a calcatione torcularis pleni & percalcatis? Nunquid rubicunda vestimenta aqua potest facere, aut in torculari aqua est, quæ pedibus calcatur vel prælo exprimitur? Vini vtri que mentio est, & ideo ponitur, vt domini sanguis vino intelligatur. Et quod in calice dominico postea manifestatū est, prophetis annunci-
Esaiæ. 62. antibus prædicatur. Torcularis quoque calcatio & pressura taxatur, quia quomodo ad potandum vinum venire non potest, nisi botrus calcetur ante & prematur: sic nec nos sanguinem Christi possemus bibere, nisi Christus calcatus prius fuisset & pressus, & calicem prior biberet, quem credentibus propinaret. Et post pauca: **CHRISTI** verbis, qui *Matth. 26.* bushoc sacramentum conficitur, recitatis, dicit: Vnde apparet sanguinem **CHRISTI** non offerri, si desit vinum calici, nec sacrifici-

Z

um dominicum legitima sanctificatione celebrari, nisi oblatio & sacrificium nostrum responderit passioni. Quomodo autem de creatura vitis novum vinum cum Christo in regno patris bibemus, si in sacrificio dei patris & Christi vinum non offerimus, nec calicem domini dominica traditione miscemus? Et quia non est animus totam Cypriani recitare epistolam, in summa tantum dicemus quæ Cyprianus pro nobis affert. Nam omnia eius verba enarrare nimis longum esset, maxime cum opera eius, teste Hieronymo, sole sint clariora. PAVLI enim verba adducit, quæ supra posuimus ex priori epistola Corinthiorum, quæ satis cumulate explicat. Deinde regium prophetam testem citat, per quem spiritus sanctus faciens mentionem dominici calicis dicit: Calix tuus inebriās perquam optimus. Calix autem qui inebriat, utique vino mixtus est. Neque enim aqua inebriare quemquam potest. Sic autem calix dominicus inebriat, ut & Noe in Genesi vinum bibens inebriatus est. Sed quia ebrietas dominici calicis & sanguinis non est talis, qualis est ebrietas vini secularis, quā diceret spiritus sanctus in psalmo, calix tuus inebrians, addidit perquam optimus, quod scilicet calix dominicus sic inebriat, ut sobrios faciat, ut mentes ad spiritalem sapientiam redigat. Et paulo post addit. Nam si IESVS CHRISTVS dominus & deus noster ipse est summus sacerdos dei patris, & sacrificium deo patri ipse primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, utique ille

Hieron. In
cata. illus.
viro.
1. Cor. 11.

Psalm. 122.

sacerdos vice Christi vere fungitur, q id quod
 CHRISTVS fecit, imitatur. Et sacrifici-
 um verū & plenū tūc offert in ecclesia deo pa-
 tri, si sic incipiat offerre, secūdum quod ipsum
 CHRISTVM videat obtulisse. Multa p-
 terea subnectit Cyprianus, quibus prudens su-
 persedeo, qā totius epistolæ vnicus ille est sco-
 pus, nec calicem cum aqua sine vino, nec vi-
 num absque aqua recte offerri posse aut con-
 secrari, eucharistiamque recte dici sacrifici-
 um. Hanc epistolam Augustinus libro quarto
 de doctrina Christiana librum appellat dicēs:
 Beatus Cyprianus summisso dicendi genere
 vitur in eo libro, vbi de sacramēto calicis dis-
 putat. Deinde ponit Augustinus verba eius
 quæ modo commemorauimus.

Aug. li. 4.
 de doct.
 Chris. ca.
 23.

¶ Sufficerent quidem ea quæ ex Cypri-
 ano attulimus ad faciendam fidem huius rei,
 de qua impresentiarum nobis sermo est. Ve-
 rum quia natura ita comparatum est, vt pleri-
 que aures facilius accommodent hæreticis q̄
 ecclesiasticis, quorum damnatio iusta est, vi-
 sum est paucis ostendere alios patres non di-
 uersum a Cypriano sentire, sed omnino pedi-
 bus, vt dicitur, in eius sententiam ire. Inter
 quos nō vltimum locum tenet Chrysostomus,
 qui in Matthæum scribens etiam hoc dicit.
 Sicut in veteri lege, eodem hic modo in bene-
 ficio reliquit, memoriam mysteriorum colli-
 gendo, & hinc hæreticorū ora frenādo. Nā qñ
 dicunt, vnde patet immolatum Chm fuisse,
 & alia multa mysteria, hæc enim afferentes

Chry. ho.
 83. in Mat

Z 2

ora ipsorum consuimus. Si enim mortuus Iesus non est, cuius symbolum ac signum hoc sacrificium est? Vides quantum ei studium fuerit, ut semper memoria teneamus, pro nobis ipsum mortuum fuisse. Nam quoniam Marcion, Valentinus, Manichæus, eorumque sequaces, negaturi erant hanc dispensationem in memoriam passionis, per hoc semper ita reducit mysterium, ut nemo non insanus seduci possit. Ita per sacratissimam istam mensam, & saluat & docet, hoc enim caput bonorum omnium est. Astipulatur his Augustinus, qui non semel istam sacrificium asserit, sed pluribus in locis voluminum suorum apertissime idem ex scripturis demonstrat. Contra aduersarium legis & prophetarum cumulatissime de hoc disserit in hunc modum scribens; Sane de apocryphis istis posuit testimonia, quæ sub nominibus apostolorum Andreæ Iohannisque conscripta sunt. Quæ si illorum essent, recepta essent ab ecclesia, quæ ab illorum temporibus per episcoporum successiones certissimas usque ad nostra & deinceps tempora perseverat, & immolat deo in corpore CHRISTI sacrificium laudis, ex quo deus deorum loquutus vocauit, terram a solis ortu usque ad occasum. Cætera quæ prosequitur Augustinus supra posuimus, idcirco nunc ea missa faciemus. Et libro vigesimo contra Faustum eadem confirmat, quæ etiam supra commemorauimus. Vnde duntaxat adhuc locum ex Augustino citabo, Nam libro decimo de ciuitate dei capite vigesimo, nostra confirmans sic scribit, Vnde ve-

Aug. con.
adu. leg.
& proph.
li. 2. ca. 32.

Sup. ca. 6

August. l. li.
10. de ciuit.
dei ca. 20.

rus ille mediator, in quantum formam serui accipiēs, mediator effectus est dei & hominum, homo Christus Iesus, quum in forma dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & vnus est deus, tamen in forma serui, sacrificium maluit esse quam sumere: ne vel hac occasione quisquam existimaret cuilibet sacrificandum esse creaturæ. Per hoc & sacerdos est ipse offerēs, ipse & oblatio. Cuius rei sacramentum quotidianum esse voluit ecclesiæ sacrificium, quū ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quam ipse per ipsam suetus offerri. Huius veri sacrificij multiplicia variaq; signa erant, sacrificia prisca sanctorum, quum hoc vnum per multa figuraretur, tanquam verbis multis res vna diceretur, vt sine fastidio multum commendaretur, huic summo vero sacrificio cuncta sacrificia falsa cesserunt. Et alias de missa scribit Augustinus dicens, Iteratur quotidie hæc oblatio, licet **CHRISTVS** semel passus sit, Quia quotidie labimur. Christus pro nobis quotidie immolatur. Et iterum, Eucharistia est oblatio benedicta, per quam benedicimur, ascripta, per quā oēs in cælo ascribimur, rata per quam in visceribus Christi censemur. Plures Augustini de hoc habes autoritates in decretis de conse. dist. 2.

¶ Vides igitur quam multis locis Augustinus vir sanctissimus idemq; doctissimus nobiscum sentiat, & scripturis canonicis efficacissime probet missam esse sacrificium, vt

vel solus sufficeret ad faciendam huius rei fidem, etiam si nemo alius de ea scripisset. Nec ab eo discrepat Ambrosius quum dicit: Quanta cordis contritione & lachrymarum fonte, quanta reuerentia & tremore, quanta corporis castitate & animi puritate, istud diuinum & celeste mysterium est celebrandum domine, ubi caro tua in veritate sumitur, ubi sanguis tuus in veritate bibitur, ubi summa imis, humanis diuina iunguntur, ubi adest sanctorum praesentia angelorum, ubi tuus sacerdos & sacrificium mirabiliter & ineffabiliter. Hunc imitatus

Gregorio.
de cōs. dist.
24. ca. Quis

beatus Greg. non tamen idem dicit, sed etiam idem fere eisdem verbis affirmat. Dicit enim: Quis fidelium dubitare possit, in ipsa immolationis hora, ad sacerdotis vocem coelos aperiri, in illo **CHRISTI** mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terram coelestibus iungi, vnum quid ex visibilibus & inuisibilibus fieri. Et alio: Haec namque singularis victima, ab aeterno interitu animas soluit, quae illam nobis mortem vnigeniti reparat. Hinc ergo pensemus, quale sit pro nobis istud sacrificium quod vnigeniti filij passionem semper imitatur. Quum igitur tot tantique viri, qui literas aequarunt cum vitae sanctimonia, hac in re conueniant, & vno ore missam sacrificium esse fateantur, nec id sine scripturis proponant, & per missam non tantum coenam (id quod contendit **LV THERVS** cum sequacibus suis) verumetiam Christi passionem commemorari, & oblationem quam in cruce se

cit illic repræsentari, non possum equidem satis mirari hæreticorum audaciam præsumptionemque, qua tanto supercilio veterum doctrinam audeant reprehendere, ac rescindere impudenter ea, quæ magno consensu approbavit antiquitas, & reclamante mundo, cornicū (ut dicitur) oculos configere. Quid quod & ipsum nomen Missah indicat eucharistiam esse sacrificium. Missah enim vocabulum hebræū est, latineque interpretatur oblatio siue sacrificium. Vnde vbi Deuteronomij 16. dicitur, oblationem spontaneam manus tuæ quam offeres iuxta benedictionem dei tui, dicitur in Hebræo Missah. Missah igitur neque latinum neque græcum, sed hebraicum vocabulum est, & quia missam apostoli & eorum successores in sola lingua hebraica celebrauerunt, adhuc nomen suū retinet. In historia quoque ecclesiast. quā tripartitam vocant, ipsum nomen missæ aperte legitur. Nam libro 4. ca. 13. dicitur, quod Constantius Constantini Magnifilius CONSTANTINOPOLIM venit, & Paulum episcopum ciuitate expulit, Macedonum autē distulit statuere vrbis episcopum, & promittens eum missas facere solum in ecclesia in qua fuerat ordinatus, denuo profectus est Antiochiam. Sæpius quoque missæ vocabulum in illis ecclesiasticæ historiæ libris inuenitur. Quin & traditio missæ non in angulo aliquo aut vna parte mūdi, sed per totū orbem in hūc vsq; diē annis plus mille quingētis obseruata satis docet missam esse sacrificium a Christo

Missah.

institutum, etiam si nihil de hoc scriptum esset. Plus ergo standum est scripturis, patribus, ecclesiæ decretis, quam venenatis ac insanis hereticorum dogmatibus.

Chry. ser.
de sanct.
Babyl.
marty.

Epiph. epī
sco. Cypri
ad Io. Hie
roso. epis.

¶ Perspiciamus nunc quam validas atque prorsus herculeas rationes & eas ex scripturis diuinis nobis opponant. Neque enim solum Sybillæ recitant, aut oraculum Phœbi, aut aliud quidpiam de tripode dictum afferunt, sed euangelium proponunt, homines scilicet euangelici verba Christi & Pauli buccis crepantibus trutinant. Fieri enim non potest, ut veracius se hereticos esse demonstrent, quam per huiusmodi deprauationem scripturarum, quia in hoc ludo omnes conueniunt. Sciunt, inquit Chrysostomus, pestilentes illi, quod impostoribus peculiarare est, verisimilia quædam & egregia, & quæ vix internosci queant, componere, per quæ simpliciores decipiunt, sicut piscatores & aucupes non nudis retibus, sed circumcirca diligenter inescatis utuntur, ita alia alijs venando. Enimvero si retia detegantur nihil capiunt, & licet diu assideant, vacuis tamen manibus domum redeunt, siue terra siue mari veniunt. Et Epiphanius: Manichæi Gnostici & cæteræ pestes hæreticorum semper de purissimo scripturarum fonte assumpserunt testimonia, sed non ita interpretati sunt, ut scripta sunt, imo simplicitatem sermonis ecclesiastici, id volunt significare, quod ipsi sentiunt. Quasi vero difficile sit ex truncatis scripturis aliquid reperire quod offendant. Omnibus ergo modis veteres & da-

mnatos hæreticos in explanatione scripturarū
nostri temporis hæretici exprimunt, inter quos
tamen arcem tenet Lutherus, qui nec nudis rerī
bus venatur, sed circumcirca diligenter in esca
tis imo venenatis vritur, quibus ceu diabolicis
præstigijs simplices circumueniat & in fraudē
pelliceat. Missa, inquit in captiuitate Babylo
nica, est testamentum, dicente Christo: Hic est
sanguis meus noui testamenti, q̄ pro multis ef
fundet in remissionē peccatorū, ergo nō ē sacri
ficiū neque opus bonū. Ad hæc Apostolus, in
quit, sic scribit Hæbris: Ois quidem sacerdos
veteris scilicet legis, præsto est, quotidie mini
strans, & easdem sæpe offerēs hostias, quæ nun
quam possunt auferre peccata, Christus autem
vnā pro peccatis offerens hostiam in sempi
ternum sedet in dextera de cætero expectans
donec ponantur inimici eius scabellum pedum
eius. Vna enim oblatione consummauit in
sempiternum sanctificatos. Præter hanc ergo
vnā nulla est alia in noua lege oblatio, nullū
vè sacrificiū. Proinde missa esse non potest
oblatio siue sacrificiū.

¶ Hæc sunt retia quæ Lutherus necit in
cautis, quæ nunc detegamus, necessum est. Fru
stra namque, ait SAPIENS, iacitur rete an
te oculos pennatorum. Primum itaque expli
cābimus primū sophisma, quo satis inepte nu
gatur missam non esse sacrificiū, quia est te
stamentum. Rogo hic Lutherum, vbi nam le
gerit missam esse testamentum? Respondebit
haud dubie apud Mattheum & Marcum. At
nec Mattheus nec Marcus referunt Christum

Matt. 26.
Marci. 14.
Luc. 22.
Heb. 10.

Pro. 2.

Nouū tes-
tamentū.

Heb. 8.
Hiere. 31.

Heb. 9.

hoc dixisse. Sic enim habent, Hic est sanguis meus noui testamenti, non hic sanguis meus est nouum testamentum. Cur hic vim facit verbis Christi, quæ aperte indicant, aliud esse sanguinem Christi, aliud nouum testamentum? Nouū enim testamentum, non est Christi sanguis, sed eius euāgelium scriptum in cordibus fidelium, quemadmodum lex scripta in tabulis lapideis, testamentum vetus dicebatur, sicut Apostolus ad Hebræos scribens ex Hieremiæ vaticinio docet, quum dicit, Ecce dies venient dicit dominus, & consummabo super domum Israel & super Iuda testamentum nouum, non secundum testamentum quod feci patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum, vt educerem illos de terra Aegypti, quoniā ipsi non permanserunt in testamēto meo, & ego neglexi eos, dicit dominus. Quia hoc est testamentum quod disponam domui Israel post dies illos, dicit dominus. Dabo leges meas in mentem eorum, & in corde eorum superscribā eas. Etero eis in deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et post pauca, Propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum iam nō memorabor. Dicendo autem nouum, vetera uit prius. Et hoc nouum testamentum, Christi morte confirmatum est. Vbi enim testamentum est, ait idem Apostolus, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioqui nondum ualeret, dum uiuit qui testatus est. Ex his Aposto

li verbis liquido constat, missam ratione eorum quæ CHRISTVS in coena gessit, seclusa eius morte, nullo pacto dici posse testamentum. Quod si mortem eius qua se deo patri obtulit, incluseris, ne adhuc quidem testamentum, sed verum potius erit sacrificium.

Mors quippe testatoris non est eius testamentum, sed testamenti sui confirmatio. Quin ergo CHRISTVS diceret, hic est sanguis meus noui testamenti, non intendebat dicere sanguinem suum esse nouum testamētum, sed significare voluit sanguine suo, quem effusus ruserat in remissionem peccatorum, confirmā dum esse nouum testamentum, quemadmodū vetus pecudum sanguine confirmatum fuit, et ideo sanguis testamenti dicebatur. Vnde di-

cit Apostolus, Lecto omni mandato legis a Heb. 9.
Mose vniuerso populo, accipiens sanguinē vi Exod. 24.
tuloꝝ & hircorū cū aqua & lana coccinea et
hysopo, ipsum librū & omnem populum as-
persit, dicens: Hic est sanguis testamēti quod
mandauit ad vos deus. Sicut ergo lex scripta
in tabulis lapideis & libro, erat vetus testa-
mentum, pecudum sanguine confirmatum,
ita & lex euangelica indita fidelium cordi-
bus, nouum est testamentum CHRISTI
sanguine confirmatum. Quam ob causam
CHRISTI sanguis non est nouum testa-
mentum, quū hoc ipsum ex MATTHAEO
& M A R C O colligi non possit,
qui dicunt ipsum esse sanguinem noui testa-
menti, vel quia ipsum representat, vel quia

confirmat. Nec ab his discrepant Lucas et Paulus, quum dicunt: Hic est calix nouū testamentum in meo sanguine. Neq̃ em̃ simpliciter asserūt calicem aut sanguinem esse nouū testamentum, sed calicem illum per Christi sanguinem qui in eo continetur, esse noui testamenti representationem & confirmationem. Hoc est quod habet Innocentius tertius, scribens in hæc verba: Præterea nō solum scriptura, sed etiā promissio dicitur testamentum, iuxta quod Apostolus ipse scribit. Ideo noui testamenti mediator est, vt repromissionē accipiant, q̃ vocati sunt, hæreditatis æternæ. Sic ergo intelligi debet, quod in ip̃o canone reperit. Hic est em̃ sanguis meus noui & æterni testamenti. i. nouæ et æternæ promissionis, s. cōfirmator, sicut dñs repro-mittit. Qui manducat (inquiens) carnem meā & sanguinem meū bibit, habet vitā æternā. Hæc Innocentius.

¶ Satis abunde (nisi me mea fallat opinio) nunc ostendimus missam non esse testamētum in quo fidelibus hæreditas æternæ salutis promittitur, vt Lutherus contendit, sed potius verum atq̃ adeo vnicum nouæ legis sacrificium noui testamenti confirmatiuum. Quod si verū est, velit nolit Lutherus nobis cōcedat, necesse est, missam esse opus bonū, nisi forte vsq̃ adeo insaniat, vt etiam ip̃os actus orandi, cōsecrandi, sacrificandi, & consimiles religionis actus neget esse opera bona. Hic quoq̃ non oscitāter consideranda sunt Christi verba, q̃bus prædixit sanguinem suum effundendū, non autem sumendum in remissionem peccatorū. Effusus

estem sanguis Christi in remissione peccatorum, ut ex ipso sacramenta baptismi potissimum & poenitentiae virtutem sortirentur, qua peccata remitterentur. Non autem sumendum dixit in remissionem peccatorum, quia sumi debet preuia confessione, cum pura conscientia & corde contrito, iuxta doctrinam Pauli dicentis: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini.

¶ Discat igitur cautus lector & auditor deprehendere insidias, & cuniculos quibus veritas subuertitur euitare, ne implicetur diaboli laqueis, quos incautis nequit Lutherus in captiuitate Babylonica, ubi preparationem nouam & hactenus inauditam docet ad eucharistiae summptionem, videlicet ut quis cum qualicunque conscientia quantumvis erronea, & peccatorum tillatione turbatam, audacter accedat, & sacramentalem medicinam accipiat in remissionem peccatorum suorum & gratiam consequatur. Non hoc docuit Paulus, non Christus. Lutherum est, hoc est, haeticum, non Christianum. Longe aliter orthodoxis patribus visum est.

Tu, inquit Cyprianus, si templum spiritus sancti violas, si intra te sacrarium dei deturbas & foedas, si cum calice Christi de calice daemoniorum comunicas, contumelia est, non religio, iniuria, non deuotio. Idolorum seruitus & horrenda abominatio, velle simul Baal famulari & Christo. Abi retro cum sacellis tuis, qui lucris inhias, & mercedes sectaris, qui opulentus

Cypr. ser.
de cena
domini.

2. Par. 28

Eleuatio
manuum
quæ fit a
sacerdote
in missa.

in Sion quotidie crapularis, qui in lectis eburneis recubas, & in stratis segmentatis lasciuis, qui vestiris mollibus, et in terra suauiter viuendum conuersaris, cuius manus plenæ sunt sanguine, cuius lumbi discincti sunt, & sine baltei discurre ligamine. Non est tibi pars in sermone isto, quia quod dei est, aufers deo, & imaginem dei, consecras idolo. Pauperes quidem spiritu ad hoc mysterium eligit & diligit spiritus sanctus, & eorum qui pompaticè & gloriose sacris se altaribus ingerunt obsequia detestatur. Ozias licet rex ob præsumptionem lepra percussus a sanctuarii ingressu repellitur, & eius oblatio quasi sordida refutatur. Incensi odor de immundorum manibus reputatus est pro foetore, & iram non gratiam præsumptio meruit, quia contra fas rem usurpans illicitam, temerarie in sancta conscendit. Sed & propter malignantiū insolentiā altare suū deus repellit & sanctificationibus maledicit, odit sabbata, abominatur solennia, odoramenta foetent, displicent holocausta. In his omnibus laborare se dicit deus, nec esse voluntatem suam in ministris impuris, indignatione districta testatur. Sed Hierarcha pius, quem spiritus sanctus compungit, excitat, inhabitat, & sanctificat, eleuatione manuum crucis mysterium representans, confidenter orat pro sua & populi ignorantia, recolens pudibundi & contriti animi confessione, quod aliquando, præualente aduersum se peccato, fuerit derelictus. Et hæc quod de sacerdotibus ac ministris huius sacramenti beatus martyr dicit: quam dignam aut præ-

parationem exigat a sumentibus, testatur alio loco vbi exemplis docet eos qui indigne eucharistiam accipiunt, non cibum, sed gladium sibi sumere, & velut quædam venena lethalia intra fauces & pectus admittere. Quum quædā inquit, arcam suam (de lapsis sentit) in qua domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne audeat attingere. Et quidam alius & ipse maculatus, sacrificio a sacerdote celebrato, partē cum cæteris ausus est latēter accipere, sanctum dei edere, & contrectare non potuit, cinerem ferre se apertis manibus inuenit. Multa præterea Cyprianus illic recenset miracula, quibus docet eos immundis spiritibus adimpleri, qui indigne ad eucharistiam præsumunt accedere.

Huic consentiunt omnes patres. Vnde Hieronymus contra Iouinianum de nuptiis disserēs, ait: Oro te, quale illud bonum est, quod orare prohibet, quod corpus Christi accipi non permittit? Panes propōnis, quasi corpus Christi de vxoꝝ cubilib. edere non poterāt. Et lib. 2. aduersus Iouinianū: Opponis mihi Gomor manne, q̄si non & nos Christi corpus æqualiter accipiamus. Vna est in mysteriis sanctificatio, dñi & serui, nobilis & ignobilis: q̄q̄ pro accipientū meritis, diuersum fiat quod vñ est. Qui em̄ indigne manducat, iudiciū sibi māducat & bibit. Nunqd̄ ga & Iudas de eodem calice bibit, vnus cum reliquis erit meriti? Hic Hieronymus coniugatos post concubitum conjugalem non admittit ad eucharistiam, qui tamē si pro creandi gratia fiat, culpam non habet. Nam hāc esse eius sententiam, vel ex eo liquet, quod

Hiero. lib.
1. aduer.
Iouinia.
1. Cor. 7.

1. Cor. 11.

habet in apologia pro libris aduersus Iouinianum ad Pammachium, vbi dicit: Scio Romæ hanc esse cōsuetudinem, vt fideles semper corpus Christi accipiant, quod nec rephendo nec probo. Vnusquisq; enim in sensu suo abūdat. Sed ipsorū conscientiam conuenio, q̄ eodē die post coitum communicant, & iuxta Persium, noctem flumine purgant, quare ad martyres ire non audent? Quare non ingrediuntur ecclesias? An alius in publico, alius in domo Chr̄s est? Quod in ecclesia non licet, nec domi licet.

Rom. 14. Probet se vnusquisq; & sic de pane illo edat, & de calice bibat, non quod dilatæ cōmunionis vnus dies aut biduū sanctiorē efficiat Christianum, vt quod hodie non merui, cras vel perendie merear, sed quod dum doleo me nō communicasse corpori Christi, abstineam me paulisper ab vxoris amplexu: vt amoris coniugis amorem Christi præferam. Longe aliam probationem ac præparationem docet Hieronymus, quam Lutherus.

¶ Quamuis aut̄ iam satis aperte ostensum sit, missam nō esse testamentum, id quod & Lutherus ipse (modo veritati aures accommodare vellet) fateri cogeretur, propter eos tñ, q̄ ipsius doctrina decepti ceu diaboli laqueis intricati, aduersus sacrosanctū missæ sacrificium, admittunt missam esse testamētum, visum est inane eorū machinam quā ex hoc falso fundamento summo nisu aduersus missam erigere conantur, mouere & ad solum vsq; deſcendere, vt eo magis veritas elucescat. Quidam igitur ex discipulis Lutheri hunc in modum colligēdo,

missam non esse sacrificium ostendere machi-
natus est. Testamenti confirmatio a morte te-
statoris pendet. At missa non est nisi nouum et
prorsus diuersum testamentum. Veniat ergo
Christus, & altera morte nouum hoc testamen-
tū, vel potius infinitis mortibus innūera missa-
rum testamenta rata faciat. Hæc machina nō
super solidam petram, sed super arenam extru-
cta, per se ruit, & ex p̄dictis velut falsitas eua-
nescit. Concedimus enim cum Apostolo testa-
menti cōfirmationem, ex morte testatoris pen-
dere: sed etiam cū eodem negamus ipsam mor-
tem testatoris eius esse testamentum, sed magis
testamenti confirmationē aut cōfirmatricem.
Docet hoc aperte Apostolus, cuius hæc sunt ver-
ba. Vbi est testamentum, mors necesse est inter-
cedat testatoris. Testamentum enim in mortu-
is confirmatum est, alioquin nondum valet, dū
viuit qui testatus est. Vides hic Apostolum ma-
nifeste discernere inter hæc tria, testamentum,
testatorem & mortem. Testator enim dum vi-
uit condit testamētū, sed eo adhuc viuente ma-
net inualidum. i. nondum confirmatū. Ideo di-
cit Apost. alioqui nondū valet dum viuit, q̄ te-
staturus est. Sed ipsa mors superueniens testamen-
tum iam conditum confirmat. Ergo dicit: Te-
stamentum enim in mortuis confirmatum est.
Testamentum ergo mediū est inter testatorem
aut conditorem testamenti & mortem ipsum
confirmantem, & ab vtroq; sicut res diuersa
differt. Missa autem non est testamentum, sicut
supra ostensum est, sicut nec mors Christi, quæ
testamentum eius confirmat. Vnde nec necesse

est Christum in missa mori, vt missa tanquam testamentum morte eius cōfirmeretur. Missa em̄ (vt diximus) sacrificium est incruentū quod offertur in memoriam eius sacrificij cruenti quod Christus obtulit in cruce. Non ergo necesse est, vt Chr̄us veniat, & altera morte hoc testamentum, aut infinitis mortibus innumera missarum testamenta rata faciat, quum missa non sit testamentum, neque innumera missa innumera testamenta: sed vna missa & innumera missa, vnum & idem sunt sacrificium incruentum, quod Christus semel obtulit in cruce cruentum.

De conse.
dist. 2. ca.
Semel.

¶ Et hæc quidē de testamēto disputatio sufficiat, nūc quod secūdo loco ex Paulo propositū est, diluamus oportet, quo conantur probare nullam oblationem aut sacrificium esse in ecclesia, præter eam oblationē, qua vna consummauit Christus in sempiternum sanctificatos, sicut dicit Apostolus. Huic argumento, quod veluti nouum iactant hæretici, olim ab Augustino responsum est. Sic enim dicit libro sententiarum Prosperi: Semel immolatus est in semet ipso Christus, & tamen quotidie immolatur in sacramento. Quod ita intelligendum est, quia in manifestatione sui corporis, in distinctione suorum membrorum omnium, verus DEVS & verus homo, semel tantum in cruce pependit, offerens patri seipsum, hostiam viuam & passibilem, mortalem, viuorum & mortuorum redemptionis efficacem: eorum scilicet quos altitudo diuini consilij redimendos iudicauit, præsciuit, prædestinauit, vocauit modis atque

temporibus, quibus id fieri congruebat. Et apertius Ambrosius. In Christo Iesu semel oblata est hostia ad salutem sempiternam potens. Quid ergo nos? Nonne per singulos dies offerimus? Sed ad recordationem mortis eius, & una est hostia, non multæ. Quomodo est una, non multæ? Quia semel oblatus est CHRISTVS. Hoc autem sacrificium exemplum est illius, id ipsum semper id ipsum, proinde hoc idem est sacrificium. Alioquin diceretur, quoniam in multis locis offertur, multi sunt CHRISTI. Nequaquam, sed vnus vbique Christus, & hic plenus existens, & illic plenus. Sicut enim quod vbique offertur, vnum est corpus & non multa corpora: ita & vnum sacrificium. Pontifex autem ille est, qui hostiam obtulit nos mundantem. Item ipsam offerimus etiam nunc, quæ tunc oblata est, consumi non potest: quod nos facimus in commemorationem fit eius, quod factum est, hoc enim facite, ait, in meam commemorationem. Haftenus ille.

¶ Rationes duas quotidianæ huius sacrificij reiterationis, adsignat Pascasius papa in hæc verba de corpore & sanguine CHRISTI scribens: Iteratur quotidie hæc oblatio, licet CHRISTVS semel passus in carne, per vnā eandēque mortis passionem semel saluauerit mundum, ex qua morte idem resurgens ad vitam, mors illi vltra non dominabitur. Qui profecto sapientia dei patris necessariū pro multis causis hoc prouidit. Primo quod, quia quotidie peccamus, saltē in peccatis sine quibus mortalis infirmitas viuere non valet, quia licet omnia peccata sint

De cōse. d.
2. ca. In
Christo se
mel,

De cōse. d.
2. c. Iterat
Prima rō
Rom. 6.

Psal. 103

a. Ioh. 1

Luc. 22.
2. Cor. 12

Rom. 6.

De conse.
dist. 2. ca.
Verū sub
figura.

donata in baptismo, infirmitas tñ p̄ peccati ad-
huc in carne remanet. Vñ Psal. Benedicani-
ma mea dñō, qui propitiatur om̄ibus iniquitati-
bus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Et
ideo quia quotidie labimur, quotidie Christus
mystice pro nobis immolatur, & passio Chri-
sti in mysterio traditur, vt qui semel moriendo
mortem vicerat, quotidie recidiua delictorum
per hæc sacramēta corporis & sanguinis, pec-
cata relaxaret. Vnde oramus: Dimitte nobis
debita nostra, &c. quia si dixerimus, quia pec-
catum non habemus, nos ipsos seducimus, &
veritas in nobis non est. Item iteratur hoc my-
sterium, & ob commemorationem passionis
Christi, sicut ipse ait: Hoc quotiescunque fe-
ceritis, in meam commemorationem facite.
Quotiescunq; ergo hunc panem sumitis, &
bibitis hunc sanguinem, mortem dñi annūcia-
bitis, donec veniat. Non utiq; sic accipiendū
est, donec Christi mors veniat, quia iam ultra
non moritur: sed ipse dñs ad iudicium veniat.
Interim autem semper est mors Christi perse-
culi vitam posteris annuncianda: vt discant q̄
charitate dilexit suos, q̄ pro eis mori dignatus
est, cui omnes vicem rependere debemus cha-
ritatis, quia ad hoc nos prior dilexit, quum esse-
mus gehennæ filij, vt diligeremus eum iam a
morte liberati. Priorem rationem iterationis
huius sacrificij adsignatam, eisdem ferme ver-
bis tradit Augustinus, dicens: Iteratur autem
quotidie hæc oblatio licet Christus semel pas-
sus sit, quia quotidie peccamus, peccatis sine
quibus mortalis infirmitas vivere non potest.

Et ideo quia quotidie labimur, Christus quotidie mystice pro nobis immolatur, &c.

Verum operæ precium fuerit considerare, quam ob causam hæretici in hac re tantis eorum tenebris sese inuoluant. Recte quidem Peripateticorum ille princeps Aristoteles: Nescientes virtutes vocabulorum, facile decipiuntur. Hoc usu venit hic hæreticis, qui in hac re haud obscura, velut in luce, æquocationis sophismate circumuenti, cæcutiunt. Existimant enim aliud altaris, aliud crucis esse sacrificiū, quum tamen idem numero sit sacrificium, quia idem corpus & idem sanguis, imo idem ipse Christus, qui & in cruce oblarus est, & quotidie offertur in altari. Sed in modo offerendi magnum est discrimen. In cruce enim semel oblarus est corporaliter, quia ipse voluit: in altari quotidie offertur sacramentaliter, quia ipse sic instituit. In cruce oblarus est in mortem, in altari offertur in mysterio mortis, iuxta illud: Quotiescunq; manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem domini annunciabitis. Ob hunc ergo geminum offerendi modū, geminam quoq; ponimus Christi oblationem, vtramq; tamen veram, ac realem, quandoquidem in vtraque Christus vere & realiter offertur, & proinde vnica est oblatio ex parte oblati siue rei quæ offertur, & eadem gemina, ex duplici offerendi modo. Verum altera, hoc est, crucis, corporalis est & eruenta, altera quæ est altaris, sacramentalis & ineruenta. In cruce

Esa. 53

Luc. 22

1. Cor. 11.

CHRISTVS semel moriens, se-

Heb. 10.

ipsum non sub sacramentalibus, sed sub proprijs corporis & sanguinis speciebus, deo patri obtulit in precium redemptionis humani generis, sicut dicit Apostolus: Una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos. In quibus quidem verbis ostendit Apostolus sublimitatem dignitatemque huius sacrificij super omnia legis sacrificia, quæ non habebant sempiternam virtutem, & ideo quotannis iterabantur. Virtus huius hostiæ in cruce oblatae, permanet in æternum. Quare

Roma. 6.

CHRISTVS resurgens ex mortuis, iam non moritur, nec mors illi ultra dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit deo. De hac oblatione Apostolus alibi scribens ait:

Eph. 5.

CHRISTVS dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam deo in odorem suavitatis. Huius oblationis

Exod. 12.

typus ac umbra fuit agnus ille paschalis. Quæ admodum enim ille iuxta legis edictum singulis annis semel tantum in paschate Iudæorum offerebatur in memoriam liberationis Is-

1 Cor. 5.

Ioh. 1.

Apoca. 13.

1 Com. 4.

& pascha nostrum CHRISTVS pro nobis immolatus, verus agnus noster paschalis, qui tollit peccata mundi, agnus, inquam, occisus in umbris figurarum ac sacrificiorum ab origine mundi, semel obtulit semetipsum, liberans populum Christianum, qui est Israel secundum spiritum de diabolica potestate ac servitute. Unitas huius præstantissime ob-

Iatiōis adumbrata fuit in lege Mosaica in hoc, quod non nisi semel in anno legalis pontifex cum oblatione solenni intrabat in sancta. Sic **CHRISTVS** quoque pontifex futurorum bonorum, vt dicit Apostolus, per proprium sanguinem semel introiuit in sancta, æterna redemptione inuenta. Hanc oblationem adhuc repræsentat ecclesia quorannis semel duntaxat ipso die parasceues, quo nec eucharistiam conficit, nec sacrificat sacerdos, sed eucharistiam præcedenti die consecratam sumit, ne ipso die sine dominicæ passionis fructu maneat ecclesia.

Leui. 6.

Hebr. 9.

¶ Altera oblatio incruenta est (vt diximus) & sacramentalis, qua quotidie in ecclesia **CHRISTVS** offertur, & sumitur a sacerdotibus in missa sub specie panis & vini, in commemorationem prioris oblationis, quam **CHRISTVS** semel fecit in cruce. Fuit hæc oblatio potissimum præfigurata in sacrificio **MELCHISEDECH**, qui obtulit Abraham reuertenti a cæde quatuor regum panem & vinum. Melchisedech enim, vt supra ostēdimus, typum gessit sacerdotij & sacrificij **CHRISTI**. Atqui Christus in cruce pendens corpus suum & sanguinem, non sub specie panis & vini, sed sub propria ac naturali specie obtulit cruentam hostiam. Igitur in cruce nō fecit oblationē secū dū ordinē Melchisedech. Vbi nā ergo? Anteq̃

Lucæ. 22.

Gen. 14.

Exod. 12.

crucem sanctam conscenderet, comesto secundum legem domini agno paschali typico, memoriam fecit mirabilium suorum sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, & sine legalibus ceremonijs imposito, iam mori vicinus & in nouiss. cœna constitutus, cū ijs quos in finem vsq; dilexerat, hanc nouam incruentam instituit oblationem lōge perfectissimam, quam apostolis & eorum posteris commendans, præcepit, vt vsque ad consummationem seculi sub specie panis & vini, in memoria eius oblationis, q̄ semel in cruce peracta est iterarent ac frequentarent dicens: Hoc facite in meam cōmemorationem. Nam oblatio quæ in cruce facta est, semel tantum facta, neq; iteratur neq; iterari potest: sicut & Christus semel tantum mortuus est, qui nec amplius moritur nec mori potest. Est igitur in ipsa missæ celebratione, immolatio corporis & sanguinis domini sub forma panis & vini, verum sacrificium: quod proprie sacerdotio Christi competit, vt est sacerdos secundum ordinem Melchisedech, iuxta quem modum ab ortu solis vsque ad occasum ipse per ministros ecclesiæ quotidie offertur deo patri in expiationem peccatorum nostrorum.

¶ Et hic offerendi ritus figuram habuit in lege in iugi illo sacrificio, quo quotidie immolabatur, agnus vnus mane, & alter vespere, sicut in Numeris scriptum est: Hæc sunt scriptura, quæ offerre debetis. Agnos agniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum semperiternum, vnum offeretis mane, & alterum ad

Matt. 28.

Lucæ. 22.

Rom. 6.

Num. 28.

vesperum. Et quia lex umbram habebat futurorum, & omnia sub ea in figura continebant, consequens utique est, ut hæc figura respondeat alicui refigurare, & umbra cedat veritati. Hinc CHRISTVS Iudæis dixit: Si crederetis Mosi, crederetis forsitan & mihi, de me enim ille scripsit. Si autem illius literis non creditis, quomodo verbis meis credetis? Constat autem quotidianam illam duorum agnorum oblationem, neutiquam præsignasse oblationem CHRISTI in cruce futuram, quum ea tantum semel exhibita, quotidiano usu repeti non possit. Quid ergo aliud significabat, quam quotidianam illam CHRISTI immolationem, qua in celebratione missæ sub forma panis & vini offertur? De hac gemina Christi oblatione, siue duplici offerendi modo, EVSEBIUS Emiss. ita scribit: Quia corpus assumptum ablaturus erat ab oculis & illaturus syderibus necessarium erat, ut in die cœnæ sacramentum nobis corporis & sanguinis consecraret, ut coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebat in precium, ut quia quotidiana & indefessa currebat pro omnium salute redemptio, perpetua esset redemptionis oblatio, & perhenis victima illa viueret in memoria, & semper præsens esset in gratia, vere unica & perfecta hostia fide æstimanda, non specie neque exteriori censenda visu, sed interiori affectu. Unde celestis confirmat autoritas, quia caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum, quoniam quidem qui author est muneris, ipse est

Heb. ix.
1. Cor. x.

Ioh. i.

Eusebius
Emiss. de
cōf. dist. 2.
ca. Quia
corpus.

Heb. 9.

etiā testis veritatis. Nā inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiā corporis & sanguinis sui verbo suo secreta potestate cōuertit ita dicens: Accipite & comedite, &c. Sunt & alij copiosius delirantes, & missę sacrificium blasphemantes. Afferunt aut̃ pro se id quod Apo. ad Hebræos scribit, in gens: Nō in manufactis Iesus introijt exempla verorū, sed in ipsum cōelum, vt appareat nūc vultui dei pro nobis. Neque vt sepe offerat semetipsum, quēadmodum pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno, alioquin oporteret eū frequenter pati ab origine mundi. Nunc aut̃ semel in cōsummatione seculorū ad destitutionem pcti per hostiā suā apparuit. Ex his verbis Aposto. colligunt primo, præter hostiam quam Ch̃us in cruce moriens obtulit, nullā aliam in noua lege esse hostiam, & proinde missam non esse sacrificium siue hostiam. Deinde in turpiorem (absurda em̃ absurdis semper cōgruunt) incidunt absurditatē, cōtendentes Ch̃m toties oportere pati, crucifigi, vel occidi, quoties missa intētiōe sacrificiādi celebratur. Postremo cōclusionē nō dico ridiculā, sed auribus nostris horribilē & nimis impiam inferunt, dicentes sacerdotes esse occisores Christi ipsis etiā Iudeis crudeliores, q̃ Ch̃m semel crucifixerunt, isti aut̃ quotidie crucifigunt. Si doctis tm̃ scribere mus, nō opus esset refellere mēdacia ista apertiss. q̃ alioq̃ per se vane seunt, q̃ indocti & instabiles & in fide reprobi ex doctrinā aposto. veluti ex auro lutū, nituntur colligere ad suā ipsorū perditionē. Et ex p̃dictis satis iclarescit ipsos Apost. nō intelligere. Dicemus tñ rursum

propter simplices, quibus adhuc lacte opus est, ut
satisficiamus & sapientibus, & insipientibus, qui
hac tempestate hæreticorum strophis circumuenti
& diaboli laqueis irretiti, missam velut summam
idololatriam abominantes, in totum abrogare conantur,
& sacerdotes ipsos cum idololatrias ac Christi
interfectores, hostili animo atque Vatiniano odio
persequuntur, permittuntque potius quam flagitia
quam missam, quam nec permittunt sacerdotibus celebrare
nec subditis audire.

¶ Respondemus itaque ad singula, & dicimus
Apostoli doctrinam esse verissimam, sed eam intelligendam
esse de sacrificio Christi cruento, quod ipse
semel obtulit in ara crucis ad multorum exhausti-
enda peccata. At hæretici detorquent verba
Pauli ad sacrosanctum missæ sacrificium quod in
cruentum offertur in memoriam cruentæ victimæ.
Si enim cruentum sacrificium sæpe reiteraretur, oportere
profecto Christum frequenter pati, ut hic
Apostolus verissimè disputat & concludit. Et hoc sacrificium
reiterari non posse, nos quoque cum
Apostolo & eius doctrina predicamus & docemus.
At si idem istud cruentum sacrificium semel oblatum,
in cruentum & in cruento modo offeratur sæpe in memoriam
cruenti, non est necesse Christum sæpe mori. Nam quotiescunque
sic offertur in memoriam mortis Christi offert ipso
Apostolo testante quum dicit: Quotiescunque
manducabitis panem hunc & calicem bibetis,
mortem domini annuntiabitis donec veniat.
De hoc sacrificio & modo eius offerendi non loquitur
Apostolus in tota epistola ad Hebræos, sed sicut ante ostendimus

Matt. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

1. Cor. 11

I. Cor. 10. et 11. huius sacrificij doctrinā tradit, ex qua etiam efficacissime probatur missam esse sacrificium. Quod ergo hæretici ex apostolica doctrina ad Hebræos colligunt, præter hostiam quam in cruce moriens Christus obtulit, non esse aliam nouæ legis hostiam, verum est de cruenta aut cruento modo offerenda aut immolanda. Sed his non repugnat eandem sæpius offerri incruentam siue incruento modo. Vnde non est alia hostia crucis & alia altaris sed vna & eadem, alio & alio modo oblata. Quare neque assuunt aut addunt sacerdotes alia & alia sacrificia Christi sacrificio in cruce immolato, vt hæretici impie garriunt: sed idem alio modo immolant, quandoquidē vnū & idem est corpus Christi in cruce & in altari oblatum. Quare stabili & inconcussa fide tenendum est, missam verum nouæ legis esse sacrificium.

Roma. 6. ¶ Nec propterea toties oportet Christum pati, quoties celebratur missa, quia in ea nō offertur cruentum, sed incruentum sacrificium. Christus enim resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra nō dñabitur. Quod enim mortuus est pctō, mortuus est semel: quod autem viuit, viuit deo. Sententia ergo Apostoli in epistola ad Hebræos est, Christum in cœlum introisse, vt appareat nūc vultui dei pro nobis, non vt semetipsum sæpe offerat: quem admodū pontifex veteris legis in sanguine alieno, qui per singulos annos cruenta & ea diuersa immolabat pecudum sacrificia. Nam si hoc modo Christus semetipsum per proprii sangui-

nis effusione sæpe offerret, vel offerretur i mis-
sa, oporteret eum frequenter pati. Semel ergo
ad destitutionem peccati per hostiam suam cru-
entam apparuit vultui dei pro nobis, & offer-
tur quotidie per sacerdotes hostia incruenta in
memoriam cruentæ. De hoc Ambrosius libro
quarto de sacramentis capi. 6. scribit in hæc
verba: Quântum sit sacrificiũ cognosce. Vide
quid dicat: Quotiescunque hoc feceritis, toties
commemorationem mei facietis, donec iterum
veniam. Et sacerdos dicit: Ergo memores glo-
riosissimæ eius passionis, & ab inferis resurre-
ctionis, & in cœlum ascensionis, offerimus ti-
bi hanc immaculatam hostiam, rationabilem
hostiam, incruentam hostiam, hũc panem san-
ctum, & calicem vitæ æternæ: & petimus &
precamur, vt hæc oblationem suscipias in sub-
limi altari tuo per manus angelorum tuorum,
sicut suscipere dignatus es munera pueri tui iu-
sti Abel, & sacrificium patriarchæ nostri
Abrahæ, & quod tibi obtulit summus sacer-
dos Melchisedech. Ergo quotiescunq; accipis
quid dicit tibi Apostolus? Quotiescunq; ac-
cipimus, mortem domini annũciamus, si mor-
tem annunciamus, annunciamus remissionem
peccatorum. Si quotiescunq; effunditur san-
guis, in remissionem peccatorum funditur, an-
nunciamus remissionem peccatorum, de beo il-
lum semper accipere, vt semper mihi peccata
dimittantur. Qui semper pecco, semper de beo
habere medicinam. Hactenus Ambrosius.

¶ At vide quanta contumelia sacerdotes
Christi afficiunt, qui apostolico gradui succe-

Ambrosi.

Luc. 22.

1 Cor. 11.

1. Cor. 11.

dentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per
 quos & nos Christiani sumus, qui clauēs regni
 cœlorum habentes, quodammodo ante iudicij
 diem iudicant, qui sponsam domini sobria ca-
 stitate conseruant. Hos rabido ore Christi inter-
 fectores atq; (vt ita dicam) deicidas dicere nō
 formidāt, vt eos de terra delere possint. Sed mē-
 titā est iniquitas sibi. Sicut enim non valet con-
 secutio hęc, Christus in cruce moriens obtulit
 semetipsum hostiam cruentam, ergo occidit se
 ipsum, ita multo minus valet hęc hæreticorū
 collectio: sacerdotes in missa offerūt corpus &
 sanguinem Christi hostiam incruentam, ergo
 occidunt Christum. Hostia enim cruenta mor-
 tem includit, incruenta autem solum fit in me-
 moriam mortis eius. Tantum ergo interest in-
 ter hos duos offerendi modos, cruentum vide-
 licet & incruentum, quantum inter mortem
 ipsam & memoriam mortis, quæ non minus
 distant q̃ cœlum & terra. Quemadmodum er-
 go Christus semetipsum offerendo cruentam
 hostiam, non seipsum occidit, sed a Iudæis oc-
 ciscus est, ita & sacerdotes ipsum in eius perso-
 na offerentes hostiam incruentam, nequaquam
 occidunt, sed in memoriam mortis eius immo-
 lant. Nō enim faciunt sacerdotes sacrificātes,
 quod Iudei crucifigentes, sed faciūt quod Chri-
 stus crucifixus instituit & mandauit, dicens:
 Hęc facite in meam cōmemorationem. Eius-
 dē impietatis est, quod ex ijs falsissimis princi-
 pijs colligūt, asserentes mysteriū aut celebra-
 tionem missæ maius esse p̃ctm, q̃ sacrificare fi-
 lios suos dæmonijs, quod fecerunt pagani &

Luc. 22.

ceteri idololatræ. Dementissimum hominem putarem, qui hæc morbo aliquo correptus diceret. At quum hæc quidam ex Lutheri discipulis opinione sua & sanus & doctus asserit, atque adeo ex Pauli epistola ad Hebræos dicitur, rursus crucifigētes sibi metipsis filium dei, & ostentui habentes, se commonstrasse existimat, iusanus est, qui illi credit. Attendant, quæso, miseri & infelices mendaciorum architecti, quātum sit discrimen inter occidere Christum, quod impij Iudæi fecerunt: & offerre se ipsum in mortem, quod fecit Christus crucifixus: & sacrificare incruento modo in memoriam mortis eius, quod faciunt sacerdotes: & immolare filios suos dæmonijs, quod faciunt idololatræ. Neque enim sacerdotes salutarem illam victimam altaris immolantes crucifigunt rursus filium dei, sed ij qui baptisma iterant, quos redarguit Apostolus, sicut supra ostendimus:

Heb. 6.

¶ Denique nouum & hætenus inauditum ex æternitate sacerdotij Christi, cōtra misæ sacrificium idem Lutheri discipulus somnauit argumentum, quod in hunc modum proponit: Christus sacerdos & pōrifex a patre cōsecratus est non ad tempus, quomodo illi in veteri testamento leguntur, quorum quum vita mortalis esset, sacerdotium immortale esse nō poterat. Quare & successoribus opus erat, qui subinde in demortuorum locū subrogarentur. At Chřo q immortalis ē vicariū substitui, nō est necesse. Itaque a patre designatus est sacer

Heb. 3. 7.
9. 10.

Gen. 14.

dos in æternum secundum ordinem Melchisedech, vt æterno permanente sacerdotio fungatur. Hoc mysterium in Melchisedech figuratum est, quem vbi scriptura semel induxit sacerdotem dei viuentis, nūquam postea eius meminuit, ac si nullum finem habuisset. Hac similitudine Christus secundum eius ordinem sacerdos dictus est. Iam vero qui quotidie missant (vt ita dicam) aut sacrificant, oblationibus perficiant sacerdotes, necesse est, quos Christo velut successores & vicarios subrogēt. Qua subrogatione, non modo Christum suo honore spoliānt, & æterni sacerdotij priuilegium vel prerogatiuam illi rapiunt, sed e dextera patris deturbare conātur, in qua sedere immortalis non potest, quin simul æternus sacerdos maneat.

Rom. 9.

¶ Huius cornuti & monstruosi sophismatis veritas & solutio pendet ex ijs quæ modo diximus. Concedimus enim & docemus cū Apostolo Christum esse sacerdotem & pontificem æternum, qui non obtulit sanguinem vitulorum & hircorum, sed per proprium sanguinem semel introiuit in sancta, æterna redemptione inuenta. Et hæc oblatio quam fecit in cruce cruciata est, & quia æterni sacerdotis Christi est, & infinitæ virtutis, sufficiens est ad omnium hominum redemptionem & salutem, & propterea non iteratur: sed eius virtus nobis applicatur per fidē & sacramenta ecclesiæ, quod potissimum fit per sacramentum & sacrificium eucharistiæ. Christus igitur resurgens ex mortuis vt ait Apostolus, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur, Quod enim mortuus est

peccato, mortuus est semel: quod autem viuit, viuit deo. Legales autem sacerdotes temporarii fuerunt, & diuersas easque cruentas pecudum hostias immolauerunt, hanc Christi hostiam perfigurantes. Quare neque Christo immortalis tales substituimus sacerdotes, qui pecudum hostias offerant, sed sacerdotes quos Christus ipse instituit, corpus eius & sanguinem in persona ipsius conficiunt & offerunt hostiam incruentam in sacramento altaris, ita ut Christus ipse unus sit sacerdos summus & aeternus simul & sacrificium nouae legis. Sacerdotes autem eius sunt ministri, in persona eius & virtute consecrantes & sacrificantes. In noua igitur lege instituit summus & aeternus sacerdos Christus ordinem ac seriem successionum ministrorum qui non pecudum hostias, sed incruentum sacrificium offerant in memoriam eius, donec veniat sicut ipse fieri instituit & mandauit, secundum quod in euangelio & Paulo scriptum est. Sic enim euangelistae verba Christi narrat: Accepit Iesus panem, gratias agens, fregit deditque discipulis suis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, siue tradetur, hoc est, quod pro vobis in cruce offeretur. Hoc facite in meam commemorationem. Verba manifesta sunt. Hoc, inquit, facite in meam commemorationem. Quid, quoniam hoc est aliud dicere, quam hoc ipsum quod ego nunc facio, & in cruce consummabo, idem & vos facite? Atque Christus in coena his verbis suum consecrauit corpus & sanguinem sub specie panis & vini. In cruce vero idem corpus & sanguinem obtulit sub propria specie, ut in coena praedixerat. Quoniam enim in

Matt. 26.

Mar. 14.

Luc. 22.

1. Cor. 11.

b

cœna dixisset, accipite & manducate, hoc est corpus meum, addidit, quod pro vobis tradet. Dicens ergo hoc facite, fecit apostolos sacerdotes, deditque eis potestatem consecrandi & immolandi verum suum corpus & sanguinem sub speciebus panis & vini secundum ordinem Melchisedech. Consecrant igitur sacerdotes vere & offerunt verum CHRISTI corpus & sanguinem sub sacramento panis & vini, sicut Christus sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech instituit & mandavit.

EAttendant ergo diligenter CHRISTVM in cruce non obtulisse sub specie panis & vini secundum ordinem Melchisedech, sed hoc modo offerendum instituit & præcepit sacerdotibus in nouissima cœna. Quum ergo CHRISTVS in cruce obtulerit semet ipsum hostiam truentam pro peccatis nostris deo patri, quam constat non fuisse secundum ordinem Melchisedech, nec alicubi legatur in templo super altare obtulisse panem & vinum, quæ obtulit MELCHISEDECH, manifeste sequitur, aut Christum non esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, quod pugnat cum scriptura, aut missam esse sacrificium, quia sacerdos in ea consecrat & offert corpus & sanguinem CHRISTI sub sacramento panis & vini secundum ordinem Melchisedech, sicut Christus instituit in cœna & in sui memoriam fieri præcepit.

Cyprianus
li. 2. epist.
3. epist. ad
Cæcilium.

¶Quamquam (si Cypriano credimus, cuius verba etiam supra recitauimus) Christus

in cœna non solum consecrauit, sed etiam secundum ordinem Melchisedech seipsum obtulit in pane & vino, quæ opinio & consona veritati videtur, & nostram sententiam non mediocriter confirmat, quæ dicimus missam esse sacrificium secundum ordinem MELCHISEDECH a Christo institutum. Nam Christus iussit Apostolis hoc ipsum facere, quod ipse tum faciebat, sicut frequenter diximus. Ac secundum CYPRIANI sententiam Christus obtulit semetipsum in cœna secundum ordinem Melchisedech, ergo & sacerdotes in missa idem faciunt, sacrificantes uti CHRISTVS sacrificauit. In qua tamen oblatione non satisfecit Christus pro peccatis totius mundi, sed hoc prædixit se facturum in cruce dicens: Hoc est copus meum, quod pro vobis tradetur. Et iterum: Hic est sanguis meus qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. Habemus ergo, ut supra diximus, geminam CHRISTI oblationem ex gemino offerendi modo, in cœna videlicet & in cruce, quæ tamen vnica est ratione rei quæ offertur, quia solus Christus offertur.

¶ Quod autem dicit mysterium sacerdotij Christi in MELCHISEDECH figuratum esse, pro nobis facit, & supra ex Cypriano & Augustino declarauimus, quod Melchisedech typum Christi gesserit. Quod etiam Ambrosius lib. 4. de sacramētis pulchre explicat dicēs: Panis iste, inquit, panis est ante verba sacramentorum, vbi accesserit consecratio, de pane fit caro CHRISTI. Hoc igitur astruamus,

b a

Ambrosius
lib. 4. de
sacramē-
tis.

quomodo potest qui panis est corpus esse Christi consecratione? Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Nam reliqua omnia quæ dicuntur, laus deo defertur, oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris. Vbi venit ut conficiatur venerabile sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos utitur, sed sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum. Hic manifeste ex Ambrosio habes, Christum non posse dici sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, nisi quatenus eius institutione & sermone conficitur & offertur corpus eius & sanguis sub sacramento panis & vini, quod fit non virtute sacerdotis ministri, sed omnipotentia vnicui & summi sacerdotis Christi in æternum secundum ordinem Melchisedech. Et quæ præterea addit Ambrosius, aperte ostendunt, eucharistiam esse sacrificium. Ita enim habet, Dicit sacerdos: Fac nobis hanc oblationem ascriptam, rationabilem, acceptabilem, & cætera quæ prolixum est enumerare. ¶ Reliqua quæ miser iste obijcit, iuxta poetam, sunt verba & voces, præterea nihil, imo nulla responsione digna, etiam si essent sesquipedalia verba. Nam sacerdotes novæ legis ex Christi institutione sacrificantes, nullo modo Christum suo honore spoliunt, nec illi æterni sacerdotis privilegium rapiunt, nec e patris dextera deturbare conantur, qui credunt ipsum in dextera patris sedentem, nihilominus in hoc sacramento invisibiliter præsentem, offerri hostiam incruentam, secundum ordinem Melchisedech. Quin potius vos contra

hæretici aperto Marte aduersus Christum sæ-
uiritis aut potius insanitis, qui non creditis cor-
pus & sanguinē Christi confici & offerri, ni-
si rursus Christus descendat e dextera patris,
& crucifigatur. Hæc rursus altius repetere
visum est, non propter eum tantum qui eucha-
ristiam aut missam negat esse sacrificium, q̃p-
pe qui tam indoctus, elinguis, & sermonis pu-
tidi est, vt magis misericordia dignus sit, quā
responsione; sed ob eos, quorum vicem iamdu-
dum doleo, qui mendacium præferentes veri-
tati, falsi nominis scientia supplantantur.

¶ Ex his pro comperto relinquimus, eu-
charistiæ consecrationem, communionem, ob-
lationem in missa, ab ipso Christo institutam.
Siquidem in cœna, eucharistia consecrata, apo-
stolos cōmunicauit, corpusq; suum tradendū
& sanguinem effundendū prænuñciauit, quod
perfecit & consummauit in cruce, offerens se-
ipsum per mortem patri suo. Ea propter missa
non solum repræsentat cœnam, sed etiam ob-
lationem in cruce factam. Hinc & sacerdotes
in missa non solum faciūt, quod Christus gessit
in cœna, sed etiam quod postea perfecit in cru-
ce. Valeant ergo hæretici, Antichristi præcur-
sores, cum cœna diabolica quam alijs parant,
iuge sacrosanctæ missæ sacrificium blasphe-
mātes, & serpentina lingua offerri prohibētes.

¶ Hos supra ipsius Antichristi præcur-
sores & satellites diaboli nuncupauimus. Et
recte quidem, quum in ipsis indubitato Daniē Dani. 8.
lis prophetiam adimpletam videmus, dicen-

tis: Vsq̃ue ad principem fortitudinis magnifi-
 catum est cornu, & ab eo tulit iuge sacrificiū;
 & deiecit locum sanctificationis eius. Robur
 autem datum est ei contra iuge sacrificium pro-
 pter peccata, & prosternetur veritas in terra,
 & prosperabitur & faciet, vsque ad vesp̃erā,
 & mane dies duo milia trecenti, & mūdabitur
 sanctuārium. Quid? an nō hic suis depingit co-
 loribus ipsum ANTICHRISTVM, cuius
 Antichr̃s, cornu hoc tempore magnificatum est vsque ad
 fuis. principem fortitudis, a quo tulit per ministros
 suos h̃ereticos iuge sacrificium missæ, & de-
 iecit locum sanctificationis eius, quia iam tem-
 pla eius & altaria demoliti sunt, & prohdolor
 multis iam locis sacramenta conculcauerūt.
 Quare? Quia robur datum est ei cōtra iuge sa-
 crificium propter peccata populi CHRIS-
 TIANI, propterea prosternitur veritas
 in terra, per sectas quas introducunt perditio-
 nis, & prosperabuntur ad tempus. Et idem
 Danie. 11. de h̃ereticis angelus Danieli prænunciauit di-
 cens: Polluent sanctuārium fortitudinis, &
 auferent iuge sacrificium, & dabunt abomi-
 nationem in desolationem. Et impij in testa-
 mentum simulabunt fraudulenter. Et capite
 Danie. 12. sequenti ait ad eundem: Vade DANIEL,
 quia clausi sunt signatiq̃ sermōnes vsque ad
 pr̃finitum tempus. Eligentur & dealbabun-
 tur, & quasi ignis probabuntur multi. Et
 impie agent impij, neque intelligent omnes
 impij. Porro docti (hoc est, catholici qui pro-
 bati sunt) intelligent, & a tempore quum ab

latum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem dies mille ducen-
ti nonaginta. Beatus qui expectat, & peruenit
ad dies mille trecentos triginta quinque. Hæc
Danielis prophetia magna ex parte adimple-
ri per hæreticos cœpta est, quos CHRISTVS
Antichristi præcursores futuros prædixit: Mul-
ti, inquit, pseudoprophetæ surgent, & sedu-
cent multos. Et paulo post: Quum ergo vide-
ritis abominationem desolationis, quæ dicta
est a DANIELE propheta, stantem in lo-
co sancto. Et iterum: Erit tunc tribulatio ma-
gna, qualis non fuit ab initio mundi, &
cætera.

Matt. 24.

¶ Vides hic sole clarius ex Danielis pro-
phetia & saluatoris testimonio, hæreticos tol-
lentes iuge missæ sacrificium, veros Antichri
præcursores & ministros. Recedant ergo ca-
tholici a tabernaculis hominum impiorum, qui
relicto sacrosanctæ missæ sacrificio, suas eri-
gunt diabolicæ mensæ cœnas. Non enim possu-
mus calicem dñi, ait Apostolus, bibere, & cali-
cem dæmoniorum. Neque possumus mensæ
domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.
Quum ergo extra ecclesiam diabolus sit, sicut
in ecclesia Christus est, vt docet Augustinus
de verbis Apostoli, & reuera ita se habet, seq-
tur hæreticos esse præcisos, & non domini ca-
licem, sed dæmoniorum propinare, eorumque
mensæ participantes, non domini, sed dæmo-
niorum mensæ participare. Non ergo domini
cœnâ, sed diabolicam celebrât cœnâ schismatici

1. Cor. 10.

11. q. 3. ca.

Omnis.

& hæretici negantes verum Christi corpus & sanguinem sumi & offerri in eucharistia, aduersus omnium orthodoxorum patrum sententias. Vnde Augustinus dicit libro 10. de ciuitate dei. Verus ille mediator, inquātum formam serui accipiens mediator effectus est dei & hominum, homo Christus Iesus, quum in forma dei sacrificiū cū prē sumat, cū quo vnus deus est: tñ in forma serui, sacrificiū mlauiť eē q̄ sumere, ne vel hac occasiōe q̄sq̄ existimaret, cui libet sacrificādū eē creaturæ. Per hoc & sacerdos, ipse offerens, ipse & oblatio. Cuius rei sacramentum, quotidianum voluit esse ecclesiæ sacrificium. Et lib. 16. exponens illud Sapientis, sapientia ædificauit sibi domum, & suffulcit columnas septē, immolauit suas victimas, miscuit in cratera vinum suū, & parauit mensam suam. Venite manducate de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis, dicit: Hic certe agnoscimus dei sapientiam, id est, verbum patri coæternum in vtero virginis sibi ædificasse corpus humanum, & huic tanq̄ capiti membra ecclesiam subiunxisse, martyrum victimas immolasse, mensam in vino et panibus præparasse. Vbi apparet sacerdotiū etiā secundum ordinem Melchisedech. Participationem mensæ huius sacerdos ipse mediator testamēti noui exhibet secundum ordinem Melchisedech, de corpore & sanguine suo. Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificijs veteris testamenti, quę immolabantur in vmbra futuri. Quia pro illis omnibus sacrificijs & oblatiōibus corpus eius offertur & participantibus ministratur.

¶ Haecenus de priori atque adeo digniori parte sacrosanctæ missæ, quam a Christo accepimus, licet paucis, pluribus tamen forte quod opus erat, pro viribus differuimus: nunc de altera parte, quam ab ecclesia habemus, reliquum est ut dicamus. Rident enim hæretici ritus, ceremonias ac cætera, quibus missæ sacrificium in ecclesia ad honorem dei peragitur & completur. Nos contra cum sponsa Christi, quæ est ecclesia, quæ incorrupta est & pudica, & adulterari non potest, permanētes, asserimus omnia ista iustis de causis ab apostolis eorumque successoribus instituta & ordinata, & conuenienter a populo Christiano in hunc usque diem per totum orbem vnanimi consensu obseruata, nobisque deinceps quasi per manus tradita. Nam quid potest esse in sacrificiis ecclesiæ maius prestantiusque, quam corpus & sanguis Christi? Hæc enim oblatio, sicut supra non semel docuimus, omnibus præeminet oblationibus & sacrificiis. Sicut ergo potior est cæteris, ita potius venerari debet. Hæc est sententia Alexandri papæ quinti, Quum igitur in missa corpus & sanguis Christi, imo totus ipse Christus, in eucharistia consecratur, sumatur, & immoletur, in commemorationem suæ benedictæ passionis & mortis: an non dignum videtur, ut inter omnia officia, ministeria, quæ in ecclesia fiunt, honorificentius ac dignius, quantum potest, istud sacrosanctæ missæ officium celebretur ad laudem & honorem Christi, pro cuius merito & maiestatis excellentia, omnis laus est inferior? Hinc scriptum est: Terribilis dominus & ma-

De conse.
dis. 2. ca.
Nihil.

Ecci. 43.

b s

gnus vehementer, & mirabilis potentia illius, Glorificantes dominum quantumcunq; poteritis, superualebit adhuc, & admirabilis magnificentia eius. Benedicentes dominum exaltate illum, quantum potestis, maior est enim omni laude. Quæ quum ita sint, conuenientissime ecclesia, quæ magisterio spūs sancti instructa, errare non potest, instituit huiusmodi ritus, ceremonias, vestes, vasa, & id genus multa, pro solennitate & decore missæ, quorum quædam ordinata sunt ad repræsentandam superbenedictam Christi passionē & mortem, vt est eleuatio manuum quæ fit a sacerdote: qua vt Cy

Cyprian.

prianus ait, sicut supra ostendimus, crucis mysterium repræsentat. Sic rursum quædam fiunt ad repræsentandam dispositionem corporis sui mystici, quod in hoc sacramento significatur. Quædam ad excitandam fidelium deuotionē & reuerentiā erga tantū sacramentum. Hoc

Cyp. ser. 6
de ora. do
mi.

est quod Cyprianus dicit sermone sexto de oratione dominica: Quādo stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis secularis & carnalis abscedat, nec quicquā tunc animus quam id solum cogitet quod precatur. Ideo & sacerdos ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes dicendo, sursum corda, dñi respondet plebs, habemus ad dominum, admonetur nihil aliud se q̄ dñm cogitare debere. Cōfirmat hoc Augu. de vera religione dicens: Si deniq; per vrbes atq; oppida, castella, vicos, & agros villasque priuatas intm̄ aperte suaderetur & appetitur a terrenis auersio,

Sursum
corda.
Augu. de
vc. re. ca. 3

& in vnū deū verumq; cōuersio, vt quotidie per vniuersum orbē humanū genus vna pene voce rñdeat, sursum corda se habere ad dñm, qđ adhuc oscitām⁹ crapulā hesternā, et in mortuis pecudibus diuina eloquia perscrutamur. Hæc verba Cyp. & August. nō sine causa posuimus, sicut postea docemus.

¶ Nunc ad rem redeamus. Beatus igitur Petrus in prima missa sua, quam Antiochiæ celebrasse perhibetur, huius mysterij verbis consecrationis orationē dñicam addidit, qua etiā reliqui apostoli in missis suis initio nascētis ecclesiæ vsi sunt, sicut testatur Grego. in epist. ad Siracusanū episcopū, & Remigius lib. de diuinis efficijs. Deinde Petro apostolo autore ordinata est missa in eundē ferme modū, quo hodie celebratur, teste Isidoro lib. de origine officiorū 1. vbi sic habet: Ordo missæ vel oronū qbus oblata deo sacrificia cōsecrantur, primo a sancto Petro est institutus, cuius celebrationē vno eodēq; mō vniuersus peragit orbis. Hūc missæ ordinē a Petro institutum legitur B. Iacobus frater dñi in ecclesia Hierosolymitana obseruasse & in scriptis redegisse. Sed & Paulus postea qđ cū Petro & Iacobo cōtulisset Hierosolymis, aliū deīn missæ ac cōionis ritū Corinthijs se traditurū promittit, dicēs. Cætera cū venero, disponā. Videat qđ velit Dionys. Areopagitam in ecel. hierar. vbi tradit cumulatius formam missæ ab apostolis traditam. Telesphorus quoque papa quartus a Petro instituit, vt nocte, sancta natiuitatis domini saluatoris, tres missas celebrent presbyteri & hymnum angelicum in illis solenniter decantent.

Isido. li. 1.
de off. ca.
15.

Gala. 2.
1. Cor. 11.

Diony. eccle. hier. c. 3
Telesphorus de cōs. se. di. 1. c. 1
Nocte.

Et ita multis labentibus annis iuxta incrementa temporis, ritus & ceremoniæ quæ dicuntur, decantantur, & observantur in celebratione missæ, sunt ab ecclesia instituta, ordinata & approbata. Sed de his latius in sequentibus dicemus.

Lactā, lib.
3. d. 11. inst.
c. 17.

¶ Multiphariam multisque modis hac in re hæretici nobis reluctantur. Quia ut est apud Lactantium apte dictum, qui in principio falsum suscipit, hunc consequentium rerum necessitas, ad deliramenta perducit. Sic hæreticis, si quid iudicio accidit, qui quia summam veritatis amiserunt, semper errent, necesse est. Proponunt in re sacratissima argumentum nugacissimum, non tamen tam ridiculum quam blasphemum. Nam declamantes apud imperitam plebeculam Stentoria voce, Phormiana confidentia, venerandum missæ sacrificium conferre solent panis mendicorum. Mendici enim quibus nec unica est vestis quam sine pudore possint induere, alijs atque alijs pannis obsiti, in forum prodeunt. Adeo sordidis & foedis rebus, sacratissima mysteria comparant, viri illi nimium euangelici. Et quamvis scommata ista digna non sint responsione: respondebimus tamen propter eos, qui nesciunt iuxta sermonem domini, inter scorpiones & colubros incedere. Admittimus itaque officium missæ ex pluribus & a pluribus sanctis patribus, diversis quoque temporibus & compositum & augmentatum, quod ratione optima & iustissimis causis factum esse pronuncio: sicut multi scriptis suis nunquam inter morituros, declararunt. Inter quos compendiosissime quidem, sed & clarissime omnium

Ezech. 2.

& singulorum horum, ordinem & rationē red-
dit Thomas Aquinas dicens: Quia in hoc sa-
cramento totum mysterium nostræ salutis cō-
prehenditur, ideo præ cæteris sacramentis ma-
iori solennitate agitur. Et quia scriptum est, cu-
stodi pedem tuum ingrediens domum domini.
Et iterum: Ante orationem præpara animam
tuam, ideo ante celebrationem huius mysterij,
primo quidem præmittitur præparatio quædā
ad digne agenda ea quæ sequuntur. Cuius præ-
paratiōis prima pars est laus diuina, quæ fit in
introitu, secundum illud Psalmi: Sacrificium
laudis honorificabit me, & illic iter quo osten-
dam illi salutare dei. Et sumitur introitus plerū-
que ex Psalmis, vel saltem cum Psalmo can-
tatur, quia v̄t Dionysius dicit 3. ca. eccle. hierar-
chiæ, in Psalmis compræhenditur per modum
laudis, quicquid in sacra scriptura cōtinetur.
Secunda pars continet commemorationē præ-
sentis miserix, dū misericordia petitur, vt quū
dicitur Kyrie eleeson, ter pro persona patris &
ter pro persona filij, quum dicitur, Christe ele-
eson, & ter pro persona spiritus sancti, quum di-
citur ter Kyrie eleeson, cōtra triplicem miseriam
ignorantiæ, culpæ, & pœnæ: vel ad significan-
dum omnes personas esse in se inuicem. Ter-
tia autem pars commemorat cœlestem gloriā,
ad quam tēdimus post præsentem vitam & mi-
seriam, dicendo, gloria in excelsis DEO,
qui hymnus cantatur in festiuitatibus sancto-
rum, in quibus cōmemoratur cœlestis gloriā.
Intermittitur autem in officijs luctuosis, quæ

Tho. Ag.
3. par. q. 83
a. 4.

Eccl. 4.
Eccl. 18.
Præpara-
tio.

Dionysius

Instructio

ad cōmemorationem miseriæ pertinent. Quarta autem pars continet orationem, quam sacerdos pro populo facit, vt digni habeantur tantis mysterijs. Secundo autem præmittitur fidelis instructio populi, quia hoc sacramētum est mysterium fidei. Quæ quidem instructio dispositiue fit per doctrinam prophetarum & apostolorum, quæ in ecclesia legitur per lectores et subdiaconos. Post lectionem cantatur a choro responsorium, siue (vt vocant) graduale: quod significat profectum vite, & halleluia, quod significat spiritalem exultationem, vel tractus in officijs luctuosis, qui significat spiritualem gemitum. Hæc enim consequi debent in populo ex prædicta doctrina. Perfec̃te autem populus instruitur per doctrinam Christi in euangelio cōrentam, quæ a summis ministris legitur, scilicet a diaconibus. Et quia Christo credimur

Iohan. 8.

tanquam diuinę veritati, secundum illud Iohannis, si veritatē dico vobis, quare nō creditis mihi, lecto euangelio, symbolū fidei cantatur: in quo populus ostēdit se per fidē Chrī doctrinæ assentire. Cantatur autem hoc symbolū in festis Christi & beatę virginis Marię, & apostolorum, qui hanc fidem fundauerunt, & alijs huiusmodi. Sic ergo populo preparato & instructo, deinceps acceditur ad celebrationem mysterij: quod quidem & offertur vt sacrificium, & consecratur & sumitur, vt sacramentum. Vnde primo peragitur oblatio, secundo cōsecratio, tertio eiusdem perceptio. Circa oblationem vero duo peraguntur, scilicet laus po-

Oblatio.

puli in cantu offertoriꝝ, per quod significatur
 læticia offerentium, & oratio sacerdotis, qui pe-
 tit vt oratio populi sit deo accepta. Vnde 1. Pa. 1. Para. 29.
 ralip. dixit Dauid: Ego in simplicitate cordis
 mei obtuli vniuersa hæc, & populum tuum q
 hic repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi
 offerre donaria. Et postea orat dicens: Domine
 deus custodi hanc voluntatem. Deinde circa
 consecrationem, quæ supernaturali virtute a-
 gitur, primo excitatur populus ad deuotionem
 in præfatione, vnde & monetur sursum corda
 habere ad dominum. Et ideo finita præfatione
 populus deuote laudat diuinitatem Christi cū
 angelis dicēs: Sanctus, sanctus, sanctus. Et hu-
 manitatem cum pueris dicens: Benedictus qui
 venit in nomine domini. Deinde sacerdos se-
 creto commemorat, primo quidem illos pro q
 bus hoc sacrificium offertur, hoc est, pro vni-
 uersali ecclesia, & pro his q i sublimitate sunt
 constituti, & specialiter quosdam commemo-
 rat, vel qui offerunt vel pro quibus offertur.
 Secundo commemorat sanctos, quorum pa-
 trocinia implorat pro prædictis, quum dicit,
 communicantes & memoriam venerantes.
 Tertio petitionem concludit, quum dicit, hæc
 oblatio pro quibus offertur salutaris. Deinde
 accedit ad ipsam consecrationem, in qua pri-
 mo petit consecrationis effectum, quum dicit,
 quam oblationem tu deus, & cætera. Secundo
 consecrationem peragit verbis saluatoris, quū
 dicit, qui pridie. Tertio excusat præsumptio-
 nem per obedientiam ad mandatum Christi,

Consecra-
tio.

Esaiæ. 6.

Apo. 4.

Matth. 21.

1. Tim. 2.

quum dicit, Vñ et memores. Quarto petit hoc sacrificium peractum esse deo acceptum, quñ dicit, supra quæ propitio. Quinto petit huius sacrificij & sacramenti effectum. Primo quidẽ quantum ad ipsos sumentes, quum dicit, sup-
Perceptio plices te rogamus. Secundo quantum ad mortu-
 os, qui sumere non possunt, quum dicit, mem-
 to etiam domine. Tertio specialiter quantũ ad
 ipsos sacerdotes offerentes, quum dicit, nobis
 quoq; peccatoribus. Deinde agitur de perce-
 ptione sacramenti. Et primo quidem præpara-
 tur populus ad percipiendum. Primo quidem
 per orationem communem totius populi, quæ
 est oratio dominica, in qua petimus panem no-
 strum quotidianum nobis dari, & etiam pri-
 uatam, quã specialiter sacerdos pro populo of-
 fert, quum dicit: Libera nos quæsumus, domi-
 ne. Secundo præparatur populus per pacem, q̃
 datur dicẽdo agnus dei. Est enim hoc sacramẽ-
 tum vnitatis & pacis. In missis autem defun-
 ctorum, in quibus sacrificium offertur, nõ pro
 pace præsentis, sed pro requie mortuorum, pax
 intermittitur. Deinde sequitur perceptio sacra-
 menti. Primum quidem percipit sacerdos, &
Dionysius postmodum alijs dat, quia vt dicit Dionysius
 3. cap. eccl. hierarch. qui alijs diuina tradit, pri-
 mo debet ipse particeps esse. Vltimo autem to-
 ta missæ celebratio, in gratiarum actione ter-
 minatur, populo exultante pro sumptione my-
 sterij (quod significat cantus post communio-
 nem) & sacerdote post orationem gratias of-
Matt. 26. ferente: sicut & Christus celebrata cum disci-
 pulis cõmunionem, hymnũ dixit, vt Matthæus

dicit: Hactenus recitauimus verba beati Thomæ, qui & eodem loco multa habet, quæ admodum valent ad detegendas hæreticorū præstigi-
as. Nobis satis fuerit rem nulli catholico obscu-
ram, nec nostræ vocis egentem, cōmonstrasse.
Facebant igitur hæretici comparātes missam
lacero mendici pallio, ex alijs atq; alijs pannis
confuto atq; cōtexto, quo pauper vtitur ad cor-
poris necessitatem, non gloriam aut honorem.
Panni isti ex qbus missa conficitur, tales sunt,
quod nunquam veterascunt, quos neq; erugo
neq; tinea demolitur: nec fures hæretici pannis
istis digni sunt. Quid enim, quæso, aliud sunt
panni isti, quam verbum dei, gratiarū actiones
& preces sanctæ ad dñm deū, sicut osten-
dimus? Quare nihil refert, qd vel hoc vel illud
addiderit missæ. Nam si bonum, si literis sacris
consentaneum, si catholicum, si deniq; diuinū
est, quod additum est, qui addiderunt, nullo mo-
do peccauerunt. Quomodo aut missæ accessio
facta fuerit ab Apostolis, & a sanctissimis pa-
tribus, ante diximus.

Matt. 6.

¶ Absurdissimas comparationes hæretici af-
ferunt in sacratissimo missæ mysterio, vbi non
catulos canibus, nec magna paruis, sed maxi-
ma minimis, & ea quæ sacratissima ac diuinis-
sima sunt, rebus vanissimis ac maxie propha-
nis, hoc est, luci tenebras, & Christo Belial, q-
bus vel Apostolo teste, nulla potest esse conue-
tio, componunt. Quod verum esse, testimonio
nobis est argumentum quod modo diluimus.
Quod licet sit vanissimum ac impiissimum,
multo tñ vanius atq; magis impium est, quod

2. Cor. 6

c

alia rursus parabola plena blasphemiarum in de-
 um, proponit: ubi sacratissimum missæ sacri-
 ficiū siue officium iniquissima collatione cō-
 parant Morisci (sic enim loquuntur moriones
 illi) choreæ, ob ritus, gestus, & ceremonias, quibus
 peragitur & celebratur missæ officiū. Di-
 gnū profecto argumentum, quod in scena re-
 citarent histriones, mirmillones & cæteri lu-
 dij, qui artem tractant scænicam siue histrioni-
 cam, qui varios ludos ac gesticulationes eden-
 tes, non iniucundū sui spectaculum infano præ-
 bēt populo. Rūdebimus tamē scurris ac mimis
 istis, qui eandem rem varijs gestibus sciūt effin-
 gere, & ad tibicinis modum saltare. Scriptum
 est enim: Responde stulto iuxta stultitiam suā,
 ne sibi sapiens esse videatur. ¶ Ante annos plu-
 rimos Thomas Aquinas hoc ipsum argumen-
 tum mouit & soluit. In sacramento, inquit, ec-
 clesiæ nihil debet fieri, quod ridiculum videat-
 ur. Videtur autē ridiculum gesticulationes face-
 re, ad quæ pertinere videtur, quod sacerdos quæ-
 brachia extendit, manus iungit, digitos cōpli-
 cat, & seipsum inclinat. Multoties ad populū
 se vertit, & multoties salutat. Non ergo debēt
 hæc fieri in celebratiōe huius sacramenti. Hoc
 est argumentum histrionū nostrorū, qui sacro-
 sanctū missæ officiū ludum putant esse scæ-
 nicum, præterea nihil. Audiāt ergo scænici no-
 stri responsionem beati Thomæ minime scæni-
 cam, ut intelligant gesticulationes, quæ fiunt in
 missa a sacerdote, adeo nō esse histrionicas, ut
 etiam sint sacratissimæ, nostræ religioni con-
 gruenter, mysteriorum passionis Christi repræ-

Prouer. 26

Thomas
Aqui. 3. p.
q. 83. a. 1.

sentatiōes. Ea, inquit, q̄ sacerdos facit in missa, non sunt ridiculæ gesticulationes, fiunt em̄ ad aliquid repræsentandum. Quod enim sacerdos brachia extendit post consecrationem, significat extensionem brachiorum Christi in cruce. Leuat etiam manus orando, ad designandum quod oratio eius pro populo dirigitur ad deū, secundum illud: Leuemus corda nostra cū manibus ad deum in cœlum. Et in Exodo dicitur, quod quū leuaret Moyses manus, vincebat Israel. Quod autem manus interdum iungit & inclinat se suppliciter & humiliter orans, designat humilitatem & obedientiam Christi, ex qua passus est. Digtos autem coniungit post cōsecrationem, scilicet pollicem cum indice, quibus corpus Christi consecratum tetigerat, ut si qua particula digitis adhæserit, non dispergatur: quod pertinet ad reuerentiam sacramenti. Quod autem sacerdos quinquies se vertit ad populum, fit ad designandum, quod dñs die resurrectionis quinquies se manifestauit. Salutat autem septies populum, quin q̄ vicibus quando se vertit ad populum, & bis quando se non vertit, hoc est, ante præfatiōem, quum dicit dominus vobiscum, & quum dicit, pax domini sit semper vobiscum, ad designandam septiformem gratiam spiritus sancti. Episcopus autē celebrās in festis, in priā salutatione dicit, pax vobis, quod post resurrectionem discipul⁹ dixit dñs, cuius personā præcipue representat ep̄s. Hæc ille. Mea quidem sententia ludiones nostri prudentius facerent, si aliam materiam magis ridiculam sumerent cachinnis aptā, in qua

Thren. 3
Exod. 17

Eccī. 22

citra blasphemiam dei, ludicram exercerent artem. Nam sicut musica in luctu, ita nugę iste in re sacratissima, importuna narratio.

Prove. 18
Danie. 12.

¶ Sanctissimum canonem missę impietatis, blasphemię & idololatrię arguunt, quod papa ac antistitis ante regem facit mentionē, sanctoꝝ implorat auxilium, missam facit sacrificium, pro animabus in purgatorio detentis orat & sacrificat, & tandem propter frequentē crucis signationem, quę animum haud secusterret (vt ait Zvuiglius) atq; mathematicoꝝ characteres idiotas. Hic sacrilegis faucibus simul plurimas euomunt impietates in venerandum missę sacrificiū: q̄ tñ ex vna blasphemia ceu fonte, hauriuntur. Nam si sanctissimū missę canonē aduersus eos defenderimus, sicut a multis & eleganter & copiose catholiceq; defensus est, peribit illis tantus pestiū catalogus, nec hydrę capita renascentur. Missam enim & canonem eius veluti execrabilem blasphemiam abominantur. Sed vt testis est Salomon, impius cum in profundum venerit malorum, cōtemnit, & Danieli testatus est angelus, dicēs: Impie agent ip̄i, neq; intelligent oēs imp̄i. Ita & blasphemi heretici iacētes in tā profundo desperationis barathro & oīm vitioꝝ cœno, sacrosanctum missę canonē, cœlestibus mysteriis ac omni pietate refertū, impietatis ac blasphemię insimulant, & damnant in pie. ¶ Primū male eos habet papam in canone regi p̄latum. At frustra eam ob rem marcescūt inuidia. Nulla enim in hoc regi fit iniuria, quū summus pontifex Christi sit in terris vicarius, Petriq; suc-

cessor, non rex. Christus enim instituit piscato-
rem cui oues suas pascendas commisit, non re-
gem. In cœna quoq; pro Petro rogauit, ne defi-
ceret fides eius, & pro liberatione Petri eccle-
sia sine intermissione orabat ad dñm, dum in
carcere sub Herode detineretur. Hinc ecclesia
orandi formam didicit, & primo orat pro pa-
pa, deinde pro rege. Non enim tam sacerdotiũ
subest imperio, quã imperiũ sacerdotio, vt pa-
tet ca. Solitę, de maiestate & obediētia. Sed su-
pra in sacramento ordinis de hoc nonnihil di-
ximus. Et ni fallor, non ob aliam causam pug-
nāt pro rege aut imperatore, nisi vt clericis quo-
rum princeps est summus pontifex Romanus,
inuidiam apud principes cōcilient. Neq; enim
honoris gratia pro imperatore certāt, cuius edi-
ctis & decretis publicis non obtemperant. Pri-
mum discant obedire regibus, & abiurare aut
saltem relinquere impijssimas hæreſes, quas pi-
issimi reges dānauerunt. Neq; enim ex hoc pen-
det religio Chřiana, neq; in eo positę sunt for-
tunę regum, pontifex ne an rex in canone prę-
ponatur: quamuis extra oēm aleam non minor
sit pontificia dignitas, quam Regia maiestas.
Reddendũ est Cæsari quod Cæsaris est, & deo
quod dei. ¶ Nec mihi persuadere possum Chri-
stianos reges adeo arrogantes & honoris fame-
licos esse, vt doleant papam sibi in canone prę-
latum Ruffinus Aquileiensis lib. x. hystorię ec-
clesiasticę, admirabile factum narrat principis
Constantini. Nam apud Nicæam urbem con-
uocato contra Arrium concilio trecentorum de-
cem & octo episcoporum & episcopis diuer-

Iohan. 21
Luc. 22
Actu. 12.

Matt. 22

Ruff. hist.
eccl. li. 10.
ca. 2.
Constanti-
nus. Aug.

sis ex causis inter se iurgantibus, ne per huiusmodi iurgia, causa summi negocij frustraretur diem certum statuit, in quo iussit omnes episcopos adesse. Et quū resedisset, ait ad episcopos: Deus vos constituit sacerdotes, & potestatem vobis deus dedit de nobis quoque iudicandi, & nos ideo a vobis recte iudicamur. Vos autem non potestis ab hominibus iudicari. Propter quod dei solius inter vos expectate iudicium, & vestra iurgia quaecunq; sunt, ad illud diuinum reseruentur examen. Vos etenim nobis a deo dati estis dii, & conueniens nō est, vt homo iudicet deos, sed ille solus de quo scriptū est: Deus stetit in synagoga deorū, in medio autem deos discernit. Qui hæc verba dixit ad sacerdotes, non puto illum egretulisse, papam in canone sibi p̄latū iri. Sed de his plura q̄statueram. ¶ Præterea cōdemnant canonem ob inuocationem sanctorū, de qua alias dicemus: & ob purgatorium de quo superius tractauimus. Canonē autē propter frequentē crucis signationē nō esse spernendū aut abiiciendū, docet D. Thomas, loco supra citato, vbi argumentatur in hūc modū: Ea q̄ in sacramētis ecclesiæ aguntur, nō sunt iterāda, incōueniēter igitur sacerdos iterat cruces & signa super hoc sacramētū. Præterea Apost. dicit, sine vlla cōtradictione, quod minus est, a maiori benedicatur: sed Ch̄s q̄ est in hoc sacramēto post cōsecrationē, multo maior est sacerdote. Incōueniēter igitur sacerdos post cōsecrationē b̄ndicit hoc sacramentum cruce signando. ¶ Et hæc quidē sunt ipsius argumenta, quibus respondet dīcēs: Sacerdos vritur in celebratiōe missæ crucis

Tho. 3. q.
33. a. 5.

Heb. 7.

Mysteriū
crucis
in missa.

signatione ad exprimendā passionem Christi
q̄ ad crucem est terminata. Est autē passio Christi
quibusdam quasi gradibus peracta. Nā primo
fuit Christi traditio quæ facta est a deo, Iuda &
Iudæis, quod significat trina crucis signatio su-
per illa verba benedictam, adscriptam, ratam
Vel ad ostendendum p̄cium venditionis, hoc
est, triginta denarios. Additur etiam & duplex
signatio super illa verba, vt nobis corpus et s̄a
guis, ad designandam personam Iudæ vendito-
ris et Christi venditi. Tertio autē fuit præsignatio
passionis Christi facta in cœna, ad quod designā-
dū fiunt tertio duæ cruces, vna in consecratio-
ne corporis, alia in cōsecratioe sanguinis, vbi
vtrobiq; dicitur, b̄ndixit. Quarto autē fuit ipsa
passio Christi vñ ad repr̄sentādum quinq; plagas
Christi sit quarto quintuplex crucis signatio su-
per illa verba hostiā purā, hostiā sanctā, hostiā
immaculatā, panem sanctū vitæ æternæ & ca-
licem salutis perpetuæ. Quinto repr̄sentatur ex-
tensio corporis, & effusio sanguinis & fructus
passionis per trinā crucis signationem, quæ fit
super illis verbis, corpus et sanguinē sumpse-
rimus oī benedictiōe, &c. Sexto repr̄sentatur
triplex oratio, quam fecit in cruce. Vnam pro
persecutoribus, cum dixit: pater ignosce illis.
Secundā pro liberatione a morte, quū dixit: De-
us meus, deus, meus, vt qd dereliquisti me? Ter-
tia pertinet ad adeptiōem glorię, quum dixit:
pater in manus tuas commendo spiritū meum
Et ad hoc significandū fit trina crucis signatio
super illa verba, viuificas, benedicis, & cæ-
tera. Septimo repr̄sentantur tres horę, quibus

pendit in cruce, scilicet a sexta vsq; ad horā nonam. Et ad hoc significandum fit iterum tri-
na crucis signatio ad illa verba, per ipsum, et
cum ipso, & in ipso. Octauo autem repræsen-
tatur separatio animæ a corpore per duas cru-
ces subsequentes extra calicem factas. Nono
autem repræsentatur resurrectio tertia die fa-
cta per tres cruces, quæ fiūt ad illa verba: pax
dñi sit semper vobiscum. Potest autem breui-
us dici, quod consecratio huius sacramenti, &
acceptio huius sacrificij, & fructus ipsius, pro-
cedit ex virtute Christi. Et ideo vbiunque fit
mentio de aliquo horum, sacerdos crucis signa-
tione vtitur. Post consecrationem vero nō vtī-
tur sacerdos crucis signatione ad benedicendū
& consecrandum, sed solum ad commemorā-
dum virtutem Christi, & modum passionis
Christi. Hæc ille.

August.
Recitatur
in dec. di.
11. ca. Ec-
clesiastic.

¶ Hunc canonem missæ cum hisce crucis
signationibus in vsu ecclesiæ fuisse longo tem-
pore aū beatum Augustinum, testatur Augusti-
nus ex dictis Basilij probans, quum dicit: Ec-
clesiasticarum institutionum, quasdam in scri-
ptis, quasdam vero apostolica traditione per
successores in ministerio confirmatas accepi-
mus: quasdam vero consuetudine corrobora-
tas approbauit vsus. Et paucis interiectis sub-
dit: Quæ enim (vt inde exordiamur) scriptura
crucis signaculo fideles docuit insigniri? Vel
quæ tripharia digesta super panem & calicē
prolixæ orationis vel consecrationis verba
commendauit? Nam non modo quod in eu-
angelio continetur, vel ab apostolo quod est

insertum secretis, dicimus: sed & alia plura adiicimus, magnam quasi vim commendantia mysterijs. Hic Augustinus canonem prolixam vocat orationem. Tripharia autem dicuntur verba, quæ (vt Glossa dicit) eadem tertio repetuntur in secretis, vt est, hostiam sanctam, hostiam puram, hostiã immaculatam. Et alia canonis verba idem Augustinus sermone de sacramento calicis pertractans, ait: Eucharistia est oblatio benedicta, per quam benedicimur, adscripta, per quam in coelo ascribimur, rata per quam in visceribus Christi cõsemur. Rationabilis, per quam a bestiali sensu exuimur: acceptabilis, vt qui nobis displicemus, per eam acceptabiles vnico dei filio simus. Hactenus Augustinus. Quid quod Ambrosius Mediolanensis episcopus libro quarto de sacramentis totius canonis atque adeo oim fere verborum mentionẽ facit? Vnde dicit: Vis scire, quia cõlestibus verbis consecratur: Accipe quæ sunt verba. Dicit sacerdos: Fac nobis hanc oblationem adscriptam, rationabilem, acceptabilem, quod est figura corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi.

¶ Hunc librum hæretici (vt sunt versipelles & lubrici) negant esse Ambrosij, quia aliam ruinam euadendi aut tergiuersandi nõ inueniunt. Familiare est hoc omnibus hæreticis, vt si quando ipsis rationes deficiunt, vel conuictijs muliercularum more rem agant, vel librum eius cuius esse perhibetur, pertinaciter pernegent. Didicerunt hoc a Luthero, qui non aliam ob causam epistolam Iacobi negat esse

Augu. ser.
de sac. cal.

Ambros. li.
4. de sacr.
ca. 5.

Hæc etiã
recitantur
de cõf. di.
2. ca. pa-
nis est.

August.

Iacobi, quam quia impijs eius conatibus & in
sanis dogmatibus aduersatur. Eadem ratione
Manichæi non receperunt Actus apostolorū,
vt habet Augustinus libro de vtilitate creden
di ad Honoratum ca. 3. quia aduentum spiri
tus sancti, quem in apostolis completum esse
manifestissime apostolorū acta docent, in Ma
nichæo potius quam in apostolis eius fuisse as
serunt redditum. Et libro quinto confessionum
dicit: Manichæus spiritum sanctum autoritate
plenaria personaliter in se esse persuadere co
natus est. Et Manichæi dicebant scripturas no
ui testamenti falsatas fuisse, anescio quibus, q
Iudæorum legem inferere Christianæ fidei vo
luerunt. Et apertius in epistola ad Hieronymū,
cuius initium est, Iam pridem charitati tuæ:
Manichæi, inquit, plurima diuinarum testimo
nia scripturarum, quia in alium sensum detor
quere non possunt, falsa esse contendunt, ita ta
men, vt eandem falsitatem, non scribentibus
apostolis tribuant, sed nescio quibus codicum

Tertulli.

corruptoribus. Hoc est quod dicit Tertullianus
docēs hæreticos non esse admittendos ad dis
putationem de scripturis. Ista hæresis, inquit,
non recipit quasdam scripturas, & si quas re
cipit, adiectionibus & detractionibus ad dispo
sitionē instituti sui interuertit: & si recipit, non
recipit integras: & si aliquatenus integras præ
stat, nihilominus diuersas expositiones cōmen
tata peruertit. Tantum veritati obstrepit adul
ter sensus, quantum & correptor stilus variæ
præsumptionis.

¶ Verum de his plus satis. Redeamus ad
id vnde digressi sumus; Augustinus libro secū

do Reractationum ca. 4. manifeste dicit Ambrosiū libꝛe scripsisse de sacramētis. Sed fingamus Ambrosiū nō eē autorē eius libri, q̄ ei inscribitur de sacramentis. An propterea missa non erit sacrificium, & actum erit de canone? Totus patrum chorus i nostris castris militat, etiam si de missa nihil scripsisset Ambrosius. Nam, vt supra docuimus, non solum canonis, sed etiam præfationis meminit Cyprianus & Augustinus, qui explicant quare sacerdos dicat, sursum corda. Vt tamen aliquando hæretici oculos aperiant, si tamen oculos habent, & intelligant Ambrosium, nostra omnino confirmare, etiam si libri illi sex de sacramentis, qui eius nomine feruntur editi, ipsius nō essent, in animo habeo in medium adducere, quæ alio loco dicit, vbi satis aperte canonis meminit. Nā in prioriepistola ad Timotheum exponēs Apostolum dicentem, obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate, sic dicit Ambrosius: Hæc regula ecclesiastica tradita est a magistro gentium, qua vtuntur sacerdotes nostri, vt pro omnibus supplicent, deprecantes etiam pro regibus huius seculi, vt in pace positi, in tranquillitate mentis & quiete domino nostro seruire possimus. Multa præterea addit Ambrosius, quæ eodem tendunt, idcirco ea missa facio. Nōne hic aperte canonē missæ approbat Ambr. Hæc regula. inq̄. ecclesiast. tradita a mg̃ro gētiū, q̄ vr̃i sacerdotes nr̃i. At

Ambrosi.

1. Tim. 2.

Augustin.
lib. de cur.
pro mor.
agenda.

vbi vtrūq; sacerdotes hac regula ecclesiastica? Profecto in missa, in ipso canone, sicut ipse canō indicat. Quāti fecerit August. hunc sacrosanctum missæ canonem, eo loco declarat, vbi docet tempore suo consuetudinem fuisse in ecclesia orandi ac offerendi pro defunctis. Quod quum scripturis & multis verbis explicasset, tandem subnectit dicens: Sed & si nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, nō parua hac consuetudine claret autoritas, vbi in precibus sacerdotis, quæ domino deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Hic Augustinus & canonem approbat, & missam defunctis in purgatorio detentis prodesse affirmat. Desinant ergo hæretici aduersus sacrosanctum missæ canonem rabido ore ceu canes latrantes desaxire, nec catholicos reos agant aut criminantur blasphemix idololatriæq; sed discant ipsi amplius non blasphemare missæ canonem, & corpus Christi in eucharistia contentum, vnicum ecclesiæ sacrificium quanta possunt reuerentia adorare.

Errant ergo hæretici ac prorsus delirant, volentes missam esse nudam, atque quantum fieri potest, simillimam missæ Christi, vt simpliciter fiat perinde atq; a Christo instituta primum fuit, abiectis omnibus ceremonijs & aditamentis. Non intelligunt, aut certe nolunt p̄furore intelligere substantiā missæ, quā Ch̄us instituit, neq; mutari neq; posse mutari, ab ecclesia. Non em̄ ecclesia potest aliā instituere eucharistiæ, quæ in missa conficitur, sumitur, &

offertur, materiam aut formam, quam Christus instituit, neque vlllo pacto diminuere, neq; addere, neque mutare quicquam eorū, quę sunt de substantia formę sacramentalis. Si em̄ aut materia mutaretur, aut forma, fieri non posset, quin & debitus verborū sensus tolleretur, quo sublato, inane ac ieiunum remaneret sacramentum, imo nec posset perfici. Ipsa quippe verba in sacramentis, iuxta sensum quem faciunt, operantur. Quando autem fit vel additio vel subtractio alicuius verbi absque variatione significationis debite formę sacramentalis, sacramentum omnino perficitur. Quapropter talis subtractio vel additio minime illicita est ecclesię: ecclesię, inquam, non cuiuslibet priuato e plebe. Quod verum esse indicat ipsa forma huius sacramenti eucharistię, quam tres euangelistę describentes, Matthęus, Marcus, & Lucas, nec non Apostolus Paulus, non eisdem tradunt verbis. Nam Matthęus & Marcus referunt Christum consecrando panem, dixisse, hoc est corpus meum. Lucas vero & Apostolus scribunt eum addidisse, quod pro vobis tradetur. Ecclesia vero dicit, hoc est em̄ corpus meum, addens dictionem enim, & pretermittens, quod pro vobis datur siue tradetur. Consecrando autem vinū Christus, Matthęo narrante, ait: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum, quam formam Marcus describens, vltima verba, nempe in remissionem peccatorum, tacuit. Sed & LVCAS eandem tradens formam, hūc in modum Christū

Matt. 26.

Marc. 14.

Lucę. 22.

1. Cor. 11

dixisse: testatur. Hic est calix nouum testamen-
tū in sanguine meo, q̄ pro vobis fundetur. Nec
Paulus vltima hæc verba, qui pro vobis fun-
detur, posuit. Quum itaque diuersis modis &
verbis euangelistæ & Paulus formam huius
sacramenti exprimant & in diuersis ver-
bis eadē permaneat significantia & virtus, ec-
clesia adhuc hanc aliam formam tradidit. Hic
est enī calix sanguinis mei, noui & æterni te-
stamenti, qui pro vobis & pro multis effunde-
tur in remissionē peccatorū. Sed de his fusius
ca. Cum Marthæ de celebratione missæ.

¶ Et hæc dicta sint de forma & materia
hoc est, de substantia missæ. Cætera vero sa-
cramentalia, ritus, ceremonias & eius generis
multa, qui dubitat ecclesiam potuisse aut ho-
die posse superaddere, dubitet etiam oportet,
CHRISTVM Apostolis in cœna dixisse:

Adhuc multa habeo vobis dicere. Sed nō pote-
stis portare mō: Quū autē venerit spiritus ille
Iohan. 3. veritatis, docebit vos omnem veritatem, & q̄
ventura sunt annunciabit vobis Neque enim
deserere potest ecclesiam suam, qui in cœlum
conscensurus promisit sese māsūm cum ea
Marth. 21. vsque ad cōsumationem seculi. Hic A-
POSTOLI recepto spiritu sancto ordinē
celebrandæ missæ tradiderunt. Nam si omni-
um ceremoniarum, vestium, gestuum, cantū
pompa a missa tollenda est, vt vicinior sit pri-
mæ omnium missæ, quam CHRISTVS
cum Apostolis celebrauit in cœna, nec quic-
quam aliud fieri debet a nobis quam quod

Christus fecerit ipse, etiam similior erit missa nostra missæ CHRISTI, si celebrata fuerit quando Christus missam suam celebravit, hoc est, inter cœnā dum siue post cœnam: quod tamen nec facit, nec facere debet ecclesia ipso CYPRIANO teste, ubi ad Cæciliū scribit in hæc verba: Quum cœnamus ad conuiuium nostrum plebem conuocare non possumus ut sacramenti veritatem fraternitate omni p[re]sente celebremus. At enim nō mane sed post cœnam mixtum calicem obtulit dominus. Nunquid ergo dominicum post cœnam celebrare debemus, ut sic mixtum calicem frequentandis dominicis offeramus? CHRISTVM offerre oportebat circa vesperam diei, ut hora ipsa sacrificij ostenderet occasum & vesperam mundi, sicut in Exodo scriptum est: Et occident illum omne vulgus synagoge filiorum Israel ad vesperam. Et iterum in psal-
mis: Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Nos autem resurrectionem domini mane celebramus. Et quia passionis eius mentionem in sacrificijs omnibus facimus (passio enim est domini sacrificium quod offerimus) nihil aliud quam quod ille fecit, facere debemus. Scriptura enim dicit: Quotiescunque ederitis panem istum & calicem istum
beritis, mortem domini annuntiabitis quoad-
usque veniat. Quotiescunque ergo calicē in cōme-
morationē dñi & passionis eius offerimus, id
quod constat dñm fecisse faciam⁹. Hūc securus

Cyprian⁹.
l. 2 epist.
epist. 3.

Ps. l. 124.

1. Cor. 11.

Augu. li. 1.
ad inquis.
Iana. de
conf. dist.
2. ca. liqui-
do. 4. sen.
dist. 8.

1. Cor. 11.

Augustinus libro primo ad inquisitiones Iana-
arij, ait: Et liquido apparet quando primum ac-
ceperunt discipuli corpus & sanguinem do-
mini, non eos accepisse ieiunos. Nunquid
tamen propterea calumniandum est vniuersæ
ecclesiæ, quod a ieiunis semper accipitur? Ex
hoc enim placuit spiritui sancto, vt in honore
tanti sacramenti in os Christiani prius domi-
nicum corpus intraret, quam cæteri cibi. Nā
ideo per vniuersum orbem mos iste seruatur.
Neque enim quia post cibos dedit dominus, pro-
pterea pransi aut cœnati fratres ad illud sacra-
mentum accipiendum conuenire debent, aut
sicut faciebant, quos Apostolus arguit & emē-
dat, mēsis suis ista miscere. Nam saluator quo
vehementius commendaret mysterij illius al-
titudinem, vltimum hoc voluit infigere cordi-
bus & memoriæ discipulorū, a quibus ad pas-
sionem digressurus erat. Et ideo non præcepit,
quo deinceps ordine sumeretur, vt apostolis, per
quos ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc
locum. Vnde dicit Apostolus: Cætera quā ve-
nero, ordinabo. Vnde intelligi datur, quia mul-
tum erat, vt in epistola totum illum agendi or-
dinem insinuaret, quem vniuersa per orbem
seruat ecclesia, ab ipso ordinatū esse, quod nul-
la morum diuersitate variatur. Disputat Au-
gustinus eo libro, an quotidie sit communican-
dū corpori & sanguini dominico, an certis tan-
tum diebus, an communicādum post cœnam
an sabbato ieiunandum. Et tantum tribuit cō-
fuetudini, vt dicat nullam esse in his meliorem
disciplinam graui prudentiq; Christiano, q̄ vt

eo modo agat, quo agere viderit ecclesiam ad quamcunque forte deuenit. Quod enim, inquit, neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum, inter quos uiuitur, societate seruandum est. Illa enim quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis vel plenarijs concilijs, quorum est in ecclesia saluberrima autoritas, commēdata atque statuta retineri: sicuti quod domini passio, & resurrectio, & ascensio in cœlum, & aduentus de cœlo spiritus sancti, anniuersaria solennitate celebrantur. Vnde August. quum apud Mediolanū, episcopū Ambrosium propter matrē suā super ieiunio sabbati, quod varie in diuersis locis obseruabatur, consulisset, respondit Ambrosius: Quum Romam venio ieiuno in sabbato: quum hic sum, non ieiuno. Sic & tu ad quam forte ecclesiam veneris, eius morem serua, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quēquam tibi. Hanc sententiam dicit Augustinus se ita semper habuisse, rang eam cœlesti oraculo suscepisset. Utinam Lutherus tantum detulisset ecclesiæ consuetudini, & ceremonijs, quæ per totum orbem in sacrificio missæ obseruantur, non præbuisset profecto tantam discordiarum & scandalorum materiam. Illud sane summopere in hæreticis mirandum est, quod missam a nobis nudam, omni ceremoniarum ornatu detractō, desiderant, & sicut primum a CHRISTO instituta fuit, & ab Apost. simpliciter celebrata: quū tamē ipsi

d

luis vtantur ritibus & ceremonijs, quando cœnas suas instruunt non euangelicas (vt ipsi delirant) sed diabolicas, & archimandrita ipse Lutherus nouam missandi formulam, contra ecclesie formam, præscribere ipsis præsumpserit: vbi docet multa haudquaquam reiicienda, quæ ecclesia hæcenus in missæ celebratione obseruauit. Nam Lutherum nouam missandi formulam scripsisse, nihil mirum: quum Basilides, quæ Hieronymus vocat magistrum luxuriæ, qui summum deum Abraxas cum trecentis sexaginta quinque editionibus commentatus est, ausus sit etiam nouum euangelium scribere, quod dicitur secundum Basilidem, vt autor est Ambrosius.

Hierony.

Ambr. in
præfa. eu.
secundum
Lucam.

¶ Porro eo vesaniæ deueniunt hæretici, vt missam horasque, quas vocamus canonicas, non latina, sed germanica ac vernacula lingua dicendas censeant. Adeo studet nouitatibus,urbationibus, & vt apertius dicam, confusionibus, vt nulla remaneat inter sacerdotem et plebem diuersitas. Mihi causæ satis magnæ esse videntur, ob quas tam missa quam horæ canonicæ, non germanice, sed latine dicendæ sunt. Constat enim Christum in missa, in memoriâ oblationis in cruce factæ, offerri pro tota ecclesia congregata ex Iudeis & Græcis, virtutisque passionis eius deriuari in omnes Christianos fideles, qui sunt numero & merito ecclesie membra. Quæ admodum autem Iudeis peculiaris est lingua Hebraica, ita & gentibus Græca, ex qua latinam multi ortam esse contendunt, hoc est, latinam linguam magna ex parte græco fonte cadere. Quum

igitur dominicæ passiōis fructus omnibus Chri-
stianis, vt diximus, in sacrificio missæ accōmo-
det, & horæ canonicæ pro tota ecclesia dican-
tur atq; decantentur, ad hoc insinuandū ratio-
ni consentaneum est, vt in ecclesia occidentali
latina latine & non alemanice, dicantur: sicut
& ecclesia orientalis hebraica, hebraicis ver-
bis, græca græcis deū laudat, horasq; quas vo-
cant canonicas decantat. Quod vt apertius ec-
clesia significet, latini græcas quasdam vocu-
las latinis immiscēt missis & horis canonicis,
nempe Kyrie eleeson, i. domine miserere: simi-
liter & Hebraicas, vt est, hallelu ia, i. laudate
deum: et amen, i. fiat, vel in veritate sic est, vel
fideliter. Sabaoth, i. exercitus vel virtutes, osan-
na, id est, eia saluifica. Græci quoq; similiter la-
tina verba vsurpant a nobis. Vbi enim nos di-
cimus Kyrie eleeson, quod a Græcis accepim⁹
ipsi dicunt, domine miserere, quod habent a la-
tinis. Vnde Remigius libro de officio missæ.
Ideo dicunt Kyrie eleeson, & latini græce, &
græci latine: quia & illorum quædam græca
verba honestius quam latina, & qdam latina
honestius quam græca sonant, & vt vnum e-
iusdem domini populum nos esse ostendamus,
vnumq; deum vtrumq; populum credere: ky-
rie eleeson, dñe miserere. Christe eleeson. Chri-
ste q vñctus es, nō oleo visibili, sed plenitudine
diuinitatis miserere. Ad significandū ergo vni-
tatem fidei in vtroq; populo iuxta illud Aposto-
li, nō est distinctio Iudæi & Græci, latini græca
voce dicunt. Kyrie eleeson, & græci latine. Ha-
ctenus ille, Nō tñ sum nescius Aug. li. 2. de do-

Rom. 10
Aug. lib. 2
de doctri.
Christia.
cap. 11.

trina Christiana, aliam huiusce rei causam assignasse, ubi disputat, quare hæbreæ verba, ut è amen, hallelu ia & racha, & ofanna, & si quæ sunt alia, nō interpretata inueniamus in lib. diuinis: dicitq; hoc eē partim ob sanctiorē auctoritatem, quā interpretari potuissent, & ideo seruata antiquitatē sicut amē & hallelu ia: partim quia in aliam linguam transferri non potuisse dicuntur, sicut racha & ofanna. Sunt em̄ quædam verba certarum linguarum, q̄ in vsum alterius linguæ per interpretationē transire non possunt. Et hoc maxime interiectionibus accidit, quæ verba potius motum animi significant, quam sententiæ conceptæ vllā particulam. Accuratiustamen disputat Hieronymus ad Marcellam de hallelu ia, & de ofanna ad Damasum papam, quæ qui velit, legat. Satis nobis in præsentī fuerit locum lectori cōmonstrasse. De hallelu ia vero, quod est hebræicum, dicit Gregorius in hunc modum: Ut hallelu ia hic, id est, Romæ, diceretur de Hierosolymitana ecclesia ex beati Hieronymi traditione tempore præcedenti ipsius Damasi, traditur tractum. Vbi Thomas Vualdensis: Bene dixit ut hallelu ia hic diceretur. Longo em̄ tempore ante Hieronymum, habuit ecclesia per orbem vsum cantandi hallelu ia. Ad idem facit, quod habet Augustinus dicens: Est em̄ hallelu ia, & bis hallelu ia, quod nobis cantare certo tempore solentis moris est, secundum antiquam ecclesiæ traditionē. Neq; hoc sine sacramento certis diebus cantamus hallelu ia, certis quidem diebus cantamus, sed oībus cogitam⁹.

Gregoris.

**Thomas
Vualdens.**

Augusti.

Si em hoc verbo significatur laus dei, semper sit in corde, & si non in ore meo. Nemo igitur est, qui ex his facile possit perspicere consuetudinem psallendi halleluia per ecclesias, non recens nata, quam Augustinus fatetur antiquam. His accedit ecclesie consuetudo in die parasceues, quam cantantibus duobus sacerdotibus, crucemque baiulantibus quasi hebraice in persona saluatoris popule meus, acolyti respondet graece, agios agios, ho theos, ischyros, athanatos e-leeson imas in persona Graecorum: & chorus respondet: Sanctus, sanctus, sanctus, deus fortis immortalis miserere nobis, in persona latinorum. Sic tribus linguis laudatur deus: hebraica, quae propter legem omnium mater est linguarum: graeca, quae doctrix est sapientiae: et latina, quae imperatrix est propter Romani imperii dominium & summi pontificis principatum. Et quam Hebraea nunc silet a laude dei, utimur loco eius latina, dicentes popule meus, &c. Quam em istud dicatur ex persona domini loquentis ad hebraeos, ideo intelligimus perinde ac si dictum esset hebraice. Quare sacerdotibus in persona Christi quasi hebraea voce, sicut diximus, interrogantibus popule meus duabus linguis respondetur, nempe graeca & latina, quae Christum colunt & adorant, quibus hebraea obstreperit & contradicit. Titulus quoque crucis, solum his tribus linguis, hebraica, graeca & latina, inscriptus id aperte indicat, ut solum his linguis, passionis Christi mysterium peragatur. Hinc Hieronymus in epitaphio Nepotiani ad Heliodorum: Taceo, inquit, de Hebraeis Graecis & latinis, quas nationes suae cru-

Augusti.

eis titulo dominus dedicauit. Huc quoque edit, quod Augustinus libro primo de mirabilibus sacrae scripturae capite ix. ait: ubi loquens de septuaginta duabus linguis hunc in modum scribit: Harum omnium linguarum noui testamenti tempore, tribus linguis hebraicae utique latinae & graecae principatus committitur, quia in eis crucis Christi titulus literis hebraicis graecis & latinis scriptus, euangelica auctoritate perhibetur. At vero deus in hoc contra naturam humani eloquii, quam olim disposuit nil diuidentem & consumendo linguas hominum in sermones fecit, quando eadem loquelae natura in hominibus permanet, nisi consuetudo diuersa deuiare ab alterutro linguas, non naturaliter, sed consuetudinarie docet. Latinus namque vel Graecus inter barbaros genitus vel nutritus, barbarice loquitur: versaque vice, barbari filius a GRAECIS aut Latinis edoctus, venusto sermone fatur. Ex quo colligitur, DEVM non naturam hominum mutasse, non nouum in eis aliquid condidisse, sed dicendi tantum modos & formas in diuersis generibus diuisisse. ISIDORVS quoque Hispalensis episcopus vir non mediocris ingenii & eruditionis libro nono Etymolog. idem habet, quum dicit: Tres sunt linguae sacrae, hebraea, graeca, latina, quae toto orbe maxime excellunt. His enim tribus linguis super crucem domini a PILATO fuit causa eius scripta.

Isidorus.

Luc. 23.
Ioh. 19.

Possem & alia testimonia patrum orthodoxorum in medium afferre, sed ea quae addu-

ximus satis esse puto ad id quod querimus. Nā
 quod inspirante spiritus sancto titulum trium-
 phalem super caput IESV in cruce affixum
 scripsit Pilatus, hebraice, græce, & latine,
 iam in eo ministrabatur (si AVGVSTINO
 & Bedæ credimus) iam tunc regnum ipsius,
 non ut ipsi putant destructū, sed potius augmē-
 tatum, & ut non tantum Iudæorum CHRI-
 TVS rex crederetur, sed & Gentium. Quum
 em̄ dixisset: Ego autē constitutus sum rex ab eo
 super Sion montem sanctum eius, subiicit: Po-
 stula a me & dabo tibi gentes hæreditatem tu-
 am, & possessionem tuam terminos terræ. Ma-
 gnum ergo volumus intelligi in hoc titulo sacra-
 mentum, quia scilicet oleaster factus est parti-
 ceptus pinguedinis oliuæ, non oliua particeps
 facta amaritudinis oleastri. Rex ergo Iu-
 dæorum CHRISTVS secundum Iudæorum
 circumcisionem cordis nō litera, sed spiritu.
 Item quod apud Marcum dominus orans in
 horto dixit: Abba pater omnia tibi possibilia
 sunt, transfer calicem istum a me, AVGV-
 STINVS exponit dicens: Quod Marcus nō
 solum pater, sed abba pater eum dixisse com-
 memorat, hoc est abba hebraice, quod latine
 pater. Et fortasse dñs propter aliquod sacramē-
 tū vtrumq; dixit, volens ostendere se illā tri-
 stis personā iam sui corporis, id est, ecclesiæ su-
 scepiisse, cui factus est angularis lapis venien-
 ti ad eum partim ex hebræis, ad quos pertinet
 quod ait, abba: partim ex gentibus, ad quas
 pertinet quod ait, pater. Et HIERONY-
 MVS in eandem sententiam sic refert.
 Abba pater hebraice & græce legitur, quia nō

Psal. 2.

Rom. 17.

Rom. 2.

Augusti.

Marc. 14

Psal. 117.

Matt. 21.

Actu. 4.

1. Pet. 2.

Hieron.

Rom. 8.

est distinctio Iudæi & Græci. Apostolus quoque: Accepistis, inquit, spiritum adoptionis filiorum dei, in quo clamamus abba pater. Duo hic ponit idem significantia, abba videlicet quod est Hebræum, & pater quod est latinum vel Græcum, ut ostendat hoc ad utrumque populum Iudaicum & gentilem pertinere. Ex his ergo perspicuum euadit, missam & alias horas canonicas non alemanice, sed hebraice, græce, & latine dici oportere. Quod etiam multo decentius ac cōuenientius fieri constat, quā si vernacula lingua diuinus perageretur cultus. Cōueniunt siquidem in latino idiomate omnes Germani, qui callent linguam latinam, & non solum Germani, sed & Itali, Hispani, Galli, Angli, & ceteræ gentium nationes, ideoque fit, ut omnia quæ fiunt in cultu diuino siue legatur siue cantetur, optime consonent. Quis vero nescit quantum Germani in lingua vernacula ac propria inter se discrepant, adeo ut Sueui & Heluetii nec Brabantinos nec Hollandos rite intelligant, nec Brabantini Heluetios, imo sibi inuicem barbari sunt. Absurdum ergo ne dicam ridiculum esset diuinum in ecclesia cultum linguis adeo inter sese diuersis confusisque persolvere.

1. Cor. 14.

¶ Deridet itaque stulti verba latina Getæ, imo Getis stupidores hæretici in sacrificio missæ & in canticis ecclesiæ, Apostolus, inquiunt, docet loquendum in ecclesia lingua, quæ ab omnibus possit intelligi. Atque latina lingua non ab omnibus intelligitur. Vt ergo quisque intelligat, quod legatur aut dicatur in ecclesia, lingua vernacula missas ceterasque preces contendunt esse dicendas, non latine. Hoc argumento aucupantur fauorem

laicorū in odiū sacerdotū. Nos dicimus Apłm
eo loco loq de eo q populo est a concionib. hoc
est de eo q docet verbū dei, q interpretatur scri
pturas, quē constat frustra loq lingua peregrina,
q a vulgo cui loqitur, non intelligitur, quod
vel ex eo liquet, quod dicit: Qui prophetat, ho
minibus loquitur ad ædificationē & exhorta
tionem & consolationem. Qui loquitur lingua
semetipsum ædificat, qui aut prophetat, eccle
siam dei ædificat. Et rursus addit: Gratias ago
deo meo, quod oim vřm lingua loquor. Sed in
ecclesia volo quinq verba sensu meo loqui, vt
& alios instruam, quam decem milia verborū
in lingua. Dicit Apostolus se malle quinq ver
ba sensu suo loqui, hoc est, vt intelligatur, quā
decem milia verborū in lingua non intellecta.
Sed non abs re dicit Apostolus vt alios instruā,
nēpe vt intelligamus ipsum loqui de prædican
te & docente, atq de eo qui alijs scripturā in
terpretatur, q nisi intelligatur, erit populo cui
loquitur, barbarus. Quare concionatores qui
apud populum declamant, si quas authoritates
vel ex sacris literis, vel sanctorū patrum scri
ptis quandoq latinis verbis in publicis concio
nibus citant, vulgari lingua statim interpretan
tur, id quod Apostolus approbare videtur, di
cens: Maior est qui prophetat, quam qui loqui
tur linguis, nisi forte interpretetur. Et iterum:
Qui loquitur lingua oret vt interpretetur, s. ver
ba q ignota populo loquitur. Et hæc aduersus
eos dicta sint, qui verbi dei præcones, sacrarum
literarū verba interdum latine recitantes, ac de
inde vulgariter interpretantes, canino dente ro
dunt.

dere non veretur, qui prorsus nullum in publicis concionibus latinum verbum admittunt. Et hæc quidem de concionatore ita sese habent.

¶ At longe alia ratio est de his, qui vel psallunt, vel orant, vel alio quouis pacto divinam cultum in missa & horis canonicis persoluunt, ubi rudi plebeculæ sufficit scire & intelligere omnia quæ in officio ecclesiastico dicuntur, leguntur, cantantur, aut alijs ceremonijs peraguntur, fieri ad laudem dei, deipareque virginis Mariæ ac sanctorum (quorum solennia celebrantur) honorem. Sciunt enim preces ab ecclesia dirigi ad deum & ad sanctos, quorum patrocinia ardentibus votis imploramus. Audiunt hoc subinde in concionibus publicis. Nulla igitur urget necessitas, ut missa & preces publice dicantur germanice siue lingua vernacula.

¶ Verum, inquiunt, quod auditur & legitur sine verborum intellectu, sine fructu legitur & auditur, docente Apostolo: Si orem lingua ignota, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. Quis fructus bono sequutus sit ex canticis hereticorum, ubi simul cantillant, ambubaiarum collegia, pharmacopolæ, mendici, mime, balatrones, necdum audiimus. Quod si nobis obijciunt, quod divina eloquia latina voce in ecclesia psallimus, ego vicissim illis obijciam quod de hymnis & psalmis canendis Donatistis obiecit Augustinus: Ad mouendum, inquit, pie animum & accendendum diuinæ lectionis affectum varia consuetudo est & plerumque in Africa ecclesiæ membra pigriora sunt, ita ut Donatistæ nos reprehē-

1. Cor. 14.

Horatius.

Aug. li. 3.

ad inquis.

Ian. c. 18.

dant, quod sobrie psallimus in ecclesia, quum ipsi ebrietates suas ad canticum psalmorum humano ingenio compositorum, quasi tubas exhortationis inflamment. Hic nostros hereticos suis depinxit coloribus, qui cantica psalmorum pessimis adiectionibus & detractionibus deprauata, & humano ingenio per rithmos composita, ceu nugas canoras, aut verius vt Augustinus dicit ebrietates suas, maximo virorum boatu & ululatu foemineo, lallantibus interim & ad vbera pendentibus pueris, quotidie barbarico ritu, cunctis simul strepentibus, & barbararum nescio quid frementibus in ecclesia resonant. Ego populū Christianū, q̄ vel missę vel sacris horis canonicis interest, nullo pacto alienum a fructu missę aut precationum arbitror. Licet em̄ latina verba sonare non valeant nec intelligere, sciunt tñ quis sit finis & scopus eorum, q̄ in ecclesia a ministris dei leguntur vel audiuntur. Non intelligit indoctum & incertū vulgus sensum verborum quibus explet missa, at nō ignorat oīa in ecclesiasticis officiis fieri ad dei honorē et salutē ecclesię & in missa representari dominicā passionē, eucharistiā cōsecrari, et eos q̄ aīo contrito et spū humiliato sacris missę mysterijs intersunt, meriti Chri participes fieri. Quāuis igitur simplex plebecula verborum strepitū nō capiat, et mēs ei⁹. i. intellectu sit sine fructu sensus verborum, nō tñ spūs. i. affect⁹ eius absq̄ fructu & merito apud deū est eiusq̄ meritū tāto mai⁹ eē dīnos citur q̄to maiori affectu operāte spū sancto diuinis interest officiis

Hoc verum esse vsus atq; experiētia testatur. Sunt enim latinæ linguæ expertes, qui mouente spiritu sancto, dicunt psalmum, miserere mei deus, quorum spiritus, hoc est, affectus orat, quia pie ad deum accenditur, mens autem, hoc est, intellectus, quia nō meditatur sensum verborum, nec contemplatur significata per illa, quia non penetrat, sine fructu est, orationis & verborum vim non intelligēs. Hæc est sententia Pauli. Ego puto hunc in modum precantem nullo modo vacuis manibus domum redire, sed etiam ipsum plus fructus capere, & orationem, qua mens ex feruore spiritus inflammata, in deum tendit, ipsi esse adeo frugiferā, vt lōge superet orationem doctissimi forte theologi, qui hanc vniuersam corporis molē, quā mundum nuncupamus, curiosissime nouit perquirere, & in ipso cœlo, de quo sæpe disputat, sibi habitare videtur, & vt Pauli verbis utar, etiam si linguis hominum loqueretur & angelorum, & habuerit omnem prophetiam, & nouerit omnia mysteria, & omnem sciētiam. Et quia Apostolus singulariter pronunciat dicēs, si ego orem, spiritus meus, mens mea, magis loqui videtur de oratione privata, quas propterea magis expedit interdum dici lingua nobis manifesta, vt non solum spiritus, id est, affectus, sed etiam mens, id est, intellectus pascatur. Age videamus nunc quantum frugis hæretici capiant ex strenuo boatu psalmorū, quos Stetoreo clamore, lingua vernacula, buccis crepantibus personant, Arcadiæ pecuaria ruderē credas. Nam post longum ac prorsus inanē

1. Cori. 13.

psalmorum strepitum, post confusum & inordinatum illud canticorum, quos per numeros & rithmos, vt dixi cātant, murmur, blasphemijs pleni, insani ac ieiuni domum redeunt, videntes quidem aliqua ex parte psalmorum corticem, sed quid in medulla habeāt, prorsus ignorātes. Haud dissimiles sūt nostri heretici Arrianis, q̄ hymnos & antiphonas ex Arriano dogmate compositos decantabant ad vituperationem orthodoxorum & deceptionem simplicium, adeo vt Chrysostomus tum præsul Constantinopolitanus metuens ne simplices huiusmodi cantibus traherentur, compulsus sit primus in nocturnis hymnis augere orationes, & populum suum instituere, vt & ipsi nocturnis occupati hymnis, & illorum obscuraretur opus, & fidelium professio firmaretur. Sic hac tempestate hæretici hymnos ex Lutherano dogmate compositos decantant.

¶ Quare nihil pro illis facit Apostolus, quū dicit, Cæterum si benedixeris spiritu (hoc est, lingua non intellecta, quæ donum est spiritus sancti) quis supplet locum idiotæ? quomodo dicet, amen, super tuam benedictionem? quoniā quid dicas, nescit. Nam tu quidem bene gratias agis, sed alter non ædificatur. Videtur quidem hic Apostolus loqui de oratione siue benedictione publica, ad quam idiotæ nequeunt dicere, amen, id est, fiat vel verum est, nisi proponatur eis tali lingua quam intelligunt. Sed ex his colligi non potest, orationes & benedictiones publicas hoc tempore lingua cōmuni clericis & populo esse dicēdas. Nam vt quidam

Iohan. 2.
Actu. 4.

Matt. 24.

1. Cori. 7.

Iohan. 10.

non vulgaris doctrinæ theologus dicit, credibile est, si hoc expediret ecclesiæ, spiritus sanctus utique hoc suggessisset his qui ei præ sunt. Quod si ab initio ecclesiæ in abundantia illa spiritus, quādo erant omnes docibiles & capaces mysteriorum, quum esset cor vnum & anima vna in domino, & assidue lectioni, meditationi, & orationibus insisterent, frangentes panem salutis, aliter forsitan observabatur, nequaquam ad hæc tempora trahendum est, quando aucto fidelium numero, in tāta multitudine videmus spiritum refriguisse. Vnde experientia compertum est, plus satis ad destructionem, quam ad ædificationem id pertinere. Sed hoc est quod hæretici spiritu erroris acti cupiunt, & hoc actu aucupantur idiotarum & imperitorum iudicium & fauorem. Neque est quicquam ecclesiæ detrimenti, si singuli nequeant respondere amē super benedictione. Prouidit enim sapienter ecclesia, ut ministri vice totius populi respondeant.

¶ Vnde ut hæc maxime vera sint & optime dicta, tū a contentioso & rixandi percupiendo calumniam pati possunt. Posset enim quispiam dicere: Si Paulus, qui spiritum dei se habuisse testatur, tāto illustratus inhabitatore, docuit orationes & benedictiones publicas lingua toti populo nota dicendas, & hoc ipsum in primitiua ecclesia observatum fuit, non videtur ecclesiam hoc posse mutare. Ad hoc dicimus, quod idem spiritus sanctus, qui in exordio nascentis ecclesiæ per Paulum & apostolos fideles docuit, nunc quoque eosdem docet per ecclesiæ prælatos & doctores. Datus enim spiritus sanctus ecclesiæ doctor veritatis, nunquā

nō docet eam omnem veritatem. Qui sicut nūquam ecclesiam deseruit: ita nūquam deseret, Iohan. 14.
ipsa Christo testante vbi ait: Rogabo patrem & alium paracletum dabit vobis, vt vobiscū maneat in æternum, spiritum veritatis. Hinc sequitur quod ecclesia in his quæ instituit, ordinat, aut prius ordinata pro qualitate & conditione temporum mutat, id faciat spiritu veritatis docente ac eam dirigente: & propterea in huiusmodi rebus nec errat nec errare potest. Ecce quia id quod vno tempore in ecclesia conuenit & expedit, alio quandoq; tempore minus congruit, maxime in ritibus & ceremonijs diuini cultus, ecclesiæ ordinationi in huiusmodi rebus standum est. Argumentum huius rei est, quod apostoli initio nascentis ecclesiæ intermissa ad Actu. 8.
tempus forma baptismi a Christo tradita, baptizabāt in nomine Iesu ex familiari forte instinctu spiritus sancti, vt dulcissimum illud Iesu nomen, quod erat odiosum gentibus & Iudæis, honorabile redderetur, per hoc, quod ad eius inuocationem spiritus sanctus dabatur in baptismo. Licet ergo in primitiua ecclesia, Christianis nondum satis instructis de mysterijs ecclesiasticis, orationes & benedictiones publicæ solennesq; lingua vulgari dicerentur: postea tamen instructis sufficienter fidelibus, vt saltem in communi ac in genere intelligerent, ea quæ in diuino fiunt officio, fieri ad laudem dei & salutem hominum, ordinatum est ab ecclesia ex Iudæis & gentibus collecta, vt his tribus linguis, Hebræa quæ Iudæis peculiaris est, latina & Græca, quæ gentibus com-

munes sunt, diuina perageretur officia. Quod constat esse longe melius, honorificentius, & ornatius, q̄ si tot barbaris, peregrinis, exoticis stridentibus linguis & vocibus ecclesia periret. Hinc Sclauī olim (vt dicūt) Sclauonice missas suas celebrātes, id impetrāte D. Hieronymo huic priuilegio cesserūt, & se latinæ cōformarunt ecclesiæ. Indi tamen australes permittente sede apostolica rem diuinam in lingua sua vulgata faciunt. At priuilegia paucorum, non debent esse leges vniuersorum.

¶ Sed & decretalem nobis forte possent opponere. Quoniam, de officio iudicis ordinarij, quæ ita habet: Quoniam in plerisq; partibus infra eandem ciuitatem atq; diocēsim permixti sunt populi diuersarum linguarum, habentes sub vna fide varios ritus & mores, districte præcipimus, vt pontifices huiusmodi ciuitatum siue diocēsum provideant viros idoneos, qui secundum diuersitates rituum & linguarum, diuina illis officia celebrent, & ecclesiastica sacramēta ministrent instruendo illos verbo & exemplo. Hucusq; decretalem recitauimus, quæ tamen, si recte inspicatur, pro hæreticis nihil facit. Non enim dicit, q̄ missa ceteraq; officia ecclesiastica, lingua communi clericis & populo dici, decantari aut celebrari debeant. Sed quia non solum in concionibus publicis, verum etiam in diuinis officijs, & præsertim sacramentis administrandis, nonnunq̄ lingua populo nota vti oportet, statuit decretalis illa rationabiliter, vt episcopo provideat viros idoneos, qui hæc populo exhibere & præ-

stare valeant, instruendo simul populum verbo & exemplo. Quamuis igitur diuina officia non alemanice, sed latine peragi debeant: cum tamen morem, qui in nonnullis locis obseruatur, vbi choro latine canenti, laici inter prosas alternatim respondendo concinunt alemanice tempore paschali, Christus resurrexit a mortuis, aut tempore natiuitatis domini, dies est lætitiæ, puer nobis nascitur, aut symbolum Nicænum, minime reprehendo. Cæterum eas can- tiunculas aut cantilenas, quas nostri temporis hæretici alemanice dictauere, haudquaquam admittendas censeo, etiamsi id quod non sunt, per omnia catholicæ essent: vel ob id maxime, q̃ per eas omnem cantum ecclesiasticum, cul- tum diuinum, sacrosq̃ eius ritus & ceremoni- as extinguere atq̃ pessundare, & populū tur- piter seductum in perfidia detinere moliūtur. His enim volunt (vt illa pudica Hester in ora- tione sua ad deum dicebat) dei mutare promissā, eiusq̃ delere hæreditatem, & claudere ora- laudantium eum, extinguereq̃ gloriam tem- pli & altaris dei. Quod cernimus, proh dolor, multis in locis, demolitis templis & altarib⁹, conculcatissq̃ sacramētis, omniq̃ cultu post- habito, hæreticos effecisse, imitantes Paulum Samosatenum, de quo scribit Eusebius Cæsa- riensis, quod antiquis & defunctis tractatori- bus insultabat, & illis derogās suas laudes in- uerecunde impudenterq̃ iactabat (id quod oī- bus hæreticis familiare est) rhetoricam se magis q̃ ecclesiæ doctore laudari cupiebat. Psalmos qui in dominum nostrum Iesum Christum (cu-

Hester. 14

Euf. Cæf.
hist. eccl.
li. 7. ca. 27.

ius diuinitatem ipse negabat asserēs purum eū hominem) dicebantur, cessare fecit, velut neo-
tericos & nuper inuentos. Per semetipsum ve-
ro compositos, diebus pāsche in medio eccle-
siæ canere mulieres, maxime quas ipse prius
ad canēdum pro more instituerat faciebat, ita
vt horresceret si quis audiret. Nam quum ipse
filiū dei negaret, descendisse de cœlo, sed a Ma-
ria cœpisse, & initium habuisse de terra, psal-
mi qui in ipsum Paulū dicebātur, & quibus in
populo laudabatur angelum eum dicebant de-
scendisse de cœlo. Et hæc ipse assistens ac audi-
ens, non solum dici nō prohibebat, sed elato su-
percilio delectabatur audire. Hunc per omnia
nostri temporis hæretici imitantur.

¶ At si recte diuinat Apostolus, non profi-
cient vltra homines corrupti mēte, reprobi cir-
ca fidem, insipientia enim eorum manifesta e-
rit omnibus hominibus, sicut & illorum, quos
Paulus enumerat, Iamnes scilicet & Mam-
bres, qui Mosi resisterunt. Vnde Hieronymus
in Hieremiam: Hæreticorum, inquit, vmbra
ad tempus præualent. Et Irenæus libro quar-
to aduersus hæreticos dicit: Hæretici alienum
ignem offerentes ad altare dei, id est, alienas do-
ctrinas, a cœlesti igne comburentur: quemad-
modum Nadab & Abiur. Qui vero exurgunt
contra veritatem & alteros adhortantur aduer-
sus ecclesiam dei, remanent apud inferos vo-
ragine terræ absorpti: quemadmodum circa
Oreb Dathan & Abyron. Qui autem scin-
dunt & separant vnitatem ecclesiæ, eādem cū
Hieroboam pœnam percipient a deo. Cyprian.

2. Tim. 3.

Exod. 7.

Irenæus.

Leui. 10.

Numc. 16.

Cyprian.

nusquoq; libro quarto epistolarum epistola secunda ad Antonianum de hæreticis dicit: Nescit Nouatianus schismaticos semper inter iniuria sua feruere, incrementa vero habere non posse, nec augere quod illicite coeperint, sed statim cū praua æmulatione deficere. Huc pertinet, quod habet libro 1. epistol. epistola tertia ad Cornelium papam, quum dicit: Manere apud nos debet fidei robur immobile, & stabilis atque inconcussa virtus contra omnes incurfus atque impetus oblatratorum fluctuum. Nec quemquam fidelem & euāgelij memorē, atq; Apostoli præmonentis mandata retinentem mouere debet, si quidam in extremis temporibus superbi & contumaces, aut sacerdotum dei hostes, aut de ecclesia dei recedunt, aut contra ecclesiam faciunt, quando tales nunc futuros, & dominus & apostoli eius ante prædixerint. Et addit: Atque hæc est frater vere dementia, nō cogitare nec scire, quod mendacia non diu fallant, noctem tam diu esse, quam diu illucescat dies, clarificato autem die & sole oborto luci tenebras & caliginem cedere, & quæ grassabantur per noctem latrocinia cessare. Hactenus Cyprianus. Et quia in hac re consuetudo per totum orbem approbata plurimum momenti habet, sicut & in plerisque alijs rebus, ego magis cedendum puto cōsuetudini, etiam nisi rationes in diuersam partem non suppetent, quam contentionibus deseruiendum. August. lib. 2. ad inquisitiones Ianuarij, regulā sequendā in his reb; ponit, q̄ si oēs amplecterētur, pauci in hac re dissētirēt ac litigarēt. Hęc saluberrima

Aug. li. 2.
ad inquis.
Ian. ca. 18.

inquit, regula retinenda est, vt quæ nō sunt cōtra fidem, neq; contra bonos mores, & habēt aliquid ad exhortationem vitæ melioris, vbi-
cunq; institui videmus, vel instituta cognosci-
mus, non solum non improbemus, sed etiam
laudando & imitādo sectemur. Rationem ho-
rum verborum reddit libro primo, quum di-
cit: Ipsa quippe mutatio consuetudinis, etiam
quæ adiuuat vtilitate, nouitate perturbat. Qua
propter quæ vtilis nō est, perturbatione infru-
ctuosa, consequenter noxia est.

DE SACRAMENTO
matrimonij. Cap. VI.

Jud. 15,

3. Petri, 2

Æretici ceu Sampsonis vul-
pes caudas habent colligatas,
hoc ē, quotquot sunt, in vno cō-
ueniunt sine, persecutione vi-
delicet ecclesiæ & seductione
fidelium. Ad hunc scopum oēs
tendunt. Capita vero habent diuersa, hoc est,
diuersas perditionis sectas (in quibus quia ma-
le inter se conueniunt, acerrime digladiantur)
introducunt in ecclesiā, instabiles & indoctos
post se trahentes, qui eorum sequuntur luxuri-
as, per quos via veritatis blasphematur. Hoc ē
quod decretalis illa dicit, cuius initium est. In-
ter sollicitudines, de purg. can. Inter sollicitudi-
nes, inquit, nostras, illa debet esse præcipua, vt
capiamus vulpeculas, quæ demoliuntur vineā
domini Sabaoth. Spiritus quidem habēt diuer-
sos, sed caudas inuicem colligatas, quia de va-

nitare conueniunt in idipsum. Hi sunt nanque
 caupones, qui aquam vino commiscēt, qui vi-
 rus draconis in aureo calice Babylonis propi-
 nant, qui iuxta verbum propheticum, arcum
 rem amaram intenderunt, quorum error ser-
 pit vt cācer, ita quod nisi protinus in flore læ-
 datur, fructum non solum amarum, sed etiam
 pestiferum germinabit. Hos Apostolus prædi-
 cator egregius in epistola sua prophetico ser-
 mone describit, & docet modis omnibus eui-
 tandos. Contra quos sacerdotes tubis argente-
 is clangere debent, vt clamāte populo arca fœ-
 deris præcedente, muri corruant Hierico, quæ
 iam fuerat perpetuo condemnata anathema-
 te, ita quod si quis ex ea vel regulam auream
 furari præsumperit, cū Achan filio Charmi,
 lapidibus obruatur. Et Tertullianus de præ-
 scrip. here. Mentior, inquit, si non etiam a re-
 gulis suis variant inter se hæretici, dum vnus
 quisque pro suo arbitrio modulatur, quæ acce-
 pit: quemadmodum de arbitrio ea composuit
 ille, qui tradidit. Idem licuit Valentinianis
 quod Valentino, Marcionitis, quod Marcioni
 de arbitrio suo fidem innouare. Denique peni-
 tus inspectæ hæreses omnes, in multis cum au-
 torib⁹ suis dissentientes deprehendūtur. Quod
 quam verum sit, quod dicit Tertullianus, non
 solum apparet in veteribus illis ac damnatis,
 sed etiam in nostræ ætatis hæreticis, quorum
 plures sunt sectæ quam Thebarum portæ, seu
 diuitis ostia Nili, aut Atheniensium philoso-
 phorum contentiosa ac diuersa dogmata: vt
 non plures equus ille Troianus effuderit arma

Ios. 7.

Tertullia.

tos, quam vnus hæresiarcha, diuersarum opinionum, sectarum & hæreseon protulerit conditores atq; assertores. Quod verè esse quum in plerisq; sacramētis ostendimus, tum in primis in sacramento matrimonij ostendemus. Renatus est nobis (solēt enim ex hæreticorū cinerib. renasci hæretici) in nostris hæreticis Iouinianus, Christianorum, vt dicit Hieronym. Epicurus, qui superba præsumptione (quæ semper in scitię proles est) virginitatem coęquat nuptijs, docetq; eam non præferendam matrimonio. Quod quidem falsum & hæreticum esse comprobatur, quum doctrina Christi, tum exēplo ipsius, qui & matrem virginem elegit, & virginitatem ipse seruauit. Apostolus quoq; Corinthijs scribens virginitatem consuluit tanq̃ melius bonum. Hunc Iouiniani errorem euangelico mucrone confodit diuus Hieronymus. Augustinus quoque libro de sancta virginitate, & de bono coniugali aduersus hanc erroneam opinionem satis luculenter disputat, & aliq̃ complures.

¶ Sunt & aliq̃ asserentes neminem adultæ etatis posse saluari, nisi matrimoniali capistro ligatus fuerit, virginitatem & cœlibatum damnantes, vtpote rem nobis prorsus impossibilem. Hoc dogma nuptiatores nostri temporis, qui subantes (vt Hieronymi verbis vtar) ad coitum, pecudum more lasciuiūt, statuere præsumpserunt, qui quum sint vel Sardanapalo effœminatiores mollioresq; omnes tales quales ipsi sunt iudicant, & ex se metiūtur alios. Et, si quid iudico, haud multum absunt a mo-

ribus ingenioque Neronis, qui (vt author est
 Suetonius) persuasissimum sibi habuit, nemi-
 nem hoīem pudicū, aut vlla corporis parte pu-
 rum esse, verum plerosq; dissimulare vitium,
 & calliditate obtegere. Ideoq; professis apud
 se obscœnitatem, cætera quoq; concessisse de-
 licta. Recte quidem Sapiens: In via stultus am-
 bulans, quum ipse insipiens sit, oēs stultos æsti-
 mat. Et tamen castissimi isti scilicet euangeli-
 stæ, post despumatas corporis voluptates, de sa-
 cratissimis fidei mysterijs, quæ animalis homo
 non percipit, cōfidenter pronunciant ac defi-
 niunt. Verum hos Epicureos reprobatur Salua-
 tor eo loco, vbi cōmendat eunuchos, qui se ca-
 strauerunt propter regnū cœlorū. Et Apo. spū
 dei plenus, consilium dat innuptis, & viduis,
 vt sic permaneant, sicut & ipse. Et post pauca
 subdit: De virginibus autem præceptum domi-
 ni non habeo, consilium autem do, tanquam
 misericordiam consecutus a domino, vt sim
 fidelis. Blasphemum autem est, & hæreticum,
 asserere CHRISTVM & Apostolum eius,
 impossibile quippiam consuluisse. At quia ani-
 malia ista ventri dedita, Epicuri de grege por-
 ci, cœlibem vitam, quam difficilem vident, et
 ab APOSTOLO consultam, veluti onus im-
 possibile aspernantur atque damnant, quū ta-
 men cœlibatus deo (cuius munus est) opitu-
 lante, non solum possibilis, sed & facilis fiat.

Suetonij.

Eccl. 10.

Matt. 23.

1. Cor. 7.

¶ Sed & Manichæi & MARTIANI,
 TATIANI quoque principis Encratita-
 rum dogma peruersū quo nuptijs detrahentes

Gen. 1.
Gen. 8.
Iohan. 2:
Matth. 19.

1. Cor. 7
Heb. 13.

1. Tim. 2.

omnem coitum spurcum asserunt. Nos enim omnibus baptisimatis fonte renatis liberum esse admittimus nuptias aut matrimonium, modo non adsit obstaculum, impediens secundum leges diuinas vel sacros canones contrahendum aut dirimens contractum. Nam sublatis hisce impedimentis tam in viro quam muliere, matrimonium licitum est, minime repugnans diuinae legi, aut euangelio, quum sit institutum a deo ante peccatum in statu innocentiae in paradiso, & in statu naturae corruptae post diluuium ab eodem confirmatum, a Christo quoque in nuptiis primo, quod fecit, miraculo honoratum, & ad primam formam, secundum quam institutum initio fuerat, reductum. Multa praeterea sunt ex quibus liquido apparet, nuptias, seclusis praedictis impedimentis, esse licitas. Vnde Apostolus ait: Alligatus es uxori, noli querere solutionem. Solutus es ab uxore, noli querere uxorem. Si autem acceperis uxorem, non peccasti. Et alias: Honorabile concubium, & thorus immacularus. Et Timotheo scribens ait: Saluabitur mulier per filiorum generationem, si manserint in fide & dilectione. Quae verba satis indicant Apostolum non damnassee, sed approbassee nuptias. Nam si peccaret mulier contrahendo matrimonium, non dixisset Apostolus, saluabitur per filiorum generationem, sed damnabitur. De hac re cum latissime disputat ac scribit Augustinus. li. de moribus ecclesiae aduersus Manichaeos. Impedimenta autem matrimonij parti sunt ex iure diuino, ut patet Leuitici. 18. & alijs plerisque locis: partim praedicta ex iure canonico, quibus non est huius loci prolixius immorari.

¶ Matrimonium ergo in fide Christi contractum, non solum est licitum, sed etiam nouæ legis sacramentum. Nam omne sensibile signum, a deo institutum, in remediū cōtra peccatum, grām conferens adiutricē ex opere operato, est nouæ legis sacramentum. Atqui certū est matrimonium huiusmodi signum esse sensibile, signum, inquam, coniunctionis Christi cum ecclesia: pro materia habens ipsas personas contrahentes: pro forma vero ipsa contrahentium verba quibus mutuus consensus exprimitur. Est autem a deo institutum in officium naturæ ad proles procreationē & humani generis conseruationem ante peccatum primo
Gen. 1.
Gen. 2.
Gen. 3.
Gen. 9.
1. Cor. 11.
parentum in paradiso, quando ad propagandum humanū genus, muliere, in adiutoriū viri de costa Adæ dormientis, formata, dixit eis dominus deus: Crescite & multiplicamini, & replete terram. Adā quoq; dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Propter quod relinquet homo patrem & matrem & adhærebit v xori suæ. Verbis istis, quæ pro toparēs coelitus inspiratus dixit, vel Apostolo teste, satis docemur, matrimonium a D E O institutum. Post peccatum vero tempore legis naturæ, in remedium institutū est contra vln9 peccati, quando post generalem illum cataclysmum D E V S benedixit Noe & filiis ei9 dicens: Crescite & multiplicamini & replete terram. Hinc A P O S T O L V S Corinthiis scribens de hoc sacramento dicit: Propter fornicationem (quam euitare debemus) vnusquis que suam v xorē habeat, & vnaquæque virū

Matt. 19

Aug. li. de
bo. coniu.
ca. 6. cont.
Iovin.

num. Postremo in lege Mosi matrimoniū approbatum est, determinatis ac definitis etiam personis, inter quas nuptiæ essent vel licitæ vel damnabiles. At in lege euāgelica, ut matrimonium sacrum est signum coniunctionis Christi & ecclesiæ, sacramentum est a Christo institutum. Vnde pharisæis sciscitantibus, licitum ne sit homini dimittere uxorem suam, Christus respondendo mentionem facit institutionis matrimonij in paradiso, & dicit. Quod deus coniunxit, homo non separet. Et quia sacramentum est, in fide Christi susceptum, gratiam habet comitem, modo ob ex peccati mortalis non impediatur, quod vel ex eo perspicuum fieri potest, quod ex diuina institutione matrimonia contrahentibus permittitur ac datur facultas procreandæ prolium, aliarumque rerum quæ vinculo illi indissolubili nuptiarum annexa sunt, quæ alioquin citra gratiam sine peccato nullatenus fieri possent. Hoc est quod dicit Augustinus libro de bono coniugali. Quando præter causam procreandi sibi miscetur coniugati, nuptiæ tamen ab adulterio seu fornicatione defendunt. Neque enim illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur. Debent ergo sibi coniugati, non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem liberorum causa, verumetiam in firmitatis inuicem excipiendæ ad illicitos concubitus euitandos (vnde secundum veniam hoc concedit Apostolus) mutuam quodammodo seruitutem, ut & si alteri eorum perpetua continentia placeat, nisi ex alterius consensu non possit. Neuter enim eorum habet potestatem

sui corporis. Coniugalis enim concubitus, generandi gratia non habet culpam, concupiscentiæ vero satiandæ, sed tamē cum coniuge, propter fidem thori, venialem habet culpam, adulterium vero siue fornicatio, lethalem habet culpam. Et iterum: Nuptias Apostolus nō concedit secundum veniam, quum dicat, quod vult faciat, non peccat, si nubat: sed illum concubitus secundum veniam concedit, qui fit per incontinentiam, non solum causa procreandi.

Hæc Augustinus: Eodem pertinet, quod deus primorum parentum coniugium benedictione sacrasse legitur. Et Apostolus docet mulierem matrimonio copulatam, saluandam per filiorum generationem, atque inter virum mulieremque seruandum honorabile connubium & thorum immaculatum, quæ citra gratiam fieri nequeunt. Proinde extra omnem controuersiam matrimonium sacramentum est, quū ipse etiam Paulus expresso sacramēti nomine ipsum sacramentis adnumeret, dicens: Sacramentum hoc (de matrimonio sentit) magnum est. Ego autem dico in Christo & in ecclesia.

Gen. 1

1. Tim. 2

Ephe. 3

¶ Matrimonium, inquit, captiuus Lutherus in captiuitate Babylonica, ab initio mundi fuit, tam apud Iudæos quam gentiles, & etiam num permanet: nec tamen apud eos pro sacramento habitum est: ergo nec apud Christianos sacramentū est. Si Luth. non plus tribuit honestis nuptiis Christianorū, quā pollutis thalamis gentiliū, quibus nihil est mundū, quū habeāt iniquas mentes & cōscientias, nō mirum si matri-

Augusti.

monium pro sacramento non recipit. Nam ut August. ait, sacramentum coniugij omnibus gentibus cōe est, sanctitas aut sacramenti, non est nisi in ciuitate dei nostri. Et tñ si quis recte considerat, etiam gentilium cōiugium Augustinus non veretur appellare sacramentū, quia ibi sanctitas sacramenti desit. Nam infideles in fide Christi matrimonio non iunguntur, quo tñ vtuntur, ut est institutum in naturæ officiū, & ideo coniugium eorū multum distat a ratione sacramenti, quia relicta perfidia post consecutā baptismi grām etiam ethnicorū connubiū sacramentum efficiatur, nō ut ethnicorū, sed ut Christianorū. Sed quid est quod Luth. remittit Christianum ad prophanas ethnicorū nuptias, apud quos pro diuersitate regionū diuersa, ac ut verius dicam, sacrilega atq; abominanda matrimonia esse dicuntur? Britanni (ut author est Cæsar li. 4. de bello Gallico) vxores hñt deni, duo deniq; inter se cōes, & maxime fratres cū fratribus, & parentes cum liberis. Sed qui sunt ex his nati, eorū habentur liberi, a quibus primum virgines quæq; ductæ sunt. Libro quoq; sexto ubi agit de moribus Galloꝝ & Germanorū, de quibusdam Gallis etiā hoc addit, quod viri in vxores sicut in liberos vitæ necisq; hñt potestatem. Et beatus Hiero. de Scoris ait: Scotorū natio vxores proprias non habet, & quasi Platonis politiam legerit, & Catonis sequatur exemplum, nulla apud eos coniunx propria, sed ut cuique libitum fuerit, pecudum more lasciuunt. Quis eiusmodi flagitia, imo aduulteria, diceret esse sacramenta quæ ne matri-

Cæsar.

Hierony.
lib. 2. ad
uer. Ioui.

testatē. Et beatus Hiero. de Scoris ait: Scotorū natio vxores proprias non habet, & quasi Platonis politiam legerit, & Catonis sequatur exemplum, nulla apud eos coniunx propria, sed ut cuique libitum fuerit, pecudum more lasciuunt. Quis eiusmodi flagitia, imo aduulteria, diceret esse sacramenta quæ ne matri-

monia quidem legitima vere dici possunt? Nec tamen quisquam illa etate sapienti illi Catoni, qui tulit verecundiam & pudorem & modestiam, hoc vitio vertere ausus est, vel ipso Augustino teste, vbi ait: In ciuitate domini in monte sancto eius, hoc est, in ecclesia, vbi nuptiarum non solum vinculum, verum etiam sacramentum ita commendatur, vt non liceat viro vxorem alteri tradere. Quod in re publica tunc Romana non solum minime culpabiliter, verum etiam laudabiliter CATO fecisse perhibetur. At homo prudens Platoni philosopho credidit, cuius erat hoc dogma: quod vt ait Firmianus, nihil aliud habet, prater adulteria & libidines. Statuit enim PLATO omnia esse communia vt & omnes omnia in commune possiderent. Quo ergo illum communitas ista perduxit? Matrimonia quoque (inquit) communia esse debebunt, scilicet vt ad eandem mulierem multi viri tanquam canes confluant, & is vtique obtineat, qui viribus vicerit. At si sapientes sunt vt philosophi, expectent vt vicibus tanquam lupanar habeant. O miram, inquit Lactantius, PLATONIS æquitatē. Vbi est igitur virtus castitatis? Vbi fides coniugalis? quæ si tollas, omnis iustitia sublata est. Et rursus: Viri qui multas mulieres habent, nihil aliud dici possunt quam luxuriosi ac nepotes. Item mulieres quæ a multis habentur, non vtique adulteræ, quia certum matrimonium nullum est, sed prostitute ac meretrices sint, necesse est. Nam communitas ista vxorum sicut & rerum, nihil aliud

Augusti.
li. de fide
& ope. c. 7

Lact. lib. 9
diui. inst. c.
ca. 21. & 22

continet, quam vitiorum licentiam. Hæc ideo recitavi, ut lector intelligat collationem LV-
THERI esse iniquam, & inanem colligendi
 formam, qua conferendo honesta **CHRISTI-**
ANORVM matrimonia, ethnicorum flagi-
 tiosis & turpibus nuptiis quæ non fiunt in do-
 mino, hoc est in fide **CHRISTI** & in eccle-
 sia, stultissime colligit apud Christianos non es-
 se sacramentum, quia non est apud gentiles.
 Quod autem de Iudæis dicit, falsum est. Nam
 apud patres qui in lege naturæ & **MOYSI**
 deo reuelante **CHRISTVM** incarnandum co-
 gnouerunt, matrimonium fuit utique sacramē-
 tum coniunctionis illius, qua **CHRITVS** cū
 ecclesia coniungendus erat: sicut & nunc
 sub lege gratiæ in fide **CHRISTI** incarnati
 contractum, sacramentum est cōiunctionis e-
 ius, qua Christus iunctus est ecclesiæ.

Ephe. 5.

¶ Et quia Apostolus in epistola ad Ephe-
 sios apertissime matrimonium sacramentum
 esse pronunciat, quum dicit, sacramentum hoc
 magnum est: ego autem dico in **CHRISTO**
 & in ecclesia, ineptissime nugatur Lutherus,
 ut aliquam rimam homo lubricus euadendi
 inueniat, ne videlicet Apostolica autoritate
 constrictus, cogatur cōcedere quod verum est:
 Ex hoc textu, inquit, **APOSTOLI** non habe-
 tur coniugium esse nouæ legis sacramentum
 seu ecclesiæ, quia ubi nos sacramentum legi-
 mus, **GRAECI** legunt mysterium. Quasi ve-
 ro mysterium aliud sit quam sacramentum,
 ut matrimonium ea ratione non possit dici aut

esse sacramentum, quia Paulus dicit esse mysterium. Solus LV THERVS ignorat, quod omnibus notū est, videlicet apud Græcos mysteria dici q̄ Latini sacramēta appellant. Vnde & eucharistiæ sacramentum, quod constat vinum esse de septem sacramentis ecclesiæ. Greci mysterium vocant. Sed & apud latinos in missa quando vinum consecratur, mysterium fidei dicitur: sicut & alia sacramenta mysteria appellari possunt. Non mirum ergo si Paulus græcanicis literis scribens, appellauit hoc sacramentum mysterium, dicens: Mysterium hoc magnum est, quum idem significet mysterium græce, quod sacramentum latine. Velint nolint ergo heretici, concedant nobis necessum est coniugium PAVLI testimonio eoque apertissimo esse sacramentum, eo modo quo septem sacramenta ecclesiæ esse dicuntur. Nam præter hoc quod arcanum, hoc est, coniunctionem CHRISTI cum ecclesia significat, propter quod etiam ab Apostolo vocatur mysterium siue sacramentum, gratiam quoque significat & confert sacramentalem, quod vel Luthero teste ad rationem sacramenti (propter septem asseruntur esse ecclesiæ sacramēta) sufficit. Beatus August. lib. de bono cōiugali aduersus Iouinianum subinde matrimonium sacramentum appellat. Vsq̄ adeo, inquit, fœdus illud inicitū nuptiale, cuiusdā sacramenti res est vt ipsa separatione irritū fiat: quādoquidē viuente viro, a quo relicta est, mœchatur si alteri nupserit, et ille huius mali causa est, q̄ reliquit. Vñ nec ipsa viuente adultero pōt alteri nubere nec ipse viuente adultera, alteram ducere, sicut

Augusti.
de bono
cōiu. ca. 7.

3. Cor. 7. docet Apostolus. Vnde non licet homini dimittere sterilem vxorē, ac nostris quidem iam temporibus ac more Romano nec superinducere, vt amplius habeat q̄ vnam viuam, quod non licet, sicut diuina regula præscribere videtur. Vnde quem non faciat intentum, quid sibi velit tanta firmitas vinctuli coniugalī? Quod nequaquam tantum puto valere potuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirmitate hominū, quoddam sacramentum adhiberetur, quod de ferentibus hominibus, atq; id dissoluere cupientibus, inconcussū illis maneret ad poenam. Si quidem interueniente diuortio, non aboletur illa confederatio nuptialis, ita vt sibi coniuges sint etiam separati. Et iterum: Semel autem initum coniugium in ciuitate dei nostri, vbi etiā ex prima duorum hominum copula quoddam sacramentum nuptiæ gerunt, nullomodo potest, nisi alicuius eorum morte, dissolui. Rursumq; dicit: Bona nuptiarum sunt, proles, fides, sacramentum.

¶ Quod autem Lutherus sacerdotibus permittit vxores, imo scorta ac meretrices, duplici mihi de causa facere videtur. Quarum prior est, ne solus præter alios sacerdotes impudicus ac mulierum appetens videatur, obscenitatem scilicet Veneris imitatus, omnium prostitute libidinibus, non deorum tantū, sed & hominum: quæ prima (vt in historia sacra, Firmiano narrante, continetur) artem meretriciam instituit, autorq; mulieribus in Cypro fuit, vt vulgo corporum quæstum facerent. Quod idcirco imperauit, ne sola præter alias mulieres

Laſt. li. 1.
dici. infi.
ca. 17.

impudica & virorum appetens videretur. Vnde & plura eius numerantur adulteria, quam partus. Altera causa est, quia hac arte absque negotio libidinosissimum quemque in nassam suam pellicit. Videt enim coelibatum esse difficilem, nec cuiusvis hominis esse illibatam seruare castitatem, proptereaque offert hominibus in vitia pronis, quod est facillimum, ut laxatis pudicitiae frenis discant scortari, meretricari, pecudum more lasciuire: sub splendido tamen matrimonio titulo. Hæc sunt sibila serpentis antiqui, hoc consilio ac versutia draco de paradiso hominem expulit, quem per mulierem seduxit. Mulier, inquit, quam dedisti mihi sociam, seduxit me. Non haberet Iovinianus noster tam multos ex sacerdotibus discipulos, si non permisisset illis Euam suam. Hæc est Eva, quæ & ipsum irretiuit cum suis sectatoribus multis sermonibus & blanditijs labiorum protraxit illum. Statim eam sequitur quasi si bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciuens & ignorans: & nescit quod ad vincula stultus trahatur, donec transfigat sagitta iecur eius: velut si avis festinet ad laqueum, & nescit quod de periculo animæ eius agitur. Et quod sequitur, nunc pro dolor, completum videmus in apostatis admodum multis. Multos enim vulneratos deiecit, & fortissimi quique interfecti sunt ab ea. Viæ inferi domus eius, penetrantes interiora mortis. Hoc astu in fraudem illicit insanum populum, ad omne bonum opus pigrum, quum damnans bona opera, docet solam fidem sufficere, quum docet non ieiunandum, non co-

Gene. 3.

Prouer. 7.

fitendum, non satisfaciendum pro peccatis, nō orandum. Virtus enim, vt autor est philosophus in moralibus, circa difficile versatur, & ideo rara est, sicut & rari sunt boni, continentes, & pudici. Lata est via, ait Chrs, q̄ ducit ad perditionē, & multi ambulāt per eā. Angusta autē ē arcta est via, q̄ ducit ad vitā: & pauci sunt qui inueniūt eā. Rōnem huius reddit Lactā. dicēs: Nā q̄a virtutib. amaritudo permixta est, vitia vero voluptate condita sunt, illa offensi homines, hac deliniri feruntur in praeceptis, ac malorum specie falsi, mala pro bonis amplectuntur. Cerinthus, a quo Cerinthiana haeresis, q̄a vt ait Dionysius Corinthiorum episcopus, vti refert Eusebius Cæsa. eccle. histo. libr. 3. ca. 28: erat ventri & gulæ ac libidini deditus, ea futura decernebat, quæ sibi propria libido dictabat. Ventrīs & eorum quæ sub ventre sunt, in citamenta, cibis, potibus, nuptiis prædicabat explenda. Hunc immundiciæ gulæque buccinatores, prorsus sequitur Lutherus, nisi quod ille adfirmet terrenum Christi regnū futurum, Lutherus præsens. Legem ergo statuit vxorius ipse, in velamen malitiæ ac impudicitiae suæ, qua sacerdotibus vxores permittit, eadem (ni fallor) ratione permotus, qua Valētinianus Imperator, qui post mortem Iouinianī suscepto imperio cum Gratiano & Valente regnauit, legem publice promulgauit, qua liceret vni viro, si vellet, habere simul duas vxores. Nam quum Seueram, ex qua Gratianus erat natus, quem pauloante Imperatorem fecerat, abijcere nec posset nec vellet, & Iulianam Iusti Picenī iudicis speciosissimam vir

Aristot. 2.
ethic.
Matt. 7.

Lactanti.

ginem adamaret, legem protulit publice per ciuitates propositam, sancientem, vt liceret si quis vellet, habere duas vxores. Quumq; lex posita haberetur, Iustinus ipse cōiunctus est, ex qua natus est Valentinus iunior, & filia Galla, quam postea maior Theodosius duxit vxorem. Quod quidem factum, licet in principe Christiano, nemo Christianus & prudens, laudauit vnquam.

¶ Quare doctrina Lutherana non est euāgelica, sed Epicurea, moribus omnium appositissima. Nam Epicuri doctrina, vt ait Lactantius lib. 3. diui. insti. ca. 17. multo celebrior semper fuit quam ceterorum, non quia veri aliquid afferat, sed quia multos ad populare nomen voluptatis inuitat. Nemo enim nō in vitia pronus est. Preterea vt ad se multitudinē cōtrahat, apposita singulis quibusq; moribus loquitur. Desidiosum vetat lras discere, auarū populari largitiōe liberat, ignauū prohibet accedere ad remp. pigrū exercere, timidū militare, irreligiosus audit deos nihil curare, inhumanus & suis cōmodis seruiēs iubetur nihil cuiq; tribuere. Oīa em̄ sui causa facere sapientē, fugiētū solitudo laudat. Qui nimis parcus est, discit aqua & polēta vitā posse tolerare. Qui odit vxorē, huic enumerātur cōlibatus bona. Habēti malos liberos orbitas prādicatur. Aduersus impios parentes, nullum esse vinculū naturæ, impatienti ac delicato dolorem esse oīm malorū maximū dī. Qui claritati ac potentiaē studet, huic p̄cipit reges colere. Qui molestia ferre nō pōt, huic regiā fugere. Haec tenē

Lact. li. 3.
diui. insti.
ca. 17.

**Tertul. de
p̄scrip. h̄g.**

ex Lactantio recitavi Epicuri dogmata auribus prurientibus nata, quæ magna ex parte cōueniunt cum doctrina Lutheri. Recte quidem Tertullianus describens hæresim: Hæreses, inquit, sunt doctrinæ hominum & dæmoniorum, prurientibus auribus natæ de ingenio sapientiæ secularis, quam dominus stultitiam vocat.

2. Cori. 1.

Er quod tanquam concludendo Lactantius dicit de Epicuro, nos rectissime dicimus de Luthero: Ita, inquit, homo astutus ex varijs diuersisque modis circulum cogit, & dum studet placere omnibus, maiore discordia secum pugnavit, quam inter se vniuersi philosophi.

**Hier. li. 2.
adu. Ioui.**

¶ Quod si Lutherus gloriari voluerit, quod multos habeat discipulos, respondebo illi non secus ac Hieronymus Ioviniano ob eandem causam glorianti: Ne glories, inquit, quod multos discipulos habeas. Filius dei docuit in Iudæa, & duodecim tantum apostoli illum sequebantur. Quod multi acquiescunt sententiæ tuæ, indicium voluptatis est. Non enim tam te loquentem probant, quam suis fauent vitijs. His rationibus Lutherus magister luxurię turpissimorumque complexuum sacerdotibus scorta, quæ uxores ipse appellat, permittit, ne solus præteris incontinentior videatur. Is enim qui peccat, prævalente natura, erubescit coram iustis & bonis esse nequam: ideoque & veritas ei semper inuisa est, & liberum (ut ait Lactantius) vult habere peccandi locum, nec aliter se putat malefactoris voluptate securius perfrui posse, quam si nemo sit cui delicta non placeant. Ergo tanquam scelerum & malitiæ suæ testes extirpa-

**Lact. li. 5.
diui. insti.
c. 9.**

re funditus nititur & tollere, grauesq; sibi putat tanquā vita eius coarguatur. Castigare em̄ videtur, quicumque dissentit. Vt ergo perfricta fronte turpibus ac nephandis amplexibus possit Lutherus animum suum explere, vult oēs in malitiā sui esse similes, vt sine pudore cum scortis ætatem transigant. Hinc illud cœleste dogma damnans cœlibatū sacerdotum. Et q̄a popolare nomen voluptatis veneræ ac libertatis, quam stultissime repromittit, quum ipse sit corruptionis seruus atq; luxuriæ, canis reuersus ad vomitū suum, plurimos inuitat, plures etiam habet sectatores. Obijcit Hieronymus Heluidio, q̄ solus in vniuerso mundo simul sit & laicus & sacerdos. Et aduersus Vigilantiū scribens, exclamās ait: Proh nephas, episcopos sui sceleris dicitur habere consortes, si tñ episcopi nominandi sunt, q̄ non ordinant diaconos, nisi prius vxores duxerint, nulli cœlibi credētes pudicitia, imo oñdentes q̄ sancte viuant, q̄ male de oībus suspiciātur, & nisi p̄gnantes vxores viderint clericorū, infantesq; de vlnis matrum vagiētes, Christi sacramēta non tribuūt. Quid facient orientis ecclesiæ, qd Aegypti & sedis apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt? Hæc Hieronymus non verius scripsit aduersus Vigilantium suum, q̄ nostrum Lutherū. Et in verbis R. Hieronymi & hoc considerādum est, q̄ ordinē sacramentū vocat, quod negat Lutherus. Sed & Tertullianus verissime scripsit de ordinationibus hereticorū: Ordinationes, inqt,

2. Petr. 2.

Hierony.

Tertul. de
p̄scrip. hē.

2. Reg. 25.
2. Par. 25.

hæreticorū temerarię, leues, inconstantes. Tūc
neophytos conlocant, nunc seculo obstrictos,
nunc apostatas nostros, vt gloria eos obligent
q̄a veritate nō possunt. Nusquā facilius profi-
citur, q̄ in castris rebellū, vbi ipsum esse illic
promereri est. Itaq; alius hodie episcopus, cras
alius, hodie diaconus, q̄ cras lector, hodie pres-
byter, q̄ cras laicus. Nam et laicis sacerdotalia
munera iniungunt. Qui potuisset rectius nōs
hæreticos describere, q̄ non solum sacerdotalia
munera laicis, sed etiā mulieribus iniungūt et
vxoratis, ordinē ipsum pro nihilo ducentes.
Sed habet adhuc sacra & sacerdotes suos castos
ille deus eorū Priapus. Veniet tandem (vti spe-
ro fore) rex Asa, q̄ et matrē suā amouit ne eēt
sacerdos in sacris Priapi, q̄ sceleratis hisce Pri-
api sacrificijs finem imponet. Interim luxuri-
entur, sordeant, vt sordescant adhuc. Nos eccl.
decretis stabimus, ex cuius statuto illicitū est
sacerdotib. ducere vxores, sicut nec monachis
licet ratione vtorū suorū, q̄bus obuincti sunt
q̄ iure diuino ac naturali deo reddere tenentur.
Hinc sequitur, summū pōtificē posse dispensare
si extat causa iusta et ardua (q̄ perraro in hac
re emergit) summaq; necessitas, cū sacerdote,
vt vxorem ducat. Cū monacho aut, siue sit sa-
cerdos siue laicus, non videtur hoc posse: quis
nonnulli etiam eum hoc posse contendunt, ob
plenam potissimum potestatem quam habet in
his quæ statuit ecclesia, quam non habet in his
quæ sunt iuris naturalis ac diuini. Ergo sacer-
dotes & clerici ecclesię statutis nō parentes, e-

quorum more mulieribus adhinnientes, cōtra propria vota, cōtra decreta ecclesiæ, lasciuiētes & volutantes in carne, vt fornicatores, v^t Heb. 13. scortatores, vt impudicos et effœminatos, v^t adulteros iudicabit deus.

¶ Nec est quod honesto matrimonij vocabulo culpam quasi velamine quodam occultent. Nam conatus est & Iouinianus nuptiator, qui in Luthero perinde atq; in Pythagora Euphorbus renatus est, hoc astu miseris imponere. Qui quū docuisset virgines de Apost. melius esse nubere q̄ vri, respondit Hieron. Non suasit hoc Apost. Vergilianum consilium est: Coniugium vocat, hoc preterit noīe culpam: Quomodo autem intelligendus sit Apost. vbi dicit, melius est nubere, q̄ vri, docet Augusti. libro de sancta virginitate, nullo modo accedens Luth. & pudicitie frena laxanti & vota monastica tollenti. Verba eius sunt hæc: Apostolus dicit adolescentiores viduas deuota. Quum enim luxuriatæ fuerint aut in delitijs egerint, in CHRISTO nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritā fecerunt, id est, in eo quod primo vouerant, non steterunt. Nec tamen ait, nubunt, sed nubere volunt. Multas enim earum reuocata nubendo, non amor præclari propositi, sed aperti dedecoris timor. Hæ igitur quæ nubere volūt, & ideo nō nubūt, q̄a impune nō possūt quæ melius nuberent q̄ vrerentur, i. q̄ occulta

1. Cor. 7.
Hier. li. 2.
adu. Ioui.
Vergi. 4.
Aneidos.

Augusti.
de sancta
virg. c. 33.
1. Tim. 5

Gen. 19
2. Pet. 2
Prou. 26.

flamma concupiscentiæ in ipsa concupiscētia vastarentur, quas poenitet professiōis, & piget confessionis, in mortuis deputandæ sunt. Non docet Augustinus virgines deo semel dicatas cum Ioviniano ac Luthero nubere aut melius esse nubere quam vri, quum dicit ipsas hoc impune non posse facere: sed dicit, quod melius añ votum nupsiissent, q̄ post votum æstu concupiscentiæ, cui consentiendo non satis resistunt, superantur & vastantur. Tales sunt, vt Augustinus dicit, quas poenitet professiōis, & piget cōfessionis, & ideo in mortuis deputat. Respiciūt enim retro cum vxore Loth, quibus contingit res veri prouerbij, canis reuersus ad suum vomitum, & sus lora in volutabro luti. Lutherus depingit cum apostatis suis, quos poenitet professiōis, qui quum spiritu incoeperūt, nūc carne consummantur, quibus melius fuisset ante votum nubere, quam vouere, & post votum igne concupiscentiæ vri.

August.

¶ Quantum Augustinus tribuerit votis monasticis, satis perspicuum fit ex eo quod habet in expōne tituli Psal. 83, vbi hunc in modum scribit. Alius ex dei munere, maius aliquid vult, statuit nec nuptias pati, qui non damnaretur, si duxisset vxorem, post votum quod deo promissit, si duxerit, damnabitur, quū hoc faciat ille qui nō promiserat, tñ ille non damnatur, ille damnatur. Quare nisi quia iste respexit retro? Sic virgo q̄ si nuberet nō peccaret, sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Respexit em̄ retro de loco quo accesserat. Sic quibus placet, relicta omni spe seculari &

omni actione terrena, conferre se in societatem
sanctorum, in eam illam vitam, ubi non dicit
aliquis aliquid proprium, sed sunt illis omnia com-
munia, & est illis anima una & cor unum in
deum, quisquis inde recedere voluerit, non talis
habetur, qualis ille qui non intrauit. Ille enim
nondum accessit, iste retro respexit. Quapro-
pter charissimi, quomodo quisque potest, vouete
& reddite domino deo vestro quod quisque poterit,
nemo retro respiciat, nemo pristinis suis dele-
ctetur, nemo auertatur ab eo quod ante est, ad
id quod retro est, currat donec perueniat. Nec
ab hac Augustini sententia discrepat Tertullia-
nus libro de cultu foeminarum, dicens: Multi se
spadonatu assignant, & propter regnum dei
tam forte & utique permissam voluptate spon-
te ponentes. Nolo hic commemorare ex Am-
brosio virginis encomium, qui, ut August.
lib. iij. de doctrina Christiana dicit, virgines
ad vouendum, lib. 2. de virginibus, magno ac-
cendit eloquio, & docet qualiter esse debeant,
quae iam votae sunt. Nam ut ingreditur ani-
mus, inquit August., tantum ac tale propositum,
grandi utique dicendi genere debet excitari &
accendi. ¶ Verum supra cunctos beatissimus
martyr Cyprianus virginitati & virginibus
fauet. Libro. I. epist. II. epistola ad Pomponium
scribens longe lateque abest a spurcissimi Lu-
theri sententia. Lutherus dicit: Si nolunt conti-
nere, nubant. Quid vero Cyprianus? Virgines
inquit, quae semel statum suum continenter ac
firmiter tenere decreuerunt, secundum traditio-
nes euangelicas & apostolicas, non pati debe-

Actu. 4

Tertull.
Matt. 29.Amb. lib.
2. de virg.Aug. 4. de
doct. Chri-
stia. ca. 21.

Cypria.

mus cum masculis habitare, nō dico simul dormire, sed nec simul viuere, quum & sexus infirmus, & ætas adhuc lubrica per omnia frenari & regi debeat, ne diabolo insidianti & sauiire cupienti ad hocendum detur occasio, quū & Apostolus dicat: Nolite locum dare diabolo. Liberanda est vigilanter de periculosis locis nauis, ne inter scopulos & saxa frangatur. Exuenda est velociter de incendio sarcina, priusquā flammis superuenientibus concremetur. Nemo diu tutus ē periculo proximus. Nec eua dere diabolus dei seruus poterit, qui se diaboli laqueis implicauit. Quod si se ex fide Ch̄o dicauerunt, pudicę & castę sine vlla fabula perseuerent, ita fortes & stabiles p̄m̄ium virginittatis expectent. Si autem perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est vt nubant, quam in ignem delictis suis cadant. Hactenus Cyprianus. Verum hæc vltima Cypriani verba, quæ posuimus, non oscitanter legēda sunt, ne hæreticis ad calumniandū dedisse videatur occasio nem. Nam quum dicit, si perseuerare nolūt vel non possunt, melius est vt nubant, nō intelligit hoc de virginib. q̄ iā vouerūt & manū ad arat̄ dñi miserunt, sed de his quibus adhuc integrū est, vel nubere v̄l in s̄cto virginittatis proposito permanere, de quibus dicit Apost. Et si nupserit virgo, non peccauit. Virginibus em̄ deo dicatis, quas Hieronymus Nonnas, Augustinus sanctimoniales appellat, velle nubere damnabile est, quia primam fidem irritam faciunt. Hūc esse sensum verborum Cypriani, ex his quæ sequuntur in eadem epistola, facile po

1. Cor. 7.

test intelligi. Dicit enim: Si superueniens maritus sponfam suam iacentem cum altero videat, nonne indignatur & fremit, & per zeli dolorem fortassis & gladium in manū sumit?

Quia Christus dominus & iudex noster, quū virginem suam sibi dicatam, & sanctitati sue destinatam iacere cum altero cernat, quā indignatur & irascitur? Et quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur? Et post pauca de eisdem virginibus deo dicatis subdit: Si autem ex eis aliquæ corruptæ fuerint deprehensæ, agant pœnitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admisit, nō mariti, sed Christi adultera est. Quid posset Cyprianus manifestius dicere? Nonne virgines deo dicatas cum viris dormientes adulteras Christi vocat, & concubitū huiusmodi incestuosum? Quod si his virginibus melius est nubere quā vri, qua ratione sunt adulteræ aut quomodo committunt incestum? Hoc est quod Hieronymus libro primo aduersus Iovinianum dicit, exponens verba Apostoli dicentis, si nupserit virgo, non peccauit. Non illa, inquit, virgo, quæ semet dei cultui dedicauit. Harum enim si qua nupserit, habebit damnationem, quia primam fidē irritam fecit. Virgines enim quæ post cōsecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt quam incestæ. Cypriani ergo atq; Hieronymi sententia, incestuosus est Lutherus cum scorto suo, quam v xoris loco habet, & incestæ nuptiæ, quæ monachus quū sit, professionis sue immemor, virginē deo consecratā, duxit v xorem, & suū ipsius, & virginis corpus cōtumelijs afficiens.

1. Tim. 5

Quantum honoris detulerit venerabilis ac religiosa regina Helena octoginta & amplius annos nata femina incomparabilis fide & religione animi, mater Constantini Magni docet Ruffinus Aquileiensis lib. x. hist. eccles. Quæ quum diuinis admonita visionibus, Hierosolymam petisset, atque ibi locum in quo sacrosanctum corpus patibulo affixum pependerit, ab incolis perquireret, virgines quas ibi reperit deo sacratas, inuitauit ad prandium, & tanta eas deuotione curasse dicitur, vt indignum crederet, si famulorum vteretur officijs sed ipsa manibus suis, famulæ habitu succincta, cibum apponeret, poculum porrigeret, aquam manibus infunderet, & regina orbis ac mater imperij, famularum Christi se famulā deputaret. Quid quod Philo Iudæorum disertissimus libro de vita nostrorum, id est, de Apostolicis viris, quem inscripsit, de vita contemplatiua supplicum, quod videlicet cœlestia contemplantur & semper deum orent, cuius libri meminit etiam Eusebius Cæsariensis lib. 2. eccles. hist. ca. xvij. & Hieronymus in catalogo scriptorū ecclesiasticorū, originem monialium ad apost. refert sicut & monachorū. Dein de continentia ipsorū differēs, ait: Continentiā vero velut fundamentū quoddā primo in aīo collocāt, & ita demum reliquas super hanc pergunt edificare virtutes. Et post pauca: Cum viris autē, quos dicimus, sunt & feminae. In quibus plures iam grandæque sunt virgines, integritatem casti corporis, non necessitate aliqua, sed deuotione seruantes, dum sapientiæ studijs semet ge

stunt, non solum animo, sed & corpore consecrare, indignū ducentes, libidini mācipare vas ad capiendam sapientiā pparatum, & ædere partum eas, a quibus diuini verbi concubitus sacrosanctus & immortalis expetitur, ex quo posteritas reliquatur, nequa q̄ corruptelæ mortalitatis obnoxia. Præterea multa alia habet, q̄ longū esset enarrare, ex q̄bus apparet, inquit, Hiero. talē primum Christo credentium fuisse ecclesiā, quales nūc monachi esse nituntur & cupiūt, vt nihil cuiusq̄ propriū sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonīa egentibus diuidūtur, orationi vacatur, & psalmis, doctrinæ quoq̄ & continentie, quales & Lucas refert, primū Hierosolymæ fuisse credentes.

¶ Nunc textum Apostoli, quem castitatis hostes Lutherani hæretici, contra sacerdotum coelibatum & virginum pudicitiam, solent obijcere, excutiamus oportet. Dicit enim A-
POSTOLVS: Oportet episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, filios habentē subditos cum omni castitate. Mulieres similiter pudicas. Diacones sint vnius vxoris viri, qui filiis suis bene præsent, & suis domib. Et iterum ad TITVM: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt, corrigas, & cō-
stituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Si q̄s sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles. Vides quomō per omnia Luthero cōuenit cum Ioviniano, cuius hæc sunt argumenta, dicam potius fundamenta ad euertendā pudicitia sanctarū virginū & castitatem sacerdotū, Et q̄a ex cinerib9 huius

1. Tim. 3

Tit. 1.

Lutherus renatus est, patrem sequitur sua proles, & olim damnata dogmata, velut cerberū ex inferis producit in lucem. Clamant ubiq; hæretici, non esse faciendā vim scripturis sanctis, quā nulli magis quam ipsi ad fucandos stabiliendosq; errores suos ubiq; per vim contra germanum sensum ad sensum prorsus repugnantem scripturas torqueant. Quod verū esse ex his Apostoli verbis cōmonstrabimus. Lutherani enim vel ipsis Milesijs effœminatiores, colligūt ex his verbis Apostoli licitum esse episcopis & sacerdotibus ducere uxores, quāvis non simul, tñ successiue plures. Infelices autem Anabaptistæ ineptius delirant, permituentes passim omnibus ex his Apostoli verbis nō solū successiue, sed etiam simul plures uxores, episcopis & sacerdotibus duntaxat exceptis. Catholici autē doctores nostri, his verbis Apostoli permoti, non ordinant digamum in clerum, nec admittūt ad sacros ordines. Vnde Hieronymus libro primo aduersus Iovinianū dicit: Quam sancta sit digamia hinc ostenditur, quod digamus in clerum eligi non potest, & ideo Apostolus ad Timotheum dicit: Vidua eligatur non minus septuaginta annorū, quā fuerit vnius viri uxor. Hoc tantum præceptū est, inquit, de his viduis, quæ ecclesiæ pascuntur elemosynis, quæ iam laborare nō possunt. Sensus ergo verborum Apostoli est, digamum siue trigamum non posse ordinari in sacerdotem, diaconū, aut episcopū. Vnde dicit, oportet episcopum & diaconū vnius uxoris (quæ etiam alterius non fuerit coniunx) esse virum.

1. Tim. 5.

¶ Non tamen est, quod quis existimet esse necessarium, ut omnis in clerum eligendus & ordinandus necessario sit vel fuerit monogamus, quum satis sit aliquem non esse aut fuisse digamum aut trigamum. Alioquin plures numero episcoporum reijciendi nobis essent, quos sanctissimos simul & castissimos fuisse constat & monogamos, hoc est, vxoratos non fuisse, nemo ignorat. Quis enim nescit Martinum, Athanasium, Nicolaum, Ambrosium, Chrysostomum, Augustinum, Gregorium, Basilium, episcopos liberos semper fuisse, nec vnquam implicatos indissolubili vinculo coniugali? Quid quod ipse Paulus hac ratione episcopus esse non debuit? Nam si iuxta sententiam Apostoli, non erunt episcopi nisi mariti, episcopus esse non potuit, qui dixit: Volo autem sic omnes esse, sicut & ego sum. Et Iohannes hoc gradu indignus aestimabitur, & omnes virgines, quibus quasi quibusdam gemmis, ut ait Hiero. monile ecclesie decoratur. Basilius Magnus a Gregorio Nazianzeno non mediocriter commendatur, quod castitatem usque ad extremum diligentissime seruauerit: In teger, inquit, corpore et omnis expertus libidinis perpetuo mansit, quum nulla magis virtus angelis celestibus æquiparari possit: quam & si quidam (arrigant hic iuxta Comicum aures Lutherani) matrimonio inferiore putarunt, quod humanum genus ex ea deficere videat, magnopere errant: nec deus ipse discipulis suis & plane sequentibus eum traditurus exemplum, virgo ex virgine natus permanisset. Hæc quidem Nazianzenus de **BASILIO** Magno

Greg. Na.
in Mono.
Basil. 9. M.

Greg. p̄s-
byter in
vita Gre-
gorij Nas-
zianzen.
Zenocra-
tes.
Polemon

honorificentissime scribit. At multo honorifi-
centius atq; sublimius esse videtur, quod de v-
troq; scribit Gregorius presbyter, vbi conti-
nentiam vtriusq; commendans summa cū ad-
miratione dicit: Quid autem de castitate dicā?
quam in omni vita pure ac illibate deo conser-
uarunt, ita vt minus redargui possent, quā Xe-
nocrates ille & Polemon: ex quibushic dū cū
scorto dormiret, immobilis iacuit, ad illum ve-
ro vix prostitutæ ingredi audebāt, quum nimi-
um philosophi seueritatem timerent. Sed nunc
ad id a quo digressi sumus, recurrat orō. Hanc
constat esse veram Apostoli sententiam, digam-
um aut trigamum non posse eligi aut ordina-
ri in sacerdotem aut diaconū aut episcopum.

Cant. 5

Augu. de
bo. coniu.
cap. 18.

¶ Quod autem digamus indignus censetur
honore sacerdotali, in causa est non t̄m ipsius
incontinentia, cuius signum est repetitum con-
iugium, sed etiam repræsentatio sacramenti.
Sponsus enim ecclesiæ Christus est, sponsa ec-
clesia, quæ vna est. Vna est, inquit, columba
mea. Quare episcopus aut sacerdos sponsum
ecclesiæ repræsentans, digamus esse aut fuisse
non debet. Vnde Augustinus de bono coniuga-
li dicit: Sicut sacramentum pluralium nuptia-
rum illius temporis. i. veteris testamenti, signi-
ficauit futurā multitudinē deo subiectā in terre
nis omnibus gentibus. i. plures vxores patrum
antiquorū significauerūt futuras n̄ras ex oibus
gentibus ecclesias vni viro subditas Christo:
sic sacramentum nuptiarū nostri temporis si-
gnificat vn̄itatem omniū nostrum subiectam
deo futuram in vna cœlesti ciuitate, & ideo ad

vnū maritū & vnā vxorem redactū
 est, vt dispensatorem ecclesiæ non liceat ordi-
 nare, nisi vnus vxoris virū. Quod acutius in-
 tellexerūt, qui nec eum qui catechumenus vel
 paganus habuerit alteram, ordinandū esse cen-
 suerunt. De sacramento em̄ agitur, non de pec-
 cato. Nam in baptismo omnia peccata dimit-
 tuntur. Sed qui dixit, si acceperis vxorem non
 peccasti, & si nupserit virgo non peccat, &
 quod vult faciat, non peccat si nubat, satis de-
 clarauit, nuptias nullum esse peccatum. Pro-
 pter sacramētū autem sanctitatem, sicut fœmi-
 na etiam si catechumena fuerit vitiata, nō po-
 test post baptismum inter dei virgines cōsecre-
 ri: ita non absurde visum est, eum qui excessit
 vxorum numerū singularem, non peccatū ali-
 quod cōmisisse, sed normam quandam sacra-
 menti amisisse, non ad vitæ bonæ meritū, sed
 ad ordinationis ecclesiasticę signaculum neces-
 sariā. Dicit em̄ Augusti. eos acutius intellexis-
 se, qui nec eum q catechumenus vel paganus
 habuerit alteram, ordinandum esse censuerūt,
 propter Hieronymum ad Oceanum scriben-
 tem, vbi disputat an repetens matrimonium a
 baptismo possit fieri sacerdos, quē Paulus pro-
 pter secundas nuptias non videtur admittēre.
 Putabat ergo non obstare digamiam, sicut
 neque stuprum & alia peccata ante baptismū
 commissā, quia baptismo omnia peccata delē-
 tur. Cui non subscribit Augustinus, non quod
 digamus peccatum aliquod committat, sed q
 normam quandam sacramenti amittat.

1. Cor. 7.

Hierony.
ad Occa.

¶ Exploditur ergo ab oībus doctoribus ab

S

furdum Iouiniani nri argumentū, quo sacerdo
tibus vxores obtrudere conatur. Et q̄a noster Io
uinianus (Lutherus dico) hoc argumentum didi
cit a magistro suo Iouiniano, opere precii duxi
verba B. Hieronymi adferre, q̄bus confutat
magistrū luxuriæ. Nā & Iouinianus Apostoli
verba pro se facere contēdebat, vbi dicit: O
portet episcopū & presbyterū vnus vxoris
esse virū. Huic respondet Hieronymus in hūc
modum: Apostolus in ecclesiastico ordine con
stituendo, q̄a rudis ex gentibus constituebatur
ecclesia, leuiora nuper credētibz dat p̄cepta,
ne territi ferre nō possent. Deniq; & apostoli
& seniores de Hierosolymis lras mittunt, vt
nō amplius imponatur oneris his q̄ de gentibz
crediderūt, nisi vt abstineant sese ab idolola
tria & fornicatione & sanguine & a suffoca
tis, & quasi paruulis atq; infantibus lac potū
dant, non solidum cibū, nec p̄cipiunt de cōri
nentia, nec de virginitate. Et paulo post: Sed et
ipsa episcopalis electio mecum facit. Non em̄
dicit eligatur episcopus, q̄ vnam ducat vxorē
& filios faciat, sed q̄ vnam habuerit vxorem,
& filios in omni subditos disciplina. Sed et hoc
inferendū, Si laicus & q̄cūq; fidelis orare nō
potest, nisi careat officio cōiugali, sacerdoti cui
semper offerēda sunt sacrificia, semper orādū
est. Si semper orādū est, ergo semper carēdum
matrimonio. Nam & in veteri lege, q̄ pro po
pulo hostias offerebāt, nō solū in domibz suis
nō erāt, sed purificabāt ad tēpus ab vxoribus
separati, & vinū & sicerā nō bibebāt, q̄ solēt
libidinē prouocare. Eliguntur mariti in sacer
dotiū, nō nego, q̄a nō sunt tāti virgines, q̄ti ne

Hier. li. 1.
aduc. Iou.

Actu. 15.

1. Cor. 3.

2. Cor. 7.

tessarij sūt sacerdotes. Et de apostolis dicit: Pe-
 trus & ceteri apostoli habuerunt qdē v xores,
 sed q̄s eo tēpore acceperāt, quo euāgeliū nescie-
 bāt. Qui assumpti postea in apostolatū, relin-
 quūt officiū cōiugale. Dixit em̄ Petrus ex per-
 sona apostolorū ad dñm: Ecce nos reliquimus
 oīa, & secuti sumuste. Quid ergo erit nobis?
 Rñdit ei dñs: Amē dico vobis, nemo est q̄ reli-
 querit domū, aut frēs, aut sorores, aut patrem,
 aut matrē, aut filios, aut agros propter me &
 propter euāgeliū, q̄ nō accipiat cēties tñ nunc
 in tpe hoc, & in seculo futuro vitā æternā. Vñ
 li. 2. dicit, q̄ ideo dicuntur cœlibes, q̄ cœlo di-
 gni sint, q̄a coitu carēt. Et rursus in apologia
 pro lib. con. Iouin. ad Pāmach. in fine cōcludit
 dicēs: Apostoli, vel virgines, vel post nuptias
 cōtinētes, episcopi, p̄sbyteri, diaconi, aut vir-
 gines eligūtur, aut vidui, aut certe post sacerdo-
 tiū in æternū pudici. Et ne q̄s hoc tpe nobis ori-
 entales sacerdotes obijciat: quorū nōnullos eo-
 rū etiā episcopatus tpe ex legitima v xore fili-
 os habuisse legimus, afferā quod Socrates Cō-
 stantinopolitanus li. 9. hist. eccl. tri. ca. 38. dicit:
 Ego, inqt, cognoui in Thessalia consuetudinē,
 vbi quum qdam clericus ante clericatum le-
 gitime duxisset v xorē, q̄a cū ea mixtus fuisset,
 abdicatus est, cū in Oriēte cūcti spontanea vo-
 luntate, & non aliqua necessitate etiā episcopi
 seipso abstineant. Oportet ergo episcopū vnū
 us v xoris eē vñ, qui vnā v xorē (sicut mō de-
 clarauim⁹) habuerit, nō habeat. Sed aliter etiā
 Hierony. alio loco Ap̄i verba explicat, distīn-
 guēs, s. inter sacerdotes veteris legis ac nouæ.

Matt. 19.
 Marc. 10.

Cœlibes.

Hiero. ad
 Oceanum

Verba eius hæc sunt: Ex Iudæis erat Apostolus, prima Christi ecclesia de Israel reliquijs cōgregabatur. Sciebat lege concessum, & exemplo patriarcharum ac Moyfi familiare populo nouerat in multis vxoribus liberos spargere ipsis quoq; sacerdotibus huius licentiæ (licentiam non potestatem vocat Hieronymus) patebat arbitrium. Præcepit ergo, ne eandem licentiam ecclesiæ sibi vendicent sacerdotes, ne bina pariter aut trina coniugia sortiantur, sed vt singulas vno tempore vxores habeant. Deinde tertiam explanationē ponit Hieronymus, quā tamen coactam interpretationem nuncupat dicens: Quidam coacte interpretātur vxores pro ecclesijs, viros pro episcopis debere accipi. Et hoc in Nicæna quoq; synodo a patribus esse decretum, ne de alia ad aliam ecclesiā episcopus trāsferatur, ne virginalis pauperum societas contempta, ditioris adulteræ querat amplexus. Hæc Hieronymus.

1. Cor. 9.

Augus. de
ope mo-
nac. ca. 4.

¶ At obijciūt, quod Paulus Corinthijs scribit: Nunquid non habemus potestatem, mulierem sororem circūducendi, sicut & cæteri apostoli, & fratres dñi, & Cephas? Aut ego solus & Barnabas, non habemus potestatem hoc operandi? Qui ex his verbis Apostoli colligūt, apostolos etiā in apostolatu maritos fuisse aut mansisse, non me, sed Augustinū verba Apostoli explanantem audiāt: Hic sororem, inquit, mulierem qdam nō intelligentes, vxorem interpretati sunt: sed fefellit eos græci verbi ambiguitas, quod & vxor & mulier eodem verbo græce dī. Quāq; Apostolus ita posuerit, vt

falli nō debuerint, q̄a neq̄ mulierem tm̄modo
ait, sed sororem mulierē, neq̄ ducendi, sed cir
cūducendi. Eodem mō Hieron. Iouiniano suo *Hier. li. 7.*
rīdet: Sorores, inq̄t, tollit v xores, & oñdit eas *cō. Ioui.*
germanas in spiritu fuisse, non coniuges. Quā
q̄ excepto apostolo Petro, nō sit manifeste rela
tum de alijs apostolis quod v xores habuerint,
& quū de vno scriptū sit, ac de cæteris tacitū,
intelligere debemus sine v xorib. eos fuisse, de
q̄bus nihil scriptura tale significat. Possumus
aut de Petro dicere, q̄ habuerit socrum eo tem
pore, quo credidit, & v xorem iam non habue
rit. Vñ Augustinus de Paulo dicit, q̄ summā *Auguf. de*
castitatem professus sit. Dicit em̄: Vellem aut *opc. mon.*
omnes homines esse sicut meipsum. Aliud em̄ *ca. 32.*
est, vel quod infirmitati conceditur, vel morta *1. Cor. 7.*
li propagatione persoluitur: aliud autem, quod
ad capeffendam incorruptam & æternam vi
tam fideli professione significatur.

¶ Sed & ipse Augustinus post susceptam
baptismi gratiam continentissime vixit, vt au
tor est Possidonius Calamensis episcopus, qui *Possidon.*
vitam eius ac mores descripsit: Fœmina, inq̄t,
intra domum eius nulla penitus vnquam con
uersata est, nulla mansit, nec quidem germana
soror, quæ vidua deo seruiens multo tempore
vsq̄ in diem obitus sui præposita ancillarum
dei vixit. Sed neque patrui sui filiæ & fratris
sui filiæ, quæ pariter deo seruebant, quas per
sonas sanctorū episcoporū cōcilia in exceptis
posuerunt. Dicebat vero, quia etsi de sorore et
neptibus se cū cōmorantibus nulla nasci possit
mala suspicio, tñ qm̄ illæ personæ sine alijs ne

cessarijs secumq; manentibus foeminis esse nō
 possent, & quod ad eas etiam aliæ intrarēt, de
 his posse offendiculum aut scandalū infirmio-
 ribus nasci, & illos q; cum episcopo vel quo-
 libet clerico forte manerent, ex illis oibus fo-
 minarū personis vna commorantibus aut ad-
 uentatibus, rētationibus humanis posse perire,
 aut certe malis hoīm suspicionib; pessime dif-
 famari. Ob hoc ergo dicebat, nunq; debere fo-
 minas cum seruis dei etiam castissimis in vna
 manere domo, ne, vt dictum est, aliquod scan-
 dalum vel offendiculum hoc tali exemplo po-
 neretur infirmioribus. Et si forte ab aliquibus
 foeminis vt videretur vel salutareretur rogaba-
 tur, nunq; sine clericis testib; ad eum intrabāt,
 vel solus cum solis vnq; est loquutus, nisi secre-
 torū aliquid interesset. Foeminarū monasteria
 non nisi vrgentibus necessitatibus, visitabat.
 Non concedit August. seruos dei etiam castissi-
 mos manere cum foeminis in eadem domo: &
 Lutherus (q; Augustini regulam professus est)
 pmittit ipsos simul manere in eodē lecto. Iterū
 dico: Nō hoc Chřianum est, sed Vergilianum:
 Cōnubiū vocat, hoc p̄texit noīe culpā. Quid
 hic dicā stupratoribus n̄ris, q; aspergūt accubi-
 tū suū myrrha, aloe, & cinnamomo? Quantis
 lachrymis hæc nō sunt digna? quātis nō digna
 mortibus? Quis aut sic lapideus & sine cōpas-
 sione, vt hāc tā insignē vidēs turpitudinem nō
 accendatur zelo, & ploratibus ac lamentis te-
 stetur dolorē suū? Dicam quod non in tantis,
 sed non dissimilibus malis, virginum ruinam
 ac miseriam deplorando dicit Chrysostomus:
 Heu me anima, quale negocium, & quan-

Chryso.

ea refertum sermocinatione. Virgo iniuria est affecta, velum quod eā a nuptijs coercebat sublatum est & ab impudentissimis porcis dilaceratum. Sancta sanctorum conculcata sunt honesta & reuerentiā plena prophanata, & omnibus peruia. Semper q̄dem viginitas coniugio cōparata, primas partes tenuit & omnē dignitatē. Et paulo post addit: Inter Græcos sane licet pauci ita philosophati fuerint, vt opū essent contēptores, q̄m ab ira sunt victi: virginis autē flos nullo modo apud illos floruit, in qua semper concesserunt nobis primā dignitatē: ingenue fatentes, rē supra naturā esse et non humanā, & ea propter oībus gentibus admirationi fuimus: sed nūc nō item, q̄n potius deridēt & sales in nos iactāt, & propterea diabolus cōtra hanc turbā spirauit, q̄m vidit in hoc potissimū phalāge fulgidū Chrī exercitū, sicq̄ attētauit ipsam confundere, vt post hac melius sit ne virgines q̄dem esse q̄ ita rem p̄uacari attentent. Hæc quidem dicit Chrysostomus contra virgines deo dicatas, q̄ viris cohabitant. Qui ergo hisce virginib. negat cū viris promiscue idem domiciliū, permittet eundem lectū? Quapropter erubescāt si tñ sciūt pudescere, foediss. Luth. qui ex sacris virginibus passim faciunt prostitutas ac meretrices. Discant obseruare decreta concilij Nicēni, in quo statutum est, ne quis episcopoz ceterozq̄ clericoz cum extraneis mulieribus habitet, præterquam cum matre vel sorore, vel si quæ sunt huiusmodi necessitudinum personæ. Quod si cum A R R I O impietatis magistro, illius synodi canones contempserit, obtemperet saltem imperia-

libus edictis Christianissimi Imperatoris Iou-
niani, qui impio illi successit Iuliano apostate.
Iouinianus enim, vt refert Sozomenus li. 7. hi.
eccl. trip. ca. 4. legem dedit Prætorianā, vt ca-
pitali sententia plecteretur, qui vel sacrā vir-
ginem nuptiali thoro violare auderet, vel im-
pudico aspectu aspiceret, ne dicā abripere for-
te tentaret. Quam legem ideo posuit q̄ Iuliani
temporibus quidam hmōi virgines v xores du-
cere ausi fuerant.

¶ Sed & salaces anabaptistæ foedissime er-
rant, qui plures v xores simul nō lege Christia-
na, sed more Mahometano hñt, & inter scorto-
rum greges tanq̄ canes impudentissimi, lasciu-
unt: minime attendentes principio Adamum,
statim vt creatus erat, spiritu diuino illustratū
dixisse: Propter hoc relinquet homo patrem et
matrem, & adhærebit v xori suæ, & erūt duo
in carne vna. i. in prole procreanda. Quæ ver-
ba tractans diuus Hierony. li. 1. aduersus Iou-
nianū, dicit: Vna costa a principio in vnā vxo-
rem versa est. Et erūt, inquit, duo in carne vna,
non dixit tres, neq̄ quatuor: alioquin non duo,
sed plures. Primus Lamech sanguinarius atq̄
homicida, vnā carnem in duas diuisit vxo-
res. Fratricidium & bigamiā eadem catacly-
smi poena deleuit. Propter hāc vnitatem sacra-
menti in Christo & ecclesia, beatus Cypr. pro-
bat hereticos non posse dici cōfessores aut mar-
tyres, quia in ecclesia non sunt. Ita enim habet:
Christi cōfessor nec dici nec esse potest, q̄ eccle-
siam Christi negauit. Nam quū Paulus dicat,
propter hoc relinquet hō patrem ac matrem,

Gen. 2.

Hierony.
habes. 1.
q. 1. ca.
Quomō.

Cyp. lib. 2
epist. ad
Corn. p. 2.
epist. 8.
Ephe. 5

& erunt duo in vnā carnē. Sacramentum istud magnum est, ego autē dico in Chrm & in eccle-
siam. Quum hoc, inquam, Apostolus dicat, &
Chrm pariter atq; ecclesiæ vnitatem indiuidu-
is nexibus cohærentē, sancta sua voce testetur,
quō potest esse cum Chro, qui cum spōsa Chri-
sti atq; in eius ecclesia non est? Huic subscribit
Innocentius 3. qui etiam ex hoc loco Apostoli
docet, nulli vnq; licuisse simp̃ plures vxores ha-
bere, nisi cui fuisset diuina reuelatione aut dis-
pensatiōe cōcessum. Vñ dicit: Si vxore dimis-
sa duci alia de iure non pōt, fortius & ipsa re-
tenta. Per quod euidenter apparet, pluralitatē
in vtroq; sexu (quum non ad imparia iudicen-
tur) circa matrimoniū reprobendam. ¶ Ex
nouo quoq; testamento reprobatur pluralitas
vxorū. Ait enim Seruator: Omnis q̃ dimiserit
vxorem suam, excepta fornicationis causa, fa-
cit eā mœchari: & qui dimissam duxerit, ad-
ulterat. Item pharisæis sciscitātibus et tentan-
tibus saluatorem, liceret ne homini dimittere
vxorem suam quacunq; ex causa, rñdit redu-
cens matrimonium ad primariā sui institutio-
nem: Non legistis, quia qui fecit hominē ab in-
itio, masculum & fœminam fecit eos, et dixit:
Propter hoc dimittet homo patrem et matrem
& adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne
vna. Itaq; iam nō sunt duo, sed vna caro, quia
vna caro prolis ex vtrisq; propagatur. Vbi
Chrysoft. dicit: Considerandum autē est, q̃a nō
authoritate solum scripturæ, ver̃ etiam rer̃ di-
gnitate sniam suam corroborat. Nō em̃ dixit,
quia virum & mulierem vnam solūmodo fe-

Innoc. ex
tra de di-
uortijs. ca
Gaudem

Matt. 8

Matt. 19
Mar. 10.

Chrysoft.
in Matth.

tit, verū etiam quia iussit, vt vnus vni coniun-
gatur. Nam si voluisset alteram etiam cōducī
v xorem, vni viro creato, multas conformasset
mulieres: nunc vero vt creationis & sanctifica-
tionis mō vnā vni perpetuo coniūgi, & nunq̃
rescindi oportere perdocuit. Audi quō dicit:

Hieron. in
Matth.

Qui fecit a principio, masculum & fœminam
fecit eos. Ex vna radice germinarūt, & in vnū
corpus conuenerunt. Et apertius b. Hiero. Ma-
sculum, inquit, & fœiā fecit eos. Dicendo au-
tem, masculum & fœminā, oñdit secunda vi-
tanda coniugia. Non em̃ ait, masculū & fœmi-
nas, quod ex priorē repudio q̃rebatur, sed ma-
sculum et fœminā, vt vnus coniugis cōsortia
necterentur. Et dixit: Propter hoc dimittet hō
patrem et matrē, et adhærebit v xori suæ. Sifr,
ait, adhærebit v xori suæ, non v xorib. Et erunt
duo in carne vna. Præmiū nuptiarū, e duabus
vnā carnē fieri. Castitas iuncta spūi, vnus effi-
citur spūs. Hæc Hieron. Adde his, quod Paul.

1. Cor. 7

Corinth. scribit, d. Propter fornicationem vnus
quisq; suam habeat v xorē, et vnaquæq; suū
virū. V xori vir debitū reddat, sifr autē et v xor
viro. Mulier sui corporis ptātem non habet,
sed vir. Sifr autē et vir sui corporis ptātem nō
habet, sed mulier. Hic Paulus apertam profert
sniam, docens quod sicut illicitū est mulieri si
mul hñe plures viros: ita quoq; illicitū esse vi-
ro simul hñe plures v xores. Quilibet em̃ matri-
monium contrahentium transfert totā ptātem
corporis sui in alterū. Quare sicut non licet mu-
lieri viuēte viro suo alteri viro nubere: ita neq;
viro, superstite v xore, licet inire coniugiū cum

Rom. 7

alia, quum iam matrimonium a Chro ad pri-
 mariam sui institutionem sit reductum. In hac
 sniam facit quod idē Apost. alibi de matrimo-
 nio differens, ait: Sacramentum hoc magnum
 est. Ego autē dico in Chro & ecclesia. Constat *Ephe. 5*
 autem Chm vnum esse sponsum vnus atque
 vnica sponsa sua ecclesia. Debet vire esse vni-
 us sponsa, hoc est vxoris sponus & maritus.
 Vnde subiungit Apost. Veruntamen & vos
 singuli, vnusquisq; vxorem suā, sicut seipsum
 diligat, vxor autem timeat virū suum. Hinc
 Isido. Christiano, non dicam plurimas, sed nec
 duas simul licet habere vxores, sed vnam tm̄,
 & hoc nisi ex diuina dispē satione. Idem quoq;
 liquet ex matrimonij definitione. Sic em̄ defini-
 tur: Matrimonium est viri et mulieris legitima
 coniunctio, indiuiduā vitæ consuetudinē reti-
 nens. Df viri & mulieris, non viroꝝ aut muli-
 eris: nec viri et mulierum, qā nec vnus vir plu-
 res vxores, nec vna mulier plures viros habe-
 re potest.

¶ Porro quod obijciunt nobis diuinū præce-
 ptum, quo absque freno diuina præcepta trans-
 grediantur, ostendunt se præcepta dei non in-
 telligere, aut saltem nolle intelligere. Tales em̄
 hoc tempore admodum multi inueniuntur, qui
 nolunt intelligere vt bene agant. Dicunt enim
 diuinum præceptum omnes obligare & singu-
 los. At certum est deum præcipiendo dixisse, *Gen. 2:9*
 crescite & multiplicamini & replete terrā. Hoc
 igitur præcepto tenentur oēs & singuli operā
 dare, vt crescat & multiplicetur genus huma-
 num. Et qā steriles cōcipere ne qunt, vt ineptas

34. c. Chri-
 stiano.

matrimonio reiiciendas decernunt. Prætera addunt etiã maiorẽ obſcœnitatem. Permittũt em̃ vni viro more Mahometano plures fœias, ne vir ſc; caſtiſſ. cuius fortitudo eſt in lũbis, & virtus in ymbilico vëtris eius, cogatur fornicari aut adulterari, quod nō licet, atq; ne ſemẽ illud ſanctum pereat. Et ne qſ hęc ſacroſancta dogmata flocci faciat, aut potius ceu diaboli cõmentata excretur, exempla nobis ex ſcripturis proponunt, Abrahã, Iacob, David, Salomonẽ, in mediũ afferunt, & multos alios, quos certũ eſt ſimul plures vxores habuiſſe. Derelinquũt vbiq; hæretici fontem veritatis Ch̃m & eius eccle. & rurſum fodiunt diſſipatas veterẽ hæreticoꝝ cisternas, q̃ purã aquam retinere nō valent. Hęc em̃ argumenta, retia fuerunt Baſilidis, Heluidij, ac Iouia, ſed a B. Hiero. Auguſt. cæterisq; patribus detecta ſunt, ne qſ hiſce tanquam muſcipulis capiatur. Hinc Hiero. Heluidio obijcieti, creſcite & multiplicamini, reſpõdet dicẽs: Pro cõditiõe tempoꝝ ſancti veteris teſtamenti aliæ ſubia cuerunt ſententię, et aliæ nos in nouo teſtamento, in quos fines ſeculoꝝ deuenerunt. Quandiũ lex illa permansiſt, creſcite et multiplicamini & replete terrã, & maledicta ſterilis q̃ nō parit ſemen in Iſrael, nubebant omnes & nubebãtur, et derelictis parentibus fiebant vna caro. Quando vero vox illa perſonuit, tempus breuiatũ eſt, vt q̃ habẽt vxores ſic ſint quaſi non habentes: iam plenus eſt orbis, nos non capit, quotidie bella ſecant, morbi ſubtrahunt, naufragia abſorbent: & nihilominus de terminis litigamus. Et lib. primo

Hierony.

1. Cor. 10.

Gen. 1

Deut. 7. &

25.

1. Cor. 7.

aduersus Iouin. Neceſſe fuit prius plantare ſyl-
uā et creſcere, vt eſſet quod poſtea poſſet exci-
di. Simulq; cōſideranda eſt viſ verbi, quum di-
cit, creſcite & multiplicamini & replete terrā.
Nuptię terram replēt, virginitas paradīſum.
Qui in lege p̄ceſſerunt, ſeruierunt temporibus
& conditionib. ſuis, & illam dñi impleverunt ſen-
tentiam: Creſcite & multiplicamini & replete
terrā. Nobis dicitur, tempus in collecto ē, ſu-
pereſt vt q̄ hñt vxores, ſint tanq̄ nō habentes.
B. Cyprianus nō tm̄ idem dicit, ſed etiam fere *Cyprianus*
eiſdē verbis. Sic em̄ lib. de habitu virgīnū ait,
Prima ſententia creſcere & generare p̄cepit, ſe-
cunda ad continentiam ſuaſit. Quū adhuc ru-
dis mundus & inanīſ eſt, copia ſœcunditatis ge-
nerante propagamur et creſcimus ad humani
gñis augmentū. Quum iam refertus eſt or-
bis, & mundus impletus, q̄ capere continentia
poſſunt, ſpadonū more viuentes caſtrantur ad
regnū. Nec hoc iubet dñs, ſed hortatur, nec iū-
gum neceſſitatis imponit, quando manet volū-
tatis arbitrium liberum. Sed quum habitatio-
nes multas apud patrem ſuum eſſe dicat Chri-
ſtus, melioris habitaculi hoſpitia demonſtrat. *Ioh. 14.*
Habitacula iſta meliora vos petitis, carnis de-
ſideria caſtrantes, maioris gratiæ p̄miū in cœ-
leſtib. obtinetis, Apo. vox eſt: Primus homo
de limo terre, ſecūduſ de cœlo. Qualis ille eſt li-
mo, tales & q̄ de limo, & q̄lis cœleſtis, tales et
cœleſtes. Quō portauimus imaginem eiꝯ qui
de limo eſt, portemus & imaginem eiꝯ, qui de
cœlo eſt. Hanc imaginē virginitas portat, por-
tat integritas, portat ſanctitas, portat et veritas.

Hic B. martyr virgines ad perseverandū, ad certandū iugiter contra carnē, magno accendit eloquio. Nō est in gr̃ ad magna facilis ascensus. Quē sudorē perpetimur, quem laborē quū conamur ascendere colles & vertices montiū. Quid vt ascendamus ad cōlū? Si p̃miū pollicī ratiōis attēdas, minus est quōd laboras. Immortalitas perseveranti datur, p̃petua vita promittitur, regnū dñs pollicet̃. Seruate virgines, seruate quod esse cōepistis, seruate quod eritis. Magna vos merces manet, p̃miū grande virtutis, munus maximū castitatis. Vultis scire quo malo carcat, et qd boni teneat cōtinentiæ virtus? Multiplicabo, inqt mulieri deus, tristitias, & gemitus, & in tristitia paries filios, & cōuersio tua ad virū tuū, & ipse te tui dñabi. Vos ab hac sentētia liberę estis, vos mulierū tristitias et gemitus nō timetis, nullus vobis de partu circa filios metus, nec maritus est dñs. Dñs vester et caput Ch̃i est, ad instar et vicem masculi sors vobis et conditio cois est. Dñi vox est illa dicentis: Filij huius seculi generant et gñantur. Qui aut̃ habuerit dignationem seculi illius et resurrectionis a mortuis, non nubunt, neque matrimoniū faciunt, neq̃ em̃ incipiet mori, æq̃les em̃ sunt angelis dei, quū sint filij resurrectionis. Quod futuri sumus, vos iā esse cōepistis vos resurrectionis gloriā in isto seculo iā tenetis, per seculū sine seculi cōtagione transitis. Quū caste perseveratis et virgines, angelis dei estis æq̃les, tm̃ maneat et duret solita et illegsa virginitas, & vt cōepit, fortiter, iugiter perseveret. Hoc lib. cuius etiā meminī Augu. 4. de doctrina Ch̃iana, verba Ch̃i dicentis, sunt qui ca-

Gen. 3

Matth. 22

strauerunt se propter regnū coeloz, exponit de virginibus, sicut & lib. i. epist. ii. epist. ad Pōponiū. Idē facit Hiero. li. i. cōtra Iouini. dicēs: Plus amat virgines Chrs, qā sponte tribuunt quod sibi non fuerat imperatū, maiorisq; gratia est offerre quod nō debeas, q̄ reddere quod exigaris. Grandis virtutis est, dei tēplū esse puriss. totū holocaustū se offerre dño, & iuxta apost. sc̄m esse corpore & spū. Hi sunt eunuchi q̄ se lignū aridū ob sterilitatē putantes, audiūt per Esaiā, quod prē filijs & filiabus locū in cōlis habeant paratū. Et nō dicat, inqt, eunuchus ecce ego lignū aridū. Quia hāc dicit dñs eunuchis: Qui custodierint sabbata mea & elegerit q̄ ego volui, & tenuerint fœdus meū, dabo eis in domo & in muris meis locū, et nomē melius a filijs et filiab. Hęc verba prophete Aug. quoque lib. de sc̄ta virginitate de virginib. exponit. Similiter & hoc quod in Apoca. dicitur: Hi sunt q̄ cū mulieribus nō sunt coīgnati, virgines em̄ permanserūt. Hi sunt q̄ sequūtur agnū quocunq; ierit, Cypria. de habitu virginum et Aug. de sc̄ta virginitate interpretantur. Hiero. etiā hoc qd in Canticis legitur, tempus putationis aduenit, in laudem virginitatis lib. i. aduersus Iouiniā, explicat, dicens: Flores visi sunt in terra, tempus sectionis aduenit. Nonne tibi videtur idipsum dicere, quod & Apostolus: Superest vt & qui habent vxores, sic sint quasi non habeant? Et manifestius de præconio castitatis: Vox inquit, turturis audita est in terra nostra. Turtur autis pudicissima est. Legamus physiologos, &c.

Hierony.

Esai. 6.

Apoca. 14

1. Cor. 7.

Matt. 19

Discant ergo hæretici diuina eloquia intel-
ligere, & non quodlibet diuinum præceptum
omnes & singulos obligare. Quod em̄ præcipitur
imperat, quod imperatur fieri necesse est. Præ-
ceptum em̄ secum affert rōnem debiti. Eatenus
igitur aliquid cadit sub præcepto, quatenus ha-
bet rōnem debiti. Dupliciter aut aliquid est de-
bitum. Vno modo vt impleatur ab vnoquoq̃,
& hoc debitum sine p̄ctō præteriri non potest.
Præcepta ergo q̃ huiuscemōi rōnem debiti cō-
nexam hñt, obligant oēs & singulos, cuiusmo-
di sunt præcepta de talogi, de quibus Saluator
ait: Si vis ad vitā ingredi, serua mandata. Ali-
ud autem inuenitur debitū implendum a mul-
titudine, quod non obligat vnumquēq̃ de mul-
titudine. Multa enim sunt multitudini necessa-
ria, q̃ vnus implere non potest, sed implentur a
multitudine: ita vt vnus hoc, alius aliud faciat,
alius colat agrum, alius ædificet domū. Præce-
ptum autem datum de generatione & multipli-
catione hoīm, eiuscemodi debitum respicit. Nā
datū est multitudini hoīm, cui necessariū ē nō
solum quod multiplicetur corporaliter, sed etiā
spūaliter proficiat. Et ideo satis prouidetur hu-
mano generi, si qdam carnali generationi dent
operam, quidam vero ab hac abstinentes, con-
templationibus diuinis vacēt, ad totius huma-
ni generis pulchritudinem & salutem. Sicut et
am in exercitu fieri solet, vbi qdam castra cu-
stodiunt, quidam signa deferunt, quidam gla-
dijs decertant: q̃ tamen omnia pertinent ad to-
tam multitudinem. Præceptum igitur, crescite
& multiplicamini, nō obligat oēs & singulos

alioquin huius præcepti transgressores fuissent
 Enoch sub lege naturæ, Helias & eius discipu-
 lus Helizeus & Hieremias in lege Mosaica,
 quorū coniugia non leguntur, & Iohannes Ba-
 ptista, quo maior inter natos mulierū non sur-
 rexit. Ite Iohannes euangelista virgo a deo ele-
 ctus, quem a nuptiis volentem nubere vocauit
 dñs, cui tãq̃ virgini cruci affixus virginē ma-
 trem cōmendauit. Quid dicam de Paulo, qui
 omnes voluit esse sicut seipsum? Bonum est,
 inquit, homini mulierē non tangere. Hinc apo-
 stoli in apostolatū assumpti, vel virgines vel
 cōtinentes relicto cōiugali officio, fuerunt. Ho-
 rū vestigia in hunc vsq̃ diem vtriusq̃ sexus
 hoīes imitantes, nō tñ cœlibem duxere vitā,
 sed etiam pro ea cōseruanda, sicut Eusebius in
 ecclesiastica tradit historia, omni tormentorū
 gñe ex cruciati, mortē oppetere. Iohannes Da-
 mascenus libro 4. orthodoxæ fidei ca. 25. olim
 respondit nostris hæreticis proponentibus, cre-
 scite & multiplicamini: Crescite, inq̃t, & mul-
 tiplicamini, nō oīno multiplicationem per nu-
 ptialem cōsociationem significat. Poterat em̃
 deus hoc genus & alio multiplicare modo, si
 mandatum vsq̃ in finem seruassent intemera-
 tum. Sed sciens deus, p̃scientia sua omnia sci-
 ens, priusquam fiant, quod futuri erant trans-
 gressores, & morte condemnandi, anticipans
 fecit masculū & fœminam, & augeri & mul-
 tiplicari præcepit. Hoc loco Damascenus sen-
 tit, primos parentes si integre diuinum manda-
 tum seruassent, & in eo ad finem vsque perse-
 uerassent, non habituros fuisse prolis multipli-

h

Matt. 23.
 Iohan. 2.

Eusebius.

Ioh. Dam.

cationem per connubiale commercium, sed ali quo alio modo, quē diuina prouidentia pro suā sapientiæ magnitudine ordinasset, Hanc esse Damasceni sententiam, patet ex eo quod supra lib. 2. ca. 30. dixerat. Verba eius hæc sunt: Hominem igitur opifex deus masculinum condidit, tribuēs illi suam ipsius diuinam gratiam, & per illam in sui communicatione illum fecit. Sciens autem præcognitor deus, quod in transgressionem laberetur & corruptioni sub iaceret, fecit ex ipso foeminam, illi secundum ipsum auxiliatricem, auxiliatricem quidē per eam propagationem, quæ post transgressionē esset generis ex successione conseruatio. Prima enim plasmatio, generatio dicitur, non propagatio. Generatio quidem, est ex deo prima plasmatio. Propagatio autem, ex condemnatione mortis ob transgressionem, ex se inuicem successio. Dicit hic Damascenus, Euam factā ipsi Adæ auxiliatricem per propagationem, quæ post transgressionem facta est, aperte insinuans ex opposito, quod si non fuisset futura transgressio, non esset Eua auxiliatrix ipsi Adæ secundum huiusmodi propagationem.

Hierony. Nec Hieronymus omnino ab huius abesse videtur sententia in primo libro contra Iovinianum, quamuis nec eam parrem nec oppositam certa sententia determinet. Inquit enim de primis parentibus differens: Quod si obiceris, antequam peccarent, sexum viri & foeminæ diuisum, & absque peccato eos potuisse coniungi, quid futurum incertum est, neq̃ em

possumus dei scire iudicia, & ex nostro arbitrio illius sententiæ præiudicare. Hoc quod factum est in propatulo est, quod qui in paradiso virgines permanserunt, eiectione de paradiso copulati sunt. Eijciuntur de paradiso, & quod ibi non fecerunt, in terra faciunt, ut statim ab initio conditionis humanæ virginitatem paradisi, & terra nuptias dedicarit. Nuptiæ replent terram, virginitas paradysum. His accedit Chrysostomus, qui homilia decimaquarta in Genesim asserit primos parentes in paradiso virgines permansisse. Verba ipsius hæc sunt: Deus manifestans Adæ euentura, inquit: Propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carnem vnam. Vnde dico, habuit ille ut hæc diceret? Vnde sciebat futura, quod multiplicandum humanum genus, & quod hoc viri mulierisque congressu futurum, vnde noscebat? Congressus enim ille post præuaricationem fuit. Nam vsque ad illam quasi angeli versabantur in paradiso, non concupiscentiis flagrant, nudi enim erant, & non erubescabant. Et Damascenus huic sententiæ suam calculum addens, dicit: In paradiso virginitas conuersabatur. Dicit enim diuina scriptura, quod nudierant tunc Adam & Eva, & non erubescabant. Quando autem transgressi sunt, cognouerunt quod nudi essent, & erubescientes, suerunt sibi ipsis perizoniata. Et post transgressionem, quando audiuit, terra es & in terrâ reuerteris, quando per præuaricationem mors intrauit in mundum, tunc cognouit Adæ

Chrysost.

Gene. 2.

Gene. 3.

h 2

Etiam conjugem suam, & cōcepit & peperit.
Quare ne exterminaretur & cōsumeretur hoc
genus a morte, nuptiæ constitutæ sunt, vt per
prolis procreationē, genus hoīm cōseruaretur.

¶ Cætera quæ proponunt, mea quidē sen-
tentia turpiora & magis carnalia sunt, q̄ quæ
refelli in sacramentorū tractatu, vbi nihil non
sacrum, debeant. Dicemus tamen paucis, mis-
sa (quo ad fieri potest) verborum obscenitate.
Afferunt enim non esse licitum, vt quis cogno-
scat vxorē sterilem aut impregnata. Qua
in re sicut non omnino ab ipsis dissentimus, ita
nec consentimus. Neq; enim mediocri inconti-
nentiæ signum est, ne grauidæ quidem coniu-
gi parcere. Vñ talis amplexus vitio carere nō
potest. Abstine te, inquit Chrysostomus homi-
lia 34. in Matthæum, a menstruata, abstine te a
prægnante, erubescere facere, quod animalia nō
faciunt. Omne animal conceptionis suæ ser-
uat honorem & tempus, homo autem solus cō-
tēnit. Quādo dies festus est aut dies ieiunij, ser-
ua vt impleas Apostolicum præceptum: No-
lite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu,
vt vacetis ieiunio & orationi. Verum qui hu-
iusmodi cōcubitus omnino illicitum, hoc est,
mortiferum & (vt ita dicam) criminofum esse
contendit, nec licitum esse reddere debitum im-
prægnatæ aut sterili, aut vicissim exigere, eti-
am atque etiam videat necesse est, quid respon-
deat non mihi, sed Paulo dicenti: Vxori vir de-
bitum reddat, Similiter autem & vxor viro.

1. Cor. 7.

Mulier potestatem sui corporis non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Hic autem error ex eo promanare videtur, quia existimant matrimonium solum institutum in naturæ officium, hoc est, propter solam filiorum procreationem, nolentes agnoscere homines libidinosissimi, ipsum etiam secundario post peccatum institutum, tanquam remedium quoddam, ad illicitos concupiscentiæ motus deuitandos & comprimendos. Hoc est quod dicit Augustinus de bono coniugali contra Iovinianum capite tertio. Bonum coniugij non mihi videtur propter solam filiorum procreationem, sed propter ipsam etiam naturalem in diuerso sexu societatem. Alioquin non iam diceretur coniugium in senibus, præsertim si vel amississent filios vel minime genuissent. Nunc vero in bono licet annoso coniugio, etsi emareuit ardor ætatis inter masculum & foeminam, viget tamen ordo charitatis inter maritum & uxorem. Habent etiam id bonum coniugia, quod carnalis vel iuuenilis incontinentia, etiam si vitiosa est, ad propagandæ prolis redigitur honestatem. Hæc latius explicat capite quarto & quinto. Et iterum capite sexto addit: Quando præter causam procreandi sibi miscentur, nuptiæ tamen ab adulterio seu fornicatione defendunt. Neque enim illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur. Debent ergo sibi coniugati, non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem, liberorum procreandorum causa, quæ

August.

1. Cor. 7. prima est humani generis in ista mortalitate societas, verum etiam infirmitatis inuicem excipiendæ ad illicitos concubitus euitandos mutuatam quodammodo seruitutem, vt & si alteri eorum perpetua continentia placeat, nisi ex alterius consensu non possit. Ad hoc enim vxor non habet potestatem sui corporis, sed vir; similiter vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier, et vt quod nō filiorū procreandorū, sed infirmitatis & cōtinētię causa expetit, vel ille de matrimonio, vel illa de marito, non sibi alterutrum negent, ne per hoc incidant in damnaabiles corruptelas, tentante Satana propter incontinentiam, vel amborum vel cuiusquam eorum. Hæc Augustinus.

Matt. 19. ¶ At semen, inquiunt, virile nullo pacto infecundum manere debet aut frustrari effectu suo. Vbi ergo manebit consilium Christi, dicentis, sunt eunuchi qui castrauerunt semetipsos propter regnum cœlorum: qui tamen non nunquam vel inuiti (vt est hominum genus fragile & ipsa natura infirma) cum summo animi dolore seminis effluxum patiuntur ex aliqua humorū superfluitate, aut alia quauis causa inculpabili. Hic securis ad radicem ponenda est, vt discernatur, qua de causa proueniat huiusmodi emissio seminis. Fieri enim potest in somnis ipso homine dormiente, vt ipsum nocturnum phantasma hominem deludat, & tamentalis nocturna pollutio rationem peccati habere non potest, quia voluntaria non est, nec ex iudicio rationis proficiscitur, vnde ra-

tio peccati sumitur. Vnde pollutio quæ prouenit ex emissionem seminis, excutienda est & iudicanda non secundum se, sed secundum causam suam vnde procedit. Nam si causa fuerit culpabilis, erit & ipsa culpabilis, utpote si eueniat ex ebrietate, ex inhonestis tactibus, osculis, aut alijs impudicis gestibus. Si autem causa culpabilis minime fuerit, etiam nullam habebit peccati rationem, imo fieri cum magno hominis merito potest: sicut quando sacerdos audiens confitentem de rebus venereis, ex solo auditu huiusmodi pollutionem inuitus patitur, quod forte fieri posset. Verum quantum mihi videre videor, stimulus carnis angelus Satanæ 1. Cor. 12. colaphizat nostros hæreticos; & ut Plautus ait, non sub Iouis, sed Veneris regno vapulant: ideo illis adeo curæ ipsum semen est, ne maneat infructuosum. Dabo eis consilium haud malum. Rogent cum PAVLO dominum, ut tollatur ab eis stimulus ille, qui eos miserrime excruciat. Quod si statim exauditi non fuerint, sufficiat eis gratia DEI, qui non patitur nos tentari supra id quod possumus ferre, sed facit etiam cum tentatione prouentum.

¶ Proinde lubens illis concedo, fornicationem esse illicitam ac lege diuina prohibitam, secundum quam fornicatores aut adulteri regnum DEI non possidebunt. Apostoli priori epistola ad Corinthi. vox est: Nolite errare. Neque fornicatores, neque idolis

Vergilius

seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum dei possidebunt. Sed quid? An ideo fortis viro, qui iuxta poetam, non sit in venerem se-
gnis, nocturnaque bella, plures ducenda sunt uxores? Sanenon arbitror. Nam, ut Plautus ait, miseria una quidem homini est affatim. Nisi forsitan infelicissimi anabaptistae innumeris malis digni, pro peccatis suis multiplicare sibi velint uxores. At si hoc animo uxorum numerum admittunt, nimis parum illis fuerit tres aut quatuor, aut denas aut duodenas uxores habere, sed etiam si pro peccatis (ut idem poeta ait) suis, centum ducerent, parum esset. Quem enim una uxor domare non potest, aut qui una contentus esse non vult, dignus est qui habeat plures, utpote malum infelicissimum. Thesaurum mali qui quaerit, illic inueniet. Inueni, inquit Sapiens, mulierem morte amariorem. Non dicit mulieres, significans vel unam homini satis esse ad miseriam.

Can. 2.
chryso.

Quod autem nobis obijciunt Abraham, Iacob, David, Salomonem, qui temporibus seruierunt, & plures uxores simul habuerunt, non suffragatur illis, quibus, ut in Canticis dicitur, tempus putationis aduenit, ut virginis flos appareat in terra nostra. Vnde Chrysostomus homilia quinquagesima quinta in Genesim hac ratione excusat a peccato iustum patriarcham Iacob plures uxores simul habentem. Sed audiens, inquit, quod accepit maiorem natum Lian, & postea minorem, ne turberis, neque

iuxta statum qui nunc est, opera quæ tunc facta, iudices. Tunc enim quia principia erant, permissum fuit cū duabus, vel tribus, vel pluribus vxoribus misceri, vt humanum genus propagaretur, & pietas incrementum acciperet. Adueniens enim Christus, & virtutem in hominibus plantauit, & angelos (vt ita dicā) ex hominib. fecit omnemq; illam veterem cōsuetudinem aboleuit. Vides quomodo non oportet consuetudinem prætexere, sed quod iustum est inquirere. Ecce em̄ quoniam mala erat hæc consuetudo, explosa est, & non licet vlli eam prætexere. Nusquam igitur, obsecro, consuetudinem inquiremus: sed vbique quod vtile; & si quid est bonum, etiam si non sit cōsuetudo, fiat a nobis: & si perniciosum est, etiam si consuetudo sit, fugiamus & auersemur. Hoc ipsum confirmat Augustinus dicens antiquis, id est, iustis non fuisse peccatū, quod plurimis scēminis vrebantur. Nec enim cōtra naturam hoc faciebāt, quū nō lasciuiendi causa, sed gignendi hoc facerent. Nec contra morem, quia eo tempore ea fiebant. Nec contra præceptum quia nulla lege erat prohibitum. Et iterum: Obijciuntur Iacob quatuor vxores, quod quādo mos erat, crimen non erat: & nunc propterea crimen est, quia mos non est. Alia enim sunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra præcepta. Quæ quum ita sint quid tandē criminis est quod de pluribus simul habitis vxoribus obijcitur sancto viro Iacob? Si naturam consulas, non lasciuiendi,

Augusti.

32. q. 4. ob
ijciuntur.
Aug. con.
Falsū ē.
2. ca. 27.

h e

Sed gignendi causa illis mulieribus utebatur: Si morem, illo tempore atq; in illis terris hoc facitabatur. Nunc vero cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia & moribus & legibus nō licet? Quæ duo quisquis contempserit, etiamsi tantummodo causa generandi vti possit foemini pluribus, peccat tamen, & ipsam violat humani generis societatem, cui necessaria est pro pagatio filiorum. Hactenus Augustinus.

Deut. 17

¶ Sed nec vniuersaliter plurimas simul habere uxores permissum est, maxime tpe legis Mosaicæ. In Deuteronomio enim scriptum est: Non habebit rex uxores plurimas, quæ alliciant animam eius. Vbi Augustinus ait: Manifestum est Salomonem hoc præceptum transisse. Dauid autem plures habuit, nec præcepti præterijt. Permissum est enim regi plures habere, non plurimas, quæ alliciant animam multiplicatæ. Quum autem additur, vt nō eleuetur cor eius, alienigenæ prohiberi videtur. Veruntamē multiplicatio uxoris generaliter prohibita est. Permissum est autē regi plures habere, sed non multiplicare. Veniente autē plenitudinis tempore, quo Christi gratia est ubiq; dilatata, reducta est lex nuptiarum ad priorem honestioremque institutionem, vt vnus vni in figura Christi & ecclesiæ coniungatur. Vnde Augustinus de bono coniugali capite decimoquinto. Semel initum connubium in ciuitate Dei nostri, vbi etiam ex prima duorum hominum copula, quoddam sacramentum nuptiæ gerunt, nullo modo potest, nisi alicuius eorum morte

dissolui. Manet enim vinculum nuptiarum,
 etiam si prolis cuius gratia initum est, manife-
 sta sterilitate non subsequatur: ita vt iam scien-
 tibus coniugibus non se filios habituros, sepa-
 rare se tamen, vel ipsa causa filiorum, atque
 alijs copulare non liceat. Quod si fecerint, cum
 eis quibus se copulauerint, adulterium com-
 mittunt. Ipsi autem coniuges manent. Hæc
 Augustinus. Vnde nec papa dispensare potest
 (etiam v xore sterili aut repudiata consentien-
 te) vt quis aliam ducat v xorem. Tantum ab-
 est, vt quis simul plures debeat habere v xores.
 Quapropter nec Paulus tertius dispensare vo-
 luit cum rege Angliæ Henrico octauo, vt re-
 pudiata priori regina Catharina acciperet in
 coniugem alteram superinductam Annam.
 Antiqui ergo patres tempore legis naturalis ci-
 tra adulterij crimen simul plures Deo dispen-
 sante habuerunt v xores. Sicut enim dispensa-
 tione diuina Iacob a mendacio, Israelitæ a fur-
 to, Sampson ab homicidio: ita & patriarchæ
 & alij viri iusti, qui plures leguntur simul ha-
 buisse v xores, ab adulterio excusantur, vt di-
 cit Innocentius tertius extra de diuortijs, ca.
 Gaudemus. Vnde & Augustinus de bono
 coniugali comparans coniugatos veteris testa-
 menti coniugatis noui testamenti, dicit:
 Nunc quippe nullus pietate perfectus filios
 habere, nisi spiritaliter quærit: tunc vero i-
 psius pietatis erat operatio, etiam carna-

Gen. 27

Exod. 12

Iud. 16.

Augu.

liter filios propagare, quia illius populi generatio, nuncia futuroꝝ erat, & ad dispensationem prophetica pertinebat. Ideoꝫ non sicut vni viro etiā plures habere licebat vxores; ita vni fœminæ plures viros. Occulta enim lege naturæ, amant singularitatem, q̄ principantur. Subiecta vero non solum singula singulis, sed si ratio naturalis vel socialis admittit, etiā plura vni non sine decore subduntur. Neq̄ em̄ sic habet vnus seruus plures dños, quō plures serui vnum dñm. Ita duobus vel tribus maritis vni nullā legimus seruissē sanctarū: plures aut vni viro legimus coniunctas, quum gentis illius societas sinebat, & temporis rō suadebat. Neq̄ enim contra naturam nuptiarū est. Plures em̄ fœminæ ab vno viro fœrari p̄nt, vna vero a pluribus non potest. Hæc est principiorū vis, vt plures fœminæ vni viro sint, sicut multæ animæ vni deo recte subduntur. Ideoꝫ non est verus deus animarū nisi vnus, vna vero ania per multos falsos deos fornicari potest, non fœcundari.

DE SACRAMENTO
extremæ vnctionis.
CAPVT VII.

Abolutis sex sacramentis, septimū extremæ vnctionis sacramentum, paucis absoluemus. Sacramentum enim est et dicitur vnctio extrema, ad differentiam aliarū vnctionum. Est enim quædam vnctio spiritalis & inuisibi

lis, qua Christus vnctus dicitur oleo lætitiæ p̄
 participibus suis, a quo etiam oēs fideles vncti
 .i. Christiani dicuntur. Vnde Iohan. dicit: Vos
 vnctionem habetis a spū sancto. Præterea alia
 est vnctio visibilis, q̄ sacramētum non est, sed
 quoddā sacramentale disponens ad sacramen-
 ti & sacramentalis gr̄æ susceptionem. Et hac
 vnctione (cuius oleum ab episcopo in die cœ-
 næ dñicæ consecratur) inunguntur catechume-
 ni ante baptismum in pectore & scapulis, &
 manus sacerdotum in eorū consecratione. Itē,
 ecclesiæ altaria, calices & patinæ & eius ge-
 neris instrumenta aut vasa dñica. Peæter has
 vero vnctiones, est alia corporalis & visibilis
 vnctio, q̄ datur ad mortem vsq̄ infirmis con-
 tra venialia pctā & aliorū pctōrum reliquias,
 quam esse sacramentum vnum e numero septē
 sacramentorū ecclesiæ, testatur Apost. Iacobus Iaco. 5.
 in canon. sua epistola in hæc verba de ea scri-
 bens: Infirmatur quis in vobis, inducat p̄s by-
 teros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eū
 oleo in nomine dñi, & oꝛo fidei saluabit infir-
 mum, & alleuiabit eum dñs, & si in peccatis
 sit, remittentur ei. Hic diuus Iacobus expri-
 mit omnia, quæ ad sacramenti rationem perti-
 nent, nempe sensibile signum in vnctione olei
 consecratū, quod est materia huius sacramenti;
 formam quoq̄, quam dicit esse oꝛonem. Vnde
 addit, & orent super eum. Propterea ecclesia
 quando hoc sacramētum alicui impendit, hac
 vtitur forma verborū: Per istam sanctam vn-
 ctionem & suam p̄ssimam misericordiam in-
 dulgeat tibi dñs qcquid deliquisti, per visum,

per auditū, &c. Et quia dñs deus p̄cipue operat̄
in sacramentis suis, quorū ipse est author, ideo
apost. subiungit: Vngentes eum in nomine dñi, &
alleuiabit eum dñs per misericordiā suā. Postre-
mo effectū siue fructū principalē huius sacra-
menti subnectit dicens: Et si in peccatis sit re-
mittentur ei. Hic est em̄ oīs fructus, ait prophe-
ta, vt tollat̄ p̄ctm̄. Hunc fructū significat ole-
um, quo morbo affectus delinitur. Solet em̄ ole-
um sanitati haud parū conferre & infirmis au-
xilio esse. In confesso ergo est, extremā vñctio-
nē, iuxta apost. sententiam, esse sacramentum,
cuius finitio hisce verbis rite conficitur. Extre-
ma vñctio est sacramentū, quo hō infirmus &
p̄nitens vngitur in certis partib. corporis (ihs
p̄sertim q̄bus frequenter peccauit venialiter)
oleo consecrato ab episcopo, per sacerdotem si-
mul verba certa ad hoc instituta, cū int̄tione de-
bita proferentē. In hac descriptione oīa tangū-
tur q̄ sunt de ratione huius sacramenti, mini-
ster debitus, recta ministri intentio, vera mate-
ria, forma instituta, & loca vngenda. Institutio
huius sacramēti apud Marcū habetur, vbi ap̄lī
p̄cepto Ch̄i populo p̄dicauerunt p̄nitentiā:
Et exeuntes, inq̄t, p̄dicabant vt p̄niam agerēt,
& dēmonia multa eiēciebant, & vngebāt oleo
multos ægros, & sanabantur. Hoc ergo sacra-
mentū quod Ch̄s ante passionē suam instituit,
apost. Iaco. promulgauit & p̄dicauit. Vñ Beda
verba Marci exponēs dicit: Hinc patet, ab ip-
sis apost. hunc sanctæ eccl. morē esse traditum
vt energumēni, vel alij q̄libet ægroti vngant̄
oleo pontificali benedictione cōsecrato. Et su

Esai. 27.

Gen. 2.

Marc. 6.

Beda.

per p̄dicta Iacobi verba ita dicit: Hoc & apo.
in euang. fecisse leguntur & nunc cōsuetudo ec
cles. tenet, vt infirmi oleo cōsecrato vngantur
a p̄sbyteris, & orōne comitante sanētur. ¶ Ve
rū q̄a tota eccle. iā inde ab aposto. t̄p̄e extremā
vñctionē pro sacramēto habuit, in re adeo ma
nifesta nolo esse verbosior. Operā p̄ciū autem
dūxi rationes, aut potius nugas, Lutheri expen
dere, quibus hoc sacramentum imo Apost. et in
apostolo Ch̄m, oppugnat. Neq̄ em̄ hic cōsue
tis t̄m armis vtitur, quibus plerumq̄ deprauā
do scripturas, hostē solet laceſcere: quod non est
factu difficile, quum iuxta Comici vocē, nihil
sit tā bene dictū, quin narrādo possit depraua
ri: sed etiam nouas inuenit artes & fraudes in
geniosa ac p̄sumptuosa perfidia, nimiaq̄ no
cendi libido. Et quia apostoli verba extremam
vñctionem manifestissime sacramentum esse
declarant quibus aliqua ratione homo versi
pellis contraire non potest, primum detrahit li
bro pondus & auctoritatem, dicēs multos pro
babiliter asserere eam epistolam, in qua scribit
de vñctione infirmorum, non esse Iacobi nec
Apostolico spiritu dignam: licet consuetudine
auctoritatem, cuius cunque sit, obtinuerit. Dein
de quia negare eam epistolam esse IACOBI
reclamante mundo, sibi quoque videbatur ab
surdum (eadem enim ratione qua asseritur, cō
temnitur) alia ingreditur via atque APOS
T O L O in faciem resistit, muliercularum
more, quæ vbi deficit ratio, conumelijs &
conuicijs rem agunt. Dicit enim, quod eti
am si epistola hæc sit I A C O B I, non

tamen licere Apostolo sua autoritate sacramentum instituere, quia hoc ad solum Christum pertinet. Non est opus, opinor, refellere, quod falso iactat multos probabiliter asserere eam epistolam non esse Iacobi, qui ne unum quidem producere potest. Nisi forte hos multos Luth. progenitores suos velit intelligi: Vualdenses, Vuiclephenses, Hussenses, & extremam vñctionem haud veriti sunt dicere, non esse benedictionis sed maledictionis sacramentum, ex quibus pestifera sua dogmata hausit. Nam dimisso vitæ fonte, fodit sibi has turbidas hæreticorum cisternas soli dissipatas. Hos si multos esse putat, non reluctabor, quia stultorum infinitus est numerus.

Gala. 3.

Matt. 3.

Luc. 3.

Iohan. 8.

Quantum tamen ad epistolam Iacobi pertinet plures orthodoxi patres sunt pro nobis, quam infideles hæretici pro Luthero. Forte suos asselas intelligit, quos multos pro dolor esse non negamus, quibus homo reprobis circa fidem sub imagine veri fucum fecit, ut videntes non videant, per quos via veritatis blasphematur, qui & eius luxurias sequuntur: quibus merito dicere possum, quod Galatis, miserantis affectu dixit Apostolus: O insensati perditionis ac diffidentiae filij, genimina viperarum, quos vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Iesus Christus proscriptus est, & in vobis crucifixus? Progenies viperarum, quis demonstrabit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructus dignos poenitentiae. Et ne coeperitis dicere: Patrem habemus Lutherum aut deum. Vos enim ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri facitis. Ille homicida erat ab ini-

tio, & in veritate nō stetit, q̄a non est veritas in
 eo. Quū loquitur mendaciū, ex proprijs loqui
 tur, quia mendax est & pater eius. Sed ad rem
 redeamus. Ex catholicis doctorib, nemo est q̄
 dubitat hanc epist. eē Iacobi, quā recepit eccle.
 cuius approbatione etiā obtinet auctoritatem.
 Quod si iudiciū auctoritatē q̄ eccle. contēnit,
 & euangelio et epist. Pauli detrahat pondus ne
 cesse est, quia nullā scripturā habet, nisi eā quā
 recepit ecclesia. Et etiā si olim aliquādiu de au
 thore huius epist. dubitatū fuisset, quid ad nos,
 qui certo iudicio ecclesiæ scimus hāc epist. esse
 Iacobi apost. sub cuius noīe olim pleno consen
 su est recepta, & nunc publice in ecclesia legi
 tur, ita vt de ea dubitare minime liceat. Non du
 bitauit de ea B. Hiero. scribēs ad Paulinum in *Hierony.*
 prologo de oībus diuinæ historiæ lib. Iacobus,
 inquit, Petrus, Iohan. Iudas, septē epistolas edi
 derunt tam mysticas quā succinctas, et breues
 pariter & longas, breues in verbis, lōgas in sen
 tentijs, vt rarus sit, qui non in earū cæcutiat le
 ctione. Et in prologo quē scripsit in septē cano
 nicas epist. ad Eustochiū ita habet: Non ita est
 ordo apud Græcos qui integre sapiunt fidēque
 rectā sectantur, episto. septē quē canonicæ nū
 cupantur, sicut in latinis codicibus inuenitur,
 vt quia Petrus est primus in ordine apost. pri
 mæ sint etiā eius epistolę in ordine ceterarum.
 Sed sicut euangelistas dudū ad veritatis line
 am correximus, ita has proprio ordini deo iu
 uāte reddidimus. Est em̄ prima earū vna Iaco
 bi, duæ Petri, tres Iohannis & Iudæ vna.

¶ Nec dubitauit August. qui non vno loco

epistolam Iacobi cæteris canonicis epist. annu-
merat. Libro secundo de doctrina Chriana c.
8. canonē scripturæ recensens, sic dicit: Noui
testamenti authoritas terminatur quatuor lib.
euangelij, secundum Mattheū, secundū Mar-
cū, secundū Lucam, secundum Iohan. quatuor
decim epistolis Pauli apostoli, ad Romanos, ad
Corinthios duab., ad Galatas, ad Ephesios, ad
Philip. ad Thessa. duabus, ad Col. ad Timoth.
duab., ad Titum, ad Philemonē ad Hebræos,
Petri duabus, tribus Iohan. vna Iudæ, & vna
Iacobi, actibus apostolorum libro vno, & apo-
calypsis Iohannis libro vno. Et libro de fide et
operibus ex epistola Iacobi docet ratione, scri-
pturis & exemplis, fidem sine operibus mor-
tuam esse & non sufficere ad salutem, confu-
tatque heresim eorum qui fidei prætextu ope-
ra contemnebant: quam nunc Lutherus rursus
produxit in lucem, docens fidem absque operi-
bus sufficere ad salutem. Hoc etiam est in cau-
sa, cur Luthero displiceat epistola Iacobi, ne-
getq; eam apostolico spiritu dignam, quæ insa-
num eius dogma de fide & operibus funditus
subuertit. Vnde dicit Augustinus: Quoniam
hæc opinio apostolorum tempore fuerat exorta,
aliæ apostolicæ epistolæ, Petri, Iohannis, Iaco-
bi, Iudæ, contra eam maxime dirigunt intenti-
onem, vt vehementer astruant fidem sine ope-
ribus nihil prodesse. Et paulo post: Iacobus au-
tem vehementer infestus est eis, qui sapiunt fi-
dem sine operibus valere ad salutem, vt illos
etiam dæmonibus comparet. Horum igitur
duorum testimonium pro autoritate epistolæ

beati Iacobi apostoli sufficere debet aduersus vnum blasphemum hæreticum Lutheri. Non ergo cōsuetudine, vt Lutherus deblaterat, sed ecclesiæ censura auctoritatem obtinuit. Et in hac re plus credendū puto Hieronymo & Augustino, quam Luthero.

¶ Olīm forte a quibusdam dubitatum fuit cuius nam illa esset epistola, quum res adhuc non esset tam pleno ecclesiæ consensu firmata. Non tamen dubitauit ipse Hieronymus qui sine vlla dubitatione eam epistolam esse Iacobi pronunciat. Quod quo magis fiat manifestum verba eius referam, quibus docet & quosdam de illa epistola dubitasse cuiq̃ esset, & se nō dubitasse. Sic enim scribit in catalogo scriptorū ecclesiasticorū: Iacobus, qui appellatur frater domini, cognomento Iustus post passionem domini, statim ab apost. Hierosolymorū episcopus ordinatus, vnam tm̃ scripsit epistolā, q̃ de septē catholicis est, q̃ & ipsa ab alio quodā sub noīe eius edita asseritur, licet paulatim tempore procedente obtinuerit auctoritatē. Hic Hieronymus primum suam pronunciat sententiā, videlicet Iacobum vnam tm̃ scripsisse epistolā, quę de septem canonicis est, deinde opinionem aliorum qui ab alio quodam sub nomine eius editā putabant. Nec a sententiā Hieronymi discrepat, quod scribit Eusebius Cæsariensis Ecclesiasticę historiæ libro secūdo capite XXIII. Hactenus, inquit, de Iacobo, cuius illa habetur epistola, quę prima scribitur inter eas q̃ Catholicę appellantur. Sciendum tamen est, quod a nonnullis non recipiatur, nec facile q̃s antiquorū

hic Eusebius epistolam Iacobi cū cæteris ab omnibus pene recipi. Quod si verū est, a nobis quoq; debet recipi secundum doctrinā Augū. 2. lib. de doctrina Chriāna dicentis: In canonicis scripturis ecclesiæ catholicæ q̄ plurimū auctoritatē sequi debet diuinæ scripturarum solertiss. indagator, inter quas sane illæ sunt q̄ aposto. sedes habere & epistolas accipere meruerunt. Tenebit igitur hanc modum in scripturis canonicis, vt eas q̄ ab oībus accipiuntur ecclesijs, p̄ponat eis, quas q̄dā nō accipiunt. In eis vero q̄ non accipiuntur ab oībus, p̄ponat eas q̄s plures grauiioresque accipiunt eis, quas pauciores minorisq; auctoritatis ecclesiæ tenent. Ex his Augustini verbis facile colligitur epistolam Iacobi sub eius nomine recipiendā & ab ipso apostolo editam, quia hoc grauiiores & plures recipiunt & sentiunt, quæ etiam maioris auctoritatis sunt, quam ecclesiæ Lutheranorum.

¶ Quod autem dicit epistolā Iacobi non esse Apostolico spiritu dignam, non intelligit præ furore quid dicat, qui sacrilego ore & per fricta fronte tanta conuitia, tantas contumelias audet euomere in sanctissimum Christi apostolum & fratrem dñi, cuius sacratissima scripta non tantum impium Lutherum pungunt ad viuum, sed etiā innocentiss. vita eius ostendit LVThERVm spiritu immundo agitari, cuius suggestionē audet in Apostolum debacchari & dicere & facere ea quæ non conueniunt. Nam qui fieri potest, vt is epistolam

Apostolico spiritu indignam scribere potuerit
cui sanctitatis testimonium perhibent etiam
Iudæi nedum CHRISTIANI. Ex Christia-
nis Egesippus vicinus Apostolicorum tempo-
rum (vbi refert Eusebius Cæsariensis ecclesia-
sticæ historiæ libro secundo) in quinto commē-
tariariorum libro, de Iacobo narrans ait: Susce-
pit ecclesiam HIEROSOLYMAE, post A-
postolos frater domini Iacobus cognomento iu-
stus. Multi siquidem Iacobi vocabantur. Hic
de vtero matris sanctus fuit, vinum & siceram
non bibit, carnem nullam comedit, nunquam
attōsus est, nec vnctus vnguento, nec vsus bal-
neo. Huic soli licitum erat ingredi sancta san-
ctorum. Siquidem vestibus laneis non uteba-
tur, sed lineis solusq; ingrediebatur templum,
& fixis genibus pro populo deprecabatur, in-
tantum, vt camelorū duritiem traxisse eius ge-
nua crederetur. Itaq; pro incredibili continen-
tia & summa iustitia appellatus est Iustus, &
Oblias, quod est interpretatum munimentum
populi & iustitia. Hæc verba fere ad verbum
etiam recitat B. Hieronymus in catalogo illu-
strium virorum. Quæ quidem idcirco a me po-
sita sunt, vt intelligat Lutherus, quā dissimilis
Apostolus fuerit illi in vita, discatq; imitari cō-
tinentiam apostoli. Quomodo autem mortem
passus sit pro Christo, scribit ex Chriianis Cle-
mens in septimo hypotyposeon & ex Iudæis Io-
sephus in vicesimo lib. antiquitatum: q̄ breui-
tatis causa prætermittam, quia apud Hiero-
nymum inueniuntur & plenius apud Eusebiū
Ex Iudæis sc̄tutatis ei testimoniū p̄bet Ioseph⁹

Galat. 5.

qui propter eius necem, subuersam credit Hierosolymā. Quæ omnia (inquit) acciderunt Iudeis pro vindicta Iacobi Iusti, gerat frater Iesu qui dicitur Christus, quæ iustissimū, & piiss. oīm cōfessione virū Iudæi interfecerunt. Quanti Paulus hūc Iacobum apostolū fecerit, eo loco testatur, vbi ait: Alium aut apostolorū vidi neminē nisi Iacobum fratrem dñi. Et apostolorū super hoc crebrius acta testantur. Quæ quidem quū ita sese habeant, quo ore, aut qua ratione audet dicere Lutherus epistolam Iacobi Apostolico spiritu esse indignam? Indignus sane est ipse qui de ea disputare debeat.

Iaco. 5.

¶ At dicit Lutherus, non licere Apost. sua autoritate sacramentū instituere, quia hoc ad solum Christū pertinet, etiā si epistola sit Iacobi. Huic cauillo ante respondimus, vbi ex euāgelio probauimus Chm hoc sacramentū ante passionē suam instituisse, & ab apost. eius Iacobo promulgatū esse, sicut etiā docet Augustin. libro secundo de visitatiōe infirmorū, ca. 4. vbi quum infirmū fuisset exhortatus ad confitendū cōmunicandūq, huius sacre vnctionis sacramentū minime prætermisit dicens: Nec prætermittendum est illud Apostoli Iacobi preceptum, infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus & si in peccatis sit, remittentur ei. Ergo sic roges de te, & pro te fieri, sicut dixit apostolus Iacobus, imo per Apostolum suum dominus, ipa videlicet olei sacra delibutio, intelligitur

spiritus sancti typicalis vnctio. Testat̃ his ver-
bis aperte Augustinus hanc vnctionem esse sa-
cramentū, non ab apostolo Iacobo, sed a Ch̃ro
institutū, & ab ipso per aposto. promulgatum,
Hoc ipsum confirmat lib. de rectitudine catho-
licæ conuersationis scribens hunc in modum:
Quoties aliqua infirmitas occurrerit alicui, nō
quærantur præcantatores, non diuini, non
fortilegi, neque per fontes aut arbores, aut
biuia phylacteria exerceantur: sed qui egrotat
in sola dei misericordia confidat, & eucharisti-
am cum fide & deuotione accipiat, oleumq̃
benedictū fideliter ab ecclesia petat, vnde cor-
pus suum vngatur: & secundum Apostolum o-
ratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eū
dominus, non solum corporis, sed & animæ sa-
nitatem accipiet, complebiturq̃ in illo, quod
dominus in euangelio promissit, dicens: Omnia
quæcunq̃ petieritis patrem in nomine meo in
oratione, credentes accipietis. Haftenus Au-
gustinus. Et quia Iacobus aperte asserit extre-
mam vnctionem esse sacramentum, quod eti-
am credit ecclesia, & Lutherus negat, propter
ea dicit eā ep̃lam esse indignā apostolico sp̃u.

Iacobi. 5.

Matt. 21.

¶ Cæteræ mixtæ in modum nugatur de effica-
cia signi, cōtendens vnctionē istā signū esse in-
ane. Si vnctio ista sacramentum est, inquit, de-
bet sine dubio esse efficax signum eius, quod si-
gnat & promittit. At sanitatem & restitutio-
nē infirmī promittit, sicut verba indicāt: Ora-
tio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum
dominus. Quis autem non vider hanc promif-
sionem in paucis impleri? Aut ergo Ap̃ls hāc

promissionē mēitur, aut vnctio ista sacramen-
tum non erit. Gloriatur vbiq; Lutherus se no-
ua & inaudita proferre argumēta aduersus ec-
clesiam, quam impugnat, & q̄ alijs oculos co-
natur reddere, excæcatus ipse, non videt istud
sophisma ante annos ducentos aut trecentos a
sanctis doctoribus motū & solutum. Et si bo-
nus doctor haberi vellet Lutherus, rationes et
responsiones doctorum proponeret & expen-
deret, essent ne efficaces, an inanes, verę an fal-
sæ, & tum demum discussa atque cognita pri-
us causa vel approbaret vel damneret. Nunc
insani ac furibundi nebulonis fungitur officio,
absque ratiōe, iuxta sui capitis somnia da-
mnans, q̄ alijs & scripturis & rationibus ap-
probāt. Vt autē intelligat, quam nō sit nouum
quod proposuit argumētum, obijciā illi Tho.
Aqui. vi. ut doctum ita & sanctum, q̄ cōtra
corporis sanitatē, quam hoc sacramentū extre-
mę vnctionis Lutheri sentētia promittit, eadē
rōne cum Luthero, sed lōge sobrius ac mode-
stius obijcit, qui etiam Apostolū nec mendacijs
nec blasphemias arguit cum Luthero. Disputat
autē in hunc fere modum: Sacramētum semper
habet effectum suum in eo, q̄ nō fictus acce-
dit. At q̄nq; nō sanatur in corpore is q̄ hoc sa-
cramētum accipit, quantūcūq; deuotus acci-
piat, ergo sanitas corporis nō est eius affectus.
Habet argumētum. Audiat nunc responsionē
Vnūquodq; inq̄t, sacramētum institutum est
p̄cipue & primo ad inducēdum vnum effectū,
q̄uis etiā deinceps ac secundario alijs plures se q̄
possint virtute eius. Et q̄a sacramentum efficit

Tho. Aqu.
4. dist. 27.
q. 1. 2. 2.

id quod figurat & signat, ideo ex ipsa sacramēti significatione debet accipere eius p̄cipuus & principalis effectus. Exhibetur autē hoc sacramentum homini secundum modum cuiusdam curatiōis ac medicamenti; sicut baptis mus per modum ablutiōis. Medicina autem homini datur ad tollendam infirmitatem. Vñ hoc sacramentū principaliter institutū est sanitatis gr̄a, vt auferatur infirmitas ea q̄ p̄ctō facta ē. Quē admodum ergo baptis mus est q̄dam spiritualis regnatio, & p̄nitentia q̄dā spiritualis suscitatio, ita & extrema vñctio est q̄dam spiritualis medicatio seu medicina. Præterea sicut corporalis medicatio exigit corporalem vitā eius cui medicina præstatur, ita spiritualis medicina spiritualem vitam. Quāobrem hoc sacramentum licet sit medicamentum, nō tñ datur cōtra morbos, q̄bus vita spiritalis tollitur hoc est, cōtra p̄ctm originale vel mortalia, quę operātes cōtrahimus, sed magis cōtra illas ægritudines, quibus homo spiritaliter in aīa infirmatur, ita vt nō habeat perfectum vigorem ad operandū actus vitæ gr̄æ vel glorię. Et hæc infirmitas nihil aliud est q̄ quædā debilitas, & (vt ita dicā) ineptitudo, in nobis relicta ex peccato actuali vel originali. Hoc autem sacramentum præstat homini robur ac vires contra hanc debilitatem. Verum quia hoc robur non impenditur homini nisi per gratiam, quæ non patitur secum aliquod peccatum, ideo cōsequēter si inueniatur peccatū aliquod vel mortale vel veniale, tollit ipsum, ita vt suscipienti sacramentum culpa remittatur, nisi obex ex parte

eius ponatur, & sibi ipsi impedimento fuerit. Propterea etiam Iacobus non absolute, sed quodammodo sub conditione aut suppositione loquitur dicens: Si in peccatis sit, remittentur ei.

Ex hac responsione beati Thomae facile declarabo obiectionem Lutheri nullius esse momenti ac prorsus nullius roboris. Quod quidem quo fiat apertius, verba Lutheri repetam, quibus verba beati Thomae opponam. Lutherus arguitur, imo nugatur, dicens: Si unctio ista sacramentum esset, esset sine dubio efficax signum eius, quod signat & promittit. Respondet diuus Thomas, hoc ipsum esse verum de principali fructu aut effectu sacramenti, qui est remissio peccati per gratiam. Sacramentum enim (ut definitur a doctoribus) est visibile signum inuisibilis gratiae, quam efficaciter & pro certo confert, nisi impedimentum fuerit in eo, qui recipit sacramentum. Non definiunt doctores sacramentum esse signum corporalis effectus, quamuis is etiam nonnunquam sequatur, sed inuisibilis gratiae. Quum ergo remissio peccati sit principalis effectus sacramenti, rectius dixisset Lutherus, si hoc modo collegisset: Sacramentum est efficax signum eius, quod promittit et signat. Atqui hoc sacramentum siue hoc signum visibile, i. extrema unctio, promittit remissionem peccatorum, quae non fit nisi per gratiam, ergo extrema unctio est sacramentum, quod docet Iacobus, & credit ecclesia. Lutherus quo in doctis imponat, quod praecipuum est, tacet, & in eo quod secundarium est, & modo consequitur, modo non consequitur, inaniter laborat.

¶ Quomodo autem extrema vnctio promittat & efficiat sanitatem corporis, non tacuit beatus Thomas, sed declarat quemadmodū debeat intelligi: Sicut, inquit, baptismus ablundo corpus, efficit spiritalem emundationem a maculis spiritualibus: ita hoc sacramentum per medelam sacramentalem exteriorem, operatur etiam salutē interiorem. Pari quoque modo, sicut ablutio quæ fit in baptismo, habet effectum corporalis ablutionis: ita extrema vnctio habet effectum corporalis medicationis. Et quia corporalis ablutio ex ipsa naturali elementi proprietate, efficit emundationem corporis: ideo semper eā facit. Extrema vero vnctio, quia nō ex naturali proprietate materie, sed diuina virtute, quæ omnia decentissime operatur, corporis sanitatem efficit: sed tunc tantum, quando expedit sanitati animæ, quæ est supremus & præcipuus huius sacramenti effectus. Quod quum ita sit, non semper virtute huius sacramenti sequitur sanitas corporis, sed tantum quando expedit salutī spiritali hominis, id est, animæ: modo non sit impedimentum ex parte eius qui suscipit. Verba hæc Thomæ indicant hoc sacramentū præstare sanitatem corporis semper, quando salus corporis salutī aīæ utilis est: quod ille nouit, qui intuet corda hominum & operatur in sacramētis suis. Bis ergo Lutherus culpandus est, partim quod sit blasphemus in Ap̄m, partim quod stulte irrideat ecc̄lam. Est enim Apostolus verax, ecclesia veritatis colūna. Lutherus autē mēdax cū misero suo sophisma te. Si sequitur Apostoli auctoritatem, ex verbis

apostoli sic rōcinetur & colligat: Si vñctio ista sacramentum esset, sine dubio esset efficax signum eius quod promittit & signat: sed salutē aiā promittit, q̄ promissio non impletur, Quis non videt nunc argumentum eius esse nugacissimum & falsissimum? Est ergo hoc sacramentum vltimum & quodammodo consummatio totius spiritualis curationis, quo hō ad percipiendam gloriam p̄paratur, vñ & extrema vñctio nūcupatur. Ex quo etiam manifestum est, quod hoc sacramentum nō quibuscunq; infirmitatibus est exhibendum: sed ijs tm̄, q̄ iam morti vicini atq; adeo in ipsis mortis faucibus vidētur esse constituti: qui tm̄ si conualuerint, iterato possunt hoc sacramentum accipere, si in eandem aut similem aegritudinē inciderint. Non em̄ huius sacramenti vñctio est ad consecrandum sicut vñctio confirmationis, ablutio baptismi, & q̄dam aliā vñctiones: quā ideo nunq̄ iteratur, quia cōsecratio semper manet, dum res cōsecrata durat ob efficaciam diuinā virtutis cōsecrantis. Et quia vñctio hāc medicina quēdā est, qua sanitas animā depulso morbo recuperatur, toties repeti potest, quoties quis graui aliquo morbo affectus, ea indiget.

¶ Et haecenus de extrema vñctione atq; adeo oībus sacramentis disseruimus: nunc animus est finem dicendi facere, & librum tandē absoluerē. Possent quidem adhuc permulta de sacramentis dici, quā dedita opera silentio p̄terimus. Nobis tm̄ studium fuit lectori paucis oñdere quam sacrilega sint hāreticorum dogmata, q̄ friuola argumenta, q̄ frigida rōnes, qui-

bus sacramenta ecclesiæ tanquam matris viscera dilacerare atque prorsus conculcare cōtendunt hoīes reprobi circa fidem, plus quam oportet sapientes; & plus, quam dici potest, desipientes. Nam quantum ad ipsos, satis dictum esse puto, quia nec rationibus conuinci nec scripturis corrigi volunt: quia eas aut non recipiūt aut peruertunt, nec persuasionibus flectuntur, quia subuersi sunt. Et in cunctis assertionib. eorum vix nouum quid aut inauditum inuenitur: sed quod irritum est, & diu vētilatum inter antiquos hæreticos, a nostris autem contritum et euentilatum, in quo maxime hæreticos se esse declarāt. Solent enim hæretici homines glorię famelici captare gloriam de singularitate scientiæ. Vñ interdum nouas easque erroneas opinioniones gignūt, interdum sepultas & extinctas hæreses resuscitant. Quod quam verū sit, facile fuerit ex verbis Bernardi conijcere. Videte, inquit, detractores, videte canes. Irrident nos, quod baptizamus infantes, quod oramus pro mortuis, quod sanctorū suffragia postulamus. In omni genere hominum, atque in vtroque sexu festinant proscribere Christum, in adultis & paruulis, in viuis & mortuis. Hinc quidem infantibus ex impossibilitate naturæ, inde vero adultis ex difficultate continentię (nuptias enim damnantes omni immunditiæ laxabant habenas) præscribentes. Porro mortuos viuentium fraudantes auxilijs, viuentes nihilominus sanctorum qui discesserunt, suffragijs spoliantes. Quis hic non videt nostros hæreticos dimisso vitæ fonte, ex dissipatis olim hæreticorum puteis ac lacunis, aquas turbidas ac furtiuas, quę

illis iuxta scripturam, suauiores sunt, quæ-
re? Nonne ipsis per omnia conuenit cum
antiquis & damnatis hæreticis, qui infantium
baptismum inanem esse deblaterant, purgato-
rium negât, viuentes sanctorum suffragiis spo-
liant? Quare etiam atq; etiam hortor oēs Chri-
stianos, vt teterrimas istas hæreticorum pestes,
olim contritas, nunc rursus nobis insultan-
tes caputq; erigentes, deuicent fugiant, atq; ex-
eorentur. Nec opus est frustra multa aduersus
homines obstinatissimos dicere, sufficit innotui-
isse illos vt vitentur. Quid enim obsecro agas
cum illis, qui subuersi sunt, qui mori malunt q̃
conuerti? Atq; vtinam illis in mentem (si ta-
men quid mentis habent) veniret, mortem pec-
catorum, quam deus non vult, esse pessimam.
Neq; enim pro Christo mori possunt, qui in eiꝰ
ecclesia nō sunt, pro qua Christus mortuus est.
Et ideo si tradiderint corpora sua vt ardeant,
nihil eis proderit, sed finis eorum interitus &
incendium. Et quid mirum, si sacramenta con-
temnunt, si ordinibus ecclesię detrahunt, si in-
stituta non recipiunt, si mandatis nō obediūt,
qui ecclesiam non agnoscunt? Nam quum di-
cunt, credimus ecclesiam, mentiuntur, quum
non habeant ecclesiam. Non enim frustra dici-
mus, credimus sanctā ecclesiam, vtiq; catho-
licam. Nam hæretici & schismatici congrega-
tiones suas ecclesias vocāt. Sed hæretici de deo
falsa sentiendo fidem violant, schismatici autē
diffissionibus iniquis a fraterna charitate dis-
filiunt. Non ergo pertinet ad ecclesiam Christi
hæretici & schismatici, Vnde nec ad Christū

Tit. 3.

Ps. 1. 33.

Ezech. 8.

1. Cor. 13.

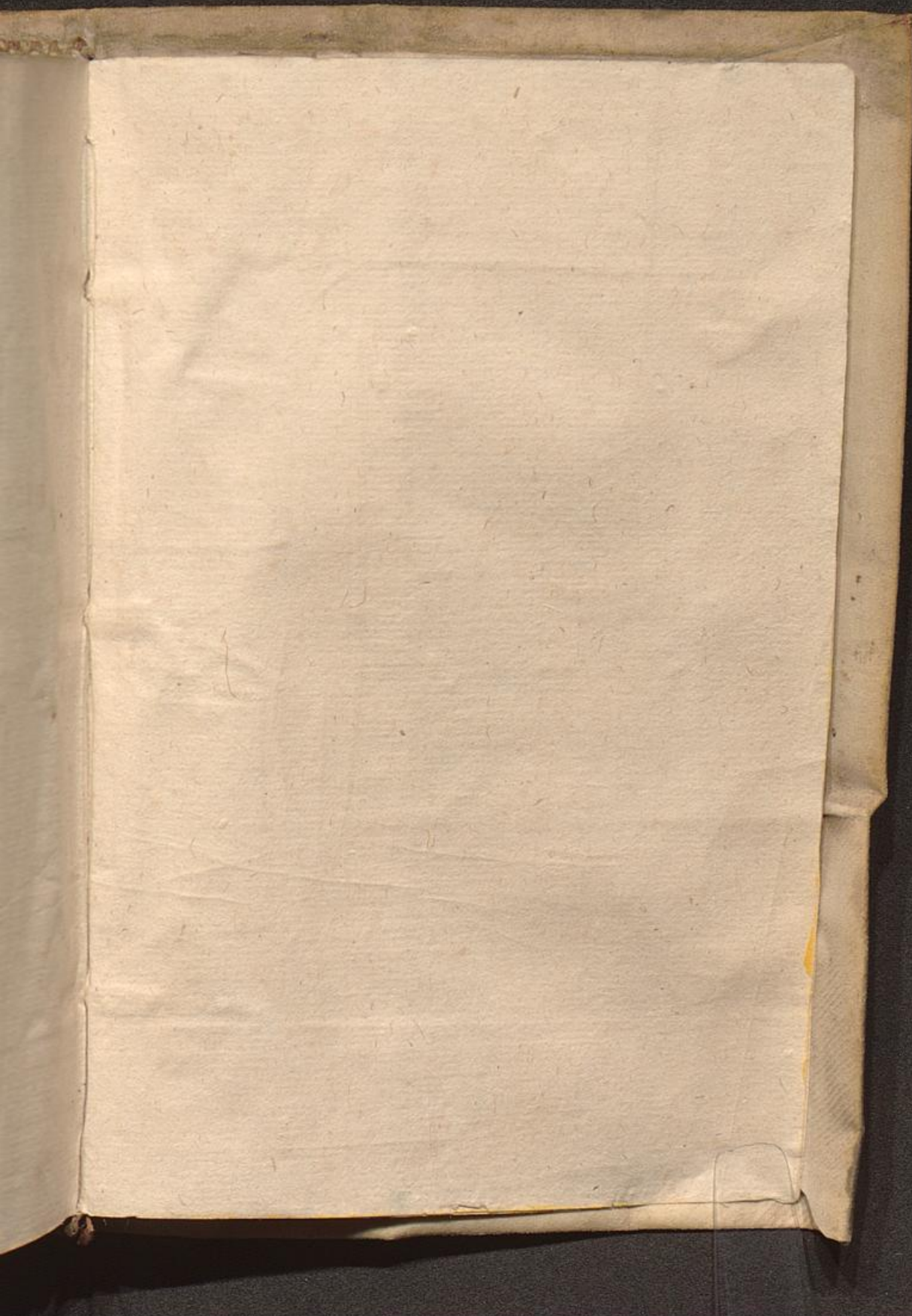
pertinent, q̄ sponsam eius ecclesiam non agnos-
 cunt. Qui quis ab ecclesia segregatur, adulte-
 ræ coniungitur, nec pertinere potest ad Christi
 præmia, qui relinquit ecclesiā Christi: Alienus
 est, inquit Cyprianus, prophanus est, hostis est.
 Habere nō potest deum patrem, qui ecclesiam
 non habet matrem. Et si in ecclesia Christi nō
 sunt, pro Christo martyrio coronari non pos-
 sunt. Non enim pro pietate, sed impietate, nec
 pro veritate, sed falsitate mortē subeunt, quan-
 do perfidiæ pœnas dantes vlticibus flammis
 exuruntur. Nos ergo qui precioso sangui-
 ne Christi redēpti sumus, & ab infantia Chri-
 stiano lacte nutriti, duces nostros sequamur a-
 postolos, sanam ecclesiæ doctrinam amplectā-
 mur, doctrinis varijs & peregrinis a via veri-
 tatis non abducamur, & sacrilega hæretico-
 rum dogmata, quoad fieri potest, execremur
 atque fugiamus. Beatus enim vir, qui
 non abiit in consilio impiorum, et
 in via peccatorum nō stetit,
 & in cathedra pesti-
 lentiae non sedit.

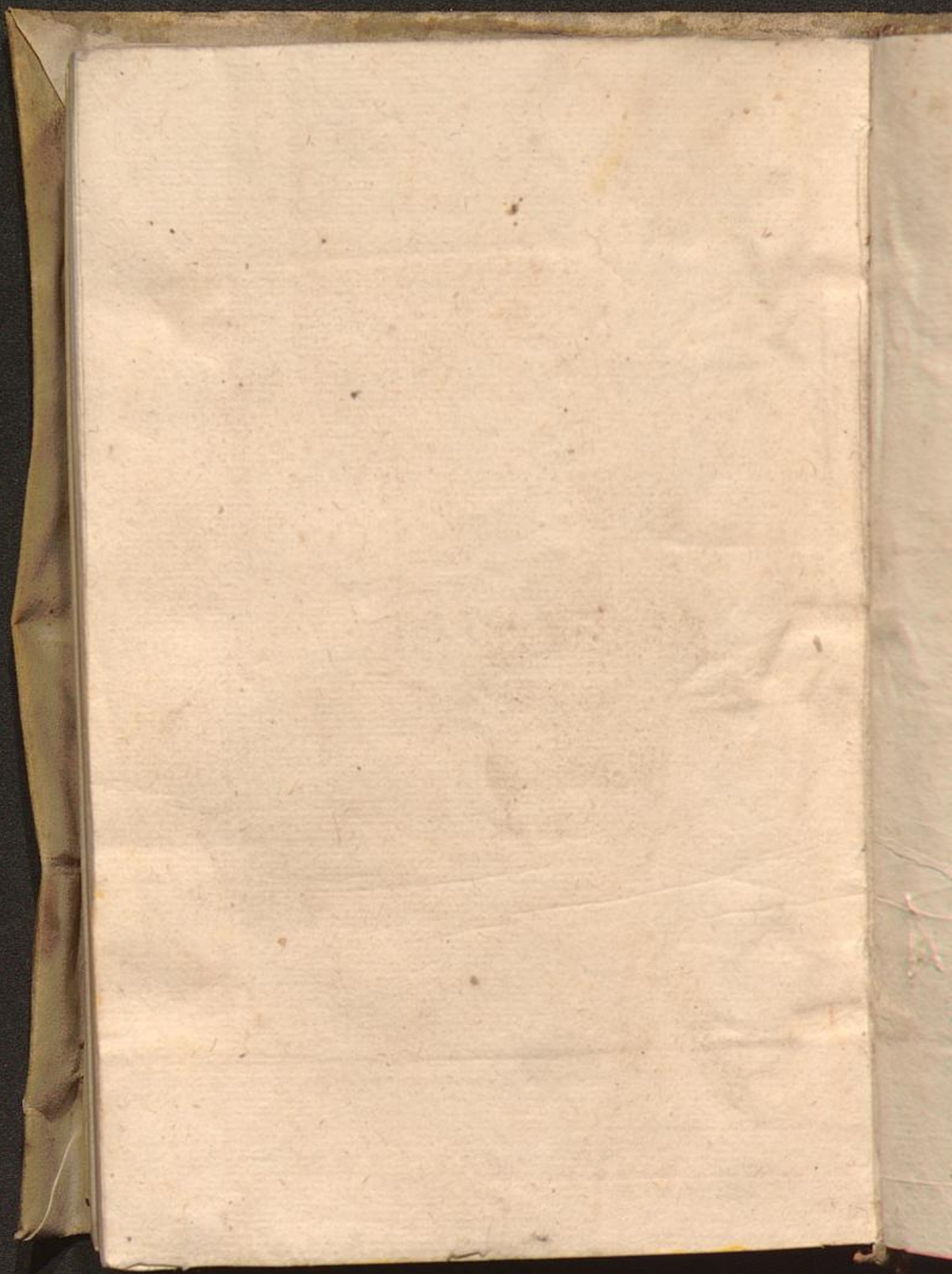
Cypri. de
 simp. stat.

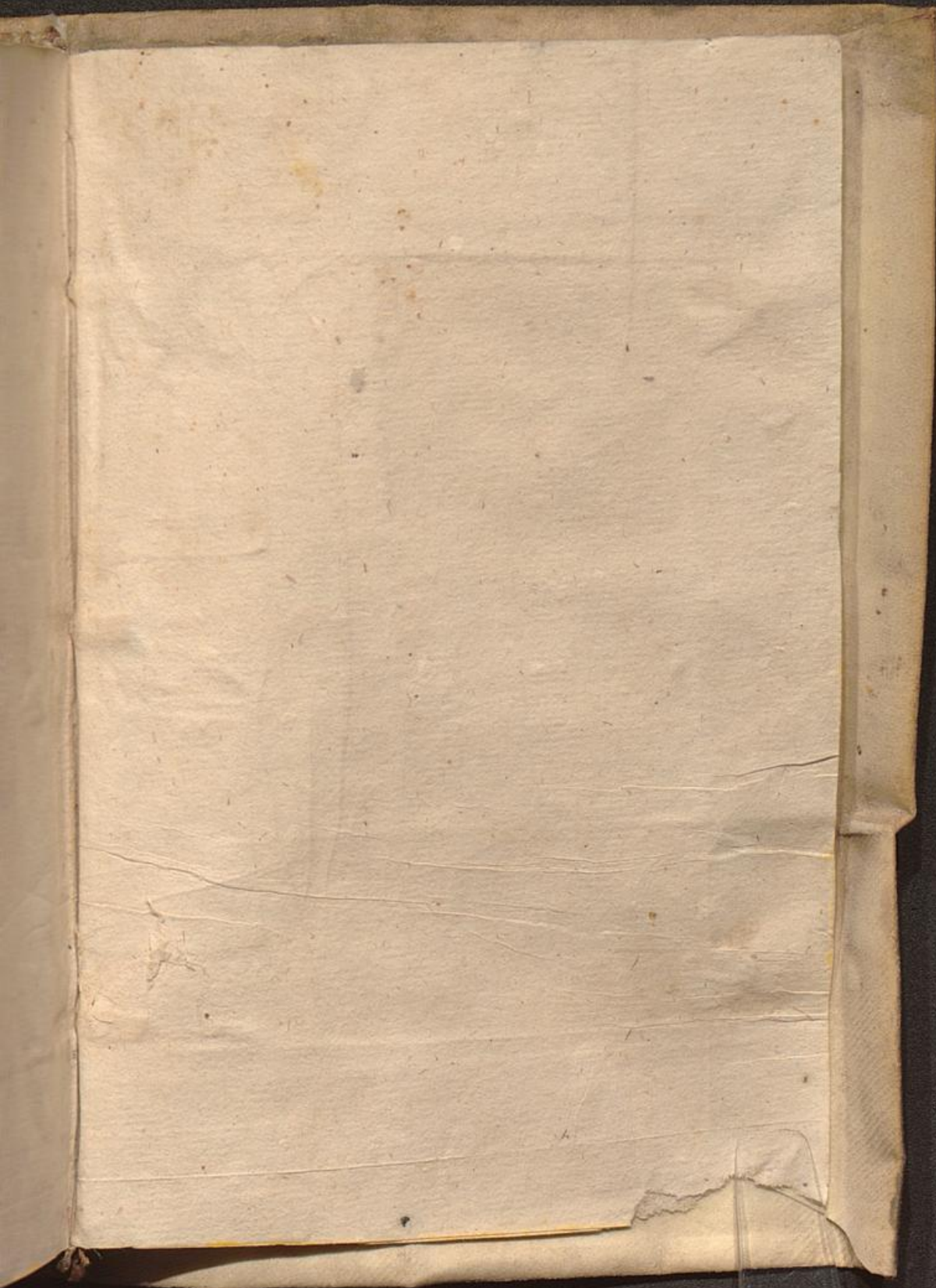
H. b. 12.

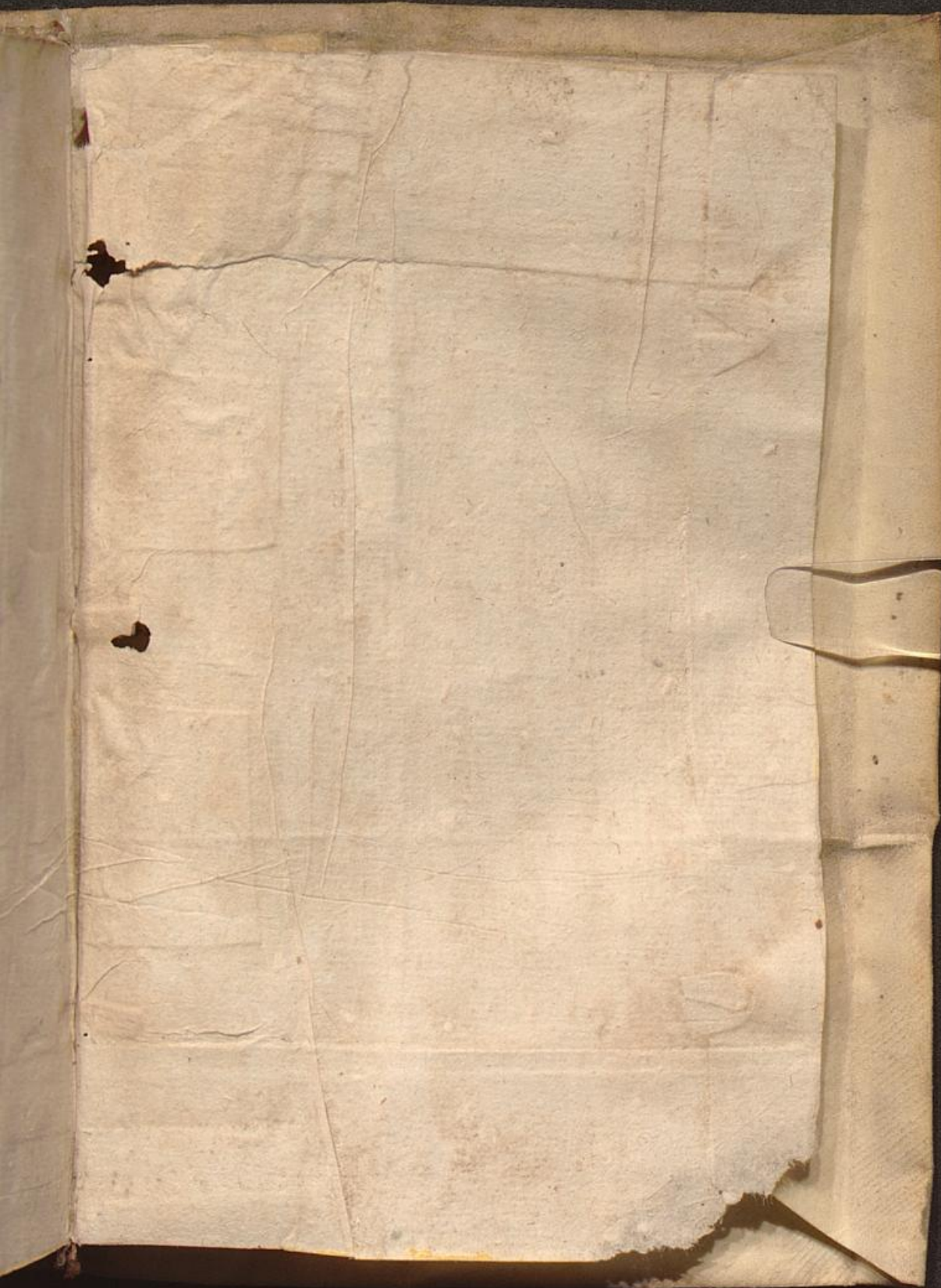
Psalm. 7.

FINIS.

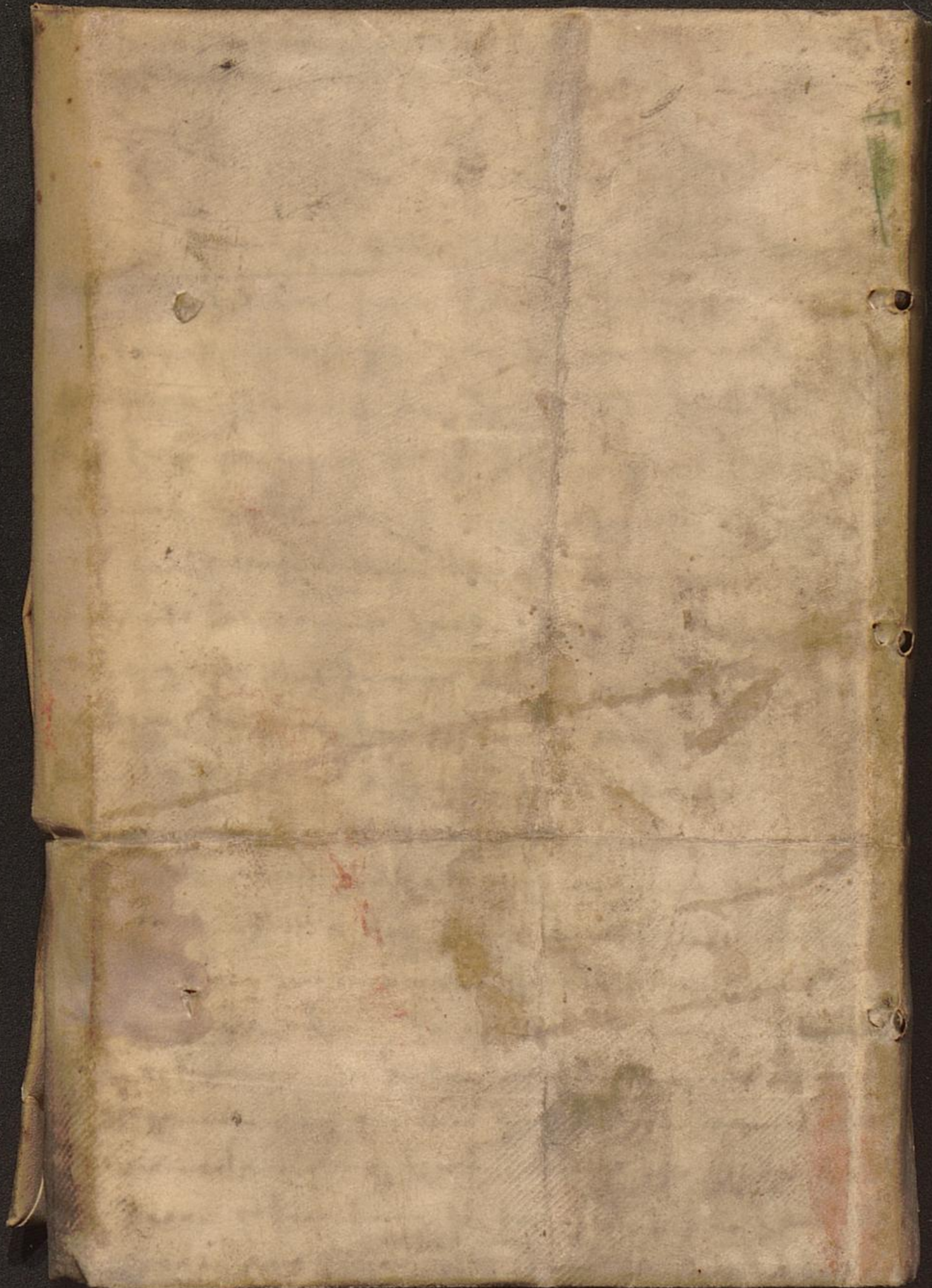

De
Sacramentis

I

Th
1426